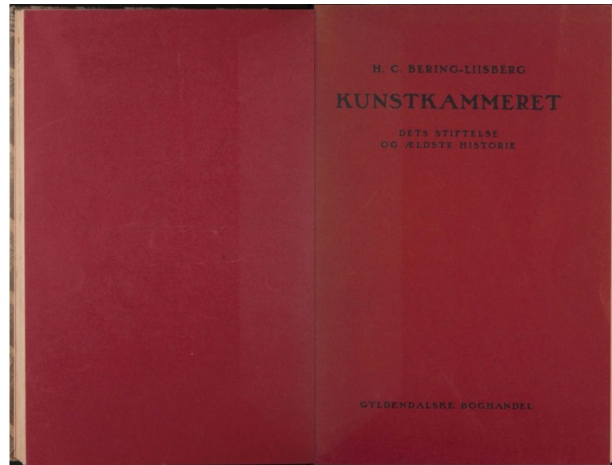

Kunstkammeret.

Dets stiftelse og ældste historie

Forord til den elektroniske udgave

Dette verk av **Henrik Carl Bering Liisberg** (1854-1929) er digitalisert 2013 av Det Kongelige Bibliotek i København og tilpasset for Projekt Runeberg i oktober 2013 av Ralph E.

H. C. BERING-LIISBERG

. __. _ __ _ - _ . .. - Éiai i .i - ti

KIT! JQTK AMMFDFT

r\ & 8 / -i rvt £▼!! g f% i . a

DETS STIFTELSE OG ÆLDSTE HISTORIE

K U N S T K A M M E R E Tkobemiavjc — obæbes bogtrykkeri(> prindelsen til vore rige og alle Vegne hojt ansete Musæer har hidtil ikke været Genstand for historisk Behandling. Enkelte Skrifter have indeholdte faa og spredte Efterretninger om deres fælles Stamme: det gamle kongelige Kunstkammer. Men medens man stedse har set fremsat, at det var Frederik d. III, som stiftede Kunstkammeret, har man til de seneste Tider først ladet det begynde i det Store kgl. Biblioteks Bygning, der ikke stod færdig for længe efter Frederik d. III's Død. Man har varet ukendt med, al Kunstkammeret alt bestod paa Københavns Slot, ligesom om dets Udvikling af det gamle Drejerkammer. Efter at det herhen hørende Afsnit af nærværende Fremstilling var skrevet, har A. D. Jørgensen i sin Bog om Griffenfeld forbigaaende berørt Kunstkammeret paa selve Slottet og dets Forbindelse med Drejerkam-meret.

At samle Stof til Kunstkammerets Historie har været i huj Grad spredt Fægtning. Noget særligt Regnskab eksisterer ikke for dettes Vedkommende, og Forfatteren har, efterhaanden som Arbejdet skred frem, ad forskellige, ofte ret indviklede Veje maattet danne sig et Skon over. hvor Oplysningerne vare at soge. For den herved, saa vei i Rigsarkivet som paa det Store kgl. Bibliotek, forvoldte ikke ringe Ulejlighed, samt for Raad og Vejledning i forskellige Retninger, aflægger Forfatteren sin ærbødige Tak, ligesom han ogsaa tillader sig at takke Bestyrelsen for den grevelige Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse for den ham tilstaaede Under-

stoltelse.INDHOLD

Siile

INDLEDNING

De videnskabelige Samlinger, som i vore Dage findes i alle Landes I lovedstæder og større Byer, have gennemgaaende deres Oprindelse fra de saakaldte Kunstkamre eller Kunst- og Naturalie-kabinelter, som Fyrster eller lærde Mænd, i Europa Nord for Alperne, stiftede i det første Hundred Aar efter Reformationen. De dannede en forvirret Sammenblanding af alle mulige mærkelige Ting mellem Himmel og Jord, og de Inventarlister og Kataloger, som endnu findes opbevarede, give en tydelig Forestilling baade om den Iver, hvormed man med Tidens Begejstring for Naturen forøgede sine Samlinger og tillige om den Fanden og Usikkerhed, som kendetegner det naturvidenskabelige Studium i dels Barneaar, Tiden efter det store aandelige Gennembrud i del 16. Aarhundrede.

Naturen betragtedes i Middelalderen som et Syndens Rige, et Vrængbillede af det tabte Paradis, et djævelsk Apparat til at lokke Sjælene i Fordærvelse. Kirken, der havde taget alt aandeligt Liv i sin Tjeneste, forbod derfor gentagne Gange den syndige Læsning i de naturvidenskabelige Værker, som Araberne havde taget i Arv fra «len gra'ske Oldtid, og som nu fra dem fandt Vej ind i Europa. De, der ikke destomindre lod Mg friste af utidig Videbegærlighed til at give sig af med Studiet af den store, ube-kendte Natur, kom i Ry som Troldmænd og led ofte Forfølgelser som saadanne.

Men da Aristoteles' naturvidenskabelige Skrifter bleve bekendte i Europa, opdagede man snart, at den Tænker, som gennem sin Logik havde støbt et Aartusindes Tænkning i sin Form, sad inde med en hidtil ukendt Skat af Viden, som, ret benyttet, kunde tages i Kirkens Tjeneste. Ved Sammenarbejdning af Kirkens Lære med Aristoteles' hele Filosofi i skolastisk Form, blev den gamle græske Filosof anerkendt som en lige saa stor Autoritet paa det Legemliges Omraade, som Bibelen var paa det Aandeliges, og Kirken forbod vedvarende alt selvstændigt Studium af Naturen.

Men med Renaissancens Friheds- og Selvstændighedsfølelse mistede Kirken sin Myndighed ogsaa paa dette Punkt. Med Iver vendte de Lærde sig til det nye aandelige Virkefelt, der aabenbarede sig for dem, og Samlinger af Naturgenstande opstod rundt omkring som Vidnesbyrd om den vaagnende Sans for Naturen.Kunstkamre i Tyskland

|\en Mand, der først rejste sig til Kamp mod hele det middel-

7 alderlige System, mud Kirkens og den skolastiske Aristoteles' Autoritet, Petrarca, Humanismens Fader, er

tillige den første Slinder. I sin Begejstring for den klassiske Litteratur opsporer lian. overalt hvor han færdes, latinske og græske Haandskrifter og stifter det förste moderne Bibliotek. Men ved Siden deraf grundlægger han den förste Samling af Kunstsager, Monter og Medailler fra den klassiske Tid.

Den af alle kendte og beundrede Digter fandt snart i sit Hjemland Kfterlignere i ->in Samlerlyst. Biblioteker opstod rundt omkring hos Fyrster, Rigmænd og Lærde, knyttede til Sandinger af antike Kunstskatte, Statuer. Relieffer, Gemmer og Monter og Medailler. Men man begejstredes ikke biot over de Gamles Kunst og Digtning. Ved Sammenligning mellem de i Aarhundreder ban-lyste men nu atter fremdragne og eftertragtede Haandskrifter, blev man i Stand til at skelne mellem ægte og forfalskede Arbejder af Oldtidens Naturforskere; man fordybede sig med Iver i Studiet af dem og vendte sig snart til fornyet Iagttagelse af Naturen selv. Og med den Trang til universel Dannelse, som er et saa betydningsfuldt Led i Renaissaneen, fojede man naturhistoriske Genstande til de alt nævnte Samlinger. Det var et Verdensteater, den nye Tids Mænd ønskede at have i deres Huse, en Fremstilling af Jordens og Historiens Mangfoldighed, til Fornøjelse og til Be-læring.

Fro vore Mtiurers ßarailomti

Saaledes havde Medieeerne i deres Palads i Florens ei Bibliotek og en Samling, ikke biot af Kunstværker, antike og moderne, til hvilke de største Mesteres Navne paa alle Omraader, vare knyttede, men ogsaa af naturhistoriske Genstande og „Rariteter", af vilde Dyr som Lover, Giraffer, Krokodiller m. in., — «'l Musæum, der stod som Idealet for alle Europas Fyrster. Hvilken Rolle „Rariteterne" spillede selv her i det Land. hvorfra hele Oplysnings-Bevægelsen udgik, ses tilstrækkeligt af den ene Omstændighed, at et „Enhjørningshorn" blev ansat til en Værdi af 600LI Fl., medens Billeder, endog af de berømteste Malere, ikke sattes højere end til 100 Fl.

Med Sansen for Minderne fra den klassiske Tid var der naturlig fulgt en særlig Interesse for dens berømte Personer. Der uddannede sig en fuldstændig Dyrkelse af store Mænds Fødsels-og Gravsteder og af deres jordiske Levninger. Alfons af Aragonien betragtede i Padua med Ærefrygt Livius" Ben og opnaaede endelig ved sine Bonner en Armknokkel af den berømte Forfatter. Saaledes vaktes ogsaa i Italien den historiske Fantasi, der i det øvrige Europa kom til at spille en saa stor — til Tider altfor stor Rolle i Kunstkamrene.

Det var i øvrigt intet Under, at de italienske Samlinger kom til at staa i første Række, thi i Italien var man endnu stadig paa klassisk Jord. og denne Jord var rigere end nogen anden paa litterære og kunstneriske Mindesmærker om den svundne Stortid, hvis Præg de mange Aarhundreder ikke heller havde formaaet at udslette hos Folket. Og etnografiske Genstande samt fremmede Verdensdeles Dyr og Planter kom til Italien længe for til noget andet Land i Europa, paa Grund af Beliggenheden ved Middelhavet. Over Levanten havde Italien længe staaet i fredelig Forbindelse med Endepunkterne for Karavanhandelen paa Indien og Persien. Og endelig udgik fra Italien en lang Række af Opdagelsesrejser, hvis Resultater forst satte Frugt i Hjemlandet. Det var Italieneren Kolumbus, der først udtalte de moderne Ord: il mondo é poco o: Verden er ikke saa stor, som man tror.

Medens Samlerlysten i Italien stadig var ledsaget og kontroleret af den nedarvede finere Smag og en klassisk Modstand mod det taagede og uklare, antog den hos de mindre dannede Europæere Nord for Alperne de sælsomste Former. Her havdeK l'.\ ST KAM R K I TY.SKI.ANI)

Kirkerne fra Korstogenes Periode paa en Maade spillet samme Rolle som senere Tiders Musæer. Fra gammel Tid havde Pilgrimme, naar de kom hjem fra Valfart til hellige Steder, som ei fromt TakotFcr her

Det oldenborgske Horn (kom til Kunstkammeret 1692; nu paa Rosenborg).

ophængt Mærkværdigheder fra de Lande, de havde besogt. Dette tog særlig Opsving, tin Forbindelsen med Orienten blev saa stærkt udviklet ved Kampene om det hellige Land. og de kristne Riddere

ophængte nu i Kirkerne Vaaben. Trofæer, soin de havde taget i den evige Strid med de Vantro. Dertil kom endnu, at Kunsten saa godt som udelukkende stod i Kirkens Tjeneste: alle dennes Brugsgenstande, dens

Relikvieskrin, hellige Kar, Monstranser. Krumstave, Crucifixer, Bogbind og Stoffer vare ofte Kunstværker af förste Rang. Paa bestemte Festdage stilledes disse store Rigdomme offentlig til Skue. Ogsaa naturhistoriske Genstande, som Ryghvirvler af Hvaler, Enhjørningshorn eller Meteorsten — Ting. som man alt i Oldtiden havde givet Plads i Templerne — anbragtes i Kirkerne som Vidnesbyrd om Guds Almagt ude i den paa Vidundere og Gaader saa rige Natur.

Erhvervelsen af tyrkiske Genstande tiltog i Hyppighed ved den mere direkte Berøring, der var en Folge af Konstantinopels Fald, og ved de store geografiske Opdagelser aabnedes der paa anden Maade et uoverskueligt Marked for Samlere. Nye Verdner med ukendt Natur og ukendte Naturfrembringelser, med nye Menneskeracer og aldrig for sete Vaaben og Kunstsager afsløredes for Europæerne. De gamle eventyrlige Sagn og Fortællinger, som vi kende dem f. Ex. fra Lucidarius, opfriskedes og udbredtes, og Nysgerrigheden og Spændingen blev ikke mindre ved de Historier, som spanske Soldater kunde fortælle paa deres Krigstogt i Tyskland (1547) om deres Deltagelse i Erobringen af Mexiko og det guldrige Peru. Naturligvis blev alt. hvad der kom ude fra disse fjerne, vidunderlige Lande, betragtet med særlig Interesse og efterspurgt med særlig Iver.

Man finder da ogsaa Genstande derudefra allerede i den ældste Samling, der oprettedes i Europa Nord for Alperne. Dens Stifter, Hertug Albrecht af Bayern, som hædredes med Tilnavnene „il magnilico", „Musernes Fader" havde selv besøgt Forbillederne for den i Italien og havde i boj Grad beundret dem. Hans med umaadelige Pengeofre erhvervede Samlinger danne endnu Hovedstammen i Musæerne i München. Han henvender sig til saa godt som alle Fyrster i Europa, lige fra Pave og Kejser, om at sende sig „sjældne og her til Lands fremmede Sager". Hertugen af Florens sendte ham bl. a. Papegøjer og Marekatte, et Billede af den hellige Jomfru, lavet i Mexico af alle Slags Fjer, et mexikansk Afgudsbillede, Skakbrædter indlagte med Perlemor, malede Flasker af Læder, Tanden af eri Hvalros, „af hvilken man kan låve Ringe,

der er gode til mange Ting", indianske Mus o. s. v. Det undrer ham aldeles ikke at hore, at Grevinden af Montfort har givet 100 Thaier for en gammel, rusten Mont. „saadan noget er passeret mig selv" siger han. Ogsaa Sager, fundne i Jorden, købte han i dvre Domme, „Urner, Skaale og lignende Antikviteter". Man undres over ogsaa at finde et Instrument lil Aareladning betegnet som en „Antikvitet".

Endnu kostbarere og righoldigere var Kejser Rudolfs |157t> Kil2) Kunstkammer: Kejseren omtales som en „Ober alle Massen hochbertthmten Liebhaber und Kenner aller ingeniösen Artes, einen deutschen Medicäer, so elie allerherrlichsten Dinge aus aller Wi lt zusammenbringen liess." Der saa' man allerede hele den brogede Forvirring, som senere møder os paa hjemlig Jord; i den tyske Sal f. Eks. en Kvindefigur af kødfarvet Gibs, liggende paa et kød-farvel og rodt Taftes Hynde; derunder nogle Skuffer med indianske Fjer. Paa en Hvide „alle Slags sælsomme Havfisk, underneden en Flagermus, to Skuffer med Magnetsten og to Jærn-Som. som skulle være fra Noas Ark. en Sten. „som vokser", to Kugler (Tophi) af en Hoppe fra Siebenbürgen, en Skuffe med Alruner, en Krokodil i et Fuleral og et. Monstrum (Misfoster) med 2 Hoveder". Endelig kommer der Elfenbenssager, Instrumenter, Ædelstene. Kunstsager, Malerier og blandt en stor Mængde andre værdifuldt' Ting en antik Knmee med Augustus' Apoteose, som var bleven betalt med 12,000 Dukater, og en græsk Statue „af Scophas", som havde kostet 22.000 — ja, efter andre 34,000 Dukater.

Omtrent samtidig med Kejser Rudolfs Sandinger i Prag og Wien. stiftedes den beromte Ambraser Samling af Erkehertug Ferdinand paa Slottet Ambras i Tirol. Iler fandtes — ved Siden af et Kunstkammer, som var opstillet i 20 Sale, der bl. a. rummede Hammen af en 50 lang Slange, fanget ved I lm — en særlig historisk Samling: Erkehertugen skyede ingen Udgift og ingen Ulejlighed, naar del gjaldt at faa fat paa Rustninger eller Vaaben, der havde tilhort berømte Mænd. Paa denne Maade er den danske Konge Krist jern H's Rustning kommet til Ambras og derfra med Resten af Sandingen til Wien, hvor den nu findes.

Samtidig med Hertug Albrecht af Bayern havde Kurfyrst August af Sachsen 11553—86) begyndt al anlægge sine store Samlinger i Dresden. Ligesom de kejserlige i Wien rummede de enti

Mængde værdiløse „Rariteter" ved Siden af virkelige værdifulde Ting. Hans Hustru, den danske Prinsesse Anna. Frederik Ii s Søster, var lige saa ivrig en Samler som han selv; hun er dog noget betænkelig ved at have en Meteorsten i Huset, da man ikke kunde vide, hvad Ulykker den kunde volde. Hun ønsker at komme i Besiddelse af nogle Urner, som hun kalder „Kar. der er voksede af sig selv og ikke lavede af Menneskehænder", og som hun tror skyde frem af Jorden hvert Aar mellem Paaske og Pinse, for straks efter dette Tidspunkt at forsvinde i Jordens Skod paa ny. Da hun endelig kom i Besiddelse af et Par Urner fra Nedre Lausitz, blev hun i høj Grad skullet over deres Uanselighed og haabede at kunne faa nogle større og mere anseelige Kar end disse gamle revnede Potter. En lige saa ringe Opfattelse af hvad det virkelig kom an paa at samle, havde hendes Ægteherre, da han ikke vilde indlemme et Brudstykke af en Guld-Halsring, dei blev fundet i Sachsen 1573, i sit Kunstkammer, eftersom „den ikke var hel".

Kurfyrstens Kundskaber i Naturhistorie vare. som Datidens i det hele, ikke synderlig vidtrækkende. Om et i 1569 i hans Land fundet „stort Horn" — sandsynligvis en Mammouthstand — udtaler han, „at det hverken er et Rhinoceroshorn eller et Enhjørningshorn", men holder for „at. det er en stor Hvalfisketand, hvoraf man laver de hvide Kamme, hvilket man ellers kalder Elfenben." Man maa glæde sig over, at han faa Aar senere fik Lejlighed til at studere Hvalerne noget nærmere, da Hertug Hans d. æ. af Holsten-Gottorp sendte hans Hustru et Hvalfiskehoved med hvad der mere var tilbage af Fisken, hvoraf han kunde lære, at Hvalfisk ikke havde Stødtænder af Elfenben.

I sin Iver efter at samle paa „Rariteter" tog man ikke i nogen Maade Hensyn til andres Følelser. Det var i 1579 rygtevis kommet Kurfyrst August for Øre, at man ved Sektionen af Liget af den ovenfor omtalte bayerske, meget jesuitvenlige. Hertug Albrecht havde fundet en stor Sten i Nyren ,.i Skikkelse af et Jesuiterhovede", og lian udbeder sig i et Brev i Begyndelsen af 1580 til den afdødes Søn nærmere Oplysning om dette Jærtegn. I sit Svar skriver denne, at det undrer ham aldeles ikke. at saadant udspredes af Modstanderne af hans Religion, og mener, at der i Grunden ikke er noget om den Lighed med et Jesuiterhoved.

lian lader en Afbildning af den mærkelige Sten folge med Brevet; denne Afbildning findes endnu, og man kan med god Vilje finde nogen Lighed med en spids Hue, men Hovedet maa opgives.

Samlelysten var alt dengang bleven saa udbredt, at der fremstod Antikvitetshandler rundt omkring i Tyskland. Særlig var Nürnberg Midtpunktet for en livlig Handel med Mærkværdigheder af alle Slags, og her foretog August af Sachsen sine Indkøb af Skeletter af Dyr og Mennesker — disse sidste vare meget kostbare paa Grund af deres Sjældenhed — af kirurgiske Instrumenter og meget andet. Ogsaa i Antwerpen havde han Forbindelser. En lærd I Ud i ener, Petrus Bezarus, som havde nedsat sig her, blev 1583 paa en Rejse til Dresden overfaldet af Rovere og udplyndret for alle sine Herligheder.

Kurfyrst Augusts Kunstkammer i Dresden har en særlig Betydning for os, da det, som det nærmest liggende, sikkert har øvet i n Del Inflydelse paa de danske Samlinger af lignende Art. Slægtskabet mellem de to Fyrstehuse medførte en livlig Forbindelse mellem Kobenhavn og Dresden. Da Kurfyrsten i 1572 overværede sin Svoger, Frederik II's Bryllup paa Københavns Slot, fik han i Foræring af denne en Finlapperslæde med fuldstændigt Udstyr, hvilken han forte hjem med sig „for dens Sjældenhed og Mærkelighed og for al kunne vise den til Fyrster og fremmede Herrer, som kom for at besoge ham." I det ældste Katalog over Samlingen i Dresden, fra 1589, anføres mellem andre Mærkeligheder „allerlei gedn'lheten Kunststttcken von Helffenbein." En Del af disse vare udforte af Kurfyrsten selv, men om eu Del siges det udtrykkeligt, at de vare Foræringer fra Danmark.Drejerkamre i Danmark

Der kan næppe være Tvivl om, at den rige oldenborgske Kongeæt i Danmark, der i senere Tider har givet Beviser nok paa sin Pragtlyst, sin gode Smag og Kunstsans, alt fra dens Ankomst her til Landet har haft sine Rigdomme paa Kunstsager og mærkelige og værdifulde Ting. Saadanne Sager opbevaredes her i Danmark i det saakaldte „Drejerkammer", der senere en enkelt Gang betegnes med det tyske Udtryk „Wunderkammer". Det var i Reglen et Taarn- eller Karnapværelse, og her fandtes forst og fremmest det Instrument, der havde givet Værelset Navn: Drejerladet. Det har nemlig i lange Tider været en hojt prist fyrstelig Idræt at beskæftige sig med „die sobre und

hochlöbliche Dreehslerkunst", til hvis Ære der er blevet skrevet begejstrede Digte. Paa europæisk Jord er Alexander d. Store vistnok den förste, om hvem det berettes, at han gav sig af med denne Kunst: senere tinder man flere og flere Fyrster, særlig i Tyskland, som dens Udovere. Mange Steder blev Kunsten traditionel og dreves af Slægt efter Slægt, saaledes i den habsburgske Æt. i det sachsiske Kurfystehus og endelig hos Oldenborgerne i Danmark, Her fandt Kunsten endnu i forrige Aarhundrede ivrige og heldige Dyrkere.

Det var uden Tvivl Haand værkets Værdi som Opdragelses-Middel, der bragte Drejerladet ind paa de fyrstelige Borge. Allerede i Talmud finder denne Tanke sit Udtryk: Skønt er det at forbinde Studiet i Læren med verdslig Beskæftigelse, thi ved Anstrengelse i begge Retninger glemmer man at synde. Det gjaldt vei nærmest for Vismanden, ikke at fordybe sig i Spekulationen,Titelblad til „Museum regium". (Teguet af Wilrhen Ribolt.ti

KUNSTKAMMERET

men gennem Haandens Arbejde at ihukomme Livets Krav, men ogsaa tor Ungdommen lik det talmudiske Ord Betydning, som en praktisk pædagogisk Læresætning. Udfyldes den Unges Tid — sluttede man — med lutter nyttigt og godt, bliver der ingen Plads til det, som er af det Onde. Undervisning i et Haandværk blev derfor for mangen en Fyrstesøn benyttet som en gavnlig Sysselsættelse mellem de boglige Øvelser.

Men ogsaa i en ældre Alder vedblev Drejerkunsten at være en kær og „sober" Tidsfordriv, og de Timer, som tilbragtes i „Drejerkammeret" regnedes af mangen hojbaaren Fyrste for Dagens bedste. I Nord-Europa levedes ved Hove langt ind i det 17de Aarhundrede det daglige Liv, inden Døre, i Sengekammeret. Men dette Rum kunde ikke være egnet til nogen større Opstilling af Kunstsager. Værelserne paa de gamle, fæstningsmæssige Borge vare i Reglen mørke og skumle; kun paa festlige Dage prangede Skænken med blanke Sølvstob og gyldne Bægere, Væggene med farverige Tapeter. Men var Gildet forbi, toges Stadsen ned fra Skænk og Væg og forvaredes i de store Kister til næste Gang. Fyrsten havde imidlertid til sit eget personlige Brug to Lønkamre ved Siden af, eller i nær Forbindelse med Husets ægteskabelige Fællesrum. Sengekammeret. Det ene, Brevkammeret, indeholdt Rigets vigtige Dokumenter og Brevskaber, hvad vi nu vilde kalde Arkivet; det andet, Drejerkammeret eller Kongens eget Kaminer, rummede foruden Drejerladet tillige Kunstsager, Smykker og Kostbarheder, Pragtvaaben og ædelt Metal, møntet eller umøntet, og stod under Opsigt af Kongens Svarver eller „Drejer".

Drejerkammeret paa Københavns Slot bærer det ejendommelige Navn: Himmerig, et Navn, som man i øvrigt linder anvendt andetsteds for lignende Rum. Der kan vei næppe være Tvivl om. at denne mærkelige Betegnelse maa gælde et Sted, hvor der er godt at være, en fredhellig Plet, hvor man kunde have Lov til al være ene med sig selv og med sine Tanker. Denne Trang til at have et lønligt Sted at ty hen til, et Sted hvor Individualiteten frit kan udfolde sig, bunder dybt i Mennesket. Hvem kender ikke fra sin Barndom — dette Stykke Middelalder, som ethvert Menneske endnu gennemlever — hvorledes enhver, naar han da ikke hørte til de vildeste i Flokken, eller havde de største Slagsbrodertalenter, havde sin skjulte Krog, hvor han kunde gemme sig for Vildskaben11

og Larmen og knnde tænke og drømme. — Hvilken velgørende Modsætning dannede ikke de stille, „sobre" Timer i Drejerkammeret til det buldrende Liv ildenfor, med de voldsomme Jagter og de sløjende Gilder! I denne lille, fredlyste Hvælving, hvor ingen traadte ind, uden paa Kongens Bud. behøvede man ikke at gemme Kostbarhederne og Kunstsagerne hort; her hang de stadig paa Væggen eller laa fremme paa Hylder eller Borde, saa de altid kunde fryde Øjet. Og medens Kongen selv satte Hjulet i Gang paa det sindrigt indrettede Drejerlad, og medens den ru, kantede Klods antog Fortn, blev rund og blank under Jærnet, som fortes af hans skabende Haand, gik lians „Svarver" ham til Haande, ud->ogte det Værkløj, som han skulde bruge og rakte ham det. Og alt imens fortalte han sin Herre om sine Oplevelser i fremmede Lande, om de Kunstsager, han havde set, om ædle Stenes vidunderlige Knefter og om de hemmelighedsfulde Ting i Naturen — stedse akkompagneret af Hjulets ensformige Snurren.

Hvor betroet denne Mand maa have været, ses klart af Bestallingen af 1555 for Christian d. lll's Svarver, Hans Mejer. Han var Husfogden, som i Kongens Fraværelse opbevarede Nøglen lil Drejerkammerel og undertiden se* at have gjurt store Udbetalinger derfra til Rigets Embedsmænd. Han havde sin Gang overall i Horgen og gik ud og ind, som han vilde. Derfor var det ogsaa haus förste Pligt at hemmeligholde alt, hvad han maatte faa Nys om i

Kongens Haller. Men ved Siden af at være paalidelig og panpasselig. maatte han tillige være en kunstforstandig Mand, helst noget berejst, med Smag for at arrangere og stille op. Han var tillige i Reglen Kongens Lærer i Drejerkunsten, ifolge sit Haandværk fingernem og noget af en Tusindkunstner; han maatte kunne låve „Postamenter" og Piedestaler til Figurerne i Drejerkammerel, låve Hvider og Skabe, holde Vaabnene rene og endelig selv være i Stand til at udføre saadanne Kunstsager, som kunde skaffe hans kongelige Herre /Ere og Berømmelse af sit Drejerkammer.

At dette var andet og mere end et slet og ret Drejerværksted, kommer frem den förste Gang. det lindes nærmere omtalt her i Danmark, nemlig i Bygmesteren Hans v. Diskows Udkast til en Ombygning af den gamle Borg Krogen (1568). Her anforer han, bl. a. Lokaliteter, ^ein Drehzimmer oder Wunderkammer"; det var ikke særlig stort — 9 Alen i Kvadrat — men baade detsti KUNSTKAMMERET

Beliggenhed, umiddelbart op til Kongens Sengekammer, og Betegnelsen „Wunderkammer" viser dets Betydning.

Man har desværre ingen Fortegnelse over Indholdet af Frederik II's Drejer- eller Vidunderkammer, men med den foran omtalte livlige Forbindelse med Sachsen og med de Gaver for Øje, som fra Danmark kom til Dresden, ligger det nær at antage, at der fra Sachsen har fundet Oversendelse Sted, sandsynligvis i endnu højere Grad, af lignende Sager, og man tor sikkert i Vidunderkamrene paa danske Slotte se den ældre, mere beskedne Fonn for Kunstkamrene i Tyskland.

Den paatænkte Ombygning af Krogen i 1568 blev ikke til noget: men i 1584, da det straalende Kronborg alt var i Færd med at rejse sig paa det gamle Krogens Plads, se vi, at Frederik II ogsaa tænkte paa sil Drejerkammer. Den 28. Juli gav han nemlig Lensmanden Ordre til at handle med Stenhuggerne om den Sten, der behovedes til det Taarn „hvor Kongen vilde have sit Drejerkammer og anden Værelse." Kammeret er sandsynligvis blevet indrettet, da Taarnet, det nordvestre, langt ned i Tiden benævnes „Drejertaarnet", men de Genstande, som tidligere havde udgjort Vidunderkammerets Indhold, og som nnder det gamle Krogens Nedbrydelse maa være flyttede andetsteds hen, kom næppe tilbage til Kronborg, og Drejerkamret dér kom aldrig til at spille nogen Rolle. I Slottets Inventarlister fra Begyndelsen af det 17de Aarhundrede nævnes det aldeles ikke.

At Frederik II selv har drevet Drejerkunsten ses deraf, al der efter hans Dod betales Osvald Drejer ('% 1588) 4 Rdl. til Fortæring paa Rejsen fra København til Skanderborg, efter sal. og højlovlig kgl. Majestæts Drejertoj, som han skulde bringe over til København.

Christian IV synes kun at have haft Interesse for Videnskaberne, for saa vidt som de lod sig anvende i Lixets praktiske Forhold. Men han var tillige en Mand med Smag og kunstnerisk Sans og foretrak at se de mange prægtige og værdifulde Kunstsager og mekaniske Arbejder opstillede i sine lyse, luftige Sale paa Rosenborg eller Frederiksborg, fremfor at have dem anbragte i en forvirret Sammenblanding med Naturmærkværdigheder, som et Elefantore, en Slangehud eller Fodderne af en podagristisk Kalkun. Han synes tillige at have været mere gavmild med sineDREJERKAMRE I KANMARK

Sjældenheder, end virkelige Samlere pleje at være. Saaledes sendte lian i 1595 en Love som Foræring til Jacob af Skotland, og i 1606 „den Sten Bezoar", der var i Drueform og vejede 3 ff til Kongen af Spanien. Paa Rosenborg saa* man i et Kabinet en Mængde japanske Sabler, Dolke og Stofler. Møblerne her og særlig paa Frederiksborg vare ofte store Pragtstykker med Mosaik af Men eller Træ, eller prydede med Sølvplader, Elfenben og Perlemor. og egnede sig ikke saa meget til almindeligt Brug som til Skuestykker og til derpaa at arrangere en Opstilling af Kunstfager. Man finder da ogsaa spredt i Værelserne paa Frederiksborg en Mængde Genstande, der vilde have været fuldt værdige til at indlemmes i et hvilket som helst Kunstkammer. Dog svnes det, som om Ohristian IV særlig har samlet sine Kostbarheder i Audiens-buset og tilstødende Hum. I Stueetagen under Audienssalen var Drejerkamret „med mange kunstige Instrumenter". I Salen selv fandtes bl. a. en Bezoarsten af Størrelse som et Barnehoved; den laa indsvøbt i en Silkepose i en indisk Kurv. I et andet Værelse fandtes ei Enhjorningshorn paa

fire Alens Længde; i Løngangen og Kongens Runddel var der ligeledes mange mærkelige og kostbare Sager, men som Helhed kunde Samlingen paa Frederiksborg dog ikke maale sig med Udlandets berømte Kunstkamre; her var det Rammen, som var det kostbareste. „Spanien viser Fremmede sin Laurentiuskirke," siger Adam Berg i sin Beskrivelse af Frederiksborg 1642, „Frankrig sin Blaa Brønd (Fontainebleau). Venedig og Kursachsen deres Kunst- og Skatkamre — Danmark denne Borg."Kunstkammeret paa Københavns Slot

under Frederik III

Der har hos Christian IV været mere af Renaissancens umiddelbare Glæde over Kunsten og Naturen, mere af dens svulmende Livsfylde, end der var hos hans tavse Son og Efterfølger, Frederik III. Forst i sil 38te Aar. som fuldmoden Mand, traadte denne ved sin Broders Død frem paa den politiske Skueplads. Han havde saaledes, i Modsætning til Tronfølgeren, faaet Lov til at udvikle sig mere i det stille: og det Maal, der tidlig hlev sat ham, Erkebispedømmet i Bremen, paa hvis Opnaaelse Christian IV arbejdede med en saa overordentlig Iver. maatte allerede til Dels gøre ham til en lærd Mand. Man knyttede nemlig endnu Forestillingen om teologisk Dannelse til Besiddelsen af de saeculari-serede Bispedommer.

Det er utvivlsomt, at Frederik III's Rejser i Holland og Frankrig 1(528—30 have haft stor Betydning for den Side af hans Udvikling, som sa?rlig interesserer os her. Desværre yde de meget faa Breve, der foreligge fra ham og hans Hovmester J. Schult fra disse Rejser, ingen Bidrag til hans Historie i saa Henseende. Men gennem en ung dansk Adelsmand, Ove Juels Dagbog over en Rejse, foretaget nogle faa Aar senere (1630—38), faar man ei levende Indtryk af. hvad der den Gang lagde Beslag paa Opmærksomheden. Det er en fuldstændig Rejsebeskrivelse med udforlig Beretning om alle Seværdigheder, Bygninger, Fester og særlig om Datidens Musæer: Kunstkamrene. Snart fortælles der om den Sten,FminniK III.

(Stik af Haelweg efter Maleri af C. v. Mamlera)17

paa hvilken Patriarchen Jakob hvilede Hovedet under sin Sovn, og som havde faaet sin Plads i de engelske Kongers Kroningsstol; snart pni Menneskehoveder og Stykker af Oksekød, der ere blevne til Sten; snart om de Besatte i en fransk Bv og snart om Tilberedelsen af det venetianske Glas paa den Insul Murano, om japanske og indiske Vaaben o. m. m. Frederik III har ganske sikkert paa sin Udenlandsfærd seks Aar tidligere været optaget af ganske de sanmie Mærkeligheder, som senere Ove Juel udbreder sig om. Vei strakte hans Hejse sig kun over Frankrig og Holland, men netop over dette sidste Land stod Europa i Forbindelse med de nyopdagede Verdensdele; thi Hollænderne havde i Tiden fra 1595—1G19 sat sig fast paa de ostindiske Kyster, paa Amboina og Java, og deres Skibe forte etnografiske Genstande og Antikviteter i Mængde til Hjemlandets Havne, først fra Indiens og senere fra Kinas og Japans Kyster. At hans Stift Bremen, hvor han opholdt sig 1634—44, laa saa nær ved de hollandske Havne, hvorfra Kendskabet til alle di sse sjældne 1 mg hurtigt udbredte sig, har sikkert ogsaa været af Betydning for Frederik III som Samler. Af Udtrykkene i O. Vornis Fortale i hans „Museum Vormianum14 synes det ogsaa at fremgaa, at Frederik 111 sårlig först har lagt sig efter Genstande af exotisk Oprindelse, og Begyndelsen til hans Samlinger har da uden Tvivl været lagt i Bremen.

Frederik III udmærker sig i særlig Grad mellem de oldenborgske Konger ved sine aandelige Interesser. Som saa mange af Slægten var han kunstnerisk anlagt, og et endnu paa Hosen-borg bevaret Portræt af en tysk Præst, malet af Frederik III under dennes Ophold i Bremen, rober ikke ringe Talent. Men med sin tavse, indadvendte Natur følte han sig dog stærkest draget til Spekulationer over religiøse Spørgsmaal, over det mystiske og tilslørede i Naturen, til siille Syslen med -høje og hemmelige Ting."

Hans Tronbestigelse fremkaldte ingen Forandring i hans Levevis eller Tilbøjeligheder. Haandfæstningefl bandt hans Hænder, og i de förste Aar af lians Regering traadte han saa lidt frem som muligt. Han havde saaledes i Begyndelsen af sin Regering rig Lejlighed til at folge sin personlige Lyst, og det er sikkert i denne Tid, al han paa Københavns Slot samlede alle sine egne Mærkværdigheder øg forenede dem med de Sjældenheder og Kostbarheder, som under Christian IV vare spredte paa de forskellige Slolte. Og i sit der-

værende Drejerkammer, som han tillige brugte som Sengekammer, fandt han snart Pladsen for indskrænket og foretog alt i de förste Aar af sin Regering en Udvidelse.

Ved Hjælp af en Del Snedker- og Malerregnskaber, som heldigvis ere blevne bevarede fra Frederik III's Tid, er man i Stand til at rekonstruere det gamle af Drejerkammeret fremvoksede Kunstkammer paa Københavns Slot.

De Rum, som inddroges til Samlingen, laa i Kongefløjen, dels i Stueetagen, med Adgang fra Drabant-Taarnet (Hovedtrappen ved Kongefløjen i Slotsgaarden) og paa den anden Side i Forbindelse med Kongens Runddel, som vendte ud mod Syd, mod Proviantgaarden. Dels laa de paa anden Sal i en Bindingsværksbygning mellem Kirkefløjen og Kongefløjens ældste Del. Denne lettere Overbygning indtog kun det halve af Husets Brede i Grunden og første Stokværk og var rejst over Drabantsalen, der vendte ud mod Slotsgaarden. Lige under Vinduerne i Kunstkammer-Værelserne, ud mod Stranden, havde man Halvtaget over det rode Gemak, der med en ubetydelig Hældning skraanede ned mod Ydermuren. Værelserne havde ikke Vinduer til Slotsgaarden, men paa denne Side lob en Gang, der førte ind til Biblioteket over Slotskirken. En Vindeltrappe forte i Runddelens inderste, sydlige Hjørne op til disse Værelser fra Stueetagen, forst forbi den låve Hvælving, i hvilken Brevkamret fandtes, dernæst forbi Drejerkamret, der laa i selve Runddelen i Flugt med Kongens øvrige Værelser paa förste Sal. Paa anden Sal, hvor Trappen standsede, laa i Runddelen, over Drejerkammeret, det ottekantede Gemak med en lille Forstue, og i Flugt dermed „der som Skrædderkammeret var tilforn" fandtes de øvrige Kunstkammerværelser. Endelig laa i Runddelens Kuppeltag, over det ottekantede Gemak, det sidste af Kunstkammerets Værelser: Modelkaninieret (se Side 20—21).

Det er saaledes ikke biot med Hensyn til Biblioteket, at Hopner i sit Æredigt til Peter Schumacher synger om den Plet, som Kongen højt oppe i sit Palads havde indviet til Muserne.

De fleste af de her angivne Rum toges i Brug for Kunstkammeret i 1653, men Pladsen ovenpaa var næppe helt optaget for ti_tolv Aar senere. Saa sent som den 28. Maj 1665 lik Henrik Midler Ordre til „paa en eller anden Maade" at erlægge 516 Rdl. „til det ottekantige Værelses og Forgemakkets Indretning ved

Kunstkammeret." Allerede i 1653 blev der lavet en Skabelon til det ottekantede Værelse.

Den förste Udgiftspost, man støder paa vedrorende Kunstkammeret, bar imidlertid intet med disse Udvidelser at gore, ineu den viser paa en meget betegnende Maade, i hvilken Retning Interesserne gik. Man finder först Naturhistorien repræsenteret ved en Krokodille, som Maleren Willum Hornbolt den 20. Marts 1651 „stafferede til Iis. kgl. Majestæt", hvilket kostede 3 /i. Dernæst kommer Kunsten, repræsenteret ved en Kupido, til hvilken Hornbolt maler to Vinger og en Flitsbue for 1 Rdl., og endelig have vi en „Raritet, et Hjortehoved med Krucifix", som Maleren stafferede med Guld og Farve, hvilket ban anslog til 2 Rdl. Det plejer ellers at være saa, at Forgyldningen gaar af St. Gertrud: men lier sker det modsatte, her sættes den paa. Thi det er sandsynligvis den samme Raritet, der i Københavns Slots Inventar af 1(538 betegnes som ret Raabukshovede med Takkerne (og) ei Krucifix-; dengang agtede man ikke synderligt derpaa, da laa det sammen med en gammel rød Elefanthud i en jærnbeslaaet Kasse med Drejerværktoj i Hvælvingen paa Københavns Slot, under den lange Gang, men nu kom det paa en Gang til Ære og Værdighed ligesom Christian IV's udstoppede Livhest, der havde baaret ham ved Hyldingen 1603 i Hamborg, og Opsatsen af den Hjort, som havde vækket de Danske i Lejren ved Kalmar, da Svenskerne sneg sig frem. Denne Hjortetak lindes endnu paa Rosenborg.

Frederik d. III sparede intet for at give sit Kunstkammer en saa pragtfuld Udstyrelse som muligt Og i første Omgang blev det endog for straalende. Der er bevaret saa faa Rum uforandrede fra den Tid, at en Beskrivelse af Værelsernes Udsmykning formentlig vil have sin Interesse. I det inderste Gemak — i Stueetagen — blev Loftet prydet med gule Roser paa graa Bund. Væggene maledes ligesom Sten, med Piller som brunt Marmor og .neden omkring" som et Galleri. Der var to Skabe, der maledes blaa indvendig; Hylderne i Stuen blev graa med gult

Mønster, Vindueskarme og Dore gjordes spanskgrønne, og oven over det ene Skab anbragtes Frederik III's kronede Navnetræk med broget Limfarve i „et Compargiment".

Det store „Logemenl" blev udsmykket med geometriske Figurer i „et nyt Monster". Baade Loft og Vægge pi ydedes med Cirkler.Opstalt af Kobenhavns Slots sydlige Floj. mellem KongeOojen. hvis høje Gavl med en rygende Skorsten paa Toppen er antydet helt til Hojre, og „Kongens Runddel" til Venstre. Iste Sal i Taarnet, den mellemste Række store Vinduer, er Drejerkammeret, og Vinduerne i Flugt dermed er „Rode Sal". Ovenover i Taarnet ligger det ottekantede Gemak og i Flugt dermed Kunstkammerets Værelser.Snit nf Kobenhavns Slots sydlige l'lnj. lagt omtrent gennem det förste Vindne i „Hode Sul" visende til Venstre (ud mod Slolsgraven) forst Kælderen, dernæst Borris Laboratorium, saa „Brev-kammeret" (den låve Hvælving), derefter „Rode Sal" med Dor ind til „Drejer-kummeret" i „Kongens Runddel"; til Hojre nederst. Kælderen, dernæst Borgstuen, over denne Drabantsalen, og i Overbygningen et af Kunstkammerets Værelser.ti

KUNSTKAMMERET

Ovaler, Ruder og Ottekanter i brogede Farver. Fyldingerne gjordes blaa og smykkedes med Roser. I Cirklen midt i Loftet maledes en Blomsterkrans med alle Slags Farver; Buerne omkring maledes graat i graat med „Grillehoveder" a: Fantasi- eller Groteskhoveder. I hver Bue sattes en af Kongens Provinsers Vaaben i brogede Farver; paa Endevæggene maledes „de fire Aarstider af Blomster og Frugt paa en ny Manér, med deres Piedestaler paa Stenart. og i den øverste Ende, paa italiensk Manér, malet graat i graat og med andre Farver, Kongens Navnetræk i et Compargiment med Palmegrene og Frugthorn." Paa Længdevæggen maledes med brogede Farver paa en ny Manér de fem Sind (Sanser) i Billeders Lignelse med Piedestaler og øvrigt Tilbehør; underneden disse maledes Væggen graat i graat, med Lister mellem Piedestalerne. Paa hver Vinduespost fremstilledes en Pille af Marmor, gjort paa Stenart. Atter her maledes to Skabe blaa indvendig og Vindueskarme og Dore spanskgrønne med hvide Beslag.

I et lille Kammer ved Siden af dette blev Væggene zinnober-rode med guldgult Bordyrværk, to Vindueskarme over Dørene blaa og de andre grønne; Loftet var malet med Blomster og Frugt.

Endnu nævnes et yderste stort „Logeuient". som overalt, paa Loft og Vægge, maledes blaat i Grunden og derpaa med store, brandgule Blomster.

Man kan saa udmærket sætte sig ind i. at da Frederik d. III havde faaet den stafferede Krokodille og sine andre meget forskelligartede Genstande anbragte i disse Rum, blev det ham dog for broget. I Efteraaret 1653 — kun et halvt Aar senere — maatte Villum Hornbolt. uden Tvivl med megen Sorg i Hjertet, male alle sine Kunstværker over paa ny, saa hver Stue fik sin ensartede Farve. Det store Rum. som før var blaat, blev nu grønt; det, som paa en „besynderlig Manér" var malet, blev blaat, det mellemste zinnoberrodt, og det inderste, som for var paa „Stenart malet", blev nu aurumgult.

Gennem Snedkerens, Hans Balches, Regnskaber faar man lidt mere at vide om et enkelt af disse Værelser. I det inderste Rum var Kaminen prydet med „Muscheler", og foran paa den var der anbragt en saadan stor „Muschel" der tjente som Niche for en Statue, en Merkurius paa Postament. Over Dørene var ligeledes anbragt Muscheler, som vist have været af Sandsten, da der maatte sættes Kragsten ind i Muren for at bære dem; foran23

dem stod der Alabastbilleder. De sad imidlertid saa højt oppe, at «ler var Plads til en Reol mellem dem og Doren. Paa en af disse Reoler stod en Falk og en Hane, paa en anden „over Doren, som gaar op til Vindeltrappen" stod der Hjortegevirer. Paa en Seng mellem den fremspringende Kamin og den modstaaende Væg laa „et liggende Billede", sandsynligvis en Figur i Voks eller Gips, forestillende den doende Kleopatra, som sjældent manglede i noget rigtigt Kunstkammer. Endelig nævnes endnu en Sten fra Spanien, et Messingbillede paa et sort Postament, samt et kunstigt Sejerværk paa en tikantet Fod.

Værelserne i Bindingsværksbygningen ovenpaa have næppe været Genstand for kunstnerisk Udsmykning med Undtagelse af det ottekantede Kammer, der vistnok var Medaillekabinet. Her var der Sojler med Kapitæler og Festons, alt skaaret i Træ. Vinduerne i de andre Rum vare nemlig saa mange og sad saa tæt, at der her ikke var

synderlig Vægplads. For al dæmpe det stærke Lvs lavedes der 25 Forsatsrammer, overspændte med Lærred, „Skreer, der vare malede som Glasvinduer."

Det var i Kunstkammeret og paa Biblioteket, al Frederik d. III tilbragte sine lykkeligste Timer. I Jakob Vorms Nidvise om Griffenfeld hedder det, at han

.... fik Foden ind paa tiel Bibliotek.

Som mod Melankoli var Fyrstens Apotek.

Om Kongens Syslen i hans kære Kunstkammer og personlige Deltagelse i Arrangementet og Opstillingen af Genstandene faar man ei Indtryk af folgende Post i Snedkerens Regnskab af 1663: „Til I In. kgl. Majestæt lavet en liden Træhammer til at pikke smaa forgyldte Nagler udi Skabene med."

Der findes ingen Fortegnelse, af hvilken man kan lære at kende Indholdet af Frederik lll's Kunstkammer i de förste Aar af lians Regering. Det eneste Inventar over Samlingen paa Koben-havns Slot er det — her som Tillæg aftrykte — fra 1673, men det kan sikkert betragtes som gældende for Kunstkammeret ved Frederik I Ils Dod. da Erhvervelserne i Begyndelsen af Christian V's Regering udelukkende skyldtes de af den afdøde Konge tagne Bestemmelser. Om hans Iver som Sander kan man ikke tvivle, naar man ser. at Kunstkammeret i Løbet af faa Aar krævede otte Værelser for at finde Plads. Værelserne benævnes her: Det försteti

KUNSTKAMMERET

Gemak, det andet do., Gevær do., Schilderi do"., det matematiske Kammers, det ostindiske do., Medaillekabinet, Forstuen og Modelkammeret. I Kongens Gemak i Runddelen, det oprindelige Drejer-kammer („Himmerige") opbevaredes vedvarende de kostbareste Ting; saaledes vistnok bl. a. et saadant Pragtstykke som det ene af de senere saa sorgelig forsvundne Guldhorn, nemlig det der blev fundet ved Gallehus 1639. Ved enkelte højtidelige Lejligheder kom det frem, som i 1663 ved Prinsesse Anna Sophies Forlovelse med Kurprinsen af Sachsen, Johan Georg. Den 14 Oktober, da der om Aftenen til „Valet" blev holdt aabent Taffel, befalede Kongen, at „Kavalererne skulde trakteres af det gyldne Horn, der paa Grund af sin høje Alder anses for en af de største Rariteter i Verden." Have de fremmede Damer været til Stede, da har dette maattet vække gamle Minder hos en af dem, Prinsesse Magdalene Sibylle, der havde været gift med den udvalgte Konge Prins Christian. Han havde faaet Hornet til Skænk af sin Fader og havde ladet den smalle Aabning lukke med en Guldskrue*), hvorpaa var graveret hans Navnetræk samt Ordene: „Gjort af ny", og hans Hustru havde mangen Gang set det paa Nykøbing Slot budt frem som Velkomst til de Gæster, som Prinsen særlig vilde hædre. Den danske Oldforsknings Fader, Ole Vorm, fortæller i et Brev af 27 A 1649, dateret Nykjøbing Slot, hvorhen han var kaldet i Anledning af Prinsens Sygdom, at man blandt andre Tegn paa Agtelse og Velvilje rakte ham „Prinsens Guldhorn, som forrige Aar var bleven fundet i Jylland"; det var fyldt med Vin og han maatte tomme det til Bunden.

Det var sandsynligvis dette Besøg og Lejligheden til at stu-

*) Om denne Skrue synger P. Winstrup i sin: Cornicen Danicus (P. Hermansens Oversættelse).

Men hvorfor en Guld-Skrue bleff strax giort til vort Horn, Hvilcken det ey haffde for, den Tjd det var fortorn? Oc hvorfor prydes Skruen med Prindzens store Naffn, Midt i Rigens Krone skien, oc hvad er der aff Gaffn? Mon det betyde skal, at Riget skal foregis? Det kand jeg ey sige om det skulde forsegis. Danmarck har ey behoff Foregilse. Forbedring, Det neyes med sig selfT, har nok i sin Besuæring: Det er et mæctigt Rige, beheffuer ey Tilsæt, Det er aff Ære, Herlighed, offuer maade mæt.25

dore det berømte Horn i Ro og Mag, som bragte Vorm til at skrive sin bekendte Afhandling om Guldhornet. Den blev i Begyndelsen af det følgende Aar overrakt Prins Christian, der synes al have næret Interesse for vore Fortidsminder.

Ved Vorms Død i 1654 erhvervede Kongen hans Samlinger, og Kunstkammeret tik herved sin förste store Udvidelse. Vorm havde i sit Testamente bestemt, at hans ældste Søn, der ved hans Død opholdt sig i Udlandet, eller eventuell en af hans andre Sønner, „som maatte være bekvem dertil" skulde overtage hans Kunstkammer for

en lidelig Pris. Det maatte ikke sælges til Fremmede, uden hans Bom højligen kom i Trang. Skete delte, skulde det forst tilbydes Hs. kgl. Majestæt, som vei vilde mage det saa, at Enken og de faderløse Børn bekom dets Værdi derfor. Samlingen syntes imidlertid kort efter Vorms Død at være gaaet ind i Frederik d. III's Kunstkammer, efter Overenskomst med Arvingerne i hans Bo.Kunstkammerets Udvidelse ved Vorms Samling

Frederik d. III's Kunstkammer maatte naturlig faa sit Præg af de særlige Interesser, som besjælede ham selv, og af det videnskabelige Standpunkt, som de Naturkyndige blandt hans Omgivelser indtog. Men Erhvervelsen af Vorms indholdsrige Musæum bidrog til, at Kongens Samling blev et Udtryk for noget ældre Opfattelser, end mulig ellers vilde have været Tilfældet. Sammenligner man Frederik d. III's Kunstkammer med det samtidig opstaaede gottorpske, som han selv med stor Interesse havde besøgt, vil man dér se en langt storre Nogternhed gore sig gældende. Grunden hertil turde være den, at Paracelsismen med sin Mystik og Hang til Spekulationer over Tilværelsens Sammenhæng her i Danmark havde haft betydelige Tilhængere, bl. a. vor förste og beromteste Mand paa Naturforskningens Omraade, Tyge Brahe. I Wittenberg var han gennem den ivrige Paracelsist, Professor Levinus Battus, bleven fort ind paa kemiske og alkymistiske Studier, der endog en Tid truede med ganske at tage ham fangen. Frederik H's Livlæge, Peder Sørensen (Petrus Severinus), var en af Paracelsi berømteste Elever, „der forvandlede hines Skrvderi til vellydende Sang," og Tyge Brahes Disciple vare alle mer eller mindre paavirkede i denne Retning. Det, der drog videnskabeligt anlagte Naturer over til Paracelsus, var det friske og uvante i lians stadige Henvisning til Naturen selv og den Vægt, han lagde paa Kemien. „Kemien er den jordiske Astronomi," udbryder Tyge Brahe begejstret, og denne Vej lovede ganske anderledes Afsløringer af Naturens Gaader end den gamle GalenskeUDVIDELSEN VED VORMS SAMLING 27

Skoles dode Boglærdom og Minde Autoritetstro. Men det manglede selvfølgelig ikke disse Reformatorer paa Modstandere, hvad Tyge Brahes Historie tilfulde viser, og det Galenske System fordredes strengt overholdt ved Københavns Universitet. Hans Philipsen (Pratensis). Tyge Brahes gode Ven, søgte at bringe de nye Ideer i Samklang med Galen, men maatte 1571 ved sin Udnævnelse til Professor ved del medicinske Fakultet forpligte sig til i sine Foredrag at holde sig til den Galenske Skole. Modstanden mod Para-celsi System, i hvilket Kemien spillede en saa stor Rolle, viste sig særlig ved de protestantiske Universiteter og havde sin Grund i Melanchtons Forkastelse af Kemien, som han stemplede slet og ret som Bedrageri; en Afvigelse fra denne Opfattelse blev i de protestantiske Lande betragtet som et Frafald fra den sande lutherske Lære.

llvor ringe Forstaaelse man endnu her hjemme havde for videnskabelig Naturforskning ses bl. a. af den Forbitrelse, der rejste sig mod Anders Christensen (Professor med., 1584—1603), da han hjemme i sit eget Hus, paa Grund af manglende Lokale, praktisk begyndte at foretage anatomiske Øvelser. „Han vakte derved en saa almindelig og levende Afsky, at ingen hæderlige Folk vilde omgaaes med ham eller spise ved Bord med ham." Kirurgiens Udøvelse blev endnu længe overladt til Mestermanden.

Men selv om de gamle Autoriteters System gik af med Sejren, var det dog kun paa Katedret. I Praksis, ude i Livet, benyttedes endnu i lang Tid Paracelsi Lægemidler, der jo i Virkeligheden til Dels gennem populære Lægebøger, som Henrik Smiths, der midt op i det 17de Aarhundrede var Lægernes Hovedkilde i praktiske Studier — vare gammelkendte og prøvede, og hvis Berettigelse hidtil havde været at søge i nogen Erfaring og megen Overtro, men som nu til Dels tik en rationel Begrundelse ved deres kemiske Virkninger. Gennem Paracelsi Lære om „ Arcana" og „Signaturer" blev der i Kunstkamrene indlemmet en Mængde mærkelige Sager, for hvis Tilstedeværelse man ellers vanskelig vil kunde tinde nogen Begrundelse.

Enhver Plante og Sten, ethvert Metal var ifølge Paracelsus genneintnengt af en aandelig Kraft fra en bestemt Planet — hvortil ogsaa regnedes Sol og Maane — og ejede Lægedom mod Sygdom i de til den paagældende Planet svarende menneskeligeti

KUNSTKAMMERET

Legemsdele. Og denne de forskellige Legemer iboende Aand. Lægemidlets virkelige Kraft, det astralske, Kvintessensen, kalder Paracelsus et Arcanum. Da Lægemidlernes Ydre er afhængig af det iboende. Arcanum, gælder det for Lægen först og fremmest at kende deres „Signatur", deres Kendemærker. For den, som sidder inde

med denne „scientia", ville alle skjulte Ting blive aabenbare, men uden den var ingen Læge i Stand til at udrette noget ordentligt.

Men sporges der nu, hvorledes lærer man denne scientia, saa viser det sig, hvilken umaadelig Rolle Fantasien kommer til at spille i det hele System. „Lægemidlet kendes paa dets Ydre (Form eller Farve) ligesom Kvinden kendes paa sin Skabning." Af de rode Pletter paa Bladene af Polygonum Persicarium (Pileurt) saas det, at Planten besad bloddannende Egenskaber; af de hullede ligesom gennemstungne Blade af Hyperium perforatum (St. Hans Urt) fremgik det, at den besad Lægedom mod Stiksaar. Den testikkelformede Orchis (Gogeurt) brugtes mod Kønssygdomme. Tisseltorne mod Sting, den gule Chelidonsaft mod Gulsot o. s. v. Paa samme Maade anvendes Guld, Sølv og uædle Metaller samt Perler og Ædelstene imod Sygdomme i de i den kabbalistiske Skala tilsvarende menneskelige Legemsdele.

Enhver Naturting kan saaledes, uden i Virkeligheden at være et Lægemiddel, benyttes som saadant, naar det biot er i „astralsk Slægtskab" med den syge Legemsdel. Derved opstaar en Mangfoldighed af „Sigiller", der have deres Kraft fra vedkommende Himmellegeme. Disse „Sigiller" — Boli, Terrae sigillatae (beseglede Jordklumper)—betegnedes ved et Indtryk af et. Signet (Sigil) med en eller anden mystisk Figur eller Karaktermærke og spillede en stor Rolle som Beskyttelsesmiddel mod forskellige Sygdomme. De fandtes i Mængde i Frederik d. III's Kunstkammer. Ikke mindre sogte vare Blære-, Galde- og Nyresten, der borte til det, som Paracelsus kaldte „Tartarus", „das Impurum", „das Excre-mentum"; thi ogsaa saadanne stod i Forbindelse med Stjernerne, „aus Ursach dass das Sidus das Feuer ist, das da kocht alle Frucht und Wesen der Erden."

Ligesom der ikke fandtes den Ting, i hvilken der ikke kunde findes Lægedom mod Sot og Syge, saaledes var der heller ikke den Ting, i hvilken Guds hemmelige Mening og Raadslagning29

ikke kunde skjule sig. Det gjaldt biot at have Øjnene med sig. at intet Varsel gik upaaagtet hen. I en Tid hvor Troen paa Hekse og paa det Ondes direkte Indgriben var saa levende — en Tro som blev i høj Grad befordret ved Paracelsi mærkelige Lære om Viljens Magt „die strenge Imagination eines andern wider midi vermag mich zu tödten", sagde han — hvor Menne-

Fra „Museum regiuiu*

Ell MwmorpUde mod (.'h ria tus piui K.irxct mullein lo Sole, udgivet for ™ K*turui<*rlmvrdightd i bedragerisk Hensig!- Kolte Stykke — der n" er i PrirnlWiildrlae i limkilde — lind« afbildet i liere udeDltiiidake Kmuilknmmerl»'skrivel«er, snui ell «f Tidens mwrkcliiçste .Hnriteler"

skene levede som i stadig Mørkerædsel, i en saadan Tid blev enhver usædvanlig Begivenhed et Budskab fra det overnaturliges Verden, og enhver Naturgenstand, en Sten, et Blad. en Rod, der biot gjorde sig bemærket ved en usædvanlig Form. enhver Ting, der biot „var noget synderlig vokset" blev straks en Spillebold for den vildeste Fantasi.

Mest Virkning gjorde naturligvis Naturprodukter, paa hvilke man med lidt god Vilje kunde skimte en religios Fremstilling,ti KUNSTKAMMERET

Kristus paa Korset, f. Eks., eller et Kors med to Sole eller lignende, hvad enten det nu virkelig var et Naturspil, eller, hvad der var langt hyppigere, var et Præparat af vindskibelige Joder. Mange af Kirkens tidligere Relikvier lik nu Betydning som Mærkværdigheder, og Splinter fra Kristi Kors, Søm fra Noæ Ark, eller saadanne Ting, som den Sten, hvorpaa Patriarken hvilede sit Hovede. betragtedes med fantasifuld Ærefrygt. Man aner, hvor frit Fantasien kunde boltre sig, naar man i Frederik d. III's Kunstkammer paa Kobenhavns Slot finder: „En Kolle af Valbirk voksen, noget lig den Kolle, som Herculis afbildis med."

Endnu Caspar Bartholin († 1629) anbefaler Brugen af „Arcana" og siger, ganske som „Arcanaernes Konge", at man ikke skal skamme sig for at udfritte gamle Kællinger og Barberer om Hus-raad. Peter Payngk fra Husum, der 1610 kom hertil fra den ivrige Alkymist Kejser Rudolf II og blev Christian d. IV's Kemiker, var fuldstændig Paracelsist som hans tidligere Herre. En Pakke endnu bevarede Recepter afgive tilstrækkeligt Vidnesbyrd i den Retning. Af Rentemesterregnskaherne fra 1617 — for biot at tage et Eksempel uden for Recepterne — faar man

at vide, at han for to Lod Magisterium („Mesterpulver") af orientalske Perler, som han leverede Hs. Majestæt selv til Hande, lik 16 Rdl. Frederik d. III's Livlæge, Jacobus Janus, ordinerede i 1655 sin Herre „ein vermischtes Bezoarpulver" (kostede 2^ 8/3); et lignende figurerer omtrent hundrede Aar senere paa Apotekeren Fleurants Regning til Hr. Argan i „Den indbildt Svge".

Danmarks af Samtiden mest beundrede Mand paa Lægekunstens og Naturvidenskabens Omraade — thi denne sidste skilles forst ud som en særlig Videnskab hos den berømte Niels Stensen — var Thomas Bartholin. Han viser sig i sine Skrifter fuldstændig hildet i Tidens almindlige Overtro. Han tror fuldt og fast, lad saa andre betydelige Mænd have en anden Mening, at Begivenheder paa Himlen, Solens Stilling, Maanefacer, Solpletter o. a. m.. have stor Indvirkning paa Menneskene, — har Kristus ikke selv forudsagt Tegn i Sol og Maane som Varsel om kommende Begivenheder? — og da især Kometerne; de varsle lige fra Jeremiæ Tider om Ulykker, især Pest, hvilket Erfaringen noksom viser. Og det er intet Under; thi Kometen fremstaar af Uddunstninger fra32

Jorden, og den sender „vort Bundfald tilhage til os og aflægger sine Excrementer hos os velnt ad cloacam

Paa denne Maade staa Kometerne ogsaa i Forbindelse med Misfostre, og den vanskabte Dreng, der var bragt til Verden af en Nyboderskone i Timiansgade, med „Fontanger som Fruentimmerne prange med efter Dagens Mode," var kun et Vidnesbyrd mellem mange om den ildevarslende Maade, hvorpaa Hinden sendte den syndefulde Jord dens Daarligheder tilbage.

Om Ole Vorms Overtro og Lettroenhed indeholder Fortegnelsen over hans Samling — som det vil ses i det følgende — talrige Vidnesbyrd. Man havde endnu ikke vundet et saadant Grundlag af Erfaring, at man ud fra den kritisk kunde vende sig mod de gennem Aarhundreder rodfæstede Opfattelser. Og hvad storre Sikkerhed kunde man opnaa i saadanne Tilfælde, som de gamle Autoriteter ikke kendte, og hvor de ingen Rettesnor havde givet, hvor man altsaa stod over for noget ganske nyt, end samstemmende Vidnesbyrd fra gode og ansete Mænd? Og med saadanne lader Datiden, og ikke mindst Vorm og Bartholin, sig da ogsaa nøje paa de mærkeligste Punkter. Men hertil kom yderligere, at man for mange af de vidunderligste Dvr og Naturgenstande troede at finde sikre Vidnesbyrd i den hellige Skrift, og med Datidens Bogstavtro maatte dette paa mange Punkter blive afgørende, til Trods for de græsk-alexandrinske Oversætteres ikke altid heldige Gengivelse af Tekstens Ord.

Vorms Musæum, der nød almindelig europæisk Berømmelse, faar særlig Interesse for os, da det kom til at udgøre en saa betydelig Del af Kongens Kunstkammer, at dette derigennem fik sit ejendommelige Præg. Om dets Udseende giver Kobberstikket i Museum Vormianum en tydelig Forestilling. Det, som først falder i Øjnene, er de udstoppede Dyr, som hænge under Loftet. Man mindes levende om Apotekerens Bod, der beskrives i Romeos Replik i „Romeo og Julie":

„ . . . der hang en Skildpad',

En Aligator, stoppet ud.

Og Huderne af hæslig skubte Fisk."

thi paa Grund af Forbindelsen mellem Nahirstudiet — saaledes som Datiden drev det — og Lægekunsten, blev Apotekerne og Lægerne de förste Samlere af naturvidenskabelige Rariteter.UDVIDELSEN VED VORMS SAMLING 33

Mellem Hjortetakker, etnografiske Genstande og udstoppede Kugle findes Kopier af klassiske Kunstværker; Oldsager ligge Side om Side med Naturmærkværdigheder, Misfostre og meget andet, og en Oil lier har faaet Plads oven paa Kasserne, hvis Indhold angives paa Forsiden med latinske Navne: varia, sucei. fructus, semina, ligna, cortices, herbae, radices, lapides, sulphura, salia.

Helgeufignrer titlsknnriio i Elfenben I NalinnalimiteaeL tidliger« i Vorn» Musæum.

terrae e. t. c. — Af de store Landpattedyr ses kun, hængende under Loftet, en lille udstoppet Ishjorn, som Vorm havde faaet af en ung Mand. (iisle Magnusson, fra Nordkysten af Island. Her oppe. paa Færøerne og i Norge var det gerne tidligere Elever og Venner af den livrde Professor, der erindrede hans Samleriver og sendte ham

Mærkeligheder til hans Musæum; fra Danske, som rejste i Udlandet, og fra Naturkyndige i hele Europa tik lian

stadig Foræringer. En af de mest ydende var hans gode Ven Jan de Laet, Direktør for det hollandsk-ostindiske Kompagni. Ogsaa Christian d. IV havde skænket Vorm værdifulde Bidrag til hans Samling, f. Eks. Kraniet af en Love, der havde staaet i Lovehuset ved Kongens Stald, og som Kongen selv havde nedlagt med et Skud. (Om Menageriet paa Kobenhavns Slot vil der senere blive tait).

Kataloget over Vorms Musæum er en af de vigtigste Kilder til Kundskab 0111 Frederik d. III's Kunstkammer. Thi alt, hvad der kunde modstaa Tidens Tand i Vorms Samling, genfindes senere-i Kongens, og endnu kunne enkelte Genstande derfra paavises i Nationalmusæet. Men hvad der modstod Tidens Angreb, modstod ikke altid Kritikkens. Der var f. Eks det mærkværdige magiske Æg, som en norsk Bondekone, Anne Amundsdatter, i Sundby ved Stavanger havde bragt til Verden. Hun var tidligere bleven Moder til tolv Born, da hun d. 17 April 1639 efter tretten Maaneders Sygdom blev overfaldet af heftige Veer og i sine forbavsede Naboerskers Overværelse lagde et Æg, saa stort som et almindeligt Hønseæg. Man tog mærkeligt nok Mod til sig og slog Hul paa Ægget, hvorved det blev konstateret, at Hviden og Blommen var næsten ganske som i et Hønseæg. Men Dagen efter, ved Middagstid, begyndte Veerne paa nv, og under store Smerter — langt større end ved en almindelig Fodsel, sagde Konen senere bragte hun et andet Æg til Verden. Og dette vogtede man sig vei for at slaa itu; det blev forsigtigt pakket ind og tillige med tre troværdige Mænds Vidnesbyrd om den mærkelige Begivenhed sendt ned til Christian d. IV, der overlod Vorm det til Undersøgelse. „Denne Fødsel kan ingenlunde være gaaet for sig paa naturlig Maade," slutter denne og udtaler som sin Mening, at det er Djævelen, som ved sine Koglerier har bragt Konen til at lide saa store Smerter ved at forbytte det naturlige Foster med Skiftinge-Æggene.

Et andet talende Vidnesbyrd om Datidens ringe kritiske Sans var Opfattelsen af den norske Mus Lemming, som længe opbevaredes paa Kunstkammeret, og som gennem Vorms Afhandling om dens Oprindelse nod europæisk Berommelse. Den avles, mener han, ikke paa naturlig Vis, men fremkommer i Skyerne af raadne Stoffer, der fra Jorden ere opsugede af fugtig Luft, og som indeholde noget at

disse Dyrs Sfi'd. Denne bringes i Virksomhed ved Luftdampene, og Dyrene falde fiildbaarne, snart enkeltvis og snart i Masser ned paa Jorden. Derom har Vorm mange Vidnesbyrd fra ansete Mænd. Aslak Hougland, Sorenskriver i Ravnefjord, sejlede i 1651 ud paa Soen, og pludselig faldt der, til hans og hans Venners store Forbavselse, lo af disse Dyr ned i Baaden. Da der straks efter opstod et vældigt Uvejr, var det let at se, hvad de havde varslet om. Samme Aar sad en Kone i Sogn, Birgitte Hoflund, der var kommen op efter et langt Sygeleje, uden for sit Hus for at nyde godt af den rene Luft. Man behøver ikke at skildre hendes Forfærdelse, siger Vorm, da et af disse Dvr paa en Gang faldt fra den skyfri Himmel ned i hendes Skød. Hvad der timedes hende, faar man ikke at vide, men der er ingen Tvivl om, at disse Dyr sendes som en Plage fra Gud, en Amindelse 0111 at gore Bod og Poeni-lense. og Vorm meddeler „for Fuldstændigheds Skyld" en hel Besværgelsesformular imod dem.

Del var i øvrigt den paa visse Omraader saa lidet kritiske Vorm, der har faaet Æren af al have slaaet en af de ældste og mest udbredte Fabler ihjel. Rundt omkring i Fyrsters og fornemme Mænds Kunstkamre fremvistes som noget af det dvre-bareste og sjaddneste i Naturen de saakaldte „Enhjørningshorn", indtil 7—8' lange, ved Roden 3—4 " tykke, snoede Bendan-nelser. Om den Pris. de holdtes i tidligere, er alt foran fortalt. Men endnu 1620 bod Venetianerne Kurfyrsten af Saxen 100,000 Kr. for et saadant Horn. Det var ikke biot dets Sjældenhed og Kuriositet, der gav det en saa høj Værdi, men meget mere de vidunderlige Egenskaber, man tillagde det. Man troede nemlig, al di t var en Slags Universahnedicin. Saa godt som alle Naturkyndige lige fra Aristoteles og ned til Datiden talte om det, men ingen havde nogen Sinde -et Dyret. Om dets Eksistens kunde man ikke tvivle: i Mosebøgerne, i Psalmerne og Jobs Bog var der flere Gange Tale om „Enhjørningens Horn", saa det havde Bibelens Autoritet for sig. Man tænkte sig det hyppigst som en vild og fyrig Hest med Hornet midt i Panden, og i denne Skikkelse er del som Skjoldholder gaaet ind i det engelske Vaaben.

Det er imidlertid ikke Vorm, der forst har givet „Enhjørnings-hornet" sit rette Navn, men Gerhardus Mercator

„ein Matematicus, 1512 in Rureinont geboren, hat in geinen jungen Jahren vor flei-

szigen Studiren oft Essen, Trinken und Schlafen versäuint, † 1592", der i sin i Amsterdam 1607 trykte Atlas minor (fol. D) siger om Narhvalen: „Den har en Tand" — han anvender udtrykkelig Ordet dens — „som fra den underste Del af Hovedet rager 7 Fod frem. Denne sælges af nogle som Enhjørningens Horn."

Hvorledes forholder det sig nu med Vorms Opdagelse i 1636 og denne Udtalelse fra for 1592? Det sandsynligste er, at den lærde Vorm ikke har kunnet nænne, at et saa gammelt Eventyr skulde falde for et enkelt, ligesom tilfældigt Angreb, og mulig ikke har været ganske upaavirket af Ønsket om selv at have Æren af at fore det afgørende Stød, det lærde Bevis, hvilende paa „Selvsyn". Han erkender selv loyalt, at Mercator har udtalt for ham, at det var en Tand. Ulærde og uvidende Folk. som Grønlændere og engelske Fiskere havde længe fortalt, at saadanne Horn stundom fandtes sammen med Dele af Hvaler, men saadanne Udsagn kunde en lærd Mand ikke lade sig nøje med, og Gerhardus Mercator, hvis Bog Vorm maa have kendt, da han selv citerer den, synes heller ikke at have forekommet ham tilstrækkelig kompetent. Selv havde han endnu ikke set andet end Hornet af det mærkelige Dyr. Men da Biskoppen i Hole paa Island, Thorlak Skule, sendte ham en nøjagtig Beskrivelse af en Narhval, som var dreven paa Land med Grønlandsisen, fremkom der et Vidnesbyrd, som der maatte

J 7

tages Hensyn til, og Vorm begyndte nu at tænke over Sagen. Til alt Held — fortæller han — faldt en Dag i 1636 hos Kongens Kansler, Christian Friis til Kragerup, Talén paa et Enhjørnings-horn, som vore Købmænd havde bragt med hjem fra det Grønlandske Hav, omtrent ved Davisstrædet. Jeg kunde ikke undlade at bebrejde disse deres skammelige Ligegyldighed, at de ikke havde hjembragt noget som helst af Kroppen, hvoraf man med Sikkerhed havde kunnet skønne, om det var et Vand- eller Land-dyr eller maaske et Amfibium, der bar en saa dyrebar Skat. Og denne Ligegyldighed var saa meget skammeligere, som de vidste, hvor uenige de Lærde vare om det Dyr, der bar dette Horn, der i Reglen af alle, selv af Stormænd, holdes for det sande Enhjør-ningshorn og kobes af dem som saadant. Den velbyrdige Mand, Christian Friis, smilede og spurgte mig, om jeg saa gerne vilde se en eller anden Del af dette Dyr. Jeg svarede, at intet vilde37

være mig mere kært. — Kom med, svarede han, saa skal I faa Jert Ønske opfyldt.

Og i Kanslerens Samling fandt Vorm virkelig Hovedet af en Narhval med Stodtanden, hvoraf der var afbrudt et Stykke, siddende i Overkæben. Nu var ogsaa Vorm overbevist, og Uenigheden mellem de Lærde ophørte. Men Gerhardus Mercators Navn blev glemt, og Ole Vorm, hvis Navn som Samler alt var bekendt i Europa og blev det endnu mere gennem hans berømte Slægtning Thomas Bartholins hyppige Omtale af ham, traadte frem som den, der havde gjort det af med Enhjørningen.

Narhvalstænderne begyndte straks at tabe i Værdi, og de københavnske Købmænd, som tidligere havde ment at eje en stor Skat i en saadan Stodtand, vare meget misfornøjede med denne Opdagelse, som Vorm i 1638 bekendtgjorde i et særligt Skrift.

Men selv oui Narhvalstanden bevislig ikke havde noget med den veritable Enhjørning at gore, var der dog ikke rokket ved dennes Existens; nu maatte man biot se sig om efter et andet Horn til «len. i Erstatning for det som Videnskaben havde herovel den. De Egenskaber, som havde udmærket Enhjør-ningsliornet, gik trods enkelte Protester over paa Narhvals-tanden. Vorm anfører til Støtte for sin Mening, at det er en fortræll'elig Modgift, en Erklæring fra ansete Læger i Augsburg; i Dresden havde en ringe Del, der var skrabet af en Tand i Kurfyrstens Kunstkammer, vist sine heldige Virkninger paa en Mand, „som havde en hel Sæk levende Firben i Maven," og fra mangfoldige Steder kan der hentes lignende Vidnesbyrd. Thomas Bartholin forholdt sig tvivlende i denne Retning, men under en Dysenteri«* styrkede han sig dog selv med 1 s Drakme grønlandsk Narhvalspulver for Anfaldet. Endnu i vore Dage er Brugen af Narhvals- eller Enhjorningspulver i bestemte Tilfælde næppe ganske forsv linden.

Det varede imidlertid ikke længe, inden der syntes at blive Udsigt til en Erstatning for det tabte Vidunderdyr. En Gesandt, der var paa Rejse fra Kongen i Guinea til Hertugen af Kurland, opholdt sig i Oktober 1652 i København. Han besaa Kunstkammeret paa Slottet og undredes særlig over en Narhvalstand, som nylig var bragt hjem fra Grønland, og som havde en Længde paa 11 Fod. Men da han borte, at den almindelig blev38

kaldet Enhjørningshorn, erklærede han, at der i hans Fædreland fandtes en firføddet Enhjørning, som han ofte selv havde set. Det kaldtes af de Indfødte Tire bina, hvilket betyder et hornet Dyr. Det er vildt og hurtigt og strøjfer om i den store afrikanske Ørken Cano. Levende fanges det aldrig, og Gesandten havde aldrig set Dyret levende; men man kunde undertiden finde dem enkeltvis døde i Ørkenen, efter at de vare blevne anskudte. Den stærkt interesserede Thomas Bartholin, hvem Kongen havde befalet at undersøge Sagen, bad ham, hvis det kunde lade sig gore, at sende Knoklerne, Huden, Kraniet og selve Hornet her til Danmark. Om det skyldes Kongen af Guinea eller en anden Velgører, maa foreløbig staa hen, men i Frederik d. IV's Tid kom Kunstkammeret virkelig i Besiddelse af en Tire bina.

Men da var Bartholin dod, og han maatte derfor i 1652 nøjes med at tro Gesandten paa hans Ord. Hvilket han mente at kunne gore saa meget bedre, som Meddeleren „ikke var en Hedning men en Kristen og tillige — som han selv fortalte en Konges Svigersøn og Nevø." Ogsaa en god dansk Mand. Skibskaptejn Peter Schulz, udtalte, at de Indfødte i Afrika ofte havde fortalt ham om dette Dyr. Og Bartholin slutter sine Bemærkninger med en klassisk Reminiscens: „Saaledes kommer der altid noget nyt fra Afrika."

Vorm staar i Inddelingen af Dyrene paa ganske samme Standpunkt som de første systematiske Zoologer Wotton. Gessner og Aldrovandi, og han følger ganske den sidste i hans Beskrivelse af Dyrene, deres Levevis, Opholdssteder, Anvendelse i Medicinen o. s. v. Hans Musæumsbeskrivelse bliver her mere en Naturhistorie end en Katalog, idet han griber Lejligheden til at omtale enkelte Dyr omstændeligt, selv om han kun i sin Samling ejer ganske ubetydelige Dele af dem, som f. Eks. nogle enkelte Haar.

Det var i øvrigt i Retning af større Dyr, at hans Musæum var fattigst, paa Grund af Vanskeligheden ved at opbevare dem. Af den første Klasse, hvori man delte de Dyr, der føde levende Unger, dem der vare forsynede med Tæer, havde han kun en Bæver, en Vandmus, et Par Bæltedyr og nogle Harehorn. Bæveren genfindes i Kongens Kunstkammer som Skelet. Vandmusen er forsvunden; den kom fra Ruslund og dens Skind benyttedes meget af Damerne til at lægge mellem deres Lintøj, som derved gennemtrængtes afUDVIDELSEN VED VORMS SAMLING 39

-»mi behagelig Moskusduft; I Ian-hornene og Bæltedyrene genfindes uforandrede. De sidste udmærkede sig ved deres velsmagende Kød; Panseret brugtes mod den galliske Syge.

Bæveren udmærker sig i høj Grad ved sin Klogskab, hvad man kan se paa dens Bygninger; — selv om den véd, at den særlig efterstræbes for det ejendommelige Stofs Skvld, som den afsondrer i en lille Pung, og som hedder eastoreum (Bævergejl), forholder det sig dog ikke saaledes, som man tidligere fortalte, at den — naar den blev forfulgt af Mennesket og ikke kunde undslippe satte sig ned. bed Pungen af og kastede den hen til Jægeren, hvorpaa den fik Lov at gaa i Fred.

bagbenene og Halen af Bæveren varen udsøgt Lækkerbidsken, som mest lignede Aalens og Murenaens Kød i Smag, Sandsynligvis paa Grund af denne Lighed med Fisk benyttedes den i Fastetiden af Katolikkerne. Det øvrige Kød havde ingen Værdi. Bævergejl fandt derimod rig Anvendelse i Medicinen og brugtes mod Epilepsie, Paralyse, Lethargie, Svimmelhed og Hovedlidelser, i Barselseng, mod Astma, Tandpine, Kolik og Hikke. Med Bæverens Galle kunde man fremkalde Elskov, og med dens Skind brændt til Pulver formaaede man at stille Blod.

Hornede Harer havde man tiere Gauge fanget i Danmark og Norge. Den berømte franske Rejsende, Tavernier, fortæller, at han har set saadanne hos Kurfyrsten af Saxen, og at de vare Fora-ringer fra Danmark. Vorm havde faaet sine af en Billedhugger, hvis Navn han desværre fortier.

En sort Hare, som næppe naaede at komme hel over i Kongens Kunstkammer, havde Vorm faaet forærende af

Kongens Lensmand paa Bornholm. Han havde selv taget den i 1644. „samme Aar, som Svensken brød ind i Landet," og sendte den som en stor Sjældenhed og som et ondt Varsel til den naturkyndige Vorm.

Den næste Dyreklasse, Tvehovene, var repræsenteret ved Dele af Næshornet, Elsdyret, Rensdyret, Hjorten, Raabukken, (ieden, det indiske Vildsvin, a: uogle Haar af dets Skind, og en Skovged (Strep>icerotis|.

Af det, som Samlingen besad af Næshornet, skulde man nu ikke faa meget Begreb om Dyret. Det indskrænker sig til et Bæger, som var udskaaret af Hornet, et Par Tænder og et Ribben, men det sidste forekommer dog Vorin tvivlsomt. Da detteti KUNSTKAMMERET

Dyr er beskrevet af mangfoldige, som ikke have set det, og da der derfor er bragt mange Urigtigheder til Torvs, vil han beskrive det efter Jacob Bontius, der er en fuldt troværdig Mand, og som halset Dyret mange Gange, ikke biot i Fangenskab, men i vild Tilstand i Skovene. Den er uskadelig, siger Vorms Hjemmelsmand, undtagen naar den bliver angrebet; men ophidses den, kaster den Mand og Hest omkuld „som en Loppe" og dræber dem ved at slikke paa dem. Thi dens Tunge er saa ru, at den tager Hud og Kod med lige til Benet.

Fra Vorms Sanding berigedes Frederik III's Kunstkammer med et Elsdyrshoved med Hornene, Klove og andre Dele. Desuden med en Pokal, lavet af en Elsdyrsfod, og med en Amulet, lavet i Preussen, i Form af et Hjerte, under en vis Konstellation.

Om Elsdyret — som hos Olaus Magnus identificeres med Bibelens Vildæsel, Onager, der ogsaa spillede en Rolle i Fantasierne om Enhjørningen — fortæller Vorm, at det lider meget af den faldende Syge og kun kan befries ved, at man bojer det ene Bagben op, saa Hoven kommer til at berøre Øret. Det er et frygtsomt Dyr, som dør af det mindste Saar „og bliver dødsangst, naar det ser sit eget Blod." Dets Kod er vei spiseligt, men ikke nogen behagelig Fode. Vorm selv har erfaret det; det var ham ikke muligt, da Kansleren Christian Friis en Gang havde sendt ham et Stykke Elsdyrkød, at bekvemme sig til at spise noget deraf.

Elsdyrets Horn vare et fortræffeligt Middel mod Epilepsi, særlig naar Dyret fangedes omkring, d. 1ste September. Senerne brugtes mod Krampeanfald og Klovene mod Hysteri og Hjertelidelser.

Om Rensdyrets Nøjsomhed og Hurtighed og om dets Uundværlighed for Lapperne er Vorm godt underrettet; af Genstande, som han har i sin Samling, slutter han, at Grønlænderne låve Pile og Kastespyd af dette Dyrs Horn.

Faa Dyr spillede en saa stor Rolle i Datidens Lægekunst som Hjorten. Var man ifort en Dragt af Hjorteskind, kunde man gaa sikkert mellem Slanger, og baade disse Dyr og Myg flygtede for Lugten af brændt Hjortetak, som i det hele var et virksomt Middel mod Gift og alle ondartede Sygdomme. Blodet „stillede Maven", og Kodet hjalp mod Febre. Marven og Fedtet blødgjorde de haarde Kræftknuder, og Røgning med de brændte Haar anbe-

faledes mod Abort. I Hjertet af de meget gamle Hjorte lindes et Ben i Form af et Kors, der er det kraftigste Middel, man kender, til al styrke Hjertet og fordrive Gift.

Vorm havde været saa heldig at erhverve et saadant Hjerte-lien, foruden adskillige Horn, samt Efterbyrden og Kønsdelene af en Hjort; om den Nytte, man kunde have af de forskellige Dele, havde Balduin Ronsæus forfattet et sirligt Digt.

Nedenstaaende tyske Vers om den Gavn, man havde af sorte Katte i Lægekunsten, er maaske mindre sirligt, men vistnok lige saa oplysende som Ronsæus' ikke anførte Vers om Hjorten;

Von schwarzen Katzen ist die Nachgeburt, dus Blut, Dus Feil, das Fett, der Kopf, der Koth zu vielem gut.

idet nemlig Efterbyrden, baaren om Halsen, mentes at styrke Synet; Blodet hjalp mod faldende Syge; Skindet og Fedtet mod Gigt- og Nyresygdomme; Hovedet, brændt til Aske, mod Øjen-smerter, Skarnet mod Podagra; desuden Urinen mod Døvhed; Leveren, brændt og stødt, mod Stensmerter; Galden, præpareret paa samme Maade, fordrev Frygt — men vei at mærke: det skulde altsammen være af en sort Kat!

Det var kun ved de færreste af disse og af de foran anforte Lægemidler, at Forbindelsen mellem deres Oprindelse og Virkeevne laa saa klart for Dagen som ved «let. der blev anbefalet Kurfyrsten af Pfalz af Anna af Sachsen, mod daarlig Fordøjelse. Han skulde nemlig bære et Mavebælte af Strudsskind; det vilde „gefalle ham godt.- Strudsen afbildes med en Hestesko i Næbet for al antyde dell* Evne til at spise alt. endog Ja-rn. og „en Strudsmave'4 er et gængs Udtryk for en All fordøjende Mave; det er uden Tvivl hendes Opfattelse, al denne særlige Egenskab hos Dyret skulde meddele sig gennem Skindet til den, der bar det.

Ved Siden af saadanne Ma-rkeligheder som de for omtalte Harehorn forelaa der et Hjortehorn i Form af ei Hvedeax, og som ved förste Øjekast syntes intet mindre end et Horn. Det var en Foræring fra den udvalgte Konge. Prins Christian. Dernæst en hornet Hane og en Hunged med et Horn mellem Ørene. Den betragtedes som en stor Mærkelighed og var bleven fanget i Oktober 1649, da Frederik d. III og Dronningen jagede i Nærheden

af Flensborg, og Kongen havde straks sendt sin Kammertjener Hugo Lytzov til Vorm med den sjældne Fangst.

Fra Enhovenes Klasse havde Vorm, atter som Foræring af Kongen, faaet et Par Horn af en Hest, som stod i Kongens Stald. Hornene voksede ud ved Ørene, vare krumme og lvsegraa og blev 21/« " lange. Til bestemte Tider faldt de af, og nve voksede da ud igen. Den lærde Mand kunde straks underrette den kongelige Giver om, at Kongen af Spanien havde haft en lignende hornet Hest i sin Stald. — Ved en anden Kuriositet — ligeledes en Gave fra Kongen — „maatte man sandelig beundre Naturens store Snildhed og Besvær." Det var en Hests Underkæbe, som sad ganske fast i et Stykke Egetræ; den ene Side var fuldstændig omvokset af Grenen, uden at man kunde se, hvorledes den var kommen ind i Træet. Den figurerer et halvt Aarhundrede senere som en af de store Mærkværdigbeder mellem Afbildningerne fra Kunstkammeret (se Side 55 Figur I).

Ogsaa det menneskelige Legeme maatte yde sin Tribut til lians Samling. Et helt Skelet hørte til de storste Sjældenheder og betaltes meget højt; et saadant lindes ikke hos Vorm. Derimod kunde han glæde sig over en kæmpemæssig Tand, som var fundet i et Sogn under Aalborg Stift, tilligemed et Stykke af Kæbebenet, og som han havde faaet af Biskoppen, Christian Hansen, der igen havde faaet den af sin Formand. Efter Storreisen af Tanden havde de lærde Herrer udregnet, at Kæmpen dens Ejermand — maatte have haft en Hojde paa ni sjællandske Alen. Vorm havde ogsaa andre store Kindtænder, som udgives for Tænder af Kæmper, men som han ikke tror paa og ikke finder det Umagen værd at omtale nærmere.

Af Rigsadmiralen, Niels Trolle, havde han faaet et Kæmpe-ribben, VU Fod langt, 1 Tomme tykt og 2 Tommer bredt.

Et sært Naturspil dannede ni Ryghvirvler, som vare fundne af en Raadmand i København, Christopher Hansen, i hans Have, hvor St. Klemens Kirkegaard for havde været. Roden af en Nøddebusk var vokset igennem Marvbullerne af Ryghvirvlerne fra den nederste til den overste, saa at de sad som trukne paa Rad, i deres naturlige Orden.

Noget ganske uforklarligt var et Kranium, som var fundet i en Eng ved et Vandlob i Skaane. Det var kuglerundt og dobbelt

saa stort som et Menneskekranium; der var ikke Spor af Øjenhuler, og i Stedet for Næse syntes der at have været en Snabel. Alle Vorms Anstrengelser for at faa opdaget, om der ellers var fundet Ben eller Dele af Dyr i Nærheden, havde været frugtesløse.

Ogsaa fra Menneskelegemet var der Lægedom at hente. Paa Kraniets Overflade viste der sig stundom, naar det var udsat for Vejrligets Indflydelse og begyndte at gaa i Oplosning, en særegen Masse: Hjærneskal-Mos, som i lægevidenskabelig Henseende besad de vidunderligste Egenskaber, og som af nogle kaldtes Hjærne-skallens Blomster, men hos Paracelsisterne hed Usnea. Det hjalp mod Næseblod, Flod, den gyldne Aare o. s. v, og benyttedes ikke biot udvendigt — f. Eks. til at gnide sig ind med for at blive stærk og kraftig — men ogsaa, hvad

der var mindre appetitligt, som indvendig Medicin.

Endogsaa Mumier, af hvilke Vorm havde en hel og et Barne-hovede, benyttedes i Lægekunsten mod alle ydre og indre Saar. til al lette Fodsier, mod Kramper o. ni. a.

Endelig anfører Vorm mellem de Ting, som vedrøre det menneskelige Legeme, den venstre Haand af ei Skovmenneske, sandsynligvis den samme der i Kataloget over Kunstkammeret af 1673 kaldes „Haanden af en ostindisk HalTinand, kaldet Uranutan" (•>: Orangutang).

Af Fuglene vare de nordiske Vandfugle ganske godt repræsenterede. En saa almindelig Fugl som Svanen fandtes ganske vis! ikke. men Vorm mener, at den bor nævnes forst ikke biot paa G mad af sin Størrelse og Skønhed, men ogsaa paa Grund af den Gavn, man har af den. Naar de stive Fjer ere revne af. er Skindel med sine bløde Dun en fortrøflelig Bryst- og Mave-varmer og hjælper udmærket paa Fordøjelsen. De spæde l uger kogle i Olie ere — efter Aetiiis — ei godl Middel for Nerverne og jævnlig Brug af dens Fedt fjerner Rynker i Ansigtet, hjælper ogsaa mod Hæmorrhoider og daarlig Mave.

Fra en Slægtning i Norge, stald, theol. Rostorph, havde Vorm faaet Bekræftelse paa, at det var rigtigt, hvad man fortalte om Svanens vidunderlige Sang. Hans Hjemmelsmand havde selv hort den en Morgen i Trondhjemsfjorden og beskriver den som noget af det lilli^ste, man kunde hore. Ogsaa fra Island kom der lignende Beretninger; men man bliver lidt mistænksom overfor Da-ti

tidens Evne til at opfatte Fuglenes Sang, naar man hos Vorm læser, at den lille Rørdrums ensformige Tone blev sammenlignet med en Tyrs Brølen, hvorfor den ogsaa kaldes Sump-Oksen. Dens Klor brugtes, indfattede i Guld eller Sølv, som Tandstikker.

Fra Island havde han ogsaa faaet en Gejrfugl, som han paa Latin kalder Merganser, og som allerede dengang var en sjælden Fugl; ligeledes en islandsk And (Havellda) og en Lepelgans (Leffelgans) eller Skeand. Fra Færøerne en „Lunda", en Alke og en Edderfugl, som han i Mangel af anden og bedre Betegnelse kalder „Anden med de blødeste Fjer", en sort Vandhøne (en „Blesand"), en Pinguin, som han havde haft levende hos sig i nogen Tid og fodret med Fisk, samt endelig en Lom, som i Vinteren 1638 var bleven fangen i en Vaage ved Frederiksborg.

Af Vadefugle kunde han fremvise en sort Stork, som han havde faaet af Vincens Bille paa Valbygaard og forskellige Hejrer, af hvilke han havde haft en levende; lian havde senere ladet den udstoppe, men Møl og Orm havde ødelagt den, saa kun Hovedet og Fødderne var tilbage.

De samme uovervindelige Fjender vare Skyld i, at Samlingen kun havde Hoveder og Klor af forskellige Ørne. Blandt Fuglene var det disse, der ydede mest i Lægekunsten. Leveren hjalp mod Epilepsi; Tungen, hængt i en Snor om Halsen, bl. a. mod Aande-nød; Vingerne anbragte under Fødderne fremskyndede Fødslen; Røgen af Skarnet fremkalder Abort og fordriver Slanger og Testi-culi provoeant Venerem.

Af andre hjemlige Fugle fandtes der en hvid Spurv, som Præsten i Reerslev paa Sjælland havde fanget, da han en Oktober Aften 1649 spaserede paa Kirkegaarden; en hvid Skade, som var kommen levende fra Norge; en broget Ravn fra Færoerne, Vingen af en blaa Ravn fra Skaane og endelig en Kylling med to Hoveder. Vorm havde selv, en Dag da han vilde gaa hjemmefra, fundet Ægget i sin egen Gaard.

Dog ogsaa fra de tropiske Landes Fugleverden havde Vorm faaet interessante Ting. Fra Ostindien saaledes det hornede Næb af en Topau, af Aldrovandi kaldet Næshornsfugl, og en Paradisfugl, som kunde glæde sig ved mange Navne: Manucodiata, hos Portugiserne Passaros de sol og hos andre Apodis, fordi man troede, at den ingen Fodder havde. Vorm — som nævner den mellem4r.

Rovfuglene — giver ilen et Navn endnu; da den, siger han, har storli' Lighed med Paafuglen, enil nogen anden Fugl, kunde den med nogen Grund bære Navnet den lille eller indiske Paafugl.

Navnet Paradisfuglen bærer den efter nogles Mening, fordi den lever og bygger Rede i det jordiske Paradis; efter

andres paa Grund af dens overordentlige Skønhed. Indbyggerne paa Øen Molucca kalde den Guds Fugl og betragte den som hellig, og de have den Tro, at enhver som bærer biot en af dens Fjer paa sig, er usaarlig i Kamp. Hos os, fortæller Vorm videre, brugte fornemme Folk tidligere disse Fjer som Pynt i Hatten ligesom senere Strudsfjer.

En Kolibri havde han faaet af Dr, Sperling; Vingen af en anden (Ourusia) havde Jørgen Rosenkrans foræret ham. Fra Brasilien havde man sendt ham Vingerne og Halen af en hvid Hejre. Af Resen havde han faaet ,en Guara, som Christopher Lindenov havde haft med hjem fra Brasilien og fra Ove Gedde Kraniet og Næbet af en Samenda, som denne havde fort med fra Koroman-delkysten. Endelig havde en ung Mand fra Danzig, Ludvig Hummel, foræret ham Hovedet og Næbet af en Flamingo, og en Unævnt Hornet af en Kapun paa 9 " Længde.

Mellem Fugle, som leve ved Vand, og af hvilke de fleste svare til vore Vadefugle, nævner Vorm Flagermusen og tilføjer, at lian er i Tvivl om, hvorvidt den skal regnes til Fuglene eller til de Firfoddede; allerede Wotton havde regnet den til Pattedyrene. Vorm har selv „et Eksemplar med fire Øren."

Slangerne — „som i gamle Dage tjente Troglodyterne til Fode" — vare de af alle Dyr. som fandt mest Anvendelse i Medicinen. Den over hele Verden berømte Theriue, oprindelig Navnet paa en Modgift, havde da ogsaa -il Navn fra den græske Betegnelse paa en bestemt Øgle—efter Vorins Udtalelse den eneste, der foder levende Unger. Fra Brasilien havde Christopher Lindenov bragt liaui en Slangeham paa 9 Fods Længde, medens Thomas Bartholin havde foræret ham to udstoppede italienske Slanger. Desuden ejede han en Skorpion og en giftig Tudse (Rubetal.

Spanske og indiske Firben fandtes i flere Eksemplarer i han-Samling, en udstoppet Krokodil paa 8 Fods Længde og en levende ostindisk Skildpadde foruden liere Skaller.

Fiskene vare ogsaa rigelig repræsenterede, lige fra Hajen.ti

Sværdfisken og Flyvefisken til den hjemlige Stenbider og Kvabso. Af Ferskvandsfiskene var vei Mallen, der fangedes i Sorø Sø, den mærkeligste. Den er i den Grad graadig, siger Vorm, at det er blevet til et Ordsprog: Den ene Fisk æder den anden og Mallen dem alle.

Af Hvalerne maatte han nøjes med enkelte Dele, som Ryghvirvler, Barder, Ribben og Genitalia. Narhvalen, som saa længe havde holdt Fabelen om Enhjorningen i Live. var paa Grund af sin Stodtand den mærkeligste.

Blandt Ting, der henhore til Fiskeverdenen, anfører Vorm ogsa en skeletteret Haand samt Ribbenet af en Havfrue og meddeler et Par Optegnelser af gode og ansete Mænd til Støtte for sin Tro paa disse Skabninger. Den ene er hentet fra det store Ocean, den anden fra dansk Grund, nemlig fra Samsø; det er Rasmus Glads bekendte Fortælling, om Havfruen Ibrant, der spaaede Christian d. IV's Fødsel.

Men ogsaa fra sin Omgangskreds kunde Vorm faa Bekræftelse paa disse Havmenneskers Eksistens. Den fornemme og velbyrdige Mand, Christopher Ulfeld, Rigens Raad, fortalte barn ved en Frokost den 29. Oktober 1647, i fleres Nærværelse, at i Aaret 1620, da han sejlede til Gotland, havde der vist sig en Havmand foran Skibet; man havde set ham liere Gange, han var lidt mindre end et almindeligt Menneske, med tyndt Skæg, sort tætklippet Haar og havde betragtet Skibet med opmærksomme Øjne. Søfolkene ansaa det for et ondt Varsel. Nogle af Ulfeldts Tjenere vare derimod oplagte til Lojer og kastede en Skjorte til Havmanden, hvorpaa han forsvandt. Men det kedelige ved Historien er, at medens alle andre om Bord i Skibet havde set Vidunderet, havde alene Vorms Hjemmelsmand ikke set det; han havde netop paa den Tid lagt sig til at sove.

Som man kunde vente det i en Læges Naturaliekabinet, vare Planterne særlig fyldigt repræsenterede. Beskrivelsen af dem fylder over hundrede tættrykte Sider i hans Katalog, uagtet han dog kun anfører de sjældnere og udenlandske Planter. Da Planteverdenen til alle Tider har været Mennesket mere tilgængelig end Dyreverdenen, stod Naturforskerne her paa forholdsvis nøgtern Bund, om end Signaturvæsenet og gamle Fabler endnu kunde spille en temmelig betydelig Rolle. „Ogsaa her fandtes der47

Monstrøsiteter; llii Naturen driver sit lunefulde Spil lige saa vei i Træer og Planter som i Dyr og Stene."

Ligesom Planterne virkede ogsaa Metaller og Stene paa en bestemt Maade i den menneskelige Organisme. Derfor tik ogsaa disse, særlig i det ialrokemiske Systems Periode, deres Plads i den naturkyndige Læges Samling. De ædle Metaller og Kobber havde han faaet fra Norge, Jærn fra Island og Sverige, Bly fra Saxen. Bøhmen og Spanien, Antinionium — som Paracelsus ansaa for et livsforlængende Middel — fra Ungarn, o. s. v. o. s. v.

Af Stene findes hos Vorm en stor Mangfoldigbed lige fra Sårum jnimiun o: en Kampesten og op til Diamanten. Ædel-stenene interessere ham mest paa Grund af deres af alle anerkendte Betydning i Medicinen. Mange frakende disse Stene Kræfter og Egenskaber, siger han, andre tillægge dem for mange og det oven i Købet overnaturlige: de, som gaa Middelvejen, have den rette Opfattelse. Thi alle de Virkninger, som udgaa fra Formen. Stolfet eller tilfældige Omstændigheder, kunne ingenlunde frakendes dem. Saadanne ere at gore varm. kold, tør, fugtig, tynd, tyk, blød, haard o. s. v. Derimod vei de overnaturlige Virkninger, fysiske saa vei som moralske, som at gore usynlig eller at frembringe Rigdom eller lignende.

Det ga lder paa paracelsisti.sk Vis at forstaa Stenens Signatur for al vide, paa hvad Maade den virker. For nogle Ædelstenes N edkommende ligger det klart for Dagen. Der gives f. Eks. liere Arter af Jaspis, men til at stille Blod har den, som er fuldstændig rød. uden nogen anden Farveafskygning, en vidunderlig Magt: dog kan ogsaa den mørkegrønne med de blodrøde Aarer bruges. Den vinfarvede A met hvst dæmper, som Navnet (af [-aur}- <>ec/i')-] {+aur}- <>ec/i')+} s iser. Vinens berusende Virkning. Bedst virker den, naar den bliver lagt paa Navlen. Nogle mene ogsaa, at den virker moralsk paa samme Maade, holder onde Raad (hidsige Indskydelser) borte, klarer Forstanden og fremkalder Aarvaagenhed og Virksomhed, hvormed følger, at den skaffer den. der bærer den, Gunst og Yndest hos høje Herrer. Den klare, himmelblaa Saphir bevarede Hjertet, forraadt« Sygdomme hos den. der bar den, ved at blive uklar i Farven og gjorde Modstand mod al Urenhed, aandelig som legemlig. Den rene, lysende Diamantti

virker som Amulet mod Gift, Pest, Fortryllelse, Forgørelse, Skrække-billeder og andet Blændværk af onde Aander.

Hvor Signaturen — ved Ædelstene Farven — ikke gav saa direkte Vink, maatte Begrundelsen af Stenenes Virkninger søges ad fjernere Veje, og her kom deres Forhold til Himmellegemerne, deres Plads i den kabbalistiske Skala til at gøre sig gældende.

Til Stenene regner Vorm de mærkelige Glossopetræ — Sten-Tunger — som havde vakt Thomas Bartholins Opmærksomhed i saa boj Grad, da han i 1643 i Stedet for at sejle til Ægypten kun naaede til Malta. Det var imidlertid ikke ham men hans berømte Lærling, Niels Stensen, som oplyste Verden 0111. at disse Sten ikke havde noget med Slanger eller Øgler at gore, men at det var forstenede Hajfisketænder. De gaa hos Vorm som Amuletter, indfattede i Sølv, mod Trolddom og mod Gift.

Samme eller lignende Egenskaber tillagdes andre Forsteninger som Vættelys (Belemniter o: den Pig, hvori Rygskjoldet paa de forstenede Blæksprutter ender), Søstjerner og Sepedejsten ,): forstenede Søpindsvin. Ved Herregaarden Ørndrup paa Mors fandtes de i stort Antal.

Sepedejstenene henfører Vorm til de saakaldte Tordensten tilligemed „Haglsten" og nogle afrundede, regnbuefarvede, nævestore Flintesten, som vare fundne nær Valbygaard og forærede ham af Vincens Bille. Tordenstenene (paa Latin Cerauniae) kaldtes ogsaa Lyn-Spyd, Jupiters Spyd, Lynsten eller Lynkiler, og man troede, at de „slog ned" med Lynet og ligesom Meteorsien faldt ned fra Skyerne. Det var Stenalderens Vaaben, der her optraadte som Naturmærkværdigheder. Navnet Tordensten er endnu ikke forsvundet paa Landet, og den samme Overtro eksisterer endnu som paa Vonns Tid, at det Hus, hvor en Tordensten gemmes, ikke bliver ramt af Lynet. Men Vorm giver denne Tro en langt højere Alder, idet han anfører som sin Kilde den i det 10de Aarhundrede levende Biskop i Rennes. Marbodeus, som har forfattet et Værk om ædle Stene:

Qui easte gerit hune, a fulmine non ferietur: Nee domus, aut Villæ quibus adfuerit lapis ille.

(a: Den, som fromt bærer denne (en saadan Sten) skal ej rammes af Lynet, ejheller det Hus og den By, hvor en saadan Sten findes.)49

De mentes ogsaa at skaffe Sejr og Fremgang, at fremkalde Søvn, al befri for Brok o. s. v.

Om disse Stenes Oprindelse er der forskellige Meninger. Paa Grund af deres Lighed med Vaaben af Jærn — Vorm kalder dem Dolke, Spyd og smaa Lanser af Flintesten — ere nogle af den Tro, at det ikke er Tordenkiler men Jærnvaaben, der ere blevne forvandlede I il Sten. Mon dette strider mod den Iagttagelse, at man finder dem paa Steder, hvor Lynet er slaaet ned, i Huse, Træer eller andet. Man tror derfor, at „de opstaa ved Lynuddunstningen, blandet med en metallisk Masse og med Atmosfærens til tætte Skyer fortættede Fugtighed, under Paavirkning af Solens, Stjernernes og Lynildens Hede."

Til Stenene regnedes endvidere Fiskenes „Høresten" og de saakaldte „Krebseøjne", af hvilke Kemikerne præparerede en Mængde Essenser, Magisterier og Arkana. Særlig fortrinlige vare Perler: man ansaa dem for at meddele den, der bar dem. Ynde og Tække, ligesom de ogsaa stillede Blod. hjalp mod Gift, Epilepsi og Blodstyrtning. Endvidere forskellige Kalkdannelser i Dyr, under disses forskellige Navne Bjørnesten, Svalesten, Bæversten og endelig Menneskets Blæresten. som alle spillede en Rolle i Medicinen.

Ei af de berømteste og kostbareste Lægemidler fandtes ligeledes i enkelte Dvr og henregnedes paa samme Maade til Stenene. Det var det ejendommelige Konkrement, der forekommer i Tarmkanalen hos den vilde Ged (Cupni aegagrus). Allerede i Orienten vare dets gode Egenskaber bekendte, og det optræder all der under Navnet Bezoar (af arabisk Badezahr. d. e. Modgift). Der gaves to Slags, den orientalske og den occidentalske, men den første var langt at foretrække og anvendtes saa vei udvendig som invendig. blev taget ind i Pulver og baaret som Amulet. Den synes endog at være brugt som en Prøve paa Folks Sindelag og Tænkemaade, da den sprang itu. naar den kom i Hænderne paa en ildesindet Mand.

Naar Bezoarsten bleve saa store som et Barnehovede, som den, der af Christian d. IV blev sendt som Foræring til Spanien, eller som en, der fandtes 1650 i Frederik d. Hi s Kunstkammer, i Størrelse som et Strudsæg, havde de ikke deres Oprindelse fra Bezoargeden, men fra slørre Dyr, Kameler f. Eks. Det patologiske

Musæum besidder endnu, sikkert fra det gande Kunstkammer, tiere af disse uegentlige Bezoarsten, der snarere maa henregnes til de saakaldte Tophi o: sammenæltede Kugler af Haar og andre Stoffer, der hyppig findes i Maven paa forskellige Drovtyggere — f. Eks. de tyske Bezoarsten eller Gemsekugler — og som alle afspejlede nogle af den oprindelige Bezoarstens Egenskaber.

Med større Ret henførtes til Stenarterne de saakaldte Boli og Terrae sigillatae r>: seglbetegnede Tærninger, i Reglen af en finkornet, jærnholdig Lerart. Her løb den vildeste Overtro Side om Side med noget Kendskab til disse Lerarters kemiske Virkninger paa den menneskelige Organisme. Den man fik fra Lemnos blev af alle anset for den bedste, men den var sjælden at faa fat paa, da den kun blev udgravet paa en bestemt Dag i Aaret og under visse Forhold, og tilmed var Udforsel deraf forbudt af den tyrkiske Regering. Galen, den berømte Oldtidslæge, havde selv to Gange været paa Lemnos for at faa den uforfalsket. Den bar i Reglen Indtryk af et Segl med tyrkiske Bogstaver. Efter den lenmiske fulgte i Rang den maltesiske, som betegnedes med St. Pauli Navn og Billede, og som paa Grund af Fortællingen om Apostelen og Slangen ansaas for beskyttende mod Gift. En tredje Terra sigillata, betegnet med et Krucifix og en Mængde smaa Kors. fik man fra en Hule i Nærheden af Betlehem, hvor Jomfru Marie med Jesusbarnet havde holdt sig skjult paa Flugten til Ægypten. Den ansaas for særlig udmærket til at forøge Mælken hos diegivende Kvinder.

Mindre Anseelse end disse fremmede Sorter havde de mere hjemlige. Hvert Land havde sine Terrae sigillatae: af de tyske var den strigonensiske den mest bekendte; den blev, „paa Grund af dens solariske Egenskaber", brugt i Sygdomme, der havde deres Sæde i Hjertet og Blodet. Her i Danmark havde Vorm særlig Tiltro til en Lerart fra St. Helene Kilde. Vandet i denne, mener han, maatte faa sin lægende Kraft fra den Jord, som det strømmede

igennem. Derfor genfinder man i Kunstkammeret Vorms Beholdning af „Jord fra St. Helenæ Kilde".

Andre Jordarter henfører han til de ligefrem mirakuløse. Saaledes den sortgraa Jord, som var regnet ned paa mange Steder i Skaane til Varsel om Bod og Bedring i det samme Aar (1619) som den fordærvelige Mode med de store Lærreds Halskraver og51

andet kvindagtigt Stads af samme Stof havde faaet Indpas i Landet.

I'aa samme Maade som Stenalderens Vaaben, saaledes som vi ovenfor have set, knn bleve betragtede fra et naturhistorisk Standpunkt, bleve Kunstgenstandene i Vornis Musæum inddelte efter det Stof, hvoraf de vare lavede: Kunstsager lavede af Jordarter, af Rav, af Sten, af Guld og Solv. og af Kobber og Jærm. Derpaa folger et Afsnit om Monter. Saa folger atter Kunstsager af (ilås og lignende, udarbejdede af Planter, af Træ. af Frugter, at Dvr og endelig forskellige Kunstsager.

Til förste Klasse horte hl. a. en Del Vaser og Kar af for-

i I f >-ril'fn-h"rii — Oliffttrl — foruret Vorm uf Frwlerik il. III. Nti i NnliornJmua«tl

-kellige Terrae sigillatae. en ægyptisk Skaal, en italiensk Taare-krukke. som Peder Chari-ius havde sendt ham; liere antikke Lamper af Ler sunt kinesiske Vaser af Porcellain. Desuden en ægyptisk Gudeskikkelse af hvidt Ler og en antik Gruppe af Gips, der fremstillede Sabinerindernes Rov; (den ses til liojre paa Titel-billedet til Musæum Vormianum) og endelig en Mængde Urner. Om disse, som han har i mange forskellige Former, véd Vorm bedre Besked etui om Stenalderens Vaaben. Af Ravsager fandtes i Samlingen Iler Natur-Stykker med Fluer og andre Insekter indeni, desuden Ba>gre og andre udskaarne Sager; antikke Urner af Serpentinsten og Alabast, Krukker af norsk Fedtsten, et Stykke Marmor med Inskription fra Roms Katakomber, Grebet til en Dolk af grøn Jaspis med rode Stænk, der havde tilhørt Morten Luthers Broder, Lægen Paul Luther, en Harpunspids af lydisk64 KUNSTKAMMERET

Sten (Probersten), der var fundet paa Island i Spækket paa en Hval; Genstande af Asbest, Onyx o. m. a. Af Guldsager havde han en Ring, der vejede nier end fire Drachmer. Den var bleven foræret ham af Lars Ulfeld og var funden paa Østsiden af Uterhoj mellem Basnæs og Tjæreby, nærmest det förste Sted, havde 31 Snoninger med en Diameter af l'/s Tomme, men var afbrudt i begge Ender; en Guldring af ostindisk Arbejde og noget Guldtinktur. Af Sølv: en russisk Amulet og andre Smaating. Det mærkeligste var uden Tvivl en Sølvkæde, der var saa fint forarbejdet, at den tjente som Fangesnor for en levende Loppe, om hvis Hals den sad fast. Denne Loppe, fortæller Vorm, „havde jeg levende hos mig i niere end et halvt Aar og satte den somme Tider paa min Haand og lod den sidde, til den havde udsuget tilstrækkeligt Blod; men ved min Efterladenhed døde den af Sult."

Udarbejdede i uædle Metaller vare forskellige romerske Antikviteter: en Statuette i Bronce af Hyrden Attis, en Foræring af Thomas Fincke, et romersk Spænde, en Stylus og en Drage (Slange) af Bronce. Desuden to Armsmykker af Bronce, udgravede nær ved Kolding og forærede Vorm af Thomas Bartholin, og en Mængde Broncevaaben og andre Genstande, Særlig mærkelige var en Kobberhest og en Ulv, som Kansleren Christian Friis havde foræret ham. De vare fundne hos nogle Hexe, der bleve grebne i Nærheden af Bergen, og som paa Pinebænken havde berettet, at de ved at sænke disse Figurer ned i Havet paa bestemte Steder, havde formaaet at fremkalde Ulykker og Vanskeligheder for Fiskerne under deres Arbejde. „Oin end Satan — med Guds Tilladelse — er virksom blandt de .Ugudelige, vendes Alt til det Gode for de Fromme."

Til samme Afdeling hørte Vorms indiske Vaaben, amerikanske Spyd, Harpuner og indiske Laase, desuden Erkebiskop Birgers Sporer og Gustav Adolphs Sporer, som han havde baaret i Slaget ved Leipzig. Den ene havde Vorm faaet af Grev Christian Ranzau, den anden af Enken efter den i Slaget faldne Grev Holck. Ligeledes et Par Gildesegl, St. Gertruds fra Sigersted og St. Knuds fra Søborg.

I Montsamlingen fandtes baade romerske, græske, arabiske, indiske, siamesiske og kinesiske Monter, desuden mange europæiske og gamle danske.53

Mellem Glassagerne var der Taarekrukker, kunstige Øjne, slebne Prismer, Spejle og „kunstige

Spejlperspektiver0, Forstørrelsesglas, Kikkerter og andre optiske Instrumenter.

Paa hollandske Skibe, der i 1653 kom fra Indien og af Frygt for Englænderne vare løbne ind i Sundet, havde Vorm koht en Mængde kinesiske og indiske straaflettede Arbejder. Ved samme Lejlighed har han mulig ogsaa erhværvet de kinesiske, indiske og persiske Boger, som prangede i hans Samling ved Siden af japanske og ægyptiske. Af Træsager frembød hans Samling saa forskellige Ting som Runekalendere, middelalderlige Dækskjolde (nu paa Nat iona Imusæet), finske Slæder, norske Skier, russiske lakerede Trævarer og en Foldstol fra Lunds Domkirke.

Blandt Elfenbensarhejderne maa særlig fremhæves den Side 33 afbildede Helgengruppe og det Side 51 afbildede Horn (romansk), som Frederik d. 111 i sin Tid havde skænket Vorrn, men som ved hans Død kom tilhage til Kunstkammeret og nu findes paa Nationalmusæet.

Endelig var Vorm ogsaa i Besiddelse af en af de meget om-talte Kyskhedslaase — et Navn som Vorm tillægger sig selv Æren for — som vore Musæer endnu eje nogle Eksemplarer af. Den havde tilhørt en Mand paa Falster, og han havde anvendt „paa tyrannisk Vis" over for sin retmæssige Hustru. Det var den udvalgte Konge, der havde skaffet Vorm denne Sjældenhed.Kunstkammerets Udvidelse ved Gaver, Indkøb o. s. v.

Det har til alle Tider været Skik og Brug, at der mellem Stater, der stod i venskabeligt Forhold til hinanden, udveksledes Gaver, som naturlig kom til at bestaa af de for de forskellige Lande ejendommelige Frembringelser. Islandske Falke. Narhvalstænder og Klipfisk vare saaledes de Gaver, som særlig udgik fra Danmark. Med den Interesse, som over alt i Europa blev vakt for Genstande fra de nyopdagede Verdensdele, maatte saadanne naturlig snart komme til at spille en Rolle mellem disse officielle Foræringer.

Man har da ogsaa adskillige Optegnelser om, at hollandske Gesandter ved forskellige Lejligheder overrakte Frederik d. III ostindiske Sager, uden at man dog er nærmere i Stand til at angive de enkelte Genstande. Et stort russisk Gesandtskab førte i 1662 en Mængde kostbart Pelsværk hertil og russiske, lakerede Træ-Sager samt forskellige fremmede Dyr. hvorom der senere vil blive Tale ved Menageriet paa Københavns Slot. Ogsaa direkte fra fremmede Fyrster korn der Foræringer til Kunstkammeret. Saaledes i 1653 fra Kurfyrsten af Brandenburg en stor Lysekrone af Rav. Landgreven af Hessen sender i 1654 forskellige Rariteter, for hvilke Kongen takker ved Brev, skrevet i Juli Maaned s. A. Landgreven synes at være bleven taget ved Næsen med en af disse Kuriositeter. „Det Stykke," hedder det nemlig i Brevet, „som I har ladet oversende til Os ved Overbringeren, og som ifølge Optegnelsen skal være stukket i Agat, har under Vejs forvandlet sig til Voks og er blevet ganske blødt."Frn „Musa-iim regium".

JtGilV

Jic a II

Jh*ii56

En virkelig kongelig Belønning lik Hertug Eberhard af Wurttemberg, der i Forsommeren 1654 havde givet Frederik d. III's Staldmester, Merlou, som havde været i hans Land i sine egne Forretninger, forskelligé Rariteter med tilbage, deriblandt en her til Lands aldrig for forekommen Hjortetak, der var vokset gennem et Stykke Træ (se Side 55, Fig. III). Der fulgte ogsaa en Del Vin med til Kongens Vinkælder, men det var dog sikkert Hjortetakken, der glædede hans Hjerte mest. Da ban havde mærket, at nogle danske Heste ikke vilde være Hans Højhed uvelkomne, sender han Merlou til Wurttemberg igen i Juni med en Taksigelses-skrivelse samt tre Rideheste, syv Koreheste og otte unge Hopper. Og endelig tilskriver Kongen Hertugen et nyt Brev, hvori han meddeler ham, at han vil benaade ham med den ældgamle dansk Elefant-Ridderorden. Merlou vil overbringe Insignierne til denne højlovlige Orden, der vil blive ikke lidet „condecorirt" ved Optagelsen af Hertugen med hans tapre, heroiske og fyrstelige Dyder.

Ogsaa fra andre tyske Fyrster indlob der Gaver af forskellig Slags.

Frederik d. III var imidlertid ikke bange for at lukke sin Pung op, naar det gjaldt at skaffe hans kære Samlinger et eller andet sjældent Stykke. Desværre forholder det sig i Reglen som med de Indkøb, som Oberst Stockmundt i 1668 gjorde i Holland paa Kongens Vegne. Thi da Rentekammeret efter Frederik d. III's Død beklagede sig over ikke at kunne finde nogen Specifica-tion paa de 300 Rdl., som han havde købt ind for, svarede Obersten, at højsalig Kongen aldrig havde villet haft nogen Optegnelse over saadanne Ting, men havde afgjort dem i sit Kammer.

Heldigvis eksisterer der dog enkelte Regnskaber, og hvor de mangle, kommer stundom Tilfældet os lil Hjælp.

De første Indkob i 1651 og 1652 vare meget beskedne. Det var først en „Kunstkiste" af Cypres, og dernæst „en Hud af et Dyr og et Horn", hvilket tilsammen kostede 4 Rd. 24 ß. Men i 1653 erhvervede Frederik d. III en „Kuriositet", som nød europæisk Berømmelse. Det var det vidunderlige forstenede Barn fra Sens i Frankrig, det første bekendte Tilfadde af en Forstening, eller rettere Forkalkning af Fosteret ved et Extrauterinsvangerskab, et Tilfælde, som senere oftere er bleven observeret, men som ved sin første Tilsynekomst, med det 16de Aarhundredes Modtagelighed57

for Varsler og lignende, nok kunde vække Opsigt. Det satte da ogsaa „den franske Kirurgis Fader'4, Ambroise Paré, i Bevægelse, og Lægen i Sens, Jean Albosius, der bar givet en Beskrivelse af det, og som var Livlæge hos Kong Henrik d. IH, fortæller, at det stod Kongen af Frankrig i 1000 Gylden. Med dette „Stenbarnu forholdt det sig saaledes. Madame Colombe Charrier, som var gift med en Skrædder i Sens, var i sit 38te Aar bleven frugtsommelig; i 28 Aar bar hun sit Foster, og først efter hendes Død, i 1582, blev Barnet — et Pigebarn — udskaaret af Moderen.

bfl forstenede tiarn. Fra „Musæum Kegiunr.

Det havde velskabte Lemmer, men var blevet ganske til Sten. Det blev som en stor Mærkelighed fremvist paa Stedet og kon) dernæst til Paris, hvor en rig Kobmand, Mr. Preteseigle, erhvervede det for sit Kunstkammer. Her fik det senere en passende Pendant i Kardinal Richelieu's forstenede Dreng. Senere gik del over til Mr. Etienne ('.arteron, Guldsmed i samme By. og han solgte det i 1028 til Mr. Gillebert Bodßy. Værdien er desværre ikke angiven; men paa det kgl. Bibliotek lindes endnu ved Siden af Albosius's Beskrivelse af Operationen, hvorved Barnet kom for Dagens Lvs. en Afskrift af de Dokumenter, i hvilke Carteron og seks Borgere i Paris bevidne, at dette Barn er det veritable58

forstenede Barn fra Sens i Bourgogne, og som har været at se i Mr. Preteseigles Kunstkammer i Paris. Senere have disse Papirer atter maattet tjene som Legitimation over for Frederik d. III og maa nu paa ny gore samme Tjeneste over for Læseren.

Je soubsigné, Estienne Carteron, Maistre Orfebure ä Paris, confesse avoir traicté avec Monsr. Gillebert Bodéy d'un enfant im-petry, qve j'ay entre mes mains. Leqvel estoit ä Sens en Bour-goigne, et qvi s'est veu au Cabinet de defunt Monsr. Preteseigle, et tenu pour la pius rare chose de son Cabinet. Leqvel enfant je promet liurer au dit Gillebert ou de (!) celuy, ä qv'il donnera charge, et porteur d'icelle avec certification de six personnes notables, qvi s'est veu au dit Cabinet du dit Sr. Preteseigle et non aultre. De qvel enfant je me tiens contant du dit Sr. du troc, qve j'ay faict avec luv. Faict ä Venise ce douziesme Feburier. mil six cent vingt huict.

Estienne Carteron m. pp.

Si bien j'ay faict deux promesses, elles ne debvoient serv ir qve d'une, n'en ayant aultre qv'une.

Jo Guilio de Filippo fui presente, ut supra.

Den 24 Marts s. A. bevidnede seks ansete Borgere i Paris — S. Chauchet, N. de Callemont, Jacqves Pindamont, Pierre de Counoust, de Froulx og du Morn — at det Stenbarn, som Etienne Carterons Hustru, Marie Charpentier, i Dag har overleveret til les Sieurs Claude og Henri Bossu, der havde bragt hende Mandens Erklæring dateret Venedig d. 12te Februar, var det samme, som en Kvinde i Sens havde gaaet frugtsommelig med i flere Aar,

saaledes som det stod skrevet i Ambroise Paré's Bog derom, og det samme, som havde været at se i Mr. Preteseigles Kunstkammer.

Det forstenede Barn nod i Venedig en lige saa stor Berømmelse som i sin Hjemstavn og blev taget i Øjesyn af alle Fremmede, som kom til Staden. Ogsaa Thomas Bartholin saa' det her. som han fortæller i sin Afhandling om Enhjørningen, hos dets Ejermand, Guilbert Vautron, der havde koht det for en „meget høj Pris". Det ligger da nær at antage, at det er denne lærde59

Mand, der har henledet Frederik d. III's Opmærksomhed paa denne Kuriositet. Da det i 1653 kom til København, havde Tidens Tand imidlertid begyndt at gore sig gældende. Huden manglede hist og her, et Stykke af den ene Kæbe var borte, og Armene vare brækkede. Men selv i denne havarerede Tilstand gjaldt Stenbarnet dog længe for et af Kunstkammerets mærkeligste Stykker.

En farlig Konkurrent til den offentlige Opmærksomhed havde det imidlertid faaet i et andet Foster, som Hannibal Sehested var konunen i Besiddelse af i Holland, og som han forærede Kongen, sandsynligvis paa den Tid, da han onskede at komme i Gunst igen ved Hove, Det var et menneskeligt Embryo, 1 Tomme langt, indesluttet i en Glasflaske, og det udgaves for at være et af de 365 Barn, som en Grevinde af Holland skulde have født i 1276. Om denne mærkelige Begivenhed fortælles, at der til Grevinde Margrethe af Henneherg, Datter af Grev Florens IYT af Holland og Mathilde af Brabandt en Dag var kommen en fattig Tiggerkvind og havde bedt om Almisse. Hun havde Tvillinger ved Brystet. Grevinden — som i øvrigt ikke har det bedste Rygte paa sig i sit Hjemland — tog deraf Lejlighed til at skælde hende ud for en Horkvind, med den mærkelige Motivering, at man med een Mand kun kunde have eet Barn ad Gangen. Den forurettede Kone kaldte den alvidende Gud til Vidne paa sin Uskyld, og udtalte i sin Harme det Ønske, at Grevinden — for at komme til anden og bedre Erkendelse — maatte faa lige saa mange Børn, som der var Dage i Aaret.

„I>araulf soli die Gräfin nach diesein kräfftigen Wunsch eine Wuuder- und ungläublirhe Geburth auszgestanden haben. Wel-ches nieht zu glauben, wann wir ånders das olfentliche Begräbnisz und die zu dem Ende aufgerichtete Grabschrift nicht aller Wftrde berauben \vollen.u

Indskriften paa Graven i det tidligere — af Grevinde Margrethes Moder opforte — Jomfrukloster i Loosduinen i Nærheden af Haag, bliver saaledes Kilden til Historien. Kirken blev i Aarhundreder besøgt af Rejsende, der med egne Øjne vilde læse den mærkelige Gravskrift, der fortalte, at Grevinden i sit 42de Aar. Langfredag 1276, Kl. 9 om Formiddagen, havde bragt 365 Børn til Verden. De bleve døbte af Biskop Guido: Sønnerne fik alle60

Navnet Johannes, Dotrene Elizabeth. Og straks derpaa afsluttede de deres Jordeliv: „ipsorum omnium simul cum matris animae ad Deum æternaliter victurae redierunt, corpora autem sub hoc saxo reqviescerunt" (alle deres Sjæle vendte tillige med Moderens tilbage til Gud, for at leve et evigt Liv; Legemerne derimod hvile under denne Sten).

Man kan vei kun glæde sig over, at en eller anden har set sit Snit til, inden Begravelsen, at redde et af disse Lilleputlig fra LTndergang og opbevare det for Efterverdenen. Historien melder intet om, om det var en Johannes eller en Elizabeth, der blev revet bort fra den fædrene Jord.

Det er sikkert en beskeden Efterklang af denne gamle vidunderlige Historie, der dukker frem i Barberens Bysladder i „Den Stundesløse", hvor han underholder Vielgeschrei om Matroskonen „in den Neuen-Buden", der paa en Gang havde bragt 32 Børn til Verden, som bleve døbte og dode straks efter. Mulig med en svag Erindring om Sissel Gudmandsdatter i Timiansgade, der var bleven Moder til den gennem Bartholin berømte Dreng med Fontangerne.

En anden Mærkværdighed, der i sin Tid vakte umaadelig Opsigt i Europa, havde Frederik d. III ligeledes at takke Hannibal Sehested for. Det var den i 1661 (?) paa den hollandske Kyst mellem Scheweningen og Catwyck fangede Blæksprutte. Da den engelske Flaade netop laa til Ankers ud for Kysten for at hente Kong Carl d. II tilbage til sit Rige, udlededes der naturligvis deraf mange Varsler for hans egen, hans Riges og hans Flaades

Fremtid. Dyret „stillede sig saa skrækkeligt an", da det blev fanget, at Fiskerne troede, de havde selve Djævelen i Nættet, og det vilde ikke give sig, før man huggede det en Baadshage i Livet og holdt det fast med den. Dog levede det endnu tre Timer efter Fangsten. Det henføres af Olearius til Blæksprutterne og afbildes i hans „Gottorfsche Kunstkammer" (1674) sammen med den berømte Sømunk, der har givet Anledning til saa mange Beretninger om Havmænd og Havfruer. „Physici og lærde Mænd, der have rejst vidt og bredt, erklære, at de intet Sted have fundet Mage til dette Dyr, hverken i Italien, Indien eller Tyrkiet, og anse det for en mærkelig Vidunderskabning, hvis Betydning alene den Allerhøjeste kender." Efter den almindelige An-

tagelse skulde det varsle om Uvejr. „Vil man give Varslet lidl større Udstrækning", føjer Olearius lunt til, „da maa det blive den Hollænders Sag, der har beskrevet Fisken, selv at udtyde, hvorfor den netop blev funden der, hvor Kongen af Englands Skibe laa og ventede paa ham for al fore ham tilbage til hans Rige." Der maa imidlertid være en Fejl i Tidsangivelsen, hvis der tænkes paa Carl d. 11 's Tilbagekomst efter Restaurationen, thi det var den 26 Maj 1660, at han gik i Land ved Dover.

Apotekerne vare — som foran anført — Mænd, der allerede ved deres Bestilling bleve Samlere af naturhistoriske Præparater, og som derfor hyppig ogsaa paa andre Omraader, vare Mellemmænd mellem Kunstkamrenes Ejere og de Handlende. Af Hofapotekeren Samuel Meyers Regninger ere endnu enkelte bevarede.

Jhr Krtnigl. Maystt. Allergnedigst Selhsten Erapfangen, Auch in dero Cammer Allerurithanigt (!) abgelielTert: An. 1050. 2 January. Ein Bernsteinern Kilnstlick ge-

mahltes Contorchen, sampt Futteral 180 „ fl. „ ß Mens. February. Lautli Ilir Königl. Maystt. eigen Beweisz Ein Elephanten Zalin

wigt 75 ® A 4'/» A............ 56 - 1 - 8 -

6 Juni. Nocb 00 Grosze Glasflaschen mil.

Engl. Zinnsehrauben ... 45 - „ - „ -

An. 1651. Mens. Januarv. Amtira Grvsea Zwisz in

scatul a $1 Rdl........... 208 - 4 - „ -

Ein stflck gespalten uni Cornu 133/*

Loth A 2 Rdl................ 2 - „ - „ -

Ein pfeill von uni Cornu .... 18 - „ - „ -

Drey flaschen von uni Cornu 100 - „ • „ *

4 Mav. Ein stflck Lign. Guajac. Wiegt

752 i ii 8 fl .... 62 - 4 - „ -

in Decemhris. Noch hat Ihr Kflnigl. Maystt. Drabant auf gnedigsten Be-fehlig enipfangen Umb zu bearbeiten Lautli scin Beweisz:

Ein Elephanten Zahn Wigt 100 ff . 100 - „ - „ -Noch ein Dito Wigt 49 ® ä 4'/i A 38 - 4 - 4 -Nocli ein Dito Wigt 25 ® å 3V* A 14 - 3 - 8 -An. 1652. 5 May. Zwey Grosze Gar rare stflcke Lign.

(^alainhacc und ein grosz stflck Lign: Aloes. pr. contant . . 200 - „ • „

Ein Elephanten start, wolilgezeichnete Schildkrötdeckel.Schnecken undandcre Kleinigkeiten, Lautli Carol! Vom Man-

dern Beweisz.................. 30 „ li „ ß

Ultra Marin.................... 24 - „ - „ -

An. 1654. 29. january. Noch Ihr Königl. Maystt.

allergnedigstselbstenempfangeiiMoschi

orientalis in visica z 4 å 28 Rdl. 112 - „ - „ -

Ein Dose full auszerlesenen gar Rare

Lap. Bezoar.................... 60 • „ - „ •

1264 4 4 M 8 ~ß

Der findes endnu paa Rosenborg nogle Glas med Tinskruer og Frederik d. III's Navnetræk, sandsynligvis Rester af de ovennævnte; de have vistnok været benyttede til at opbevare Kemikalier i enten paa Kunstkammeret eller i Laboratoriet. Ogsaa de i December 1651 til Kongens Drabant udleverede Elefanttænder eksistere endnu i forarbejdet Tilstand. Det er den ligeledes paa Rosenborg endnu bevarede, udmærket smukke Model af Christian d. IV's Fregatskib „Norske Løve", som med svulmende Sejl er udskaaret i Elfenben af Kongens Drabant, Ladrnager og Rustmester. Jakob Jensen Nordmand, der tillige en Tid var Forvalter ved Kunstkammeret. Om dette Arbejde fortæller lian selv i sin Autobiografi:

„In Januario (1654), efter tvende Aars Forløb, gjorde jeg et Skib af Elfenben, efter den „Norske Løves" Figur, paa 60 Del-ninger. Stykkerne derpaa og Kuglerne vare gjorte af Sølv, og alt hvad som et Skib kunde tilhøre med sin Delning, Takkel og Tov. var gjort af Elfenben og Sølv, og efter Hs. Majestæts gode Behag og Samtykke Hs. kgl. Majestæts Vaaben derpaa udskaaret."

Hertil findes yderligere Bidrag i Regnskaberne for Kongens eget Kammer:

An. 1652. 27 Marz. Dem Trabanten Jakob Jenszen Normann 20 Rdl.

o Sept. Dem Trabanten Jakob Jenszen Normann

zu dem Elfenbeinern Schiff soli verehrt werden 30 -5 Novembr. haben Ihr Königl. Maystt. dem Trabanten Jakob Jenszen gnedigst verehrt 20 -Der Zimmermann so mit am Elfenbeinern Schiff arbeitet hatt bekommen.............. 5 -

Fra samme dygtige Mester findes endnu paa Rosenborg som Arv fra Kunstkammeret en tyrkisk Spiljagt (Lystfartøj) „efter Hr. Admiral Adlers Invention meget kunstig gjort", et Par venetianske63

Galejer; en Baad af Enhjørning, beslaaet med Guld, med Anker af Guld og Sejl af samme Stof som Baaden „saa tvnde som Æggeskaller." Den kunde sejle i ei Bæger Vin efter en „Sejersten" ,t: en Magnet: og endelig en Model af en dansk Fiskerbaad.

Klf.-nliensmodel at' „Norske Leve". Nu pMit KtMviilior^.

Af Matematikeren Niels Gvntelherg, den förste Forvalter eller Inspektor ved Kunstkammeret, fandtes der et Pragtstykke, et menneskeligt Skelet "2'/t Fod højt, udskaaret i Elfenben. Virkelige Skeletter burte lil de største Sjældenbeder og vare overordentlig kostbare. Skeletfet eksisterer endnu og findes med det dertil indrettede Ibenholts Skab i fysiologisk-anatomisk Laboratorium.64 KUNSTKAMMERET

Afdøde Professor Panum henfører det ved en Overleverings- eller Hukommelsesfejl til Thomas Bartholin. Men at det er det samme, som i Kunstkammerkataloget af 169(5 (Musæum Regium) anføres som forfærdiget af Gvntelberg til Frederik d. Ill's Kunstkammer, ses baade af det gamle Kunstkammermærke og af Verset, der endnu læses paa Overkanten af Skabet. Bogstaverne ere udskaarne i Elfenben og fæstede paaa den sorte Ibenholtsflade. Det skyldes Thomas Bartholins elegante Pen og lyder saaledes:

Årtis cerne decus, naturam sperne cadentem, Haec eineres, nexus corporis illa locat. Huie animam si fata darent, si niunera sensus, Sptendidius toto jam foret Orbe nihit. Si tanta in nostro superesset gloria busto Qvilibet exearnes vellet habere pedes.

(Erkend Konstens Ophøjethed, ringeagt Naturens Forkrænkelighed: medens denne forvandler Legemet til Aske, viser hin, hvorledes del er sammenføjet. Fik det af Skæbnen Liv og Aande, saa vei som Sansningens Gave, saa vilde der straks intet herligere gives paa den ganske Jord. Havde vi endnu i vor Grav saa stor en Herlighed, da vilde hver og en ønske, at han ikke havde Kød paa sine Ben.)

Skelettet holdt i gamle Dage Dødens Symboler, Leen og Timeglasset i Hænderne, men de ere gaaede tabt i Tidens Lob.

Af samme snilrige Kunstner, om hvem der senere vil blive Tale, fandtes yderligere et menneskeligt Øje, saa kunstig udskaaret i Elfenben, at alle dets naturlige Hinder vare at se.

En udmærket Mand til at tjene sine Samlerinteresser havde Frederik 111 i sin Gesandt hos Generalstaterne, Peder Charisius. Han var selv en ivrig Samler og havde, inden han gik ind i Diplomatiet, studeret Medicin, hvad der jo kun kunde udvikle ham som videnskabelig Samler. Hans Navn er nøje knyttet til Kunstkammerets Historie, ikke klot paa Grund af de Indkøb, som han foretog for Kongen — vi have desværre nu kun et enkelt Regnskab over dem — men særlig fordi han senere overlod Christian V. hele sin rige og sjældne Samling.

Det opbevarede Regnskab over Genstande, afsendte fra Charisius til Kongen d. 6. Iuli 1656, afgiver et godt Vidnesbyrd om den Mangfoldighed af Genstande, som en Samler kunde erhverve i Holland:

Ein Ostindischer rctrer Pott von einer sonderharen terra sigil-lata mit einen deckell an einer gOlldenen Ketten, vndt SOnsten hin vndt wider mit gold beschlagen, kostet . 24 Rdl. Ein von den curieusesten wohlgeschilderten allten Ost Indi-

schen porcellainen rasis mit einen langen Halse, für . 25 — Km Bhuucupott kilnsllich von allerley kleinen niusslen gemacht

nach der natur................ .... 6 —

Ein frembder, sehr subtiier weiser, wunderlich durch ein ander

gewaxsener rarer corallen baum .... 8 —

Ein schwartzer Corallen baum aud' einem groessen schwartzen

stein in Indien gewaxen .... 7 —

Ein sclir schoner schwarzer Corallen baum, welcher atifT ein

stflck lapidessirten Cranij soll gewaxen sein ft'lr . . 12 Eine groesze Osterschale, da ran IF ein rares weisz corallen

hftumlein gewaxen »st......................... 6 —

Etzliche lange, smale ziisammen geburidene Bletter von einen

unbekannten Ostindischeu Tabak...............I1/« —

Ein groeser ciiriensen ungemeiner wcstindischer Orbis, welcher weinig gefunden wirdt.............11 —

Noch «inc andure species von demselbigen fische sehr groes 9 — Iiuya indica ein rares Ostindisch Rockenfelt kostet 6V» —

Ein curieuser Ostindischer Natellfisch oder Aeus marina ... 6 — Eine Hautt von Einen wundeiiichen westindischen Thiere

welches in Hollandt Myrenetter wirdt genanntt fflr 11 —

Ein Indiauischer Abgott von Kupfer vergdllt. . . . . 4 —

Ein anliqves Romfinisch Brustbild oder Statua Bacchi von

Kupfer wohl geinacht kost .... 16 —

Für einen Kasten die saihen in zn packen .... t —

Noch auf Ihrer K«'inigl. Mayestet Befehl vndt Allergnfldigst ordre wberschicke ich die rare in Paris in allerley niumen gewebenc stüle welche danuihls per huzard wohlfevl kamen vndt kosteten zusammen...........340 —

Endelig lik Kammertjeneren ifolge Kongens Befaling fire smaa Malerier.

Paa Foden findes Kongens egenhændige Paategning:

Dette skall paa woris Skattkammer særdel is godtgiøris. Hafniae, 4 Aug. 1661

Friederich.

Al Frederik d. III har kobl en Mængde Kunstsager i Nürnberg ses af de forskellige Pas. der ere udstedte for deres Indforsel; man faar imidlertid kun Indpakningens Art og stundom Vægten

Fra Tnre Muswers Buntilom 566

at vide, men desværre lærer man ikke deraf noget af Indholdet at kende. At de fleste af de endnu paa Rosenborg og til Dels i Nationalmuseet opbevarede Kunstdrejersager hore herhen, er utvivlsomt. Mange af disse Sager, der oprindelig alle have hort hjemme paa Kunstkammeret, maa være udførte af den berømte Hans Zwick i Nürnberg. I April 1664 blev der udstedt Pas for Peter Otto „Stadt- und Kunstdrechsler zu Nürnberg" med fem Kasser, vog: 3 Centner „worinnen einige Sachen, so wir zu sehen be-gehren." At Kongen ikke nøjedes med at se paa Sagerne, fremgaar af Mandens Hjempas, August s. A., hvor det hedder, at han var kommen „mit einigen ihm abgekauften Sachen". Ved en anden Lejlighed kommer Tilfældet os til Hjælp. Den 27 August 1664 udstedes der nemlig Pas for Hans Heutschen fra Nürnberg „mit einigen in Ballen eingepackten Sachen, so wir zu unserm Behuff erhandelt." Det var, som vi faa at vide i Doppelmayrs: Historische Nachricht von den Nürnberger Mathematecis und Künst-lern, en mekanisk Vogn, der kunde kore af sig selv, og dernæst et mærkeligt Kunststykke, der beskrives yderligere i Mtillers: Entdecktes Staatskabinet. Forfatteren havde selv besøgt Kunstneren, der var en gammel uanselig Mand, og hos ham set dette Kunststykke, der fremviste 72 udskaarne Figurer, Haandværkere i Arbejde. Naar man drejede paa et Hjul, bevægede Figurerne sig og foretog deres forskellige Arbejde, hver efter sin Profession. Kunstneren havde tilligemed sine Sønner arbejdet derpaa i atten Aar, og det ansloges til en Værdi af 1500 Gylden.

Dette Kunststykke, til hvilket der ifølge Hans Balches Snedkerregnskab i Oktober Maaned s. A. blev lavet en Skulle, 4'/s Alen lang og 2 Alen bred, fik først sin Plads i det ottekantede grundmurede Lysthus i „Krumspringet" i Kongens Have. hvor det endnu fandtes i 1673, men kom senere op paa Kunstkammeret.

Ret detaillerede Oplysninger om Kongens Indkob i Nürnberg faar man gennem den tyske Kancellisekretær Jodocus Herman Uhlichs Breve fra en Rejse, som ban foretog for Frederik d. III. Man faar gennem dem et levende Indtryk af den Ivrighed, hvormed Rariteter og Kunstsager eftersporedes af Samlerne. Det første Brev er dateret Nürnberg d. 10 Juni 1665.

Uhlich er ankommen d. 8 Juni og har straks, efter Kongens Befaling, sat sig i Forbindelse med de „künstlichsten Meistern in67

Zirin." Hos en af dem, Hans Spathsz, har han set saadanne TafTelservicer, som Grev Nostitz i Bfthmen skulde have Mage til, de lignede næsten ganske Sølvservicer, vare af ringe Vægt og „zierlich gemachet, dass es einem Jeden anzusehen eine Lust ist." I los en fornem Købmand i Staden — der senere blev Kongens Faktor i Nürnberg — Georg Michael, soin Kongen havde benaadet med „den gnadenpfenning. dasz er täglich mit pranget," har han fundet den Slags Tin, som Kongen alf har Prøver

Ibenholts Skub med florentinsk Mosaikindlieg-uing. l'dftirl i Augsburg Erhvervet ni Frederik III Nu paa Hoaenlxirg.

paa. Ligesom Sølvvarer ere bedst og mest kunstfærdigt forarbejdede i Augsburg, saaledes ere Genstande af Tin

bedst i Nftrn-berg. I Ian har derfor bestilt Stellene lier af det allerbedste engelske Tin, gjorte efter de barn af Kongen medgivne Modeller „nach Silber Art ganz zierlieh getrieben undt geschlagen." Hvert Pund bar han betinget til 20 ,1 lybsk. Da Georg Michael har sagt ham, at Tinnet snart vil stige i Pris, og da dette Metal altid „seines Geldes vvertli ist", og han underdanigst erindrer, at Kongen68

uden Tvivl havde tænkt at lade gøre Stole og Bord deraf til en Badstue, spørger han Kongen, om han ikke vil købe 1 Ctnr. eller mere og have i Forraad.

„Dernæst, Allernaadigste Konge og Herre, beretter jeg ydermere, at jeg paa Gennemrejse har været hos min gode Ven og Bekendt, Greven af Schwarzburgs Land- og Stadhauptmand, Hr. Johan Elias Greiszla i Arnstadt. Og der har jeg i Fortrolighed sonderet — eftersom der blev meget diskureret derom uden Lands og især i Kongeriget Danmark — hvad der egentlig var med det gamle Afgudsbillede, som Greverne af Schwarzburg havde, og som forholdt sig ganske vidunderligt, naar man kastede Vand derpaa, idet dette da gav sig til at brænde. Og jeg bad ham dog at sige mig sin Mening om, hvorledes det egentlig haug sammen dermed, og om det ikke var muligt, at Figuren, hvis Hs. Majestæt Kongen af Danmark og Norge mulig for Kuriositetens Skyld maatte ønske at faa den at «se, kunde blive sendt til Danmark. Derpaa har han for det første svaret mig, at delte Billede forestillede en gammel Afgud, som man ikke havde noget Kendskab til. lige saa lidt som man formaaede at afgore om Statuen eller Kroppen var af Metal, Ler, Marmor eller Sten; oven i Hovedet var der et Hul. Den havde længe staaet i det grevelige Kokken, hvor Kokken havde brugt den, naar han vendte Stegen eller snarere, naar han drejede Spiddet. Men da Afgudsbilledet en Gang var bleven meget ophedet af den stærke Hede, Og Kokken for at afkole Stegespiddet og Figuren, havde ost Vand derpaa, og Vandet var kommet op i Hullet i Hovedet, var der faret en skrækkelig Flamme eller Ildstraale ud deraf, ligesom et Lyn, saa Kokkenet og Slottet nær vare blevne stukne i Brand. Derefter have Greverne af Schwarzburg stillet Afgudsbilledet ud under aaben Himmel og flere Gange gjort Forsøg med at hælde Vand i Hullet i Hovedet og slaa en Prop i bagefter, hvorpaa en forskrækkelig Flamme er faret op i Luften og har biændt i nogen Tid. Men nu staar det ikke længer i Arnstadt inen i Sondershausen, i Grevernes Stol i Kirken, for at Ingen skal kunne komme til det. — Han mente i øvrigt ikke, at Greverne satte saa megen Pris paa dette Afgudsbillede, at Eders kgl. Majestæts allernaadigste Ønske at faa det at se jo vilde blive taget til Følge. Jeg bad altsaa i Fortrolighed Stadthauptmanden om at undersøge, hvorledes Greverne vare til69

Sinds, saa at jeg paa min Tilbagerejse, hvis det er Eders kgl. Majst.'s allernaadigste Vilje, at jeg skal anstrenge mig yderligere i denne Sag, mulig kan faa Afgudsbilledet med til Kobenhavn. Herom tvivler jeg ikke, og Stadthauptmanden giver mig ogsaa godt Haab om, al det kan lade sig gore og vil i modsat Fald -orge for, at Greverne selv sende det til Eders kgl. Majst. -Jeg gaar endnu i Dag ud og ser paa en og anden Raritet, hvorom jeg med næste Post skal aflægge Eders kgl. Majst. allerunderdanigst Beretning.

I næste Brev af 17. Juni 1665 fortsætter Uhlich — efter at have berettet, at han har gjort Fortingning om det foran omtalte Tinservice — Meddelelserne om sin Søgen efter Kunstsager til Kongen.

Jeg linder her. skriver han, hos forskellige Kunstnere saadanne Rariteter, som Deres Majst., hvis De allernaadigst kunde lage dem i Øjesyn, ikke vilde lade slippe sig af Hænderne igen, og jeg haaber, at jeg kan bringe nogle Stykker med tilbage, saa vidt mine faa medbragte Penge strække til. Jeg vilde kun ønske, at jeg havde et Par Hundrede Rigsdaler, saa skulde Deres Majst. faa adskillige Ting, som De vilde finde stort Behag i. Jeg skal for Fremtiden sende en Fortegnelse med Posten over saadanne Ting, saa at Deres Majst. kan sætte Mærke ved. hvad De særlig maatte synes oru. og give mig yderligere Ordrer desangaaende. Jeg har fundet to overordentlig smukke Saphirer, ret kongelige Klenodier og Antikviteter; af den største følger hermed et Aftryk Den er meget smuk og fremstiller ifolge Overskriften Kejser Constantius. Constantin den Stores Søn, da han, der var en af sin Tids berømteste Jægere, med egen Haand fældede et uhyre Vildsvin, der af Egnens Beboere blev kaldet 51VIA C, hvortil ellers ingen havde dristet sig. Han havde derved erhvervet sig stor Berømmelse, og det frugtbare Landskab KECAPIA KAllILWOKIA. i hvilket det grusomme Dyr havde anrettet usigelig Skade, og som er fremstillet (paa Aftrykket af Stenen) ved den hvilende Kvinde med Overflødighedshornet, havde derfor til evig

Erindring om denne herlige Daad ladet den skære i Sten og præsentere Iis. Majst. Uden Guld-Indfatningen vejer Stenen 53 Karat og er. hvad Farven angaar, saa smuk og fuldkommen som kun mulig, og i Stikket -aa kunstig, at Deres Majst. vil undres højlig derover. I den70

anden noget ringere Saphir er — efter hvad berømte Antikvarii antage efter gamle Medailler — skaaret et Billede af Domitia Ca-villa, Moder til den romerske Borgmester Calvisius Tullius og til den romerske Kejser Antoninus Philosophus. Denne Sten vejer 48 Karat og er 150 Aar ældre end den förste. Bægge have været nogle hundrede Aar i Hænderne paa de byzantinske Kejsere og ere til sidst komne til Kongen af Frankrig, af hvem de — da han nodedes til at betale sine Krigsfolk — for o. 70 Aar siden bleve givne det tyske Rytteri i Stedet for Sold. De bleve da satte rneget højt i Pris. En berømt Antikvarius købte dem af Rytteriet, og holdt dem, saa længe han levede, for uvurderlige og vilde heller ikke skille sig ved dem for nogen Pris. Men nu efter hans Død ville hans Arvinger sælge dem, dog bægge paa en Gang; den nøjeste Pris er 4000 Kroner, d. e. 4450 RthL, og det skal Storhertugen af Florens have budt for nogle Aar siden, uden dengang al kunne faa dem. Jeg tror imidlertid, hvis Deres kgl. Majst. skulde have Lyst til dem, at jeg nok skulde kunne faa dem bægge for en langt billigere Penge og henstiller derfor allerunderdanigst til Deres kgl. Majst, hvad De maatte resolvere. Thi jeg har fundet forskellige sjældne Sølvsager, deriblandt to Globus (som det vedlagte Afrids), en Jord- og en Himmelglobus, meget net ciselerede og graverede. Posten gaar saa snart afsted, at jeg ikke har faaet dem saa pænt aftegnet, som jeg gerne havde villet. De danne hver et Drikkebæger, og Laaget, som lader sig tage af ved A-A, slutter saa godt, at man ikke kan se den mindste Sammenføjning; det er vei artige Stykker, men de blive holdt for hojt i Pris. nemlig 100 Dukater for dem bægge (se Side 79).

Paa et Uhr af Elfenben, som Uhlich meget vilde ønske, at Kongen selv kunde se, og som det ikke vilde være let at finde Mage til, har han gjort et Bud af 50 RthL, men det staar i en Pris af 100 Dukater, hvilket er altfor meget. Uhlich haaber dog til sidst at faa det for en 60—70 RthL, naar Ejeren, der for Tiden er bortrejst, kommer tilbage.

En Medaille af Guld med Fremstillinger af Hertug Maximilian af Østerrig og Carl den Dristiges Datter af Burgund, præget i 1478, paa Størrelse som en Portugaløse, er ogsaa at faa. Den vejer til 137a Dukater; paa Grund af dens Sjældenhed koster den 6 Rthl. mere.71

Hos den berømte Mester Bartholomeo Wittig har Uhlich set en Mængde kunstige og artige Malerier, der kunne faas til Købs for en billig Pris. Da der er Stykker derimellem, som ban er vis paa ville finde Naade for Kongens Øjne, medsender han en Fortegnelse over dem. Naar Kongen har gjort sit Valg efter Indholdet, mener Uhlich, at han kan faa de af Kongen betegnede Slvkker sendte til København paa Kongens Risiko og Regning, for at Iis. Maj st. kan se dem, inden han endelig bestemmer sig til at købe. Der er adskillige Kunstnere, som gerne indlade sig paa et saadant Arrangement; andre brvde sig slet ikke om at faa Penge for deres Kunstværker, men foretrække at bytte dem bort mod Rariteter, hvorfor han spørger Kongen, om han ikke skulde have Dubletter, som han vil skille sig ved, eller mulig have noget, som han ikke brød sig om, da Byttehandel i saa Fald let kunde sættes i Værk.

Uhlich vedlægger yderligere en Fortegnelse — desværre findes hverken den eller noget af de andre i Brevene omtalte Afrids eller Fortegnelser — over Augsburger Sølvvarer, som vare at faa i Nürnberg, og desuden hjemsender han syv andre kunstige Stykker, som Kontorer (Skuffe-Møbler paa fire høje Ben med Krvsfod) Skærme, Apoteker (Flaskebesætning). Kister, som Damerne bruge, og Skriveborde. Han giver den vistnok ikke uænsede Oplysning med Hensyn til disse Sager, at: „es kann aber im Preisz ein nierekliehes abgedungen werden." Han har i øvrigt besøgt Hr. Dilherren og komplimenteret ham i Anledning af den Postil, som han bar sendt Kongen, og kan ikke rose denne Mand tilstrækkeligt for hans Iver for Kongens Interesser. Han har lovet Uhlich at hjælpe ham til at faa fat paa en Del sjældne Boger og Manuskripter og bar tilstillet ham „eine geschriebene alle Pyramide, Arabisch und ltalienisch," der vil være en stor Sjældenhed i Kongens Bibliotek.

Nürnberg, 20 Juni 1665. Erkehertug Franz Sigismund er pludselig død den 25 (styli novi) „durch einen gethanen erhil-zeten Trunek auf der Jagd." Byen er ganske bestyrtet over dette Dødsfald, idet alt nu beror paa to Øjne,

nemlig den romerske kejserl. Majestæt, som beller ikke synes at være stærk. .Und beginnen alhier im Reiche die Leute sich für die Deutung und72

den Effect der erschienenen Cometen anitzo um so viel niehr zu fiirchten", eftersom en Astronomus deraf har villet forudsige Huset Østerrigs Undergang. Men — for at blive ved sine Forretninger — Uhlich beder Kongen sende sig yderligere 200 Rtbl. „dasz ich ihr kgl. Majst. solche scliöne rare Sachen zur Hande schaffe, die sie für 400 Rtlil. nicht entbehren soliten." Byen er fuld af saadanne Ting „daran grosz Kunst ist und Originalia", og som for den allerstørste Del vilde vinde Kongens Behag, om de bleve bragte for hans Øjne. Uhlich fortrøster sig til, at han selv eller igennem Georg Michael skal være i Stand til „ein nierckliches abzudingen", saaledes at Kongen med Guds Hjælp vil vedblive at være ham hans allernaadigste Herre og Konge.

Hr. Dilherren — en bekendt Samler og Ejer af et Kunstkammer i Nürnberg — rekommanderer sig allerunderdanigst til den højkongelige Naade og har givet Uhlich et Glas Opobalsami, som han skal bringe med hjem til Kongen. Det var sendt ham fra Jerusalem; denne Balsam var ikke let at faa, da Stortyrken kun nødig lod den blive de Christne til Del. Man havde derfor allerede begyndt at „nachkünstle" den.

Hr. Dilherren har yderligere vist ham et gammelt græsk Manuskript „in folio, etwa drey Finger dick, so das allerrareste welches zu finden ist an diesem Ort", og som aldrig for havde været trykt eller er kommen for Lyset. Det er „St. Athanii, der das Symbolum gemacht hat, Periphrasis in psalmos davidicos. Es sagte Hr. Dilherrn, dasz er nichtes wüsste so Ewr. kgl. Majst. angenehmer sein würde, als dies Buch", og han har tilladt Uhlich at lade Manuskriptet — der hører hjemme i Byens Bibliothek — afskrive og kopiere, hvilket Tilbud han dog betænker sig paa at tage imod, da det vil tage et halvt Aars Tid at lade den skrive af.

Uhlich har gennem gode og fornemme Venner faaet opgivet Adressen paa „einen sehr künstlichen Bildhauer in Stein, so anitzo noch lediges Standes und unverheurathet", og som mange Aar har opholdt sig i Italien og nu er i Venedig, hvor Uhlich har skrevet til ham. „Kann ich diesen, als ich lioffe, Ewr. kgl. Majst. zu Wege bringen, so haben sie einen solchen (Meister), welcher ins grosze so wohl als sonsten alles nacli Ewr. kgl. Majst. allergnädigsten desseinen wirdt machen können, und würde schwerlicli ein besser zu bekonmien sein."UDVIDELSE V Ell RAVER, INDKØB O. S. V.

Den allerstørste og berømteste Kunstner i Nürnberg er en Billedhugger ved Navn Georg Schweigger, der tillige med sin Kammerat Hr. Ritter „bringen zu Wegen was sie wollen." For Tiden låve de en Brønd eller Fontaine, hvis Lige i Størrelse og Kunstfærdighed ikke lindes i Europa, endsige i Tyskland, der kommer til at koste omtrent 30000 Gylden. Uhlich har set Modellen og de enkelte færdige Dele. Det hele forestiller en Vandbataille, hvor to Havguder i dobbelt Legemsstørrelse kæmpe med hinanden paa nogle mærkelige Dyr, der ere halvt Hest og halvt Fisk. Figurerne ere af Metal — Llavhestene af „monstro* sischer Grttsze" — og sættes paa Siderne af et stort Postament midt i Springvandet; paa Toppen stilles en Neptunus, der er langt over Legemsstørrelse, med fire „Engle" ved Fødderne. De to Kunstnere have arbejdet paa denne Fontaine i tre Aar og faa nok tre Aars Arbejde endnu. Uhlich har haft Georg Schweigger til Gæst hos sig; han kan ikke rose ham højt nok for Kongen, idet han „fast in allen, worvon man discuriret, ein excellenter Künstler ist, undt solche Wissenschaften so wohl in Chymicis. in Poussiren, in Schmelzen undt Gieszen als Bilt- undt Steinhauen, undt in Bauen und anderen I •ingen hat, dasz ich zweifle ob seines Glei-chen zu finden.0 Uhlich har sporet god Lyst hos ham til, da han endnu er ugift, naar han er færdig med Fontainen, at gore en Rejse til Danmark, hvis Kongen ønsker det. Han vil da, tillige med sin Kammerat Ritter, der er Enkemand og saaledes let lader sig bestemme til Rejsen, kunne udføre, hvad Kongen maatte ønske. Uhlich skal gøre sig al Flid med at overtale dem til, hvis det er Kongens Ønske, at komme til København, naar Fontainen er færdig, for det Tilfælde, at Kongen ogsaa vil have et eller andet større Arbejde støbt i Metal.

Det er tydeligt, at der har været Tale om at faa en eller anden udenlandsk Billedhugger og Metalstøber hertil for

at låve en Rytterstatue af Frederik den III. Uhlich undersøger, hvor meget en paatænkt Rytterstatue af den romerske Kejser i Metal, i mere end Legemsstørrelse, vil komme til at koste, og hvad Prisen vilde være, om man lod den gøre noget mindre. Herom har Schweigger lovet ham grundig og nøjagtig Besked til Hs. Majestæt.

Endelig sender han Tegning af et Artilleri-Instrument og Fortegnelser paa forskellige mærkelige Ting -die sich vie! besserselbst sehen als rühmen lieszen"; særlig findes der overordentlig kunstige Sager hos en fortræffelig Kunsthandler Georg Langen.

Nürnberg, 4 Juli J065. Uhlich haaber, at Kongen af hans sidste Brev af 1ste Juli (der ikke findes) har faaet Underretning om Kejserens Metalstatue og om Musketterne uden Svansskrue. Denne Gang sender han Fortegnelse over forskellige saa vei gamle Forfattere, som ere sjældne at faa fat paa, som nyere Boger, Kobberstik og Malerier, som han har set og udvalgt blandt mange Hundrede Stykker hos en Kunsthandler Paulus Fürst. Det staar til Kongens allernaadigste Disposition, hvad han vil vælge deraf og kobe til sit Bibliotek. Kamniersekretæren Hr. Schumacher vil kunne se, hvilke af de i Fortegnelsen anforte Boger Kongen har og hvilke ikke. (Om Frederik d. III's Indkøb af Boger henvises til Chr. Bruun: Det store kgl. Biblioteks Stiftelse.)

Uhlich ønsker ogsaa Besked, om Kongen vil have flere gamle Guld- eller Sølvmedailler; han finder adskillige sjældne Eksemplarer, saa hos en, saa hos en anden god Ven, og de ville kunne faas billigere i Nürnberg end noget andet Sted, da Folk her lider meget af Pengemangel og derfor nødes til at sælge.

„Dann habe ich ferner angetroflen drev Statues von Holtz mit Metall iiberlegt alsz nemlich den Vater mit zwei Söhnen, wie sie alle drev den Sehlangen fürgeworfTen sind; eine jede Statua ist ganz nacket eine Elie lang. Sie krummen und winden sicli so artig und künstlich, dasz man sich nicht genugsani satt daran ersehen kann. Und sind alle Nervi und Musculi, so an ein Bild der Natur nach zu finden sein können, so künstlich und natürlich daran zu sehen, dasz man über den Meister sich vervundern uiusz. Es werden aber alle drey Sttick unter 6(1 Rthlr. schwerlich verkauft werden." Af et Stykke Sølverts „wie es aus den Bergwerck komt" paa 22 Lod, er der lavet et nøgent Barn, som i høj Grad vilde „kontentere" Kongen. Det er imidlertid temmelig dyrt (50 Rthl.), da det findes hos en Antikvarius. Priserne paa Rhino-ceros-Bægre, kunstig udskaarne, ere meget forskellige. De ere vanskelige at beskrive, men hvis Kongen ønsker det, kunne de paa hans Risiko og Regning sendes til København uden stor Omkostning.

For omtrent tre Aar siden, har en italiensk Oberst, skriver

Uhlich, fremstillet sig for Kongen som en Mand, der forstod - den Kunst at smætte Krystal og Ædelstene. En lignende Laborant har Uhlich truffet her; han forstaar at fremstille „so naturelle Stück" af Hyazinth, Topas, Smaragd og Saphirer, at man ikke lettelig kan skelne dem fra ægte. De ere ikke dyre, og Uhlich vil gerne have et Stykke med af hver Slags til Prøve.

Da Kongen ønsker nogle Vandkunster (Springvand) til sine Haver, har Uhlich set sig om efter saadanne og har fundet forskellige større og mindre, som han efter nærmere Ordre skal forskaffe sig saa billigt som muligt. Endelig følger der en lang Beskrivelse af en Metalkanon og Fortegnelss paa optiske Sager og andre „eirtificialibus".

Fra den 4 Juli hører man intet 0111 Uhlichs Indkøb i Nürnberg. Først den tite September begav han sig paa Hjemrejsen efter at have udført all, hvad Kongen direkte, eller gennem Kor-bitz, Schumacher og Monsieur Testmann (den tidligere Kammer-sekretær) havde befalet ham; ilet indkøbte blev indpakket paa det bedste, og der blev fortinget med Hamborgerne at føre Godset de 80 Mil til Ly bek for 8'/« Rthlr. pr. Skippund.

I Wagenseils Commentatio de Civitate Noribergense fortælles, at der i Nürnberg levede en Væver, Christopher Haffner, der af en dansk Sekretarius, som midlertidig opholdt sig i Bven. blev lejet før god Betaling til at bringe en Drossel til København. Denne Drossel, som Sekretæren havde købt til sin Konge, havde lært at fløjte seks forskellige Melodier. Fuglens Sang behagede Kongen i høj Grad, men han glemte snart dens kunstfærdige Triller over Naturen. Thi Christopher Haffner var nemlig selv Sanger og Medlem af det berømte Mestersangerlav i

Nürnberg; han opholdt sig fjorten Dage i Kobenhavn og maatte hver Dag synge for Kongen ved Taflet. Frederik d. III vilde gerne have beholdt hum altid ved sit Hof; men dertil vilde den brave Nflrnberger ikke lade sig bevæge og rejste endelig hjem, kongelig belønnet.

Om denne Drossel findes mærkelig nok Oplysninger i del sidst opbevarede Brev fra Uhlich paa hans Rejse. Den var imidlertid ikke fra Nürnberg, men fra Augsburg, hvorfra Uhlich havde forlangt den sendt expres til Nürnberg. Han havde sluttet Kontrakt med Budet, at han skulde bringe den til København for 2088 KUNSTKAMMERET

Rtlil. og en vilkaarlig allernaadigst Recompens efter Afleveringen. Budet kom imidlertid først fra Augsburg til Nürnberg to Dage efter Uhlichs Afrejse: ban havde faaet Feber og kunde ikke rejse videre, hvorfor Uhlich fra næste Station beder Georg Michael om, at tinge med en anden, nogtern og ærlig Mand om at bringe den til Danmark; han selv vil staa inde for, at Manden skal faa sin Betaling. Men da det var meget vanskeligt at bære en saa zart lille Fugl saa lang en Vej, og Efteraaret tilmed var inde, vare Folk bange for at paatage sig dette Hverv, da Fuglen let kunde komme noget til, eller dø under Vejs. Uhlich har derfor ladet G. Michael paalægge Budet, at han, hvis der skulde tilstøde den noget, skal skaffe sig en Attest derfor fra gode Mænd paa Stedet. Han haaber og ønsker af ganske Hjerte, at den maa komme frisk og sund til Danmark, da det vil være vanskeligt at faa en anden og lige saa god Sangfugl. For Øjeblikket fælder den rigtignok, men henimod Lysmesse eller Fastelavn begynder den at synge igen.

Uhlich lagde Hjemvejen om ad Arnstadt for at forhore sig om det i første Brev omtalte Afgudsbillede, som Kongen synes at have interesset sig meget for. Han lod sig melde paa passende Maade, „des Beüstorts Wegen", (saaledes hed nemlig Afgudsbilledet) hos Grev Christian af Sondershausen, hos hvem han fik Audiens. Her fremstillede han for Greven, hvorledes Kongen af Danmark havde hort mange Discourser om bemeldte Beüstort. i Særdeleshed om dens ildspyende Egenskab, og at samme Konge vilde sætte megen Pris paa, om dette Afgudsbillede maatte blive ham tilsendt, saa at han selv kunde se denne Ildspyen. Kongen vilde paa sin Side vide at vise det grevelige Schwarzburgske Hus sin kongelige Favør til Gengæld. Grev Christian viste sig ikke utilbøjelig til at efterkomme Kongens Ønske, men det kom uheldigvis ikke an paa ham, men paa hans Broder Grev Anton, der nylig var taget paa Jagt med mange Hunde og færdedes snart paa den ene Side Tlniringerwald, snart paa den anden, Ingen vidste hvor. Desuden skulde Beüstort ifølge testamentlige Bestemmelser til evige Tider blive paa Residensslottet og opbevares der „als eine trifliche Antiqvität." Endelig var der endnu en Hage derved: det var en ret farlig Historie, denne Ildspyen, og den havde ikke været forsøgt de sidste seksten Aar.77

Uhlich tog alligevel afsted til Sondershausen for at tinde Grev Anton, men denne var taget hort med .'it Jagtfølge tre Dage forinden, og da han havde ventet nogen Tid, uden at Greven kom tilbage, fortsatte han sin Rejse hjemefter. Grevens Hovmester, Monsr. Spitznase, lovede al undersøge, om hans Herre skulde være villig til at sende Afgudsbilledet lil Kobenhavn og sende ham Bud derom til Hamburg.

Man har næppe været i Tvivl om, at det kun var Udflugter fra Grevernes Side, og at de ikke vare til Sinds at afse den mærkelige Beüstort, 1 Berekenmavers: Vermehrter Antiquarius læses om Afgudsbilledet: „Rothenburg er et gammelt Bjærgslot, paa hvilket tidligere fandtes Afguden P(ister. Denne vises nu paa Slottel i Sondershausen. Den er af Metal, en Alen høj og af Skikkelse som en hæslig, grumme tyk og „unbändigen" Dreng, og lavet saaledes, at den kan puste eller blæse Ildflammer fra sig." Hertil føjer Forfatteren endnu en Oplysning, der maa staa for hans egen Regning: . Da von das Spriehwort gekommen, dasz man einen feilen Menschen einen dicken Ptister neunt."

Den meget omdebatterede Püsterich, hvortil Uhlichs efter Udtalen fejlagtig opfattede „Beüstort" bør rettes, findes endnu paa Slottet i Sondershausen. Det er en t>4 cm. høj. hulstøbt Metal-Figur, forestillende en knælende, uformelig tyk Dreng; den skal være fundet i 16de Aarhundrede i en underjordisk Hvælving i Rothenburg ved Kelbra. Tidligere blev den opfattet snart som et slavisk, snart som et germansk Afgudsbillede. Nutidens Arkæologer ere mere tilbøjelige til at betragte den som Bærer af en eller anden Beholder, mulig soin Underdel af en Døbefont. Men at der har været Planer oppe om al bringe Püsterich til Danmark, bliver vist først bekendt gennem Uhlichs Breve.

Uhlich besøgte endnu paa Hjemrejsen Hertugen af Gotha, der medgav ham en Del Kuriositeter og nogle nve Geværer til Frederik «I. III. Den 22 Oktober blev der udstedt Pas for ham med to Vogne gennem Hertugdømmerne, og han var da saaledes kommen hjem. Hvad de to Vogne førte med sig. kan desværre ikke opgives. At der mellem de af ham købte Sager findes nogle Skabe af Augsburger Arbejde paa Rosenborg, tidligere paa Kunstkamret, er vist utvivlsomt. Ligeledes kan man ogsaa paa Rosen-78

borg paavise nogle Drikkekar i Form af Glober samt en Del Elfenbensarbejder.

Uhlich blev kort efter Landfoged i Krempe Marsk; han var en Søn af Frederik d. III's Tenorist Michael Uhlich, der vistnok var fra Munster. Forfatteren skylder Hr. Arkivar Dr. Bricka Tak for den Oplysning, at der paa Medaillesamlingen findes en Skue-penge med hans Portræt.

Man ved desværre ikke, om den af Uhlich omtalte men ikke navngivne Kunstner nogen Sinde kom til Danmark. Og det er saa meget bedrøveligere, som man netop fra den Tid har et betydeligt Mesterværk: Frederik d. III's Buste, over Kastellets Sjællandsport, et Arbejde, hvis Ophavsmand det vilde have sin store Interesse at kende.

Om en mindre betydelig Kunstner faar man Underretning i følgende Optegnelser af Enevold Parsbjerg, der — som tidligere Hovmester hos den nyformælede Prinsesse Anna Sophie — havde fulgt Bruden til Dresden og endnu i Efteraaret 1667 opholdt sig ved det sachsiske Hof. Han havde i Marts købt Dr. Luthers Billede, der „var drejet udi Elfenben" af Kunstneren, som hed Daniel Fading, og betalt det med 50 Rdlr.

„6 Oktober bekom Hs. kgl. Majsts. Ordre dat. Gluckstadt d, 3 September, at jeg skulde tage med mig til Danmark den Kunstdrejer, som drejer de Ansigter (Konterfej-Drejer). Hvorpaa jeg straks d. 8 ejusdem affærdigede min Kammertjener at opspørge fornævnte Kunstdrejer til Leipzig, hvor han da var frarejst til Nafnborg; der min Tjener der ankom, var han rejst derfra igen til Berlin, hvor han hannem fandt.

Den 20de rejste min Tjener fra Berlin med harn og til Wittenberg. Hvor Kunstdrejeren med sin Svend forblev, indtil jeg der ankom, mens min Kammertjener kom til mig igen udi Dresden, og fortærede han paa samme Rejse 31 Rdl.

Fornævnte Kunstdrejer med sin Svend og medhavende Bagage kostede mig fra Wittenberg og hid til København med Fortæring og Vognleje 45 Rdl. 3

Fornævnte Kunstdrejer med sin Svend fortærede udi Wittenberg efter Værtens Bevis 26 Rdl, 2 £ 4 ß.

22. December ankom jeg med hannem til København og for-UDVIDELSE V Ell RAVER, INDKØB O. S. V.

tingede ham med sin Svend udi Kost og Kammer hos Kvinden udi Fortun, hvor de forbleve indtil den 21 Jauuarii Anno 1608 og betalte jeg for dennem efter Bevis 10 Rdl. I A-

Hvis andet, som jeg forskaffede hannem efter Majst .s Befaling findes herpaa hans egen Kvittering 107 Hill. 1 A 4 (i.

Den 8 Februarii 1008 tog fornævnte Kunstdrejer sin Afsked fra Iis. kgl. Majst., og befalede Majestæten mig. at jeg skulde fortinge hanneni og hans Svend fri med den farende Hamborger Post. Hvilket jeg og gjorde, og betalte jeg for dem bægge, efter Postens Gorris Koberous Bevis (heri indbefattet Kost og Fortæring) 20 Hill.

Hvad Daniel Fading frembragte i den Maaneds Tid han opholdt sig her, til Gengæld lor den Lon han upaatvivlelig har faaet og for de over halvtredjehun-drede Rigsdaler, som hans Rejse Og Ophold kostede, derom vides Intet. Der er endnu paa Rosenborg bevaret en Del Porlrætniedailloner, skaarne i Elfenben. Mulig stumme en Del af disse „Ansigter" fra hans Haand, Men allerede 17 April 1008 havde Kongen forskrevet en ny Kunst-drejer fra Kurfyrsten af

Globus-(V>nn«'t QpsaU af Selv. Kwbt af Uhlii'li i Nnrulx-rg fur Frrdnrik d. III Oprindelig pnn Konstkammeret Nu paa Ro«entmrg.80

Brandenburg. Der blev lavet en Drejerbænk til ham af stærkt Egetræ med tre „Docken, Saegen, Beil, Schraubstock, Bank. Blok und dessen zubehör — alles auf Ihr. kgl. Mayst. eigen Befehl."

Der blev imidlertid indenfor Grænserne for Kongens Riger og Lande, ja selv inden for Murene af hans eget Slot i Kobenhavn, fundet Genstande, som ifølge Tidens Opfattelse vare fuldt værdige til at opbevares i Kunstkammeret. Ovre paa den anden Side af Slotsporten, i Blaa Taarn, sad Leonora Christine i sit Fængsel og sneg sig til at faa noget at slaa Tiden ihjel med. En Dag havde Pottemageren sat en Kakkelovn op og glemt en Klump Ler, som Fangen fik fat paa, og hvoraf hun lavede et Billede af „Kvinden", som var hos hende, og et Bæger med Kongens og Dronningens Navnetræk og et Par franske Ord — i al deres Korthed en Bon om Friheden — paa Bunden. Det sidste lod Kongen sætte paa Kunstkammeret tillige med en primitiv Kniv, som hun havde lavet af Ribbenet af et Faar. Senere omtales kun i Katalogerne malede og syede Ting fra Leonora Christines Haand.

1 Kirken i Rønne paa Bornholm fandtes et Stenbrød, som efter den gængse Fortælling stammede fra en Bagning i 1592 hos en Kone der i Byen, Margrete, Claus Carius. Til Trods for at hun havde Ovnen fuld, havde hun dog nægtet en Tigger et Stykke Brød, foregivende, at hun intet havde, og med de Ord: Gid hvert Brød jeg har i Huset maa blive til Sten. Men da hun vilde tage Bægten ud, var hun bleven taget paa Ordet: alle Brødene vare blevne forvandlede til Sten. Hver Kirke „i Landet" (d. e. sagtens paa Bornholm) lik et saadant Stenbrød til Paamindelse mod Hjerternes Haardhed, og Frederik d. III benyttede Lejligheden i 1661, da Grev Christian Ranzau som kgl. Kominissarius drog til Bornholm for paa hans Vegne at modtage Arvehvldings-Eden, idet han bod ham forespørge hos Magistraten i Rønne om denne Begivenhed og lade den give sig, hvis Historien var sand og Sten-brodet ægte, en skriftlig Beretning derom. Saaledes gik det til. at man længe efter paa Kunstkammeret kunde se det Rønne Stenbrød, med en Attest fra Magistraten og Christian Ranzau — rigtignok udstedt 70 Aar efter Begivenheden. Men i 1716 lyksaliggjorde Frederik d. IV Peter den Store dermed under hans Ophold i København.

Der havde iøvrigt faa Aar tidligere været Ting af nogetUDVIDELSE V Ell RAVER, INDKØB O. S. V.

81

st orre Interesse ut hente fra vore Kirker, men under Svenskekrigen 1058—59 var meget forsvundet. Saaledes fra Herløv Kirke ved København den Pil, med hvilken Kong Hans i en Træfning mod Svenskerne var bleven saaret i Munden. Han havde i >amme Øjeblik udraabt: Sospita I tens et Sanda Trinitatis! (Hjælp, Gud! og den hellige Treenighed!), og se, Pilen nøjedes med at slaa et Par Tænder ud! Til Tak havde han hængt den op i Herluv Kirke, der netop var indviet til Treenigheden; han valfartede hyppig hertil pan bare Fødder og holdt Andagt paa Stedet i taknemmelig Friudring om sin Frelse. Pilen forsvandt muler Svenskekrigen, ligesom ogsaa fra Roskilde Domkirke det Vadinelsbanner og den tre Alen lange Hvæssesten, som Kong Albrecht af Sverige til Spol havde sendt Dronning Margrete, tillige med samme Dronnings kostbare Kjole „af hvilken man kan dømme om hendes Vækst og Slorlighed, som synes at have været et middelmaadig! Legeme."

I ter var dog endnu adskillige mærkelige Ting tilbage i Domkirken. og den "2 Maj IH(i5 udgik der Ordre til Sognepræsten, Hr. Jens Frandsen, at lade Carl v. Mandern hese Antikviteterne i St. Lucii Kirke og udtage, hvad han eragtede nyttigt til Kongens Tjeneste.

Der lindes endnu i Nationalmusæets anden Afdeling en Del Genstande, som ved denne Lejlighed ere komne lil Kunstkammeret, f. Eks. Hovedskallen af den hellige Lucius og forskellige andre Relikvier samt Messehageler og Bispestave. Formodentlig have samtidig andre Kirker maattet indsende lignende Genstande, saaledes vistnok Sorø Kirke de saakaldte Absalons-Sager.

Ogsaa i Norge samlede Frederik d. III Genstande til sit Kunstkammer. Den 17. April 1665 udgik der Ordre til Daniel Knopf, Generaltoldforv aller søndenfjelds. om at forskaffe, hvis Rariteter det i Norge muligt er at bekomme, og Aaret efter lik Oberherghauptmanden, Ditlev Bolche, Befaling til at komme lil Kohenhavn og tage

med sig Huandstene og smaa „Stuffer", og hvad ham ellers var befalet al samle til Kongen.

Allerede i 1662 var Thormod Thorfæus bleven sendt til Island af Frederik III for „enten for Betaling eller paa andre Maader al bekomme, hvis Antikviteter. Rariteter og Kuriositeter paa Island kunde opsporges, som han Kongen igen skulde levere.-Det betydeligste Udbytte af Thorfæus' Rejse var Flatøbogen.

Membraner, indeholdende Vølsunge Saga og Regnar Lodbrogs Saga, fandtes ogsaa paa Kunstkammeret i Frederik d. III's Tid.

Samme Aar erhvervede Frederik d. III ved Køb Tyge Brahes Observationsbøger hos Kepplers Søn. Det blev overdraget Professor Rasmus Bartholin at udgive dem, men Arbejdet med Afskrivningen gik langsomt fra Haanden, og hele Planen standsedes ved Kongens Død. Tycho Brahes Instrumenter vare ikke til at faa fat paa. De vare — fortæller den engelske Gesandtskabs-sekretær i 1672 — for længe siden blevne solgte til Gørtlere.

Og endelig fremstod efter Frederik d. III's Befaling den förste Flora Danica. Det var Apotekeren i Nykøbing p. F., Christopher Herfurth, der efter Kongens Ordre „nicht ohne Mühe" havde samlet 90 danske Planter, som han under Navnet: Herbarium Danicum senipermvum lod afmale i Vandfarve af Bartholomæus Spitzmacher. Det overordentlig smukke, hidtil upaaagtede Værk, som oprindelig bestod af lose Folio-Blade, blev 1656 overrakt Kongen, der lod det pragtfuldt indbinde og tilføjede en Del Afbildninger af Tulipaner.

Der fandtes paa Kunstkammeret i Frederik d. III's Tid to Genstande, som havde særlig Hentydning til Kongens egen Historie, og om hvilke der i Tidens Lob er opstaaet forskellige Traditioner. Den ene var et Snogehovede med en Mont (en Salzburger Gylden) i Gabet. Igennem Spengler og C. Thomsen er den Overlevering naaet ned til vore Dage, at Christian IV en Dag, da han paa en Spadseretur ved Frederiksborg „vilde springe til Side for en Snog", tabte Guldmønten, som Snogen snappede og forsøgte at løbe bort med. Hovedet blev imidlertid hugget af den og opbevaret tillige med Mønten, som den havde bidt fast i. For mange Aar siden, fortælles der, blev Mønten sljaalet fra Kunstkammeret, men skaffet tilbage igen, og for at dette ikke skulde ske oftere, blev den naglet fast til Snogehovedet. Det ældste Kunstkammerinventarium, af 1673, anfører biot: Et Slangehovede med en gammel Dukat i Munden. Holger Jacobæus' Katalog af 1696 (Museum regium) har den Tilføjelse, at der var Hul i Mønten, og at Snogen havde snappet den i Frederiksborg. Men i Kataloget eller Inventarlisten over Kunstkammeret 1731 (pag. 682 Nr. 153) læses: „Hovedet af en Vipera eller Odder (Otter o: Øgle) holdende en Dukat i Munden, med denne Opskrift: lu hoc signo viuces! hvilken Odder blev fangen 1660 ved Frederiksborg." Det var altsaa et Varsel om Begivenhederne s. A. Det lindes nu paa Rosen-borg, afleveret i 1867 fra Thomsens Bo, hlandt Genstandene fra Christian IV's Tid.

ilt lignende Varsel fandt, ifølge Suhm (Saml. 1. 2 [»ag. 109.), Frederik III paa en Spadseretur, da han studerede i Sorø, altsaa mens hans ældste Broder endnu levede, nemlig et Egeblad med lians kronede Navne-Ira'k. Det er muligt, at denne Tradition er opstaaet i Anledning af en anden Genstand paa Kunstkammeret, nemlig en Splint af et Træ, der er indfattet i en Medaillon. Splinten ses paa den ene Side; men paa den anden Side er tegnet et Træ, [»aa hvis Stamme man ser Frederik III's kronede Navnetræk og uden om dette Indskriften : ..Non sine om ine ex tribus superstesd: Ikke uden Varsel er Du alene tilbage af

Fra ilcn orldate Flora Danica.tre (Brødre). Her synes Inventarlisten af 1731 at have den naturlige Forklaring: „Et Stykke Træ indfattet i Guld; paa den anden Side eiet Træ med fem Grene, paa Stammen staar F. 3" o. s. v. . . . „Er af et Træ, som blev ved Magt, da de to, af hans Brødre plantede, gik ud.u Ogsaa dette Stykke findes nu paa Rosenborg.

Som de sidste inden for Fædrelandets Grænser fundne Mærkeligheder, der kom til Kunstkammeret i Frederik d. III's Tid, maa man vist betragte de seks monstrøse Negle af en Dreng fra Præstø, og hvoraf de to længste vare to Tommer lange. Denne lidet tiltalende Kuriositet har nydt den Ære at blive omtalt af Bartholin i hans Acta Medica. I den kgl. Residensstads Gader — fortæller han—gik daglig en 10-aarig Dreng omkring og tiggede. Man

skulde tro, at ban var en Efterkommer af Kong Nebukadnezor — paa hvem, som bekendt, Neglene voksede uhyggelig langt — thi alle hans Fingre vare paa to nær „forvarede af meget lange, tykke og haarde Negle, der voksede ud igen, naar man havde skaaret dem af." Den Negl, som Bartholin havde erhvervet, faldt af ved sin egen Vægt i det tredje Aar.

Denne Vittighed med Kong Nebu-eadnezors Ætling, som den lærde Thomas Bartholin pynter sig med, syntes

al være bleven opfattet temmelig massivt uf lians Samtid; og Neglene af Præstodrengen ere senere uden videre blevne udgivne for den babyloniske Monarks. I 1681 lik København Besog af en Franskmand, den bekendte Regnard, der fortæller, at han saa', efter hvad man fortalte ham, et Par af Nebucadnezors Negle.

Andre mærkelige Genstande, som ligeledes omtales af Reg-nard, vare et Par Sko og Tofler, lavede af Huden af en tolvaars jysk Bondepige, som havde dræbt sit Barn. Den mindreaarige Barnemorderske blev, ifølge Kunstkammerets Inventarliste, „decol-leret og siden af Medicis anatonieret og altsaa af hendes Hud gjort Sko og Tøfler." Regnard fortæller, at han i Samlingen saa' Tof-lerne af en Pige, som blev taponata sans en rien sent ir. Det har ikke vadret muligt at faa opklaret, hvad det mærkelige Ord taponata betyder; men sammenholdes det med ovenstaaende Uddrag af Inventarlisten, maa det vei være noget som flaaet, og Tilføjelsen at hun intet mærkede til det., maa saa forstaas som noget, man har bundet Regnard paa Ærmet, idel man har undladt at fortælle ham, at hun blev halshugget først — eller det maa staa for hans egen Regning som en Vittighed.

Ligeledes fandtes der Bælter af Menneskehud, som Kvinderne bar under Svangerskab for at lindre Fødselssmerterne, og endelig to Remme af samme Stof, beslaaede med forgyldt Sølv, „hvilke Joderne bruge udi Ceremonier at bære om Hovedet." Denne Til-fojelse, der paa en uhyggelig Maade minder om Middelalderen, forekommer endnu i Inventarlisten af 1731.Kongens Hjælpere

Til Indretning af sit Kunstkammer har Frederik d. III sikkert först og fremmerst haft Bistand af Sachseren Casper Herbach, bedst kendt under Navnet Kunst-Casper. Han var af Christian d. IV bleven indkaldt som Kunstsnedker, men havde blandt andet som Montmester foretaget Udsmeltninger af Gulderts, og hans Bestalling af 30 Januar 1649 viser, hvor alsidig han var. Han paatager sig at udføre alt, hvad der bliver ham paalagt, saa vidt han er i Stand dertil, og maa ingen Hindring lide af Lavsmestrene. hverken af Guldsmede, Snedkere, Smede eller andre. Det er meget betegnende, at han i Privilegiet paa at anlægge en Valkemølle i Lyngby „efter egen Erbydelse", faar Ordre til ved Siden af Møllen at anrette et lidet Værk, „soin Stene kan drejes og skæres paa."

En saadan Tusindkunstner har sikkert været Kongen uundværlig ved Indretningen af Kunstkammeret. Men hans egentligt* Virkeplads, hvor han satte sig mest fast i sin Herres Gunst, var dog i Hvælvingen under Drejerkammeret i Kongens Runddel, hvor Destillérovnen stod. Thi Casper Herbach var en ivrig Alkymist, og i hans Breve til Frederik d. III fra Amsterdam, hvorhen lian blev sendt paa sin Videnskabs Vegne, fortæller han i et meget dunkelt Sprog, at han har faaet Tilbud om „et kontinuerligt Værk" og en liqvor solis samt om et „Værk" paa 100 Dukater, hvormed der kunde frembringes 1 Dukat. Holberg har citeret Frederik d. III's egenhændige Svar, som desværre ikke findes længere.

„BetrefTend das Werk von 100 Dukaten 1 zu bekorninen, hielte icli viel besser, wan er konnte ausz 1 Dukat 100 machen." Denne sunde Betragtning formaaede Frederik d. III som bekendt ikke senere at fastholde over for Hjærnespindene om de Vises Sten. Kunst-Casper, der i 1049 endnu boede sammen med Destillatoren Niels Holst ved Kongens Have, bor „itzige Zeit" a: 1656 paa Christianshavn. Han faar liere Gange Betaling for Skuepenge.

Dernæst moder man paa Kunstkammeret, som Tilsynshavende, Mekanikeren Niels Gyntelberg. Han var fodt 1626 og blev Student fra Viborg Skole 1647. Tre Aar senere synes han at have haft Berøring med Hoffet, da han forekommer i et af Regnskaberne som Monsieur Gyntelberg, og det er mulig paa Kongens Bekostning, at han derefter rejser i Udlandet for at uddanne sig. 1651 blev han indskrevet ved Universitetet i Leyden, hvor han sluderede Matematik. Hvor længe hans Rejse varede, er ubekendt, men i August 1656 træffer man ham i fuld Virksomhed i Kunstkammeret. Den 2. i denne Maaned lik han til „Guldgalioner og Læder til kgl. Majestæts

Medaillers Behov 142 Rdl., og den 4. September s. A. modlog han fra Smeden i den store Sniedie paa Holmen 4 Jærngafler ä 2 Hill. til at befæste Kongens Drejerlad med. Gyntelberg var af Adel, og lik Konfirmation paa sil Adelskab den Isle August 1660, Han var mellem dem, som underskrev Annu-lationen af Frederik d. III's Haandfæstning og fik 2. Februar 1661 Bestalling som Rigens Bygmester, saavel in Architectura eivili som militari. Han maa være død kort efter. I Holmens Kirke blev opsat et senere borttaget Epitafium over ham med Indskriften:

Herunder hviler den Erlig oc Welbyrdig Mand Nicolaus Gyntelberg, som var Hs. Majestæt Konning Frederich III Vei-hestalter Bygningsherre offuer Danmarchis Rige baade udi Civil oc Militariske Architectur, fod udi Jylland 1626 d. 27. Aug. Gud gifTve hannem med alle tro Christne en gledelig Opstandelse.

Samtidig med Gyntelberg, men som en mere underordnet Mand, fremtræder den for omtalte Jakob Jensen Nordmand. Han havde begyndt som Sømand og var med paa Christian d. IV's88

Tog mod Hamborg i 1630. Derfra gik han til Holland, hvor han uddannede sig som Vaabensmed og Bossemager, og deltog endelig i den hollandske Erobring af Brasilien; her synes han at have lagt sig efter Kunsten at skære i Elfenben. Da han kom hjem til Norge, blev han Konstabel paa Akershus og gjorde sin Lykke ved, under Kongeparrets Hylding i Christiania 1648, at anmode Dronningen om at staa Fadder til sin Datter og forære den høje Fadderske et Alenmaal, skaaret i hvidt Renshorn. Snart efter kom han til Danmark; samme Aar (7. Sept.) var han optaget i Kongens Drabantkorps og fik 19. Januar 1649 Bestalling som kgl. Ladmager (Bestallingen er trykt i „Museum" 1893 pag. 265); tillige blev han Kongefamiliens Lærer i Drejerkunsten og fik som Rustmester (eller beskednere „Skæfter"), Opsyn med Kongens Livrustning paa Rosenborg og med hans „Rejse-Gevær".

Jakob Jensen har i sin Levnetsbeskrivelse anført en Mængde Genstande, som han har udført i Elfenben eller Rav til Kongen, og som vist for største Delen kom paa Kunstkammeret. Del var i alt Fald Tilfældet med de smukke Skibs- og Baadmodeller. „Norske Love" er foran omtalt, men desuden lavede han Modeller til „Spiljagter" o: Lystfartøjer, der kunde sejle paa Vandet, som om de havde været lavede af Træ. Desuden en Drejerbænk, som man kunde regere baade med Haand og med Fod; en Baad af Enhjørning, beslaaet med Guld; Ankeret var af Guld, Sejlene af Enhjørning og saa tynde som Æggeskaller; Baaden kunde sejle i et Bæger Vin efter en „Sejersten" (Magnet), hvorhen man vilde have den. Og endelig en tyrkisk Spiljagt „meget kunstig gjort efter Hr. Admiral Adlers Invention;" foruden denne findes en anden lignende paa Rosenborg ved Siden af en Model af en dansk Fisker-baad.

Under Frederik d. III havde han ret solet sig i den kongelige Naade, men det synes, at han døde i kummerlige Forhold i 1695. Hans efterladte Levnetsbeskrivelse, der blev forelagt Frederik d. III. giver et karakteristisk men ikke tiltalende Billede af en Mand „af tredje Stand" i Enevældens første Dage. Hans Fremstilling af den Rolle han spillede under Belejringen og den Vægt, man tillagde hans gode Raad er et Udslag af Tidens almindelige Lyst til Ordskryderi og Praleri; men naar han betegner sig selv som en, „der ikke er uforsøgt og uerfaren, men som en Mand.Jakob Jexse.n Xohmaxd.

Efler Maleri paa Rt^nborgKONGENS HJÆLPERE

91

der haver Lyst til høje og hemmelige Ting," og man erindrer hans Færdighed i den „højlovlige Drejerkunst" og i at skære i Elfenben, saa forstaar man den Interesse, han vakte hos Frederik den III.

I to Skøder af 16(52 og 1667 kaldes han „Forvalter udi Kunstkammeret"; dette Udtryk skal — ligesom hans eget, at han efter Gyntelbergs Død i halvandet Aar „opvartede Kunstkammeret" — sikkert kun forstaas saaledes, at han gik til Haande her. Ogsaa Caspar Herbachs Søn, Frederik, som senere blev Møntmester kuldes i en tysk Bog, „ Kunst verwalter". Ei Kunstkammerforvalter-Embede blev imidlertid först oprettet langt senere. Som den förste virkelig overordnede Tilsynsmand ved Samlingen fremtræder Casper Bartholins Son Bertel Bartholin, Professor eloqventiæ, der i halvottende Aar under Titlen Antiqvarius regius havde Inspektion med Kunstkammeret. Han søgte i 1676 om jus patronaius til en Del Kirker i Sjællands Stift for resterende Løn: „og saasom jeg paa

halvottende Aars Tid haver haft for nogle Aar Inspektion over det kgl. Kunstkammer udi Iis. kgl. Majestæts Salig Hr. Faders, Kong Frederik d. III højlovlig Ihukommelses Tid, hvorfor mig aall igen blev lovet 400 Rdl., hvoraf jeg aldrig noget nydt haver, da beder jeg udi lige Maade allerunderdanigst Iis. kgl. Majestæt vilde af medfødte og sædvanlige Mildhed samme min ringe Fordring samtykke." Han blev uden Tvivl afløst i sit lidet lønnende Embede af Villum Vorm, der 16 December 1668 fik Ordre til „at gennemse og en rigtig Fortegnelse at forfatte over hvis Rariteter, som nu lindes i vort Kunstkammer." Fire Aar senere betegnes Vorm af Christian d. V som havende Inspektion over Kunstkammeret.

Der var imidlertid en Mand, hvis Berømmelse laa paa helt andre Kanter end disse lærde Mænds, der i et kongeligt Regnskab for 1670 kaldes „Inspektor ved Kunstkammeret", med den senere Tilføjelse „død". Det var Maleren Carl v. Mandern. Han havde selv et „RariteLskammer", med „mange livagtig adskillige højlovlige Konger og Potentater, saavel som og andre højædle og vei-baarne berømmelige Mænds Kontrafejer og andet som efter Anatomi-Kunsten brugeligt er, men endog andet mere af Rariteter og Antikviteter, som af hans hele Kunsts udspekulerede Skarpsindighed gjort er." Her var fysiske og matematiske Instrumenter,92

grønlandske og ostindiske Sager, gamle Meubler, Kunstsager af Marmor, Voks, Elfenben, forskellige Sten og meget andet. Hans Samling stod aaben for alle Interesserede og blev omtalt med Berømmelse af Fremmede, som kom til Byen.

Det var Carl v. Mandern, der arrangerede Ophængningen paa Kunstkammeret af Cort Adelaers tyrkiske Trofæer, som endnu ses paa etnografisk Musæum.

Vi besidde uden Tvivl endnu paa Rosenborg et Stykke fra Carl v. Manderns Kunstkammer, nemlig det, der i Auktionskataloget over hans Ejendele opføres under Nr. 263 som „to Glas-Narre, som staar paa en sort Iffven Holtz Foed". Forfatteren af disse Linjer har senere (i Voss' Excerpter i det store kgl. Bibliotek, Ny kgl. Samling Fol. 111-i) fundet Bekræftelse paa sin Opfattelse, at det er de to italienske Glasfigurer, Morraspillere, som staa paa et Fodstykke. De beskrives i Holger Jacobæus' Kunstkammerkatalog af 1696, „Museum regium" pag. 45: „Itali duo ex vitro effecti, qvi difjitis micant, sen ludum peragunt, qvi la morre hodie in Italia appellatur."

Men allerede 1664 indtog den berømte Maler Stillingen som en Slags Tilsynsmand ved Kunstkammeret. En italiensk Rejsende Franceso Negri, drog i Efteraaret 1664 gennem København paa Tilbagerejsen fra Norge og fortæller bl. a. følgende: „// custode, Carl Vanmander gjorde mig den Ære at vise mig omkring i nogle Samlinger, som maa regnes blandt de mærkeligste i Europa." — Kongen, som han ogsaa havde tait med i Kunstkammeret, under holdt sig meget naadigt med ham paa Fransk og paa Latin og viste sig baade lærd og talentfuld. — Vi have ovenfor set, at Carl v. Mandern udtog Genstande til Kunstkammeret, og det var jo ikke mere end naturligt, at den fremragende Kunstner og berejste Mand, som talte fremmede Sprog og selv var en ivrig Samler, hyppig har været tilkaldt af Kongen, naar der kom Fremmede, som ønskede at se hans Samlinger. Titlen: Kunstkammerinspektor, der findes tillagt ham ved Nytaar 1670, en Maaned før Kongens og et Par Maaneder før hans egen Dod, tyder mulig paa, at Frederik d. III har onsket at knytte ham fastere til Samlingen end før. Der nævnes i Regnskaberne to Malerier af ham, som man ellers intet kender til, nemlig to store „Ansigter", som hang paa Dansesalen, og til hvilke der i April 1664 blev lavetKONGENS HJÆLPERE 93

Blindrammer, samt et stort Billede, otte Alen i Firkant, til hvilket der hlev lavet Blindramme i 1667. Kunstkammeret lik efter hans I lod nogle Malerier gennem hans Enke, og i 1706 købte Kongen paa Madam Baggers Auktion et Maleri af ham, Thomas' Historie, for 35 Rdl.

Den Mand, hvis Navn gennem ham selv og hans Efterkommere skulde blive knyttet til Kunstkammeret i næsten 80 Aar. havde imidlertid alt begyndt sin Virksomhed. Det var Holsteneren Bendix Grodtschilling „en særdeles Kunstner i Snedker- og Drejer-arbejde", som paa Grund af sin Duelighed i 1655 fik ridderligt Vaaben af den kejserlige Pfals- og Hofgreve, Poet og Præst i Wedel. Johan Rist, Han boede i Itzeho til 1657, da Carl Gustavs fremrykkende Tropper ståk Byen i Brand. Berøvet sine Ejendele drog han til Hamborg og tauikte paa derfra at tage til Wien, hvor han havde Løfte om at blive taget i Tjeneste af Kejseren. Men her blev Frederik <1. III's Opmærksomhed henledet paa ham. og i Begyndelsen af Treserne modtog han Tilbud om at komme til Danmark.

Sandsynligvis i Foraaret 1662 tik han af Stal-holderen i Holsten, Grev Ranzau, endelig Besked, og derefter maa vistnok — Bendix Grodtschilling har ikke sat Dato paa noget af de efter ham fundne Breve — nedenstaaende karakteristiske Sup-plik til Frederik d. III være skrevet. Man lærer deri en forsigtig Mand at kende, der har hort Tale om Regeringens almindelige Pengemangel og den hyppige Opsættelse af Louningsudbelalinger, og som -øgte at sikre >ig paa alle Maader.

1 >urchlauchtigster. <iroszinftchtigster Kønig, Allergnfuligster Herr.

Dasz Ew. Königl. Maystt. mir die liohe Kønigl. Gnade er-wiesen und mich zu dero Diensten allergnftdigst zu employieren. aucli mir danebenst anzuerhieten Allergnftdigst geruhen wollen. eine anfohderung autT ein jährliehes Satarium allerunterthflnigst zu thun — daför sage ich zuførderst hieinit allergehorsahmsten, schuldigsten Dank. Und werde ich mir in dieser welt nichtes hoher angelegen sein laszen als mich in getreuester Devotion zu-bearbeiten, auf dasz ich mich sol cher Königl. Gnade nur in elwa-capable und wftrdig machen niöchte. Soviel aber nun vor-erst das allergnitdigste oblatum wegen freyer Behausung anbe-94

trifft, acceptire ich dasselbe in Sonderheit nochmal mit allerunter-thänigster Dancknehmigkeit; und lasze diesem nächst Ew. Königl. Maystt. allergehorsamst unverhalten sein, welcher Gestalt mir hiebevor von verschiedenen auszerwärtigen Potentaten dergleiche Bestallung offeriret und angetragen worden; bei welchen ich mir gar gewisz getrauet alljährlichen — in maszen es mir auch von theils dero Bedienten selbsten nachrichtlich eröffnet und an Hande gegeben worden — vierhundert Reichsthaler zu erlangen. Gleich-wie ich aber dieselben allezeit recusiret und ausgesehlagen, jedoch für itzo, da Ew. Königl. Maystt. — alz mein allergnädigster Landesobrigkeit, unter dero Protection und vorlängst mir gegönnter ohngemeiner Königl. Gnade (derer ich mich meine ganze Le-bensfrist mit allerunterthänigst dankbaresten und devotisten Ge-mühts zu erinnern olm Vergeszen sein werde) ich und die meinigen unser geringes armes Hinkommen gehabt — ein solches an mich allergnädigst begehren, meine allerunterthänigste Schuldigkeit ein anderes von mir erfohdern will. Also vorstelle auch, wie billich, zu deroselben allergnädigsten Belieben und Königl. Discretion. ob sie mich mit gleichmäszigen Salario von vierhundert Reichsthaler allergnädigst ansehen wollen. Auf welchen Event ich denn aller-unterthänigsten bitten würde, gestalten diese meine Profession das einzige ist, wovon ich mein und der meinigen ehrlichen Unterhalt und Auskommen gewinnen und überkommen musz, Ew. Königl. Maystt. mochten das allergnädigste Belieben nehmen, und mich mit sothaner mir ausmachender Besoldung, einhalts einer gewiszen Bestallung, an einen solchen Ort dero Intraden verweisen, allwo ich dieselbe gewisz und ohne Aufenthalt, zumal aber, weil mein Armuth an diesen kostbaren Orte zu meinem Vorschub nich weit zustrecken würde. allemal quartaliter erlangen und also zu meiner Nothdurft wiederum anderwärts anwenden konnte. Wollte aber Ew. Königl. Maystt. mir die hohe Gnade erweisen und mich an dem Orte, wo ich anitzo sesshaftig bin, verbleiben laszen, würde ich gar gern mit einer geringere und deroselben Allergnädigst Selbst gefälligen Bestallung vorliebnehmen, jedoch nichts desto weniger mich äüszerst beängstigen eine und andere feine Rari-täten excogitiren und auszuarbeiten, auch dieselbe gleich woher ich alhier in loco allesamt zu Ew. Königl. Maystt. Diensten allerunterthänigst zu präsentiren; ingleichen auf der Allergnädigster BegehrenBo IH X G ItODTSCIt ILlJIfG I>. .f^ Efter Mai»-ri pau Frederiksborg-KONGENS HJÆLPERE

mermals bev lliro mich hieselbsten alierunterthänigst anfinden und dero Allergnädigsten Befehlige gewärtig sein. Wie icb denri ziiiii wenigsten ein solches nur auf ein Jahr nlso mit mir zu ver-suchen alierunterthänigst hitten inusz. In Betracht ich dieser Zeit noch einige Stücken Arbeit unter der Hande habe, zu welcher perfectirung noch nicht gar bald zu gelangen, und die doch ohne merckbaren Schaden nicht füglich auseinander zunehmen; zu dem da ich aucli Olier dieselben und aridere singuliere Sachen mit aus-wflrligen feinen Künstlern in Correspondenz begriffen bin. Ob wohl dieses und obiges alleinzig zu Ew. Königl. allergnädigster Resolution \«>i> mir alierunterthänigst vorstellet und, da müglich, mich daruuter in Königl. Giuiden zuerhören allergehorsamst ge-beten w i rd von

Ew, Königl. Maylt.

Allerthfinigster und

Pfl ich t-geborsai rister Treuer Diener Benedictig Grothschilling.

(Udskrift)

An

Die zu Dænnemarck

Norwegen Königl. Maystt.

Allerunterthäi i igste

Supplice.

Kn Bestalling for Bendix Kunstdrejer maa være bleven udfærdiget men ikke ganske efter Ønske. Den aarlige Lon blev sat til 300 Rdl., og Bendix beklager sig i et senere Brev til en unævnt boj Patron og Excellence over, at man ikke havde laget Hensyn til hans Bon om at faa Penge udbetalt af Kongens eget Kammer, uden Opsættelse og hvert Kvartal. Desuden føier han sig noget brøstholden ved, at han til Dækning af sine Rejseomkostninger kun lik 20 Udi. medens Poul Schindeler, Glasskæreren, om hvem mere siden, lik 50 Rdl. og Befordring. Om han opnaaede bedre Vilkaar her, vides ikke, men hans Patron maa have haft saa megen Indflydelse, at der blev udfærdiget en nv Bestalling under 4. Juli 1662.

Vi Frederik d. III af Guds Naade o. s. v.

Gor alle vitterligt, at Vi Naadigst have antaget og bestilt saa og hermed antager og bestiller nærværende Benedictus Grodt-schilling til at være voris Kunstdrejer. Thi skal han være Os, som sin rette Arveherre og Konning, lydig huld, og tro; Vor og Voris Kgl. Arvehusis Gavn, Bedste og Fordel, saa vidt hannem vedkommer, søge og befordre, Skade og Fordærv derimod hindre og afværge. Særdeles af hans yderste Kunst og Forfarenhed forfærdige, hvis Arbejde hannem bliver anbefalit; saa og sig beflitte, hvorledes samme Kunst jo mer og mer kunde perfekteres og med nye Inventioner forbedris; og sig ellers udi alt andet samme hans Bestalling angaaende saaledis skikke og forholde, som det en ærlig, tro Tjener egner og bør. For hvilken hans Tjeneste vi Naadigst have bevilget hannem til aarlig Løn og Besoldning 300 Rdl. og frit Hus, som hannem af voris eget Kammer hvert Kvartal rigtigen skal erlæggis og betalis og begynde at angaa fra dette voris Brevs Dato og saaledis kontinuere, enten han er udi samme Tjeneste, eller vi anderledis derom tilsigendis vorder. For-bydendis alle og enhver herimod, efter som forskrevet staar, at hindre eller udi nogen Maade Forfang at gore. Under vor Hyldest og Naade. Givet paa voris kgl. Residens udi København, den 4. Juli 1662.

Ved Siden af findes Bendix Grodtschillings Ed og Bevis. „Ligelydende Original under Hs. kgl. Mayst.s Haand og Segl haver jeg underskrevne til mig annammit, hvorefter jeg i alle Maader skal vide mig at rette og forholde, saasom det en ærlig tro Tjener egner og bør. Saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord. Til Bekræftning under min egen Haand og Segl.

Datum ut supra.

Bendix Grodtschilling mein eigen Handt."

Denne Mand var altsaa, ifølge den gamle Tradition om Kongens Svarver som Tilsynsmand ved Drejerkammeret, ansat som Kunstdrejer ved det af dette fremvoksede Kunstkammer. At en lærd Mand, en Universitetsprofessor, havde Overinspektion dermed, svarede ganske til Tidens mere fremskredne Krav; men

Grodtschilling selv var ogsaa en langt niere uddannet Mand end de tidligere Haandværksmestre. Han berømmes

ikke alene for Dygtighed i sit Fag, men omtales tillige (af Thomas Bartholin) som en Mand, der gjorde sig Flid med at opelske fremmede Urter; Christian d. V's Regnskaber vise, at han ogsaa syslede meget med Fugle, og endelig havde han en levende Skildpadde, der i 1670 havde været hos ham i 36 Aar. Saa han levendegjorde netop den Forbindelse mellem Kunstkammer og Naturaliekabinet, som Tiden satte Pris paa. I August 1664 blev han sendt til Tyskland i Kongens Ærinde. Hvad dette var, og hvorhen Rejsen gik, vides ikke. Det største Stykke Arbejde, han har udført, er vistnok Kongens Tronstol i Narhvalstand; den benævnes endnu 1671, da den sendes til Frederiksborg i Anledning af Christian d. V's Kroning: den Stol af Enhorn. Grodtschillings Hoved-værk er dog Flytningen af Kunstkammeret over i den nye Bygning, og Opstillingen af det i denne. Men denne Flytning fandt först Sted under Christian d. V.

De Mænd, som i Frederik d. III's sidste Leveaar havde storst Indflydelse paa ham ogsaa paa Omraader, der vedrørte hans Interesse for Naturen og hans Samlinger i det hele taget, vare Borri og Schumacher. Den förste arbejdede, som det sømmede sig en Mand, der sogle Forstaaelse af Naturens lønlige Kræfter, dybt nede i Hvælvingen i Kongens Runddel, den gamle Del af Koben-havn-- Slot, — den anden højt oppe i den lyse. lette og moderne Overbygning, hvor Biblioteket havde faaet sin Plads over Kirken ved Siden af Kunstkammerets øverste Værelser.

Hvad der nærmede Borri til Frederik d. III var sikkert den fælles Trang til Grublen over Tilværelsens Hemmeligheder, den fælles Tro paa. al der maatte kunde findes en Nøgle til alle Livels Gaader. Og Kongen lik i den berømte Videnskabsmand og Alkymist at se en ædlere, dybere og mere poetisk Repræsentant for Adepterne, dem der søgte efter de Vises Sten, end Rosenkreuzernes Samfund havde aabenbaret ham. Borri, der havde truffet Kongen i100

Gluckstadt, kom hertil i 1667*) og begyndte vist sine Arbejder i Hvælvingen i Kongens Runddel (Stueetagen), hvor alt i 1654 Kongens Destillérovn havde staaet. Ved Siden af, „under Kongens Sovekammer", var et lille Rum med en Jærnkakkelovn og tretten Reoler at sætte Glas paa. Oven over denne Hvælving, (se Snittet pag. 21) der havde ret store Vinduer, og under Kongens eget Kammer laa en lav Hvælving med smaa Glugger, Brevkammeret. Forbindelse mellem disse Rum tilvejebragtes ved den før omtalte Vindeltrappe, der i Kongens Runddel førte fra Kælderen op til Modelkammeret øverst i Taarnet.

Borri optraadte alle Vegne med stor Fragt og synes ogsaa i Laboratoriet at have indrettet sig et Lønkammer efter sin Smag. Om de hemmelige Arbejder, som foregik her, mindes man ved de tre Vinduers „Jærngardiner". Men rundt i Kres fandtes der Nicher i Muren, hvor der stod opstillet Statuer.

Hans Navn forekommer ikke hyppig i Datidens Regnskaber. I 166S udleverede Gabel, efter Kongens Ordre, Signor Borri 132 Guldknapper, der efter Guldsmeden Poul Kurtz' Seddel vejede 38 Lod og kostede 329 Rdl. 2 ß. Samme Aar blev der lavet Skabe med Reoler til Glas og en Kulkasse til Runddelen, „hvor Excellencen Borri laborerer". Men ifølge Slotsinventariet et Par Aar senere fandtes i Borgestuen og tilhørende Kamre — der laa lige op til Laboratoriet — en Mængde Ting. som „Alchimisten Bori" havde brugt. Der nævnes Kobber-Røgelsekar, Jærn-Probérovn, staaende paa en Jærnfirfod, med et Jærndæksel paa; en anden Ovn paa Fod, med fire Ruller, formenes at være til at prøve Metalerts i og kan skilles i fire Parter; lire Jærninstrumenter til at rage i Ilden med; et Metalinstrument „til at lade Guld løbe gennem Spitzglas med"; en .Tærntragt til bemeldte Ovn; tolv andre Stykker Jærnværk, som man ikke kendte eller vidste, hvortil de kunde være brugelige; fire smaa Jærnpander med Dæksel til at hænge fast uden paa Probérovnen og en liden trind Kobberdestil-lérpande eller -Ovn.

Af Uhlichs Breve fremgaar det, at Schumacher stedse var Mellemmand mellem Kongen og Brevskriveren og saaledes sikkert havde stor Indflydelse paa Anskaffelserne lil Kongens Samlinger. En

*) Der har været Underhandlinger i Gang om at faa ham hertil flere Aar tidligere.

lignende Rolle spillede han i 1669 overfor den kgl. Faktor i Amsterdam, Gahriel Milan. Schumacher skriver til ham i Juli, at den Diamant, som han havde sendt Kongen, havde behaget denne i boj Grad, men da Hs. Majst. vilde prøve den med et eneste ganske let Hammerslag, sprang den til hans store Forfærdelse i liuiij. dredtusinde Stumper*). Kongen vil gerne have en Diamant — til 1000 eller 2000 Escudos — i Form af en Perle; der maa være en lille Knop paa den for Indfatningens Skyld, men det er bedst at sende en Tegning af den forst. Hs. Majst. ønsker ligeledes 20 tt af det tykkeste Calarnbuch Træ.

Diamanten kom, men svarede ikke til den forlangte Form; og Calarnbuch Træ kunde nok faas, men det var dyrt. Schumacher skriver derfor tilbage, at 7 ® kan være nok. Desuden vilde Kongen gerne have nogle Stykker af det uforbrændelige Lærred. Calambuch-Træet kom ogsaa, men Milan havde ingen Glæde af den Umage, han havde haft med at skalle det; thi Borri erklærede det for uægte, hvorpaa del blev sendt tilbage igen.

1 November 1668 takker Schumacher Milan for den Skjorte, han har sendt ham til Kongen; og i et følgende Brev skriver han, at den lærde Epistel, som Milans Svoger, Rabbi Benjamin, har skrevet til ham om denne Skjorte eller Kjortel, har interesseret ham saa meget, at han slet ikke kan sige det. Naar man har set den, kan man tydeligt forstaa, hvad der staar i Skriften om Christi Kjortel. Han beder ham sluttelig om at være saa god ogsaa al købe Benklæderne. Af ei senere Brev synes det. at de ønskede Benklæder bleve erhvervede. Hvad mærkeligt, der var ved dem og Skjorten, faar man desværre ikke at vide. Skulde det være det förste, i ei Stykke vævede Undertøj?

I Juni 1669 sættes Milan i Bevægelse for al skalfe en ægte, men temmelig lille Karfunkel, der var at faa hos en Juveler Meier i Amsterdam han bor bagved Volden. Borri, der beder hilse, har set den hos ham. Karfunkelen var liere Gange paa Tale; un n det gik næppe efter Ønske. I September skriver Schumacher, at Kongen var meget tilfreds med Miluns Brev om Stenen, og bad ham ikke ulejlige sig mere»

*) I folge Datidens Anskuelse kunde en ægte Diamant ikke slaas itu. men derimod udlilodes i Btikkeblod.104

KUNSTKAMMERET

Endelig i det sidste Brev, 11. December 1669, melder han Milan, at Pindsvinet og den armeniske Bibel ere komne. Det förste „sundt og triumferende som en St. Georg". Det var et ostindisk Pindsvin, hvormed Schumacher havde beriget sin kongelige Herres Menageri.

To Maaneder senere dode Frederik d. III i sit eget Kammer i Runddelen, det gamle Drejerkammer, omgivet af de dyreste og kæreste Dele af sin Samling, der havde været ham til saa megen Trost og Adspredelse under de Sorger og Bekymringer, som hverken Krone eller Scepter kunne værne imod.CmusriAa n. V.Kunstkammeret under Christian d. V

Bygningen

Med de store Forøgelser, som Kunstkammeret og især Biblioteket bavde modtaget i Tiaaret 1650—60. var der opstaaet en følelig Mangel paa Plads i det gande Slot med de indskrænkede Rum og mange Krinkelkroge. En Del af Boganskaffelserne kunde ikke en Gang modtages i det gamle Bibliotek, men maatte foreløbig opbevares andetsteds. Frederik d. III var imidlertid ved de store, skæbnesvangre Begivenheder 165 i —60 forhindret fra at bringe sine sikkert længe nærede Planer til Udforelse; men da der var kommet lidt mere Ho i Forholdene, skred han til Værket.

Opførelsen af den nye Bygning — der nu kun kendes under Navnet: Det store kgl. Bibliotek — er udforlig beskrevet i Overbibliotekaren, Dr. Bruns Bog om Bibliotekets Stiftelse, og her skal kun Hovedtrækkene anfores. De förste Ordrer uin at skaffe Sten fra Vordingborg og Kallundborg Slotte samt om Tilførsel af Kalk Tømmer og Mursand udgik fra Skatkammeret 20 25 April 1665. Ligeledes om Udgravningen af Grunden, som tredive Soldater skulde tage fat paa den 26. April. Grunden var i Forvejen ubebygget; det Hus, som ses paa Heimhachs store Maleri af Arvehyl-dingen. var \ ist flere Aar i Forvejen blevet nedrevet. Bygningen blev opført af den kgl. Bygmester Albert Mathisen under Overledelse af Generalprokurøren Peder Scavenius. I Maj eller Begyndelsen af Juni blev de förste store Sten lagte i Grunden, hvilket skete i Kongens Nærværelse og indbragte Soldaterne -Rdl. 2 U i Drikkepenge. Allerede i September 1667 var Murværket rejst og de svære Tornmere bragte paa Plads til

Tagkonstruktionen. Denne voldte særlige Vanskeligheder. Thi Bygnin-

gen skulde over Stueetagen — der skulde anvendes til Tøjhus — have to Stokværk, første til Biblioteket, andet til Kunstkammeret og over dette det egentlige Loft, under Taget. Og i den 140 Alen lange og næsten 20 Alen brede Bygning var der ikke en eneste Tværmur. I Stueetagen blev der sat Støtter op til at bære Biblioteks-Salen, men Kunstkammerets Gulv og Loft maatte anbringes i Hængeværk i selve Taget. I Oktober 1669 kunde man begynde paa Tækningen, der — hvad der var noget ganske nyt — skulde

Kunstkainmerbygningen (uu kgl. Bibliotek) med Kongens Runddel og Gangen tit SlatdciK-til Venstre og Lungungen i Baggrunden.

være af Kobber. Og samme Aar blev der sat to Figurer op paa Gavlene for at antyde. Bygningens Bestemmelse. Mod Tøjhuset en Mars-Figur, mod Proviantgaarden en Pallas — Krigens og Videnskabens Repræsentanter. Re svarede til den korte men fyndige Indskrift, der blev sat paa en Plade midt paa Bygningens Façade, hvorved dens tredobbelte Bestemmelse blev endnu tydeligere udtrykt: Ars, Lex, Mars.

Kunstkammer-Etagen (anden Sal), som her alene interesserer os, blev som den øverste sidst færdig. Medens Biblioteketsl'NDER CHRISTIAN D. V

Opstilling allerede kunde paabegyndes i 1072, vare Værelserne her oppe ikke helt færdige for 10 Aar senere, om end man har kunnet begynde Flytningen af Kunstkammerets Genstande noget tidligere. Der blev — efter at et förste Udkast var bleven forkastet — for begge Ender af det lange Rum indrettet to Forstuer, der havde omtrent samme Bredde som Vindeltrapperne ved Gavlene, 7 Alen; disse Forstuer, med et Vindue i Gavlen og et i Facaden, vendte mod Nord, mod Slottet. Mellem dem løb en 121 Alen lang og 6'/s Alen bred Gang, Maleri-Galleriet med 10 Vinduer, og bag ved denne laa 5 lige store Sale (22 Al. X 121 Al.) hver med to Vinduer mod Syd, ud mod Havnen. Fra liver af Forstuerne ved Gavlene forte en Dør ind til Maleri-Galleriet, men fra dette kun een Dor ind til det förste af Kunstkammerværelseme paa hojre Haand. Værelserne indbyrdes vare forbundne med Døre. Der opnaaodes herved en lang ubrudt Vægllade i Galleriet til Ophængning af Malerier. (Paa Tegningen er indløbet en Fejl, idet der er vist en Dør fra Na-turaliekabinettet lil Malerigalleriet).

cK"a o a/fet ej aat<J «Mt.

Is o i fl tKJCj aa/uiett.110

Det havde oprindelig været Hensigten at belægge Gulvet i Galleriet med sorte og hvide Marmorfliser, men det blev paa Grund af disses betydelige Vægt forandret; i 1670 blev Gulvet lagt med Brædder „paa hollandsk Maner" (d. e. med forsænkede Sømhoveder). Aaret efter blev Værelserne indrettede med deres Skabe og afdelte som ovenfor anfort. Samtidig tog man fat paa Loftet, til hvis Stuk-Dekoration Thomas Valgensten gav Tegning. Et Loft efter lians Tegning er endnu bevaret, nemlig Loftet i Udlaansværelset i Biblioteket. Lofterne i Forstuerne vare ligeledes i Stuk, men i de 5 Sale var der almindeligt Bjælkeloft, beklædt paa Bjælkerne og mellem disse med Brædder og „sirlige Lister".

Allerede i 1662 var der opfort en Løngang, d. v. s. en overdækket Gang, paa høje Buer fra Trappetaarnet ved Kongens Runddel over til Proviantgaarden. Nu opfortes der lignende, men mindre Forbindelsesbygninger mellem den nye Bygning og Tøjhuset mod Vest, Proviantgaarden mod Øst.

Det var ad denne Vej, at Kunstkammerets mangfoldige Skatte sandsynligvis i Slutningen af 70erne bleve forte over i de nye Lokaler. Naar man gik ad Løngangen fra Slottets 1ste Sal til Proviantgaarden og derfra til Biblioteket, maatte man ad Vindeltrappen op til 2den Sal. Her kom man først ind i Mont- og Medaille-kabinettet

(Værelset ved den østlige Gavl) og derfra ud i Galleriet. Ved dettes anden Ende laa Perspektivkammeret (ved den vestlige Vindeltrappe.) Dette Rum har udgjort den vestligste Del af den nuværende Læsesal med det Vindue, hvorved nu Inspektor har sin Plads. Fra Galleriet kom man, helt oppe ved Perspektiv-kammeret. forst ind i Heltesalen, derfra ind i Antikvitetssalen, den indianske Sal, Artificiel- og endelig Naturaliekammeret. hvis Væg stødte op mod den østlige Vindeltrappe. Fra Naturaliekammeret var der en lille Dør ind til Møntkabinettet, saa man kunde komme lige tilbage til Slottet. Besøgende, som lik Tilladelse til at bese Kunstkammeret, maatte gaa op ad den vestlige Vindeltrappe, den nuværende Opgang til Biblioteket.

Indgangen var ikke gennem den nuværende Dør i Tøjhusgade, men gennem den nu tilmurede Port under den nærliggende Løngang; derfra kom man saa ind i den nuværende Vestibule. I denne, den inderste Forstue, bang der alt Malerier, saaledes af den den Gang meget bekendte Aloe, som havde blomstret i111

Gottorps Slotshave i lt>58; af en Ged, som kun havde et Øre. uden Spor af det andet; af to indiske Fisk med rode Finner — de vare fangede i Sundet — samt af et menneskeligt kæmpemæssigt

I-1 i Itpnültrii* fru Kitnslkfimmar«!, ut* pn« Riwnbnqr.

Skelet, 24- Fod langt. I Perspektivkammeret, som for Besøgende var det förste af Kunstkammerets Værelser, hang der Malerier og Tegninger af „Lutherske, Reformerede og Romansk-Katholske112

Kirker" samt andre Bygninger, Byer og Pladser. I 1693 roses som „überaus schön gemacht" Kirken i Haarlem. I Montkabi-nettet hang der ligeledes Malerier, de tolv Apostle, Tycho Brahe, Paracelsus, Olearius, Calvin, Bartholin, Borri, Husz, Luther og Catarina af Bora, samt Frugtstykker.

Om Udstyrelsen af Værelserne har man ingen yderligere Oplysninger end de foran givne. Kunstkammeret har dog vistnok selv i de nye, hoje, luftige og lyse Værelser gjort væsentligt samme Indtryk som ovre i det gamle Slots indskrænkede Rum. Ogsaa her hang udstoppede Dvr, særlig Fisk, og Skeletter under Loftet; men de fleste Genstande stod i Skabe. I Heltesalen rummedes Malerier og Buster i Voks, Bronce, Marmor eller Gibs.*) Her fandtes saaledes den endnu paa Rosenborg bevarede udmærkede Broncebuste af Christian d. IV, og her lod Christian d. V opstille en Buste, hugget i Marmor, af sin Fader, Samlingens Stifter. Rundt omkring saa' man forskellige Indskrifter, f. Eks. over Indgangen til Montkabinettet deii kortfattede „Oculis non manibus", o: Nok se, men ikke rore.

Paa Gesimsen lige over for Vinduerne læstes i gyldne Bogstaver:

La nature ni l'art n'ont rien de eurieux. Dans le vaste circuit de la terre et de l'onde, Qui sans aller si loin ne paroisse en ces lieux Cernant dans l'abrége des merveilles du monde. Ces eliefs d'oeuvres divers. dont vos yeux son témoins. Vous font du grand Christian V reconnaitre les soins.**) MD CL XXX.

I dette Aar — 1680 — blev ifolge Traditionen Grodtschilling færdig med Overflytningen og Opstillingen paa Kunstkammeret.

*) EI Par af Voxbusteme findes endnu paa Rosenborg, Frederik d. III og Sofie Amalie. Charlotte Amalies Buste er forst hensmuldret for faa Aar siden. Voxpoussereren omtales ofte i Regnskaberne: han lavede „Sager" lil Kongen, bl. a. Modeller i Vox af de Dyr, som de russiske Gesandter bragte i 1662.

**) Der findes intet mærkeligt af Natur eller Kunst paa Jordens og Havets vide Kres, som jo ikke — uden at man behøver at gaa saa langt — findes i disse Sale. — Verdens Vidundere i kort Begreb. — Disse Mesterværker, som dine Ojne skue, lade Dig forstaa den store Christians Omhu og Forsorg.113

De største Udgifter faldt i de første Maaneder af 1676, da han paa Regnskab lik udbetalt 800 Hdlr. Men der har dog endnu været adskilligt tilbage at ordne: den 29. December 1681 lik han 32 Rdlr. til et Kammer og den 16. Februar 1682 200 Rdlr. til et Loft at lade færdiggøre paa Kunstkammeret. Disse Udbetalinger angaa muligvis Modelkammeret, der laa paa Loftet ved Vindeltrappen, og som først blev indrettet efter de øvrige Va'relser. Det indeholdt Modeller til Orlogsskibe, til Bygninger, Kanoner og andre Vaaben samt lil Maskiner af forskellig Slags.

Christian V saa' ikke paa sine Samlinger med samme Øjne som hans Fader. 1 et Brev, skrevet faa Dage efter Frederik III's Død, til Gabriel Milan, som synes at have været betænkt paa at sende Kongen noget til hans Kunstkammer, siges der, at den nuværende Konge næppe vil bryde sig om de tilbudte Sten, men Dyrene vil han nok synes om. Den livløse Natur, som man kun kunde opnaa Forstaaelse af gennem aandeligt Arbejde, var ikke den unge, livsglade Konges Sag. De fremmede Dyr kunde snarere yde ham nogen Fornøjelse.

Christian V's Mangel paa aandelige Interesser fik imidlertid ikke megen Betydning for Kunstkammeret; thi et saadant var nu en Gang en Modesag, og Peder Schumacher har efter som for Frederik III's Død interesseret sig for Samlingens Forøgelse. Di't var da vistnok ogsaa ham, som i Begyndelsen af Christian V's Regering bevægede Peder Charisius, i lang Tid Frederik III's Gesandt i Nederlandene, til at overdrage Kongen sin righoldige Samling, i hvilken der fandtes saa sjældne Ting som ægyptiske Mumier ved Siden af en Blæresten paa 25 Lod den var kommen per jiosleriora fra en engelsk Gejstlig; senere >kulde den Blæresten, som gav Griffenfeld selv Døden, ogsaa linde Plads i denne Del af Samlingen — samt en Tot Menneskehaar med et Stykke Hovedhud, som en Mand i Helsingør under et Slagsmaal havde revet af Hovedet paa sin Modstander. Man faar lier god Forklaring paa, hvad det i Datidens Sager om Voldsgerninger

stadig forekommende Ord: Haardræt kunde betyde. Om Indholdet af Charisius' Samling vides i ovrigt intet i Enkeltheder, og om Overdragelsen til Kongen vidner kun et enkelt Dokument. Den 6. Januar 1683 ansoger P. Charisius' Søn, Ambrosius, Kongen om, at Faderen maa beholde sin Gaard Palstrup med den Frihed og Herlighed, som den havde, da han købte den. Han haaber, at Kongen denne hans allerunderdanigste Supplikation med miskundelige Øjne anser og denne store Naade beviser „som dog Eders Majst. ham allernaadigst haver lovet, den Tid han sit Kunstkammer overleverede". Paa Grund af hans lange, tro Tjeneste og den overdragne Samling eftergiver Kongen ham alle resterende Ydelser.

Erhvervelserne til Kunstkammeret i Christian d. V's Tid gore Indtryk af, at man er inde paa en noget mere nøgtern Opfattelse af Naturgenstandene end tidligere.*) Hvor megen Overtro der endnu viser sig i Troen paa en Mængde Lægemidler, er det dog nu forbi med Anskaffelsen af Laarben af Kæmper, forvandlede Brod og himmelfaldne Mus. Men de gamle Røverhistorier fortælles endnu og forøges med nye. Om en Dompap, der tilhørte Prinsesse Sofie Hedvig, fortælles der en vidunderlig Historie. Kort efter at dens Mage var død, skiftede den Fjederbeklædning og blev ganske sort, naturligvis af Sorg. Det er forholdsvis sjældent, at man er i Stand til at specificere Forogelserne; Frederik Lakaj faar i 1673 30 Rdlr. for et „Renæsserhorn", som kom paa Kunstkammeret; Bendix Kunstdrejer i 1683 24 Rdlr. for en Hjortetak fra Brasilien; i 1697 faar en stakkels Bondekone i Lyngby 10 Rdlr. for et tvehovedet Monstrum, som hun havde fodt, og som længe efter fandtes i Samlingen, og samme Aar leverer Kræmmeren Tietkens en Bezoarsten for 200 Rdlr. Magnus Jakobsen, der var Kaptajn paa et af det ostindiske Selskabs Skibe, skod i 1675 ved det gode Haabs Forbjærg en Elefant, af hvilken han bragte Øret og vistnok ogsaa andre Legemsdele med hjem, og i 1681 var man saa heldig at erhverve en udstoppet ung Elefant, der i levende Live havde vist sine Kunster nede i det olden-

*) I denne Sammenhæng fortjener det al bemærkes, al der nu til forskellige Tider paa Aaret, og ikke biot ved St. Hansdug, sendes en Lakaj op efter Vand fra Helene Kilde. Det viser, al mun er inde paa Opfattelsen af Kilden som en almindelig Sundhedsbrønd.

borgske, og som var bleven kort ihjel paa Ossenberge ved at blive bundet til en med 4 Heste forspændt Vogn. Desuden Tænder af Flodheste og forskellige Næshorn, bl. a. et dobbelt af et Dvr, som var blevet dra'lit i Stor-Mogulens Dyrehave og af det ostindiske Kompagni foræret Kongen. I Kloster-Ris Skov fandtes i Efteraaret 1697 to døde Kronhjorte, der i Brunsttiden havde været i Kamp med hinanden, hvorved Takkerne paa deres Horn vare blevne i den Grad indviklede i hinanden, at de ikke kunde komme los igen. Denne Mærkværdighed afleveredes

til Samlingen ligesom en syv-fodet Hare fra Sønder-Vos-borg i Aalborg Stift og IS Rotteunger — 4 Tommer lange, med Halerne indviklede i hinanden — fundne levende i et Fad Ærter paa Kongsberg i Norge. Ogsaa en Hest, der havde vundet ved et Væddelob fra Koben-havn til Frederiksborg, blev udstoppet og fik sin Plads paa Kunstkammeret. Den staar endnu paa en af Gangene paa Fredensborg. Om den brune Hest. der „var fodt uden Humpe", og som Kongen købte for 25 Rdlr. i 1671, korn paa Kunstkammeret, er vei et Spørgsmaal, men det var dog Interessen for det Kuriøse, der laa bagved.

Der er næppe kommet noget Skib hjem fra Besiddelserne i Ostindien, uden at det har hjembragt etnografiske Genstande, o« af saadanne blev der under Christian <1. V indlemmet en Mængde i Samlingen. Man finder alt i denne Periode kostbare japanske Rust-

ilinger og ostindiske Tæpper paa Kunstkammeret samt malayiske Vaaben og Dragter. Alt hvad man faar at vide om disse Erhvervelser gennem enkelte Optegnelser er f. Eks., at der er givet Drikkepenge til de Baadsfolk, der bar „det ostindiske Gevær og Tøj" op paa Slottet, eller at der er betalt 280 Rdlr. for 70 Papirer med ostindiske Blomster. I 1698 fik en Skipper 2 Rdlr. 4 $ i Fragt for en Kiste med Rensdyrskind samt et St. Olafs Billede fra Domkirken i Throndhjem (der fandtes i Forvejen 6 Antikviteter af ham paa Kunstkammeret); Kongen havde selv i 1685 hjembragt fra Norge en liden Kobberhest, „som Fiskerne dyrke", hans Søn Ulrik Christian Gyldenløve sendte i 1694 et Vokslys hjem fra Loretto, Kaptajn Hartmann hjemførte i 1688 fra Athen de to Marmorhoveder, som Brøndsted senere paaviste hørte til Parthe-nons-Figurerne. Fra Rosenborg afleveredes i 1691 5 Brystbilleder af sort og hvidt Marmor; Holger Parsberg forærede 15 Antikviteter til Kunstkammeret; Niels Rosenkrantz 6 Guldkar, fundne paa Munko under Egeskov; en som havde „fundet noget" i en Høj i Jylland fik 30 Rdlr. i Findeløn, og i 1694 koin Kronprins Frederik hjem fra Italien med mange smukke Ting, deriblandt den Altertavle, som hans Stamfader, Christjern d. I. i 1474 havde foræret Pave Sixtus d. IV, og som Innocens d. XIII nu lod gaa tilbage til Danmark. Den er udskaaret i Ben, med Fremstillinger af St. Olafs Historie, og findes endnu i Nationalmusæet.

Ogsaa paa Børsen kunde der forekomme Varer, der fandtes værdige til at indlemmes mellem Kunstkammerets Skatte; saaledes blev der i 1676 hos Kræmmerne dér købt Voksbilleder for 23 Rdlr., nemlig „tvende paa Hynder og en hollandsk Pige". En Købmand og Kunstner fra Nürnberg modtog i 1683 14(M) Rdlr. for adskillige Varer; Bygmester Stenvinkel lik for 2 Elfenbens-billeder og 1 Crucifix 40 Rdlr., og Frederik Lakaj, der alt tidligere havde udmærket sig ved at skaffe Næsdyrshorn til Kunstkammeret, fik 80 Rdlr. for et „Bærenstensskrin" (Ravskrin), indlagt med Elfenben. Dette lindes endnu, saa vidt man kan skønne, paa Rosenborg.

Blandt alle de Ting, som kom til Kunstkammeret i Christian d. V's Tid. have to vundet særlig Berømmelse, nemlig Christian d. V's Anker og det oldenborgske Horn.

Da Christian d. V i 1677 var vendt hjem fra Rygen medUJfI»EK CHRISTIAN D. V

Orlogsskibet Fridericus Tertius, uskadt, trods den voldsomme Storm han havde haft at udstaa under Bornholm, lod han Skibets eneste tilbageværende Anker anbringe paa Kunstkammeret som et Minde om den overstandne, farlige Hejse. Det var et lille Fartojsanker, thi Skibet havde, ved Forsøgene paa at komme til Ankers under Stormen, mistet sine Bovankre og Vareankre. Men Daliden lod sig ikke nøje med denne simple og naturlige Grund for Ankrets Anbringelse paa Kunstkammeret — det blev forgyldt for at tage sig bedre ud mellem saa mange mærkværdige Ting, og snart blev man enig om, at der maatte ligge noget dybere under, kort sagt. der var sket et Mirakel: det lille o. 1 -2 TT's Anker, der i Magsvejr I il Nød kunde holde en Baad, luivde, da alle andre Ankre brast, holdt en Fregat paa 56 Kanoner og 391 Mand i en forrygende Storm; Ibi Kongen, Herrens Salvede, var om Bord.

Den förste, som gav denne Tanke Udtryk, var J. J. Sehestedt, der i sin „ Allerunterthünigster Glück- und Willkomstwunsch" bl. a. skriver:

f>as dritte Anker liielt, drum soll dasselbe stehen I)er Nacliwelt /.ilm Hericht, Gotts VVunder anzu sehen.

og han foreslaar en Indskrift at sætte paa Ankeret:

lu HofTnuiig mit Geduil auf (lottes Almacht bonen lst sicher. du rum selzt auf Gott dcin ganz' Verlrauen. Gott legte Hand an mich, drauf hielt ich Ankerßist Den König der sieh mer auf Goll als Glftrk verlilsst.

Det skulde imidlertid ikke blive Sehesteds tvske, men derimod Thomas Kingos klingende danske Vers. der skulde fæstne denne urimelige Historie i mange Slægtleds Bevidsthed:

Gud holdt paa mig, og jeg holdt Christian den femle. Da en fortvivlet Stonn i Østens ham klemte. To Rigers Liv og Kod paa lo .In rnhager laa. Jeg derfor a*vig her skal til et Minde stau.

Det er mulig under Indtrykket af det mirakuløse ved Historien, at Grodtschilliiig gav Ankeret en ejendommelig, for de allerfleste mirakulos Ophængning, idet han nemlig anbragte del under en Magnet, der hang i Loftet.118

Var Ankeret i Datidens Øjne et. Vidnesbyid om, at Kongen ved guddommelig Beskyttelse var bleven frelst fra den visse Dod, saa saa' man i det oldenborgske Horn en Profeti om hele Kongeslægtens Lykke og Fremgang. Sagnet forte det tilbage til 989; Grev Otto af Oldenborg var i dette Aar paa en Jagt kommen bort fra sit Folge og var pludselig bleven standset af en Bjærgnymfe, der traadte ud af en Klippe og bod ham en Drik af Hornet, som hun rakte ham. Drak han deraf, sagde hun, vilde hans Slægt følges af Lykke og Held, i modsat Fald af Ulykker og Tvedragt. Den forsigtige Greve lod et Par Draaber falde ned paa sin Hest, og da de afsved Haarene, hvor de faldt, forstod han nok, hvad der ståk under; hurtig slængte han Drikken ud af Hornet, satte Sporene i sin Hest og jog af Sted med det, uden at tage Hensyn til Bjærgnymfens Protester.

Da det jo saaledes ikke kunde være Trylledrikken, der i 1449 hævede den ukendte Greveslægt til Herredømmet over Nordens tre Kongeriger, saa maatte det være Hornet selv. Og det omgaves da ogsaa i den almindelige Bevidsthed med al den Mystik, som en saadan Oprindelse kunde gøre Krav paa. Endnu i 1683 raisonnerer den brave Happel i sine udbredte „Relationes curiosæ" meget dybsindigt om Hornet. Der er fire Ting at overveje, siger han, 1° hvem der har lavet Hornet, 2° hvoraf det er lavet, 3° hvorledes det ser ud, og 4° hvor det blev overrakt Greven.

For det første maa det være lavet af en kunstfærdig Mester, en levende, menneskelig Støbemester eller Guldsmed. En Troglodyt eller underjordisk Cyclop kan ikke have lavet det, thi man har aldrig hort om saadanne Skabninger i Øst-Friesland eller i Grevskabet Oldenborg eller Delmenhorst. At Djævelen skulde have forfærdiget det, er ogsaa utænkeligt, da det er ganske ubekendt, at han har lavet virkelige Ting, som ikke snart have vist sig at være Blændværk.

For det andet er Materialet meget vanskeligt at bestemme. Metal er det, men hvilket Metal? Happel samstemmer med J. J. Winckelmann, højgrevelig oldenborgsk Raad og Historikus, i at ligesom ingen i Nebuchadnezors Rige formaaede at gøre Salomos Trone i Stand, saaledes kunde heller ingen reparere det oldenborgske Horn. Da en højbaaren Nabofyrste en Gang, efter at have taget sig en god Drik spansk Vin af det, uforsigtig tabte119

<let paa Jorden, gik bægge de forreste Fødder af. Ingen formaaede at lodde dem lil igen, ikke en Gang de fornemste Mestre i Nürnberg, eller de fortræffeligste Kunstnere, som rejste gennem Landet. Thi de kendle ikke noget lil Metallets Natur, der ikke vilde lade sig paavirke af nogen Smelteild. — Det maa dog senere være lykkedes at finde en kyndig Mand til dette Arbejde, thi Fødderne sidde i al Fald nu — om end noget skævt — fast paa Hornet.

Af Udseendet — som beskrives og forklares meget vidtløftigt — slutter Happel, at Hornet har været bestemt oprindelig lil kirkeligt Brug, og han mener med en ikke navngiven berømt Teolog, at det efter Nebuchadnezors

Eksempel er bortført i en Krig fra et helligt Tempel og saaledes er faldet i ugudelige Svælgeres og Stemmeres Hænder. At det er gaaet saaledes til, ses tydeligt af Indskriften „Drinck all ut" og „Ich beghere toe!"*) „hvilket uden Tvivl skal betyde saa meget som: Ich bring es zu".

Endelig hvad det fjerde og sidste Punkt angaar, meddeler Happel, at det kun kan være bleven overrakt Greven ved Ossen-berge. Men det er ikke et Bjærg eller en Klippe, men kun en Sandhøj, hvor der ikke er at finde noget Spor af en Hule, hvorfra Bjærgnymfen kunde komme.

For en ædruelig Betragtning viser det oldenborgske Horn sig som et prægtigt Stykke gotisk Guldsinedearbejde fra Slutningen af det 15de Aarhundrede. Det henføres vist med Rette, paa Grund af de paa Hornet anbragte Vaabenskjolde, til Christjern d. I s Köllner-Rejse i Anledning af hans Mæglingsforsøg i Stridighederne mellem .Erkebispen og Domkapitlet. Sandsynligvis er del gjorl til Minde om Rejsen og ikke bestemt lil Foræring til Dom-Kirken, som det i Almindelighed fortælles. At det skulde være lavet af den af Christjern d. I fra Corvey i Vestfalen indkaldte Guldsmed, Daniel Aretæus, er en ganske løs Gisning, og det er et Spørgsmaal, om det i det hele taget har været her i Danmark, før det kom hertil under Christian d. V, Paa Slottet i Oldenborg betragtedes del som en paa Stedet ældgammel, mærkelig og forunderlig Antikvitet. Mangfoldige Rejsende omtale i Breve eller

*) Denne Del af Indskriften lyder i sin Helhed: In hopen ic leve -im ghenohghen — ich beghere — ave marin.120

Dagboger, at de have set det og drukket af det, thi der blev efter gammel Skik tilstaaet adskillige „curieusen Fremdlingen nach Standes Unterscheid einen guten Trunk Rheinischen Weins".

Ifølge den sidste oldenborgske Greve, Anton Günthers Testament blev Hornet „als ein Kleinod und ewigwehrendes Gedächt-niss bey das Haus Oldenburg verordnet". Og da ved Grevens Død i 1667 hans Land tilfaldt Frederik d. III. blev denne ogsaa Herre over det sjældne Horn. Men det blev — mærkeligt nok, naar man tager Kongens Interesse for saadanne Sager i Betragtning — endnu lang Tid i Oldenborg. Først i 1689, under Frygten for de fremrykkende Franskmænd blev det tillige med det oldenborgske Arkiv for Sikkerheds Skyld sendt til Glückstadt og senere derfra med Post til København.*)

Iveren efter at faa fremmede Kunstnere til at bosætte sig i Danmark havde været stor under Frederik d. III, men den blev større under Christian d. V. Det syntes, som om alle Ønsker i denne Retning skulde blive opfyldte, da de flygtende Kalvinister cgsaa søgte at nedsætte sig her.

Men denne i saa mange Retninger gavnlige Indvandring blev ikke af stor Betydning paa Grund af Regeringens afvisende Holdning over for de i religiøs Henseende afvigende og for Re-publikanisme mistænkte Kalvinister. Enkelte af de franske Kunstnere, som sloge Rod her i Landet, som f. Eks. Hofmaleren, Kammerjunker d'Agar og Emaillemaleren Barbette, der i Regnskaber gerne benævnes „den liden Fransos", hørte til disse Flygtninge, og det var vistnok ogsaa Tilfældet med en Del af de fremmede Kunstnere, som af og til forekomme i Regnskaberne.

En af dem, der nød størst Berømmelse, var Caspar de Bois-Clair, der først havde været Jesuit, derpaa blev Kalvinist og saa Lutheraner, for endelig at gaa over til Katholicisnien igen. Han

*) Hr. Arkivraad, Dr. jur. Sello i Oldenborg bur haft den Godhed at meddele mig følgende Kvittering:

„Dasz der kfinigl. Oldenburgische Archivarius, Hr. v. Asseln, mir das bekannte Oldenburgische Horn. urnb solehes bey der l'ahrenden Post nach Kopenhagen zu übersenden. geliefert liabe, solehes wird hiemit bescheiniget. Gluckstadt, d. 27. May a. 1690.

J. B rey er."L'N'HER CHRISTIAN II. V.

var en Tid Slotspræst hos Christian d. V, var tillige Maler og har lavet en Del „Perspektivsager" til Kunstkammeret.

Man har imidlertid ikke altid gjort sig den Ulejlighed at an-fore Navnene paa de Kunstnere, der arbejdede for Kongen. Man ved saaledes ikke hvem den Billedhugger er, der i 1085 fik 220 Rdlr. for ei Elfenbens-Kunststykke, der kom paa Kunstkammeret. Den „Fransos", der i 1693 "fik 300 Rdlr. for 10 Portrætter i Elfenben, maa antages at være identisk med den 1697 anførte „Fransos med Tilnavn Cavalier", som senere for en Tandstikke og en Daase lik 85 Rdlr. Ifølge en gammel Optegnelse udførte J. Chevalier i alt 22 Portrætmedailloner her, af hvilke flere endnu findes paa Rosenborg. Et Portræt, skaaret af ham i Elfenben, af de Polignac findes i Grünes Gewölbe i Dresden. Jonas Hall lik 80 Rdlr. for 4 „Stenere" Landskabsstykker (Mosaikbilleder'?) og Poul Schindeler „Glassclmeider" Fik for nogle Konterfejr udi Perlemor 100 Rdlr. Denne Mand var alt kommen i Frederik d. III's Tjeneste for Bendix Grodlschilling og var vist Holstener som han. Der findes endnu paa Rosenborg Billeder af Perlemor indlagt i Tuds-sten, af Frederik d. III, Sofie Amalie og Charlotte Amalie, og som sandsynligvis stamme fra hans Haand.*)

Som den mest fremragende af Elfenbensarbejderne maa nævnes Hollænderen Jan Wilckens, der til de seneste Tider kun har været kendt under Navnet Jan Hollænder. Rosenborg gemmer endnu som Arv fra Kunstkammeret et Krus, udskaaret af ham i Elfenben, forestillende en Bakkusfest og udført efter et Maleri af Jordaens.

Langt mindre betydelig var Gotfried Wolfram, der har lavet en Elfenbeusstatue af Christian d. V til Hest, for hvilken lian i 1693 lik 50 Rdlr.: to Aar senere gjorde han et Elfenbensbæger, der blev betalt med 150 Rdlr. En Rytterstatuette af Christian d. V lindes endnu paa Rosenborg, medens en Del Landskaber, ligeledes drejede og udskaarne i Elfenben, sammesteds, vistnok hidrøre fra „Landskabsdrejeren" Anton Shepherd.

') Hans Son Pøul Chrislian var Musiker og ansattes, efter al hare uddannet sig iidenlunds, i 1674 som „Kainmermu-ikus-Violon14. Kongen fonerede ham i 1688 30 Rdlr. til et „Ckvirimble", og det var mulig pan det. lian komponerede Musikken til .Der vereinigte Götterstreit", under hvis Opforets« i April 1689 Teatret paa Amalienborg kom i Brand.122

KUNSTKAMMER -INVENTARIUM

Enkelte Genstande, som vare forfærdigede af københavnske Haandværkere kunne paavises endnu. Saaledes den blinde Snedker Johan Bielefeldts „Kontor" af Suekerdon Træ, indlagt med Elfenben, og med snoede Søjler, unægtelig et forbavsende smukt Arbejde af en blind Mand. Det kom vistnok til Kunstkammeret i 1673 og indbragte sin Mester en aarlig Løn af Kongens Kasse, saa længe han levede. Det ses endnu tilligemed hans Maalestok i Nationalmusæets anden Afdeling. Senere Arbejder af den blinde Snedker blev gerne bortspillede, og Kongen gjorde i Reglen en to—tre „Kast" og betalte for hvert 2—6 Rdlr.

Et andet Kunststykke fra Kunstkammeret, et Ur af Urmageren Christopher Lehmann, med bevægelige Figurer findes paa Rosenborg, men Figurerne ere forsvundne i Tidens Løb. Sammesteds haves endnu et Arbejde fra den berømte Ole Rømers Haand, et Planetarium, der under Christian d. V kom paa Kunstkammeret.

En særskilt Afdeling af Kunstkammeret udgjorde Mønt- og Medaille-Samlingen. Et eget Kammer for denne med liere gamle værdifulde Ting fandtes alt paa Kobenhavns Slot, og Caspar Herbach faar ligesom Gabel ofte Penge til at indveksle gamle Mønter, som og for at låve nye Skuepenge. Her anføres hvad de kgl. Regnskaber indeholde til danske Medaillers Historie samt Opkøb af ældre Monter. Mulig ville Navnene paa de forskellige Kunstnere kunne bidrage til, at der senere kan fremkomme yderligere Oplysninger.

1677. 21/s. Jeremias Stempelstikker*) for et Portræt. 100 »f „ #

1678. M/i. Samme for en Sølvmedaille med Admiral

Juels Portræt og et Foderal dertil .... 6 - „ -

1686. i5/6. Montmesteren for Sølv til en Skuepenge

angaaende Søslaget............... 44 • 4 -

1687. u/s. Meyr Marks for et Stykke Guld af Kong

Hans' og et af Kong Frederik d. II's,

bægge paa 25 Dukater............ 50 - „ -

*) Hans fulde Navn var Jeremias Hercules. Han døde i Oktober 1689.UNDER CHRISTIAN l). V 123

1089. 8%ä. Christopher Stenipelsnider paa Haanden for

det Stempel om Christians 0....... 50 »f „ A

1691. Marts. Stempelsnider Henne for en Medaille at

stikke i Staal.................... 200 - „ -

1692. s8/i. Christopher Stempelsnider........... 200 - „ -

1695. 8/io. Christopher Stempelsnider for det Medaille-

stempel ined den flydende Dok..... 60 - „ -

1698. 29A. Bendix GrodtschiUing for 2 gamle Rigsdaler.

købte paa Auktion................ 8 - „ -

1699. Jan. Blev indvekslet til en Guldmedaille med den

kgl. Familie 150 Dukater.......... 340 - 3 •

1609. Marts. Meibüsk til en Guldmedaille om de danske

Troppers Transport til Irland.......30 Dukater.

Desuden kobtes der paa Frk. Lindenovs Dødsbo Guldmedailler for 226 -y og af Peder Kyllings Arvinger gamle Penge for 23 »f. Og endelig fik Meibusk i Tiden 17. Aug. 1692—27. Juli 1699 3813 *f 2 A 2 ß til Medailler, af hvilke der sikkert stadig er blevet opbevaret Exemplarer i Medaillesamlingen.

Dennes Plads i Bygningen er foran angivet. I 1695 er Kabinettets Indretning bleven forandret. Maleren Claus Möinichen faar 320 «f for Arbejde her og paa Stolen til Biblioteket, og Christian Nerger, Billedhugger, 136 for sit Arbejde sammesteds. Og samtidig faar Glarmesteren 37 »f 3 A og Bendix GrodtschiUing for „adskilligt" 100 4 4 A-

Ligesom de tidligere Tilsynsmænd ved Kunstkammeret, Gyntel-berg og Jakob Jensen, havde beriget dette med deres egne kunstfag-dige Arbejder, saaledes har ogsaa GrodtschiUing forfærdiget forskellige Ting, som bleve optagne i Samlingen. En Del skjuler sig sikkert under de mange Poster, som han faar udbetalt „paa Regnskab", men enkelte Ting kunne vi dog riævne, som f. Eks. en Æske og en liden Elfenbens-Altertavle, et Elfenbens-Kontor, der kostede 200 Rdlr. samt et „Perspektiv", et Perpetuum mobile og flere Modeller af Fvrinorsere, Løbebroer o. a. m. Han kalde> et Sted „Glasskærer" og har som saadan mulig slebet de forskellige store Krystalglas, søm han lavede for Kongen, til hvem ban ogsaa skar et Hefte (Kaardegreb) af Agat.124

KUNSTKAMMER -INVENTARIUM

Grodtschilling synes ganske at have fortrængt sin Kollega, Jakob Jensen, af Kongens Gunst. Denne for saa flittige og dygtige Elfenbensskærer, lader i de senere Aar af Frederik d. III's og i hele Christian d. V's Tid intet hore fra sig. mulig af Misfornøjelse med den indkaldte Rivals mere fremskudte Stilling. Thi Grodtschilling var en meget benyttet og paaskonnet Mand. Han fik straks af Christian d. V Tillæg til sin Løn af 100 Rdlr. om Aaret, senere af 50 Rdlr. til, en Nytaarsgave paa 12 Rdlr. samt hyppige Foræringer i Penge og Klæder, snart en Dragt, snart 6 Rdlr. til en Hat, 12 Rdlr. i Faddergave (ä7u 71), 12 Rdlr. til et Gæstebud eller 50 Rdlr. til at betale sine Skatter med. Endnu i 1683 arbejdede han paa Tronstolen, men ved Siden af sit egentlige Fag optraadte han som Arrangeur, f. Eks. af Enkedronning Sofie Amalies castrum doloris i Sofie-Amalienborg Slotskirke og ved en „Vagtmester-Løjtnants" Begravelse i Kastellet. En særlig Bestilling, for hvilken han lonnedes ekstra med 100 Rdlr. aarlig, var at passe Fuglene i Fuglehuset i den lille Have ved Slottet.

Grodtschilling, hvis förste Hustru dode i 1677 (begr. 31/is) og

som i September 1678 giftede sig med Katrine.....(den 7/» fik

han 30 Rdlr. til sit Bryllup), synes at have haft forskellige Kunstnere i Huset for at yde dem Underhold, „spise" dem, som det hedder i Datidens Regnskaber. Sin ældste Søn, Bendix, født V» 55, lod han uddanne som Maler; han rejste senere med kgl. Understøttelse i Udlandet og forberedte sig i det hele paa at kunne afløse Faderen som Kunstkammerforvalter. Han leverede til forskellige Tider en Del Malerier, særlig til Rosenborg, hvor man endnu finder en Fremstilling af Frederik d. IV's Kroning i Frederiksborg Slotskirke, — til Kunstkammeret udførte han et Portræt af Faderen, som Christian d. V lod ophænge over en af Dorene. Grodtschilling d. y. fik alt inden Faderens Død en fast Gage af 400 Rdlr. om Aaret, men rykkede ved denne i Marts 1690 op paa 600 Rdlr. Han er den første af Kunstkammerets Embedsmænd, der ikke særlig var Drejer. Ved Siden af sin Kunst gav han sig af med at udstoppe Dyr og Fugle. Han fik efter Regnskab 87 Rdlr. for Ting, som han havde købt paa Faderens Auktion, sandsynligvis til Samlingen. Ilan boede i Helsingørsgade, i samme Hus som Faderen havde haft, og fikUJfI»EK CHRISTIAN D. V

lier Besøg i 1693 af Bircherod, Dr. Holger Jacobæus og Magister Bornemann, der kom for at se det berømte „jyske" Horn (Galle-hushornet), som han mærkeligt nok havde hjemme fra Kunstkammeret, sandsynligvis medens han tegnede det til Museum regiuin. Bircherod fortæller, at de med Fornøjelse besaa denne „ypperlige og uskattérlige Antikvitet"; de lik ogsaa en Drik af det, og „observerede imidlertid grant alle dets Figurer og Emblemata. Og synes mig nok, at cel. Yormii conjuncturæ om de fleste ere ej aldeles plauntbiles".

Hos GrødtscbiIling d. y. oplærtes den „sorte Maler" som Dreng, en af de fire unge Indianere, der vare komne hjem med et af de danske Skibe fra Guinea. De bleve alle døbte i November 1693 i Slotskirken af den tyske Hofpræst — sagtens med lige saa „sirlige Ceremonier" som en voksen Morian en Maaneds l id senere i Nikolai Kirke — og lik Navnene Christian Carl Tuerecht, Carl Friederich Tugendlieb, Carl Christian Gottlob og Carl Ulrich Gotthold. Det var Cail Christian, der blev uddannet hos Grodt-srhilling; i 1702 rejste han uden Lands med kgl. Understøttelse og findes efter sin Hjemkomst i 1706 atter hos sin Lærer. Det er uden Tvivl ham, der findes afbildet paa Frederik d. IV's foran omtalte Kroningsbillede, foran selve Majestæterne, med Kongens store Hund.

Om den yngre Grodtschilling er ellers intet bekendt; der fandtes paa Appartementssalen paa Københavns Slot et Maleri af ham, forestillende Christian d. V til Hest, og paa Kunstkammeret et „optisk Stykke", forestillende de oldenborgske Konger med Christian d. V i Midten. Af hans 12 Børn døde de fleste i en spæd Alder. Han selv døde '% 1707, og hans Søn Bendix Grodtschilling den yngste (f. Is/* 1686) efterfulgte ham i Embedet. Ved hans Død 1737 gik Kunstkammerforvalter-Embedet ud af Slægten; men som Minde om ham opbevaredes endnu la-nge i Samlingen en Blæresten, der var skaaret ud af ham i 1733.Kunstkammerets Bestyrelse under Christian d. V

og

Museum regium

Den 16. Decbr. 1668 havde Frederik d. III givet Villum Vorm Ordre til at registrere Kunstkammeret. Dette — vistnok ældste — Katalog over Samlingen eksisterer ikke, men at det er blevet til. synes at antyde, at der har skullet finde en Overlevering Sted. og at Kongen har villet ansætte en anden Inspektor ved sine Samlinger. Det er mulig Bertel Bartholins Afgang fra denne Stilling (se Side 91) der har foranlediget dette. Det var imidlertid forst under Christian d. V, at der blev ansat en Overinspektor ved Kunstkammeret, og det blev, meget betegnende for den unge Enevælde, en Hofmand, nemlig Kongens Kammerjunker Hans Aren-feld Nielsen til Knivholt. I denne Anledning faar Peder Carisius og Villum Vorm d. 12te April 1670 Ordre til at registrere Samlingen paa ny.

Den nye Overinspektor synes, ifølge de meget faa Oplysninger der haves om ham, at have haft nogle Betingelser for at udfylde en saadan Plads. Han har modelleret en endnu eksisterende Portræt-medaillon i Voks af Christian d. V, samt lavet en Kalender og beriget Samlingen med en Del Lanser. I øvrigt synes han at have været svagelig; allerede i December 1670 blev han fritagen for at have noget med Modelkamret at gore; her blev Thomas

Valgensten Inspektor*).

*) Af hans Bestalling "/12 1670 ser man, at han tillige blev Fabrikmester i København.

„Thomas Walgestein skal have Inspektion med Modelkammeret samt medBESTYRELSEN UNDER CHRISTIAN I). V

Og i folge Kongens egenhændige Paategning paa en Indstilling fra Villum Vorm af 21 December 1672, hvor han ansøger om at maatte faa 100 Rdl. aarlig til en Mand til Hjælp paa Biblioteket. ser man, at Hans Arenfeld ikke fungerer, selv om ban endnu har Titel af Overinspektør. „Eftersom lian (Vill. Vorm) haver Inspektionen over Kunstkammeret til" (d. e. foruden over Biblioteket) skriver Kongen, „kan han faa de 100 Rdl. aarlig til sin Løns Forbedring og bolde saa mange Betjente, han vil."

Den 17. Januar 1673 blev Hans Arenfeld „forlovet" fra sit Kmbede som Overinspektor, og samtidig faa Corfits Trolle, Enevold Parsbjerg og Thomas Bartholin Ordre til at registrere Kunstkammeret. Denne ældste eksisterende Kunstkammerkatalog aftrykkes nedenfor, med Undtagelse af den vidtløftige og forvirrede Fortegnelse over Mønterne. Samlingen skulde overleveres til Villum Vorm „vor Bibliothecario", Modelkanmieret derimod til Lambert v. Haven. Grodtschilling fungerer vedblivende som Kuiistkammer-forvalter eller Tilsynsmand ved Samlingen, medens Vorm til en Begyndelse er den overordnede Inspektør. Der foreligger imidlertid ingen Udmevnelse for Vorm, og det maa antages, at man ikke har fundet det nødvendigt at opretholde Stillingen som Overin-

Rygnirigen og andet, som vi liannem kunde anbefale .... Særdeles skal han have ti i 11 t^r Indseende med hvi« Rariteter, som paa Modelkammeret efter rigtigt Inventarium allerede tindes, i lige Maade -kal hau. hvis af matematiske Instrumenter. Tubii- eller deslige tinde>, rent og net holde, saa at det ikke forrystis (d. e. ruster) eller fordu-rves. Dernæst skal han udføre, hvis Vi ham og herefter vilde anbefale, enten med Vor Bygning at ordinere, Fon lai ner at anrette eller andre Kunststykker til Vor Nytte og Lyst al iuventere .... Og som Vi allernaadigst eragte. at her i Vor kgl. Residens Stad Knbenhavu saa som i andre vei policerede S lieder billigen skulde haves Indseende med Bygninger her i Staden, at intet med ny Huse og andre Udbyguinger forrettes. Ryen til nogen Vanheld. Naboerne til nogen Nachdel og til Forhindring i Gaderne, da \ille Vi hermed bern æld te Thoma- Walgestein konstituere til denne Rys Fabrikmester, hvorudi han --kal idelig paaagte, at intet i forskrevne Maader til Vor eller Indbyggernes Praejuditz og Skade forrettes, mens alting her udinden med hans forbergaaeude Videnskab til Ryens Zirlighed samt Indbyggernes Fordel, saml al Tvistighed imellem Naboerne om Skellene betimelig al forekomme ud-fitris; lil hvilken Ende han haver enhver, som nogen Rygning fore haver og hans tjeneste beg«>rer, imod billig Retaling at assistere og dem om alt. hvis lil deres Rygningers Fortsættelse bedst og med mindste Rekostniuger anlægges kan. i Tide underrette."128

KUNSTKAMMER -INVENTARIUM

spekter, men at Forvalteren godt var i Stand til at lede Forretningerne; thi i April 1690, da Bendix Grodtschilling d. y. efter Faderens Dod skulde have Tilsyn med Kunstkammeret, beordres ved Siden af Poul Vinding og Holger Jacobæus ogsaa Villum Vorm til at registrere det, og dette kunde næppe have fundet Sted, hvis han havde indtaget en overordnet Stilling ved Samlingen. Og her er det endelig Kunstkammerforvalteren selv, der modtager og kvitterer for denne.

Det kgl. Brev til de tre nævnte Herrer er saalydende:

Christian d. V af Guds Naade o. s. v.

Vor Naade tilforn! Saasom Vi Allernaadigst have antaget Bendix Grodtschilling til at have Tilsyn og Opvartning ved vort Kunstkammer, ligesom hans afgangne Fader haft haver, saa er Vor Allernaadigste Vilje og Befaling, at I Eder med allerforder-ligste til bemældte Vort Kunstkammer forføjer, dér i fornævnte Bendix Grodtschi Ilings Overværelse efterser og konfererer alt, hvis dertidi findes, imod det derover forfattede Inventarium. Og naar det dermed overens stemmer, det alt sammen derefter til hannem imod hans Revers og Kvittering overleverer; men hvis det sig ikke rigtigen skulde forholde, da Os derfor först allerunderdanigste Relation gører.

Dermed sker Vor Vilje.

Skrevet paa Vort Slot, København, d. 15 April 1690.

Under Vor Kongelig Haand og Kammer-Signet

Christian.

Den nye Inventarliste blev underskreven af Grodtschilling den 17. August 1690. Den var forfattet af Holger Jacobæus, der i December 1687 havde faaet Ordre til at skrive en „Danmarks Naturhistorie" og til at udarbejde en „fuldkommen Katalog paa Hs. kgl. Majest.s Kunstkammer". Det er denne, der foreligger som „Museum regium".

Jacobæus, der blev hjulpet i sit Arbejde af sin Huslærer I. Halling, synes ikke biot at have „beskrevet Rariteterne", for hvilket Arbejde han aarlig faar 200 Rdl., men tillige at have beriget Samlingen med saadanne. Han faar saaledes i 1689 200129

Rdl. „for adskillige Rariteters Forskaffelse af Naturens Kunst". Ved Overleveringen lil den yngre Grodtschilling i 1690 er Arbejdet sandsynligvis bleven fremskyndet, thi samme Aar, i Maj, udleveres der efter Jacobæus' Ansøgning 16 Ris Skrivpapir til Kongens Kobber-slikker. I November Maaned paabegyndes Trykningen af Værket — paa hvilket Jacobæus fik Privilegium — og samtidig Udførelsen af de kobberstukne Plader. Grodtschilling leverede Tegningerne, og Joh. Erichson ståk dem i Kobber. Den sidste lik i Efteraaret 1690 100 Rdl. for sit Arbejde, og i Maj 1694 lovede Kongen ham endnu 170 Rdl. I September 1695 fik Wilcken Ribolt 100 Rdl. for „Titularpladerne (o: Titelbladene) at skildre"; den eneste Udgift der findes til Bogtrykkeren, Joakim Sehmetgen, er i November 1690: 58 Rdl. 2 fr.

Arbejdet gik efter nyere Tiders Forhold ikke synderlig rask fra Haanden. Først d. 23. Januar 1693 kunde Forfatteren præsentere Kongen det förste trykte Ark af sin Bog, i Marts, næste Aar, vare Pladerne med Medaillerne færdige, og d. 27. September 1696 var han hos Kongen „at aflevere hannem Museum regium eller Iis. kgl. Majesl.s Kunstkammers Beskrivelse, som nu til Trykken var fuld færd iget."

Holger Jacobæus høstede baade Guld og Ære af sit Arbejde. Kurfyrsten af Brandenburg sendte ham 100 Dukater til Tak for et tilstillet Eksemplar. Kejser Leopold en Guldkæde til samme Værdi tilligemed sit „Effigie udi en Guldmedaille". Fyrsterne af Wolfenbüttel sendte seks Sølvbægere, to Lysestager med Saks og Skufle, to Saltkar og en Skaal med Laag (ialt 144 Lod Sølv) og Fyrsten af Anhalt et forgyldt Sølvbæger paa 34 Lod. Derimod meddeler han ikke, om han har modtaget nogen Belønning fra Ludvig d. XIV, hvem han ogsaa tilstillede et Exemplar, oven i Købet med en lang Dedikation paa Prosa op Vers foran Titelbladet og Dedikationen til Kongen af Danmark. Et Exemplar findes endnu paa Bibliotéque nationale i Paris og et andet paa det Store kgl. Bibliotek i Kobenhavn.

Fra vore Musæera Barudom

9130

Malerisamlingen

Ved Indretningen af „Schilderey-Kammeret" og senere i den nve Bygning af Galleriet havde man lige saa lidt tænkt paa at danne en Kunstsamling i Nutidens Forstand, som inan i selve Kunstkammeret havde haft for Øje at oprette en videnskabelig Samling. Sligt var Tiden ikke moden til. Hovedformaalet var i kort Begreb at give en saa righoldig Fremstilling som muligt af alt, hvad Jordens Kres kunde fremvise, særlig af hidtil ukendte og derfor mærkelige Ting. Dette gor sig gældende langt ned i Tiden, ogsaa ved Indkøb af Malerier. I Udlandet skaffede man sig Billeder af de „fornemste Mestre"; naar biot de kendte Navne vare repræsenterede. og Indholdet faldt i Tidens Smag, saa' man ikke saa nøje paa Maleriets kunstneriske Værdi; eller ogsaa søgte man at faa Billeder af Genstande, som man ikke kunde faa selv. Hjemme var man ivrig efter at faa mærkelige Personer afbildede, hvad enten deres Mærkelighed var at søge i deres Krigsbedrifter, Kunstfærdighed og moralske Egenskaber, eller den biot bestod i en eller anden rent fysisk Ejendommelighed. Paa denne Maade blev Malerisamlingen et

fuldstændigt Supplement til det virkelige Kunstkammer.

Efter det lidet vi kende til Frederik d. III's egne Indkøb af Malerier, synes det imidlertid, at der har været udvist mere Skønsomhed, mere Kritik ved Valget, end under hans mindre kunstinteresserede Søn og Efterfølger. Christian d. IV's Born havde alle Sans for Kunst. Den udvalgte Prins samlede paa Raderinger og fik Rembrandtske Blade forærende af sin Fader; Leonora Christine malede — efter flere Vidnesbyrd — fortræffelige Portrætter, og et endnu paa Rosenborg bevaret Portræt af en Præst i Bremen, malet af Frederik d. III, medens han var Biskop her, viser, at ogsaa han havde gode kunstneriske Anlæg.

Vi se ham da ogsaa straks i de førsle Aar af sin Regering gøre forskellige Indkøb af Malerier. I 1652 leverede den koben-bavnske Købmand Baltzer Condevin forskellige „Schildereyen" — som man ellers ikke har nogen Oplysning om — for 110 Rdl. Samme Aar eller i de förste Maaneder af 1653 fik Frederik d. III fra Holland det store Maleri af Jakob Jordaens: Nymfer smykke.M ALEIUSAM I.l N(i KN'

Achelaus Horn, som endnu findes i den kgl. Malerisamling. Der blev malet en sort Ramme til det den 6te Marts 1053. Og to Aar senere, i Juni Maaned, lavedes der Ramme til et andet betydeligt Billede. Carl v. Mandern havde nemlig efter Kongens Ordre malet sin store, ligeledes endnu bevarede Portrætgruppe af det tartariske Gesandtskab, som havde tjent Københavnerne til saa megen Moro under deres Ophold her. Disse Billeder og en Del af sidstnævnte Kunstners andre Malerier — f. Eks. hans ni anatomiske Billeder — havde mulig ikke straks deres Plads i selve Kunstkammerets Lokaler, men efter dets Overflytning til den nye Bygning fandtes de to nævnte store Billeder stadig i det til Kunstkammeret hørende Galleri, som danner Spiren til den kgl. Malerisamling.

I 1656 købte Kongen hos Gert Ditrner, Kontrafejr udi Hamborg:

Ein Silinder Perspectif, dnrauf Ihr Majst. und die Küningin

sind gekonlerfeit ....150 Rdl.

Königin Christina v. Schweden..30 —

To næsten legemsstore kgl. Kontrafejer med Regalierne ä 40 —

I et af Slottets Værelser hang senere (1673) legemslore Portrætter af Frederik d. III og Dronningen, malede af Gert Ditmer.

Denne Kunstner lindes ikke omtalt i noget Kunstnerlexikon. Ilari har mulig været en Broder til vor Henrik Ditmer eller Ditniers: et meget lint udfort Mandsportræt med Betegnelse: Gert Ditmer pinxit 1667 tilhorer, ifolge Oplysning af Hr. Konservator Andersen, Overretssagfører Schack i København.

En anden hamborgsk Leverandør af Malerier, Lazarus Baratta, leverede i samme Aar følgende Malerier:

0 Grossen stuch, der sluch 10 Rixd., sarnen........................144 Rdl.

Noch 12 frucht-sUich. der stuch 2 Rixd................................24 -

Noch ürauen Mauritius ... .24- —

Noch de Tapancr dans ....24 —

Noch de Grauen von Oldenborg..................... . G —

Noch Een Ttlgen Brahe ....2 —

Kongen har sandsynligvis fundet, at de leverede Malerier vare satte vei højt i Pris. thi i Stedet for de 224 Rdlr., som Regningen belob sig til, fik Lazarus Baratta kun udbetalt 150 Rdl.

Maleriet af Tapanerdansen eksisterer endnu i Etnografisk Musæum. Det er malet 1641 i Brasilien af Eckhout, som var der med Grev Moritz's Tropper; paa samme Musæum findes endnu en Del andre Billeder af den indfødte Befolkning, ligeledes malede af Eckhout; det er sikkert nogle af de „9 groszen Stuch" som købtes sammen med det ovenanførte.

Sammesteds findes ogsaa et stort Maleri af de fire Grønlændere, som et af Renteniesteren Henrik Mullers Skibe, ført af Kap-tain Danell, i 1652 eller 1654 bragte til København. Det findes gengivet i Museum regium.

Omtrent samtidig bestilte Frederik d. III hos Volfgang Heini-bach „den dumme" (d: døvstumme) Maler en Række — tolv mindre Portrætter af de oldenborgske Konger, „afskildret fra Kong Hans" som der staar i Inventarlisten af 1690; en senere Haand har med Blyant skrevet: Christian d. I, men selv med denne Rettelse kan der dog ikke komme tolv ud af den ene Kong Hans, de tre Frederik'er og de fem Christian'er.

Ogsaa fra Adelen erhvervede Frederik d. III sig Malerier. Saaledes blev der i 1663 godtgjort Henrik Villumsen Rosenvinge 360 Rdl. for fire „store real Schilderier in boscatie" ä 62'/ü Rdl. pr. Stk., saavelsom 110 Rdl. for et andet Stykke „in perspectiver Man kunde kun prise sig lykkelig, hvis Sagen gik saa hurtigt i Orden, og Pengene bleve saa hurtig betalte som her. Et Bon-skrift af 26. Sept. 1699 fra Anna Sophie Ulfeld viser, at det ikke altid var Tilfældet.

Hendes afgangne Fader, Laurids Ulfeld til Harritslevgaard, havde, fortæller hun, 84 rare Skilderier „som Hs. kgl. Majest. Kong Frederik d. III fik allernaadigst Behag udi, da han saa' dem i min salig Faders Hus, da Hs. kgl. Majest beviste den store Naade at være hos ham i hans Hus sidste Gang, da den salig Herre var i Fyn, og da allernaadigst befalede ej at afhænde dem til nogen anden, men straks oversende dem til København, hvormed blev forholdt saaledes, at vi for dette Skyld maatte fragle et Skiberum alene. Efter at de nu vare overkomne og leverede paa Slottet, blev os allernaadigst tillagt 40 Rdl. for Stykket, som tilsammen skulde udgøre 3360 Rdl. Da, hvorvel fra Holland var skrevet efter dem, og Carl v. Mandern bod 6000 Rdl. for dem, da han for Krigen havde budt 10,000 Rdl., saa efterlevede vi dog

den Pligt, som vi var saa naadig en Konge skyldig, og lod os allerunderdanigst nøje med saadan allernaadigst tilhudne Summa. Saa gav da Allerhøjst fornævnte Kong Frederik d. III sin aller-unådigste Befaling den 21. Maj 1662, at der skulde gores Afregning med min salig Moder, anlangende hvis hun efter rigtig Obligation og ellers i andre Maader med Relte havde at fordre."

Samtidig erhvervede Kongen ogsaa den herde Laurids Ulfeids store og smukke Bogsamling; her synes Sagen hurtigere at være gaaet i Orden; men endnu den 20. Marts 1700 havde den stakkels Anna Sophie ikke set en Skilling af sine 3360 Rdl.

Man véd desværre lige saa lidt om Malerne, om Indholdet af de 84 „rare Skilderier", der paa denne Maade kom til Kunstkammeret, som om de malede Stykker de»- tillige med et Spejl ifolge kgl. Ordre til Generalfiskalen Søren Kornerup bleve udtagne af den dødsdømte men bortflygtede Kai Lykkes Bo og udleverede I il Fogeden paa Københavns Slot, Joakim Waltpurger.

Ei af de sidste Malerier, som Frederik d. III erhvervede, var Admiral Ruyters Portræt, som gennem Gabriel Milan kom hertil i Efteraaret 1(569.

Saa bunge man ved Indkøb til Skilderikammeret havde holdt sig til de produktive Hollændere, var der dog kommet en Del gode Billeder lil Samlingen. Men af de 64 Malerier, som Hof-maleren Lambert v. Haven i Christian d. V's første Regeringsaar bragte med hjem fra Italien, kunde Samlingen sikkert have undværet de fleste.

v. Haven var d. 29de September 1668 bleven sendt ud for at gøre Indkøb af Malerier og Kunstsager. Takket være Skatkammerets Udsættelse paa hans Regning over Rejseudgifterne, som man intetsteds kunde finde Hjemmel for, vide vi nogenlunde Besked med Rejsen og hans Indkøb.

Det var ikke Smaasuminer, der vare gaaede med, i alt over 11000 Rdlr., og Lambert v. Haven, der senere som

Generalbygmester viser megen Selvfølelse, synes at have rejst som en Herremand.

Först fores der til Udgift for Vognleje og Fortæring paa ham selv og tvende medhavende Personer fra en Stad til en anden (Rejsen134

gik over Hamburg, Jena, Nürnberg, München og Venedig til Rom

og tilbage over Frankrig og Holland)........ 920 - # 7/5

Fortæringer udi de store Stæder ved „Stillebeliggende" Item Hus-, Gondol- og Caros-Leje, desligeste for

Medicin og Brev-Porto...............1772 - 1 - 2 -

For Klæder, Tvættelin og anden Fornødenhed paa

Rejserne, paa ham selv og for de to Personer 754 - 3 • 6 -For adskillige Kunster at lære, item Bygninger, Rariteter og Komedier at se................ 585 • 1 -12 -

Summa . 4032 *§> 2 fi 4 ß

Rentekammeret mente ikke at kunne lade en saadan Udgift passere, da man ikke kunde vide „hvad Akkord eller Samtykke, der havde været mellem Hs. kgl. Majest. Salig og Hojlovlig Ihukommelse og Monsr. v. Haven."

Til denne Udsættelse svarer v. Haven: „Hs. kgl. Majst. Hojlovlig Ihukommelse Frederici tertii Intention med denne min Rejse var, at jeg skulde mig flilteligen informere om, hvis Curieus i Italien, Frankrig, Tyskland og Nederland fandtes, Arkitekturen og Schilderkunsten angaaende, saa og søge ved adskillige fornemme Mestres Information og egen Observation at gore mig saa habil udi fornævnte Kunster, at jeg Hs. kgl. Majtt. siden med Fornojelse kunde tjene og have Inspektion med Hs. kgl. Majst.s Bygninger og andre Kunster, at baade hvis (a: det som) allerede var forfærdiget kunde med Magelighed blive ved Magt holdt, saa at intet uden Fundament i Bygninger og andet blev foretaget, hvorpaa gik stor Bekostning og havde dog hverken Raison heller Bestandighed, og til den Ende, af kgl. Liberalitet, lod mig ved Frederik Poggenberg levere 2000 Rdl., som jeg skulde have til et halvt Aars Fortæring; medens, der jeg saa kort en Tid ikke kunde erlange mit Propos, den sal. Herre og blev resolveret, at jeg adskillige Stykker skulde lade forfærdige, hvortil udkrævedes Tid, er mig videre — til hvis jeg indkøbt havde samt til min Fortæring og Rejse — tiere Penge udskikket. Og naar konsidereres, at den sal. Herre mig til et halvt Aars Fortæring havde deputeret 2000 Rdl., formodes at det vil ses, at min Fortæring udi otte Fjerdingaar ikke er for stor; eftersom jeg, som vei vitterligt er, var paa de Tider og tilforn altid svag og kunde mig ikke, som andre, strapassere; maatte ogsaa bolde mig som andreM ALEHISAMUNOFN

noget skikkelig, hvor jeg kom frem, dersom jeg vilde komme I il al se og konsiderere et og andet, som Enhver i gemen (i Almindelighed) ikke tillades. Erindres og derhos, al udi de ni Fjerdingaar, som jeg var ude, haver jeg aldeles ingen Lon nydt af Iis. kgl. Majst., som mig tilforn aarlig naadigst gav 600 Rdl., foruden at Iis. Majst. mange Gange samme naadigst forbedrede, naar Deputatet ikke kunde tilatrække. Hvad angaar Akkord og Samtykke mellem Hs. kgl. Majst. Sal. og Højlovlig Ihukommelse og mig, da er aldeles ingen Kontrakt passeret, eftersom jeg alene efter Hs. kgl. Majst.s mundtlige Ordre tog mig denne Rejse paa med de Personer og paa den Maade, som den sal. Herre selv approberede, hvilket Iis. Excellence, Hr. Griffenfeld vitterligt er, som jeg efter den sal. Herres mundtlige Ordre haver ideligen aviseret, og ved hvis Befordring Pengene mig ere tilkomne. Vil og fonnode, at Hs. kgl. Majst., naar jeg herefter udi forefaldende Okkasioner min Flid og Videnskab demonstrerer, ikke den gjorte Omkostning skal fortryde."

Rentekammerets Paategning lød kort og godt: Kan uden sa?r kgl. Befaling ej godtgøres. Og desuden gjorde det Udsættelse over, al Indtægten ved Salget af Vogn og Karosheste, der vare købte i Rom for 303'a Rdl., — thi v. Haven havde gjort Rejsen hjem med egen Befordring — ikke var indført i Regnskabet, og vilde ikke lage hans Paastand for gode Varer, at de efter en saa lang og besværlig Rejse synes ikke at kunne være af nogen Værdi.

Ogsaa mod en Udgift paa 300 Rdl. til en Person „som efter-blev udi Rom" blev der gjort Indsigelse. V. Haven oplyser, at Personen*) var Peder Andersen af Norge (den senere Hofmaler), som „ideligen havde arbejdet paa at kopiere de fornemste og rareste Schilderier udi Rom", hvormed han endnu ikke var færdig, og som ogsaa maatte have Inspektion med en Del Malerier, som Kunstnerne arbejdede paa endnu. Den største Udsættelse gjaldt endelig de 5527 Rdl. 1 Ort 11 Sk., for hvilke v. Haven havde koht Skilderier, Billetler, Bøger, Kobberstykker. Tegninger og andre Rariteter, ined deres Indpakninger og Fragt, samt Farveduge (Malerlærred) Pensler og Vok>.

Lambert, der blev rykket af sine Kreditorer i Udiandel, havde

•) Der fulgte endnu en Kunstner med ti! Koui. mulig Cai Gakriel Gibber.

endnu 1219 Rdl. 1 Ort 5 Sk. til gode paa sit Regnskab og ansøgte 16 Juni 1673 indstændigt om at faa dein betalt. Sandsynligvis har han tillige mundtlig skildret Kongen sin Nød i bevægelige Ord, thi Rentekamrets Indstilling af 8. Juli bærer Christian d. V's egenhændige Paategning:

„Jeg vil ikke reigne det saa nøie med Lambert; I kan ickun giøre ham klar, for naar han faar dett, som han wil, saa greder han icke."

v. Haven var rejst fra København d. 29. September 1668; den 8. December kom han til Venedig, hvor han „købte og betingede efterskrevne Stykker af de allerfornemste Virtuoser:

Først et stort Stykke af Cavalier Liberi, indeholder hvor den gode Fortuna eller Lykke bliver præsenteret af tvende kvindes Personer adskillige matematiske Instrumenter for 250 Scudi di

Roma.............................. er 295 3 # 7 /S

Et andet Stykke, mindre af Do. Cavalier Liberi, er hvor Venus bliver omfavnet af de tre Gratier

100 Sc............................ er 118 - 1 - 6 -

Et stort Stykke af Carlo Loth, er hvor Jupiter bliver

opfedt af Nymferne med Gedemælk, 250 Sc. er 295 - 3 • 7 -Et andet Stykke, mindre af Do. Carlo Loth, er hvor Pandora bliver regaleret af Guderne for 100

Sc........, ...t. .... er 118 - 1 - 6 -

4 Bataille Stykker af Philip Lemehen å 64 Sc. gør 302 - 4 - „ -

2 Jagtstykker af Do. Lemchen ä 44 Sc........gør 104 - „ - 4 -

2 Landskaber af Monsr. Kochen ä 32 Sc......gør 75 - 4 - „ -

2 Backanal-Stykker af Sign. Carpione å 32 Sc., gør 75 - 4 - „ -

1 Stykke af Sign. Frances, 6 Sc.,..........er 7 - „ - 9 -

1 Hovede af Sign. Francisco, 4 Sc...........er 4 - 4 - 6 -

1 lidet Landskab af samme, 4 Sc...........er 4 • 4 - 6 •

Købt et Parti af de bedste Stykker og skønne Bygninger i Venedig, koster tilsammen 240 Sc.. er 283 - 4 - 8 -Købt adskillige Arkitektur-, optiske og andre Bøger

til Venetien......... .... 40 - „ - „ -

Den 6te April 1669 kom jeg til Rom og købte og betingede efterfølgende Stykker af de aller fornemste Virtuoser i Roma nemlig: Et Stykke af Carlo Morato, indeholder Historien, hvor Baehus indskænker Venus et Bæger Vin og omfavnet af Cerere bedendes af Kupido at antage koster 300 Sc.................. er 354 - 4 - 2 -

Et Stykke af Fabritio Chiaro, er hvor Tiden viser Timeglasset til de 3 Pareer, at Timen er ud-loben og at afskære Tenen med tvende Amoriner udi Loftet med en Fakkel, som tager Agt paa, naar Tenen er afskaaren at udslukke Fakkelen

300 Sc............................ . er 354 $ 4 Æ 2 ß

Et Stykke af Ciero Fino, hvor Retfærdighed og Fred omfavner hinanden med Amoriner, som leger

med Vægtskaalerne 300 Sc...........er 354 - 4 - 2 -

Et Stykke af Hyacintho Brando, er hvor Tiden aabenbarer Sandheden med en Amorin derhos, 150

Sc................................. er 177 - 2 - „ -

Et Stykke af Hermano Allerding, er hvor Diana stjæler sig til at kysse Dimione, med nogle Amoriner, som leger paa Jægerhornene, 200

Sc................................er 236 - 2 -12 -

Et Stykke af Guilielmo Cortese Borgognion, er hvor Mercurius ska-nkerJunoni Argoshovedet, med Amoriner, som akkomoderer hendes Haar, 150 Sc. er 177 - 2 - 1 -gt Bataille-Stykke af Monsr. van der Wahl, 100

Sc. '................... er 118 - 1 - 6 -

Et Stykke af Peter di Po, er hvor Persius frelser

Andromeda af det So-Monstro 36 Sc...... er 42 - 3 - 6 -

Nok et lidet Stykke af Peter di Po, er den Historie

St. Magdalenes Kontemplation, 30 Sc.....er 42 - 3 - 6 -

2 Landskaber af Monsr. Posin (Poussin) å 30 Sc., gor 70 - 5-10 -

2 Landskaber af samme ä 35 Sc., ... gør 82 - 4 - 9 -

2 Perspektiv-Stykker af Giovanni Gisolfo for 70 Sc.. er 82 - 4 - 9 -Et Stykke endnu af Peter di Po, hvor Venus konuner ud af Skyerne til Adonis og omfavner ham,

50 Sc...........................er 59 - „ -11 ♦

Nok et Stykke af Peter di Po for 50 Sc......er 59 - „ • 11 .

4 Stykker af gamle Philosofler, gjort af Girolamo

Troppi å 15 Sc..... ... ger 70 - 5 • 10 -

1 Stykke, St. Jakobs Drom, af Do. Troppi. 24 Sc.. er 28 - 2 - 4 -

2 Hoveder af St. Magdalena, 20 Sc.......... er 23 - 3 -14 -

Et af de fornemste Stykker i Rom al Hannibal Carazzi

kopieret af Hermanno Allerding. er en St. Johannes udi Ørkenen, 40 Sc...... er 47 - 1 - 12 -

4 smaa Landskaber af Salvator Rosa ii 22 Sc., er 104 - - 4 -2 store Landskaber af D. Rosa å 32 Sc. er 75 • 4 - „ -

2 store Landskaber, gjorte af en fornem Mester, &

25 Sc. . er 59 - . -11 -

2 smaa Landskaber af samme Mester for 20 Sc., er 23 - 3 •14 -2 store Perspektiver af antikiske Bygninger, af Bi-

biano, å 35 Sc........... ' . _______ er 82 - 4 - 9 -138 KUNSTKAMMER -INVENTARIUM

2 smaa do. af samme Mester å 30 Sc. . ...er 70 «f 5 # 1.0 ß

2 Landskaber af en Dicipel af Monsr. Posin å 18

Sc.............................. er 42 - 3 - 6 -

Et Stvkke, hvor Tiden præsenterer Vaniteten en

Rose, 15 Sc........................ er 17 - 4 -67»-

Endnu 2 Landskaber af en Discipel af Monsr. Posin

ä 18 Sc. . . .. er 42 - 3 - 6 -

2 Arkitekt-Stykker af Don Vicenzo å 25 Sc. er 59 - „ -11 -Et Elfenbenskrucifix af et Stykke koster 35 Sc., er 41 - 2 -472„

Ved Siden af denne store Erhvervelse, der kun til Dels kunde finde Plads i Galleriet og paa Kunstkammeret, var det, der ellers kom til Galleriet under Christian d. V, kun Smaating. Da en Fortegnelse over Malerierne ikke har været gengivet tidligere, aftrykkes en saadan nedenfor efter Kunstkammer Registranten af 1690. En Del af Malerierne og Busterne ville endnu findes paa vore Samlinger. Efter v. Havens Dod (1696) fik hans Enke Anna — en Søster til Niels Slange — 1000 Rdl. for Skilderier og Kobberstik, som kom til Kunstkammeret og Biblioteket. Det meste, af hvad der ellers bestiltes hos Malerne, gik i den „kuriøse" Retning.

Gert Ditmer malede saaledes „de engelske Kvækeres Gestalt", Henrik Ditmer en Bondedreng med adskillige Farver Haar (nu paa Fredensborg). Drengen kunde takke denne Ejendommelighed for. at han i 1673 to Gange fik 10 Rdl. af Kongens Kasse. Abraham Wuchter fik 25 Rdl. for at male nogle i Sundet fangede Fisk. og Peter Andersen malede Prokurator og Skolemester i Helsingør Lars Berthelsen paa Grund af hans store Næse (nu paa Kronborg). Desuden fandtes der Portrætter af en Fisker, som var 120 Aar gammel „og havde set sine Børnebørns Børns Børns Børnebørn"," ligeledes af Kongens Nar Trompil og af Vidundermennesket Anna Marie van Sell ü r mann i Utrecht, som studerede Filosofi, Teologi og Naturvidenskab, kunde alle europæiske Sprog foruden Latin, Græsk, Hebraisk, Syrisk, Chaldæisk. Tyrkisk og Arabisk samt endelig modellere, male, skære i Træ og stikke i Kobber. At Kongen selv interesserede sig for saadanne Malerier, ses af en Ordre til en „Skildrer" om at begive sig til Kolding for at male den gamle Skiferdækker.139

Fortegnelse over Malerier og Buster

paa Kunstkammeret 1690

Paa Galleriet:

Holger Danskes og huns Gemals Kontrafej. meget store, paa den ene Ende af Galleriet og udi den anden:

Bunnunds og hans Gemals i lige Maade meget store.

!'i re meget store Kontrafejer med Pro-metheus, Ixioii. Sisyphus og Tan-talu-, skildret udi fuld Positur af en italiensk Mester, Spuniotet.

Fire romanske Statuer.

' liristiuni i/vinti Kontrafej lil Hest, kltedl pau romansk, efter Legems Storrelse gjort uf Bendis GrodtschiUing 1688.

Christiani q va r ti Kontrafej udi fuld Positur klædt med en kongelig Kappe.

Christiani qvarti Kontrafej lil Hesl eller Legems Storrelse gjort af Kurl van Mandcrn.

Ca r ol i qviiUi Kontrafej meget kunstig skildret pau Silke.

Et meget -lort Skilderi med Dronning Margretes Kontrafej udi fuld Positur, tillige med Kong Albrecht af Sverige og hans Son Kong Erik, sum fulder puu Knæ og pressenterer hende Kronen.

Et -tort guniiiiclt Skilderi, som formenes ut være den Historie om Yahlemaro Secundo. som furie Krig udi Lilland, du den rude Fane med et hvidt Kors faldt ned uf Himmelen.

Et storl Skilderi med Carlo Secuinlo og den kgl. engelske Familie paa, gjort uf d'Agar.

Et Kontrafij Mmlitmi d'Orléans.

Et stort Kontrafej Madame Porsmouth.

Et stort Stykke med Prins Mouritz af Nassau og adskillige Brasilianere, som lian forte i Krigen med.

Et stort Skilderi med en Moskov-itisk Ambassader og hans Suite derhos.

Fire Kontrafejer med Jupiter, Pluto, Neptunus og Apollo.

Et stort Skilderi, gjort af Ahruhiim Blomuert 1591.

Et Stykke, gjort i Venetien, om Nymfer som opfedte Jovem med Gedemælk. uf Curolotto.

EI Stykke uf Murie med Barnet.

Et kunstigt Stykke, gjort af en Italiensk Mesler. hvorpaa ere Pos취rer over Legemsstorrelse, som spille Kort og Brætspil.

Et lidet Skilderi med Bumler pau. gjort af en Hollandsk Mester

Et stort Stykke med eri Historie paa om Nymfer, soin tiske.

Et kunstigt Natstykke om Christo, som blev fangen i Haven, skildret af Tiliiuio.

Et Skilderi om Christo og Thomæ, som stikker Haanden i Naglegabene.

Et helt slorl Skilderi om Alexuudro Magno.

Et Skilderi, gjort af ell Italiensk Mesler, om Israels Børns Flugt af Ægypten.

Et Bu.hanol Stykke, skildret uf Peter Paul Kubens.

EI Skilili ri oui en Bidder og Clorinda. skildret uf en Prinsesse.

EI stort Stykke, gjort af en Italiensk Mester, om Nymphis.

EI Skilderi om Mars og Venus.140

MALERISAMLINGEN lßOO

Et Skilderi om den Gudinde Diana, gjort af Huntorft.

Tvende Italienske Stykker, skildrede af Monfredo.

Et stort, kunstigt Stykke, gjort af Jordanes om Nymphis og Cornu-copia.

Et Skilderi om Venus liggende.

Et stort Skilderi om Kong Aliasvero og Dronning Esther, gjort af en Spanier.

Et Skilderi om Baccho, Venere og Cerere.

Et stort Skilderi, gjort af Lornelio van Haarlem, om Kæmperne, som blev kast ned af Himmelen.

Et Skilderi om Didone, gjort af Lambert van Hagen.

Et stort Skilderi om Salomons Dom imellem de tvende Kvinder med Barnet, gjort af Peter Paul Rubens.

Ei Skilderi om Abraham og Agar.

Et Skilderi om Cadmo.

Et stort Skilderi om Mars med sin Krigsannatur og Verins, gjort af Lambret van Hagen.*)

Et Stykke om Muriæ Himmelfart, af Pietro Carton.

Et Stykke om Lucretia, gjort af Guido Rheno.

I det ottende Gemak (Modelkammeret):

Et Kunst-Stykke gjort til Nürnberg om Freden, som blev sluttet mellem Kejseren og Svensken.

Tychonis Brahæi Kontrafej.

Thomæ Burtholini Kontrafej.

Francisci Josephi Burrhi Kontrafej.

Et dito.

Theoprasti Paracelsi Kontrafej. Hussij Kontrafej. Lutheri Kontrafej skildret 1534. Catharina. Marth. Lutheri uxoris Kon-trafej.

En dito Lutheri mindre Kontrafej.

Johannis Calvini Kontrafej.

Zwinglii Kontrafej.

Jacobi Puteani Kontrafej.

Erici Puteani Kontrafej.

Petri Puteani Kontrafej.

Geszneri Kontrafej.

Priei Mirandilæ Kontrafej.

Galilæi de Galilæis Kontrafej.

Hadriani Junii Kontrafej.

Johan Meyers Astrotogi Kontrafej.

Adam Olearii Kontrafej.

Alberti Bygmesters Kontrafej.

Joh. Passeratii Kontrafej.

Alberti Dyris Kontrafej.

Bendiks Grodtschillings Kontrafej.

Mons. d'Agars Kontrafej.

De ti Apostler, kunstig tegnet, alle

med Ramme om og Glas for. Ti smaa Stykker med bibelske Historier

gjorte udi Italien. Tvende store Stykker med bibelske

Historier. Et Stykke med Joseph i Ægypten. Et Landskab, skildret af van der

Mulen. Et dito af Borrhheim. Et Skilderi af en Katolisk Kirke lagt

udi Perspektiv Vis. Et kunstigt Natstykke. Et Skilderi uf en bel stor Aloe, som

haver floreret til Gottorp. Uldrich Lufftis Lontrafej. Johan Hollænders Kontrafej. Lorens Weiskops Kontrafej. Gammel Simons Kontrafej. Et stort Frugtstykke.

*) Det var Admiralen Henrik Bjelke, der var fremstillet som Mars. hans Hustru som Venus og hans Søn som Cupido. Billedet gik til Grunde ved Slotsbranden 1794.il ALERTSAM 1.1NGEN 16JNI

Fein smaa Hoveder, skildret af Italienske og undre Mestre.

I Heltesalen.

Christianus qvintus buscheret etter Le-gems Størrelse, klædt paa romansk og med en kongelig Kjortel omkring, staaende puu ei stort Hrkuntet forgyldt Postament med et stort kosteligt fint Olas for.

Dronning Charlotta? Amuliæ Brystbillede buscheret i Voks.

Dronning Sophia Amalia i lige Maade udi Voks.

En dito storre med Armeer (!)

Prins Georg i lige Maade udi Voks, efter Legemsstørrelse til Knæerne.

Prinsesinden af Danmark buscheret i Voks.

Anna Sophia, Churfyrstinde af Sachsen udi Voks buscheret.

Ludovicus XIV Itex (tallire-, udi Voks efter Legemsstørrelse til Knæene paa et kosteligt forgyldt Postament med et stort Glas for.

Maria 'I heresia Dronning udi Frankrig i lige Maade i Voks buscheret.

Madame lu Vulliere udi Voks.

Fire lyrstetige LOnehurgske Personer udi Voks buscheret.

En Prius af Mecklenburg udi Voks.

En gummel Munds Hoved, kunstigt udi Vox kuscheret med Glas for.

Christiani qvarti Brystbillede uf Metal, hel kunstigt gjort puu et Postament.

Et Brystbillede uf Bly forgyldt, paa ei Postament.

Rigens Marskalk. Korbitz' Brystbillede af Ler buscheret og forgylt.

Staldmester Mercls (!) Brystbillede af Blv. farøMt.

Apollo uf Bly, forgyldt.

En dito af Metal.

Mercurius af Bly, forgylt.

Cupido af Metal.

Mars og Venus af Træ. forgyldt.

Neptumis af Ler. metallicereL

St. Sebastian buscheret af Ler og metalliceret.

En romansk Antikvitet metalliceret.

Seks Kæmper metalliceret gjorte af Cavallier AI Cardo.

Tvende Bern metalliceret og gjorte af Francisco Flamingo.

Friderici lertii Brystbillede, forgylt.

Caroli Primi Begis Angliæ Brystbillede uf Marmor staaende puu et kosteligt Postament.

Hans Dronnings Brystbillede af Marmor i lige Maade pau et kosteligt Postament.

Et storl romansk Hovede af Marmor.

Elleve dito romanske Kejseres Hoveder.

Bacchi Statua fuldkommen udi Gibs paa et Postament.

Et Venusbillede udi Gibs, paa et Postament.

Hertug Johan Frederik af Lüneburgs Brystbillede paa et Postament.

Fire nttgne Kvindes-Personer efler Legemsstørrelse, staaende hver udi sit Hjorne af Gemakket, med grnnne Tatles S pur tagener for.

Valdemari Secundi Kontrafej, efter Le. gemssterretse med en sortRamnie om.

Begis Olai, Regina- Margaretha» Filii Kontrafej.

Dronning Margretes Kontrafej.

Christiani Primi, Regis Daniæ Kontrafej.

Kong Hans' Kontrafej.

Christiani Secundi Kontrafej.

Et dito mindre.

Elisabeth», Christiani Secundi Dronnings Kontrafej.

Christiani (Jvarli Kontrafej udi fuld Positur.

Fjederici Tertii Kontrafej med forgylt Ramme.

Prins Jorgens Kontrafej.

Dronning Charlott« Amuliæ Kontrafej.142

Dronningens uf Sverige, Ulricae Eleonora Kontrafej.

Annæ Sophiæ, Churfvstinden af Sachsens Kontrafej.

Churfyrstinden af Heidelbergs Kontrafej.

Fyrstinden af Gottorps Kontrafej.

Dronning Christine af Sverige hendes Kontrafej.

Et mindre udi fuld Positur.

Joh. Georgii, Churfyrst til Sachsens Kontrafej udi Churfyrstelig Hahit.

Samme udi hans Jaeger Habit

Joh. Casimiri Regis Poloniæ Kontrafej.

Josephi Regis Hungariæ Kontrafej.

Den tyrkiske Sultans Kontrafej.

Sobieskii Regis Poloniæ Kontrafej.

Gws-Fyrsten af Moskovs Kontrufej.

Landgreven af Hessens Kontrafej.

Churprinsens Gemal af Brandenborgs Kontrafej.

Hans Hoj-Excellens Uldrich Frederik Gyldenløves Kontrafej, gjort af Lambrech van Hagen

Tretten Kontrafejer af den Branden-borgske Familie.

Marechal de Turine's Kontrafej.

Cardinal Mazarins Kontrafej.

En engelsk Dames Kontrafej.

En Amazones Kontrafej, gjort af en Italiensk Mester.

Gros-Kansler Frederik Ahlefelds Kontrafej.

Admiral Henrik Bjelkes Kontrafej

Felt-Herre Hans Scackes Kontrafej.

Oliv. Croinwels Kontrafuj.

Fairfnxis Kontrafej.

Königsmarch af Sveriges Kontrafej.

Greven af Mansfeld og huns Grevindes Kontrafeje

Et Kontrafej af en engelsk Lord til Hest.

Et dito af en anden Engelsk.

KnipperdoIJings Kontrafej.

To udi Tyskland af fornemme Mestre gjorte Kontrafejer helt gamle.

Joh Boekels Kontrafej.

En Dværgs Kontrafej, som haver været hos Churfyrsten af Sachsen, som holder en stor Hund i Halsbaandet.

En liden Dværgs Kontrafej, som haver været hos . Hertugen af Alten-burg.

En liden dito generis foeminini.

Et Kontrafej med en som spiller paa Fiol-de-gamme.

Et stort Spejl med en kunstig forgyldt Ramme

Et Mariæ Magdulenæ Kontrafej gjort af en Italiensk Mester.

Et Veneris Billede skildret af Titiano, den berømte italienske Mester.

I Perspektivsalen.

En katolisk Kirke udi Perspectiv.

En reformert Kirke udi Perspectiv.

Et stort optisk Stykke, staaende paa et Postament, gjort af en fornem Mester Fabricio til Delft.

Et Perspektiv med en Dame og en Kavaler udi et Gemak.

Et dito med et lungt Galleri udi.

Den Haarlemske Kirke perspektiv-vis skildret af en fornemme Mester.

Tolv kunstige Stykker med adskillige Figurer paa af Cornelio Gübs-brecht.

Syv Ski'derier med adskillige Dyr, Fugle og andet paa, meget kunstige.

To Frugtstykker, en stor og et lidet, meget kunstige.

Et Stykke med Frugter paa og hvad Instrumenter, som horer til en Skildrer.

Et Skilderi med en stort Elfenbens-pokal og adskillige andre Kuriositeter udi et Skab med Glas for, gjort af Georgio Hinz.

Tvende Kamfoere meget vei skildret.MaLERISA M I.INGEN 161HI

Spredt omkring i de forskellige Sule fandtes endvidere, ved Siden af antikke Figurer i Gibs eller Alabast -iiml Afbildninger nf mærkelige Planter Frugter og Dyr, som f. Eks. en vanskabte Gris, der var født paa Amager og de ovenfor, Side 131, nævnte lirasi-lianske Billeder, følgende Malerier og Busler:

Et Skilderi, hvorpaa er ei Skelelon af

en forfærdelig slor Kæmpe. Ei Skilderi med tvende forfærdelig store Hjortetakker af en Hjort, som Kong Ludovieus XI i Frankrig haver skudt, og gemmes samme Horn til Amhoise i Frankrig. EI slor! Skilderi om Ciree. En Mummenet og et Indiansk Pindsvin afskildret, som begge her i Danmark haver vieret levende. En Hind afskildret, soul var fodt med et Øre.

Tvende Indianske slore Fisk afskildret, som ere fangne i Sundet ved Helsingør. kaldes Punetiprot. Tre smaa Skilderier med en Præst. Joh. de la Badie, gjorte nf Anna Marir Srhnrmaiu En engelsk Greves Kontrafej. EI Skilderi gjnrl af en italiensk Mesler

med den forlorne Son paa. EI dito om Job gjort af en italiensk

kaldet Guido Rheno, Ei dito om St. Johanne gjort «l' Her-

manno nf Buyern. Ei dito om Chrislo gjort af en italiensk

Mester, kaidel Jarobus Palmn EI dito »in Siisanna gjort af Jordannes

een Brabandter Et dito om St. Sebastian gjort af

Guido Bhen». Et dito med St. Hieronymo paa gjorl

nf Tiliano. Ei dilo <1111 Christi Himmelfart gjorl af en Italiener, Pielro Corton.

Et dito med SI. Johan Baplista gjort af Guido Rheno.

Ei dito stort med St. Peder og Hanen paa gjort af Carl von Mander.

EI dito med Maria Magdalena gjorl af en Brabander.

Et dito med en Dame, som leger pna en Lut.

EI dito med en tyrkisk Kejserinde.

EI dito Venns og Cupido gjorl af Franeiseo Flores.

Et Contrafej gjorl af Tiliano.

Et Skilderi med Marie med Barnet.

Et dito med St. Hieronymo.

Et dito med St. Augustino.

Et lidet Skilderi med Tiden og Doden.

Et storre dito med adskillige Bonder [ina. som leger og spiller.

Et lidet Vinterstykke med Landskaber paa.

EI Skilderi med Diana.

EI dito om Cultrivorn Borussio.

EI dito med en liden Bondedreng, som balde tre Slags Haar paa Horadet siddendis med en Hane.

Et lidet dilo gjort af en Italiener, kaldet Basari.

Christi Hoved skildret eller den Original. som Si Lucas hafver gjort.

Mosis Contrafey gjorl af Fransiseo Kleyn.

EI dito SI. Pauli gjorl af samme Mester.

EI dito M. Luthers med en sorl Ramme omkring.

EI dito foruden Ramme.

Et dito M. Luther» Hustrues.

Diederieli von Leydens Coiilrafey med en udskaaren forgylt Ramme omkring.

En Manebis Contrafey med forgylt Bitmme om.

Tre Oviinlei-s Conlrnfeyer, de lo med Rommer, det elie ilden Ramme.

To Skilderier med drukne Bunder paa.

EI Skilderi mul Lover pna.144

Et dito om Christo og de 3 Konger.

Et dito om Yenere og Cupidine.

Et dito med Satyris.

Et Hoved gjort af Spanolet.

Et Contrafay gjort af Geert Thaul en Brabandter.

Tre ubekendte Contrafayer med forgylte Rammer om.

Et Skilderie om Pietate og Justitia gjort af ü'Agar, en Fransosz.

Den oldenburgske Stamme afskildret fra Kong Hans til Christianum Quintum bestaaende af tolv smaa Stykker, med ottekantede Rammer omkring.

Grevens af Oldenburgs og hans Dames Contrafey.

Hertzog Friederich af Luneburg med hans Fru-Moder.

Hertzog Ulrichs Contrafey.

Dronning Christin« ContrafeyafSverrig.

Et lidet Skilderi om Domme Dag.

Et lidet rart Skilderi gjort til Amsterdam af en fornemme Mester.

Pave Innocentii Decimi Contrafey.

Maria med Christo.

En hollandsk Presidentis Contrafey.

En Fiskers Contrafey, som var 120 Aar gammel og hafvde set Borne-borns-borns-borns-Bornehorn 96.

Et lidet Skilderi med et lidet Barn, som ligger og sover paa et Dødningehoved.

En liden invention af Peter Paul Rubben om Paris og de 3 Gudinder.

En liden dito om Carolo Primo af Engeland.

Et lidet Skilderi med denne Inscrip-tion: Quis pauper? Avarus.

Tre smaa Skilderier med Skibe og Landskber.

Tre Stykker i miniatur.

Tre smaa Stykker i niinialur om Insekter.

Tre Stykker om Konig-Slen i Sachsen i miniatur.

Dresden i miniatur.

Carolus Secundus Konge i Engeland med sin Dronning hel kunstig tegnet paa Papir med Blyant.

Olivier Cromvelt tegnet paa Pergament med Blyant.

Maria med Barnet tegnet af Frunsisco de Hammeltoft.

Hejlovlig Ihukommelse Christiani Qvarti Brystbillede af Sten, som i Kjobenhavns Belejrings Tid oven paa Vesterport haver staaet, hvorefter Svensken ofte forgæves haver skudt, saa at endogsaa Porten, som det stod paa, er bleven ganske ruineret, men Billedet uskadt.

Et Skilderi om Domme-Dag. hvor paa staar Christianus Secundus og hans Dronning, gjort 1500 (!)

Et stort dito udi en Oval-Ramme om en Drom som Højlovl. Ihukommelse Christianus Qvartus haver haft om Natten, forend hun sloges med den svensk-hollandske Flaade udi Listerdyb med sit ene Skib Trefoldighed. Pau Skilderiet præsenteres Chr. Qvartus siddende udi Vand og en Engel sætter en Laur-brerkrans paa hans Hovede med Englers Musik omkring.

Christi Figur med Tornekronen pau, set af Christiano Qvarto pau Hoden-burg udi Stift Bremen Anno 1625 hvorpaa ses denne Inscription med Christiani Qvarti egen Haund skreven: „Dieser Gestalt ist mir d. 8. December au f dem Heiuse Rodenburg Morgens frue gezeuget, der Hon und Spot, so unser Erlnser und Seligmacher Christus Jesus unsernt Halben gelitten bey we-renden gebet, zu Gott fur die Nodt der ganzen Evangelisehen Kirchen. Anno 1625.

Christianus III1. D. G. Rex.

Dan. et Norvegiae.vanskabninger 145

Uladislai Lokietek Hegis Poloniæ Kontruley, som haver ikkun været en sjællandsk Alen høj og regeret dog vei og berømmeligt 1333.

Mosis Kontrafej.

EI Skilderi om det Oldenborgske Horn, som blev præsenteret Grev Otto, der han var paa Jagl, af en Jomfru 909.

Vanskabninger, Morianer, Aber m. m. og vilde Dyr

Tidens Jagen efter det sælsomme og ualmindelige viste sig naturlig ogsaa over for menneskelige Vanskabninger. Den „vidtberømte Kieler-Doktor" I. D. Major opkaster i en Afhandling — i sin „Betænkning over Kunst- og Naturalie-Kamre" — det Spørgsmaal, om den mexikanske Kong Montezuma ogsaa har gjort Ret i at indlemme saadanne i sit Kunstkammer, og mener ubetinget at maatte svare Ja dertil; „thi hvad fortjener Navn af Ra-ritel mere end Monstra, som have deres Navn af Monstranz eller Monstriren, d. e. af offentlig Fremstilling og flittig Betragtning, eftersom saadanne kun komme sjælden for Dagen, og jo sjældnere og ualmindeligere en Ting er, jo mere den afviger fra Middelvejen og del sædvanlige, jo mere undre vi os derovei og have vor Fornøjelse deraf."

Frederik d. III og Christian d. V underholdt nu vei ikke Vanskabninger af første Grad, om man saa maa sige; men saa snart der bød sig en Lejlighed til al faa sårlig udmærkede Eksemplarer at se, synes de at have benyttet Lejligheden. De kgl. Regnskaber for 1052 fortælle saaledes om en Karl med fire Fødder; han blev bragt op paa Slottet efter Kongens Ordre og fik 3 Rdl. af Monarken. Fn Mand der i 1674 havde en Dreng, uden Arme og Ben, i Gemakket lik 6 Rdl. I 1703 forlystede Frederik d. IV sig med at betragte en Marni ved Navn Mathias Buchinger, der ligeledes var født uden Arme og Ben, og modtog endog en Invitation fra Kroblingen til dennes Bryllup: men det mærkeligste ved det Hele var, at Brevet var skrevet med Tungen. Hvor man kunde komme af Sted dermed, log man Gibsafstøbning af de mærkeligste Legemsdele. Faa Kunstkammeret fandtes „Gillis" Hænder i Gibs (se Side 55 Fig. IV), og Gillis kan næppe være nogen anden end en fattig, gigtsvag Mand, som i 1680, maaske netop i Anledning af Afstøbningen af sine lamme Hænder, flk 6 Rdl. af Kongen.

Ogsaa mindre deforme Mennesker, som rejste rundt og lod sig se for Penge, fik Ordre til at indfinde sig paa Slottet til Hoffets Forlystelse. I November 1673 fik saaledes „en stor hollandsk Mand eller Kæmpe i Gemakket" 10 Rdl. Han efterlod nu ogsaa Kunstkammeret sin ene Sko til Erindring. Den var 15 " lang. Manden var, fortæller Datidens Avis, en 23-aarig frisisk Bonde, Jakob Hansen Klein, fra Lekkerkercken, og saa høj, at almindelig høje Personer kunde med Hat paa Hovedet gaa under hans Arni uden at røre den. Andetsteds anslaas hans Højde til fire Alen.

Af Dværge holdtes der ved Christian d. V's Hof ikke mindre end otte: Lille Grev Hans, norske Christian, Jacob Nar, Trompil, Raffi, Albicrach, samt de to Damer Frøken Else og Narinden Catarina, som kunde spille paa Cither; som Modsætning fandtes der en norsk Kæmpe og „en stor Kvinde". Grev Hans boede i Toppen i et af Taarnene. og norske Christian havde sin egen lille Hest. Frøken Else forærede gerne de høje Herskaber et eller andet Haandarbejde til Nytaar, og man har endnu paa Rosenborg enkelte af disse Ting: et Stykke syet Knipling og kunstige Blomster i Vaser af Sølvtraad.

Dertil kom de forskellige Morianer og Morinder, som med stærkt farvede Turbaner om deres ibenholts Hoveder og med den øvrige spraglede Dragt har passet fortræffeligt ind i Tidens brogede Liv*). De kom hyppigst hjem med Skibene fra Vestindien eller Guinea, men liere blev ligefrem købte og kunde faas for en meget billig Penge, 60—70 Rdl. Undertiden undgik man det odiøse i en saadan Handel ved en nem Omskrivning: 9. Juli 1680 Major Heckmann foræret for en Morian, Hs. kgl. Majestæt bekom og gav Prinsesse Anna, 50 Rdl. Deres Rang ved Hove læses tydeligt ud af Spisekammer Regnskaberne, hvor de smaa Dværge, Morianer, Tyrkerne og den norske Dreng nævnes ganske i Flæng med Hds. Majesta^ts Papegøjer og Marekatte.

Hvilket Optog, hvis den hele uensartede Skare i Vinteren har fulgt deres døde Kammerat, Jakob, Kongens Nar, over til lians sidste Hvilested. Han blev ifølge Kirkebogen begravet d. 10. Februar i Urtegaarden ved Holmens Kirke, „stille betjent";

*) Pau det foran omtalte Kroningsbillede af Grodtschilling d. y. ses baade Tyrker, Morianer og en Dværg i Kirken.VILDE DYR

er det af Hensyn til den følgende Højtidsdag, Mindedagen for Stormen paa København? eller er det, fordi det var en stakkels Nar, for hvem højtidsfuld Tale, Salmesang og Klokkeklang kun lidet vil passe?

Foruden Morianer og Tyrker, de sidste benyttedes især som Hestepassere, kunde man til Tider ogsaa glæde sig over Grønlændere. Allerede i 1606 havde Godske Lindenov taget nogle Grønlændere fra Øst- og Vestkysten med til Danmerk. Det var om dem, Lyskander sang

Dr förste var grove i al deres Færd, l)e sidste letsindig og venneka-r.

hvilket viser, at man klart har opfattet den karakteristiske Forskel paa Øst- og Vest-Grønlænderne. Men de kunde ikke trives borte fra Hjemmet,

Enkelte af Dværgene og Dværginderne færdedes med samme Frihed i de kongelige Gemakker som Marekatte og Papegøjer, men gjorde formodentlig ikke saa megen Skade. Af gamle Regninger ser man, al Marekattene var slemme til at pille Gyldenlæders Tapeterne itu. medens de sidste odelagde Spejlrammerne, saa de synes at have kunnet flyve rundt i Stuerne. Aberne vare i Lænke eller Bur. Dem havde man haft længe ved Hove. og de førtes gerne i tidligere Tid med ved Kongens Fadebur. I det 16de Aarhundrede var det Tolderen i Helsingør, som lik Ordre til for „skellig Pris- at købe Aber og Marekatte paa et eller andet fremmed Skib. I 1562 kostede to hvide Ræve 1 Rdl., men en Abe 10 Rdl.

Under Frederik d. III nøjedes man med at have en Ulv i Lænke nede i Slotsgaarden, men i Christian IV's Dage gik der baade smaa og store Bjørne rundt paa Slottet „med de fremmeste Ben bundne paa Ryggen-, Det var Søren Vægters Arbejde at bagbinde Hjørnene i en egen „Spændefælde*. De kunde dog alligevel gore Fortræd. 1 Marts 1619 bed den Bjørn, „soin gik paa Borggaarden paa Københavns Slot" et lille Barn et stort Hul i Hovedet

og knuste Sidebenene og Brystet paa det. Den blev derpaa sat i Lænke til 29. Juli, da Christian d. IV skød den, og vi have visl foran gjort Bekendtskab med dens skeletterede Hovede i Vorms Musæum. 'Pil Christian d. V sendes der flere Gange Bjørne ned fra Norge, men de svne- stadig at være holdt lænkede.

Dyr fra de varme Lande finde vi allerede i Kobenhavn i Slutningen af det 16de Aarhundrede. 1562 blev der betalt Joakim Gerdain og Hans Mayer fra Lüneburg 120 Rdlr. for en Love; en saadan sender Christian d. IV 1595 som Foræring til sin Svoger, Kong Jacob af England, og i sine Barnebreve omtaler han en mærkelig Elefant, som havde vist sine Kunster i Kobenhavn.

Det var dog først Frederik d. III, der, som Supplement til Kunstkammeret, indrettede et Menageri paa Kobenhavns Slot.*) Dyrene stod ikke i en fælles Bygning, men de forskellige Dyrehuse laa saa temmelig samlede, Løvehuset paa Ridebanen bag Prins Jørgens Stald, Tigerhuset ved Tøjhuset.

I 1656 hjemsendte Ulrik Frederik Gyldenløve fra Italien to neapolitanske Heste og en Løve. De kom hertil i December, hid-bragte af en Mand fra Augsburg, Johannes Sembler, der fik 100 Rdlr. for sin Umage. I 1666 kom der et Tigerdyr, og i 1669 udleveres der Johan Jæger, Slotsfoged, to Favne Brænde til at holde den nødvendige Varme hos Mammoneten og „Svinigelen", det ostindiske Pindsvin, der, som Griffenfeld skrev, ankom sund og triumferende som en St. Georg. Og samtidig gjorde man i Stand til at modtage den med megen Spænding ventede Krokodil; om dens Udeblivelse fortælles i Bordings Danske Mercurius (Oktober 1669):

Til Lykstad er et Skib saa lykkelig hjemlandet

Fra den guineisk Strand: man derpaa saa', blandt andet

Som stert og sælsomt var, en farlig Krokodil.

Af samme Slags som gaar udi Ægyptens Nil.

Man den til Kongen hid saa levendes at føre

Paa Veje var; men hvo kan mod Naturen gøre?

Ved vores danske Luft den sig ej vei befand'

Men tik sin I)ød paa Bælt. ret. under Sprogø Land.

Skibet havde oprindelig haft to af disse Dyr om Bord, men det ene døde, inden man naaede Gluckstadt.

Der fandtes ogsaa Kameler og Dromedarer i Kongens Menageri; de fleste vare opstaldede paa Esrom, hvor en af dem i 1668 blev

*) Naar B. B. i Dsk. Saml. II 179 alt i 1662 henlægger Menageriet til Frederiksberg, er det urigtigt. Det Hyttedes først under Frederik d IV bort fra Københavns Slot.

afmalet, liver enkelt skulde have l/s Td. Havre ugentlig. Frederik d. III, som havde hort, at Kurfyrsten af Sachsen gerne vilde have en Dromedar, sendte ham en i 1653. Selv modtog han i 1662 gennem et russisk Gesandtskab flere levende fremmede Dyr, bl. a. en Pelikan og flere Kameler. Det var en af dem, der Aaret efter bragte en Kamelkalv til Verden i Kobenhavn, hvilket blev betragtet som en meget mærkelig Begivenhed,

Da Frederik d. III (lode, synes Menageriet at have vadret ret rigt. Der var bl. a. 1 Love, 2 Tigre, 1 Leopard og 1 Los under Opsyn af Mathias Lauridsen, Dyrvogter; Loven lik daglig 1 Lpd. fersk Oxekød, Leoparden 6 Pd., Tigeren og Lossen hver 4 Pd.; Prisen paa Kodet, der leveredes af Hofslagteren, Niels Olsen, var i 1671 pr. Lpd. 2 slette Mark, i 1672 derimod 3 Mark. Fra 29. Januar 1671 til 1. Januar 1672 havde Dyrene fortæret 949 Lpd. 11 PH. Kod.

I Juli 1670 fik Christian d. V en Love forærende fra England: Karlen, som bragte den, fik 40 Rdlr., og i

September 1671 fik en engelsk Mand 220 Rdlr. for en ung Lovinde. Men samtidig med disse Nyerhvervelser havde Menageriet ogsaa et betydeligt Tab. Leoparden var alf dod i April 1671, og i Oktober s. A. skete der en Ulykke, idet en Tommersvend, der, som Bartholin siger, „uden at ane noget Ondt" var gaaet ind i Love-burel, blev angreben af den afrikanske Love og holdt under dens Klor. indtil Staldmesteren H. O. v. Vinterfeld borte hans ynkelige Skrig og kom til og dræbte Loven med ei Skud. Manden døde kort efter, ilde tilredt: hans Uforsigtighed kan forklares ved, at Loven over for sin Oppasser viste sig saa from, at han kunde stikke sin Haand i dens Mund. Skelettet af den kom pau Kunstkammeret. I Christian d. V's senere Regeringsaar synes man ikke at have boldt Vilddyrebestanden vedlige: der anskaffedes dog ostindiske Ræve og Bjørne fra Norge. Men paa Frederiksborg og Esrom holdtes Kameler, Elsdyr og Rensdyr og i Charlottenlund ostindiske Hjorte. Disse maa have vadret af en ondsindet Natur; thi i 1690 betales i Badskærløn for at læge 5 Personer. der forgangen Aar vare blevne beskadigede af de ostindiske Hjorte i Gyldenlund. 28 Rdlr.

Inde i Slottet bevægede Fuglene sig med samme Frihed som tidligere. Til Dronningen blev der i 1(581 koht to Papegøjer for150

70 Rdlr. og senere i Slesvig en hvid Abe for 200 Rdlr.; lignende Udgiftsposter forekomme tiere Gange.

I September 1674 kunde Hoffet paa Slottet glæde sig ved Synet af en Basilisk; dens Ejer, der rejste fra By til By med den og viste den frem, og som fik en anselig Drikkepenge, fortalte, at den var kommen fra Afrika. Det var et af de mærkeligste Dyr, som man her fik paa nært Hold. Det blev udruget af et Haneæg, fortaltes der, og dræbte alt i sin Nærhed med sin giftige Aande og giftige Øjne. Danske Mercurius er efter Tidens almindelige Standpunkt mærkværdig nogtern i sin Opfattelse af dette Vidunderdyr. „Uanset den var saa kunstig sammensat, at ingen lettelig kunde kende det, saa er der dog ingen Tvivl paa, at den jo var gjort med Kunst og overdraget med Skindet af en Skade eller Rokkefisk."

Det var sandsynligvis denne ædruelige Opfattelse af Vidunderdyret, der lidt senere afholdt Christian d. V fra at kobe den berømte königsmarkske Hydra eller Hydra Sebæ, som det hamborgske Bankierfirma Herthoge, Agenter for den danske Regering, tilbød ham for den antagelige Sum af 40,000 Rdlr. Det var et syvhovedet Uhyre paa et Par Alens Længde, der under 30-Aars-krigen som saa meget andet Gods „var faldet i Hænderne" paa den svenske General Königsmark; en Ætling af ham satte den senere i Pant, tillige med nogle alkemistiske Pulvere, hos ovennævnte Firma. Christian d. V afslog imidlertid Tilbudet; paa Kunstkammeret fandtes længe efter et Maleri af den, sandsynligvis udført og sendt til København for at lokke Kongen til Købet. Det var denne „Hydra", som senere kom til at spille en Rolle i Tordenskjolds Historie. Da Linné i 1735 godtgjorde, at hele Dyret var et frækt Bedrageri, idet det var sammensat af Væselhoveder, medens Kroppen var overtrukket med Slangehud, maatte han ilsomt flygte fra Hamborg for at undgaa den forbitrede Ejers Hævn. Endnu i Slutningen af Aarhundredet fandtes Uhyret hos Brodrene Stampel i Hamborg.

Christian d. V's Utilbøjelighed til at indlemme dette i sin Tid navnkundige Stykke i sit Kunstkammer tør vistnok betragtes som et Vidnesbyrd om, at man var inde paa væsentlig andre Synspunkter, end dem der gjorde sig gældende i Samlingens tidligste Aar. Men det var dog kun naturligt, at man først efter-151

haanden formaaede at fri gore sig for tidligere Tiders forvirrede og overtroiske Forestillinger. Naar den franske Journal des savaids, der lilev støttet af Academie des Sciences, endnu i 1080 kunde tage Beretninger om Komet-Æg eller Solformørkelses-Æg for gode Varer, kan man ikke undre sig over i Kunstkammerets Tilgangsprotokol for 1706 at finde følgende Anmærkning: Item bekommet et Æg, hvilket en Hone har lagt under Solformørkelsen d. 12. Maj 1706, og er derpaa at se fast som en Sol med Straaler.

Kunstkammeret blev i Tidens Lob mere og mere besogt baade af Byens egen Befolkning og af Rejsende, og ingen havde ret set København, naar han ikke havde aflagt et Besøg heroppe. Nogen folkeopdragende Betydning fik det vei ikke endnu paa Grund af Stoffets Uensartethed og Mangel paa indre Sammenhæng, selv inden for Hovedafdelingerne. Först da det i 1824 var blevet oplost i forskellige Fagmusæer og et saakaldet Kunst-musæum

(Dronningens Tværgade Nr. 7), og dette atter i 1850 var blevet udstykket mellem de forskellige kunst- og nationalhistoriske Samlinger samt etnografisk Musæum, forst da blev der tilvejebragt en videnskabelig Ordning af Stoffet.

De rige Samlinger, der have gjort København til en Musæumsby som faa andre, der bleve grundlagte af Kongen og senere udvidede og forogede af Folket selv, have haft deres store Betydning for Udviklingen af det danske Folks aandelige Liv baade ved Minderne om vore Forfædre og som almindeligt Middel til Dannelse og Belæring. Og ved denne deres dobbelte Betydning, videnskabelige og nationale, staa de som et værdigt Minde om den Konge, der ikke biot var en lærd Mand — med Interesse for „høje og hemmelige Ting i Naturen" — men tillige i Farens Stund en tapper dansk Mand, saa at for at slutte Beretningen om Kunstkammeret med Holbergs smukke Ord om dets Stifter — „paa hvilket Sted og udi hvilken Action Fjendens Haand havde fældet ham, da var det paa Ærens rette Post og udi en Forretning, som var heroisk og kongelig, nemlig for sit Lands Frelse."INVENTARIUM

OVER

KUNSTKAMMERET PAA KØBENHAVNS SLOT

Corfits Trolles, Enevold Parsbergs og Thomas Bartholins Registrering efter kgl. Ordre af 17 Januar 1673 bkgtxdt 2U. April 1673. sluttet I. Auocst 1674)Det første Gemach liçe ofver for Dørren paa dend Vester Side,

En storr Mumiti indlagt udi en Kiste, som er gjort efter Kroppen ined Ægyptisk skrift paa. En mindre Mumia. En H\utfisk Tand. Hoffvedel af et Marsvin. En Hviiltisk Tand. En tiden Tand af Hippopotamo. En Kosuinr Tand. Hoffvedet uf ell Rosmar. En Tand af Hippopotamo. En Hvalfisk Tand. Snuden af piece Serra. En Hvalfisk Tand. Et lidet Rhinoeeros Horn. Snuden uf en Sverdtfisk. En Rosmar Tand.

l>end offverste part af Hoffvedet uf en

Eenhom med Tanden udi. Snuden af pisee serra. Trende smaa Rhinoeeros Horn. Trende slorre Rhinoeeros Horn. Et stuche af dend offverste Keffle af

en Eenhom. En Rosmar Tand. En Vestindisk Slangehud. Rygheenene af en Hav. En Vestindisk Slangehud. Snuden af den Fisk Serra, et ijuarteer lang.

En brod af en Roche, kaldet Raja

clavata. Snuden af dend fisk Serra. Et slags fisk, som kaldes Stella arbo-

rescens. Kindtænderne af en Elephant. En af samme slags. Trende Eenhorns Tænder. Nebbet af en Lepel-gaas. Kindtænderne af ell Elephant. EI slags Hummer, kaidel Aatacus

Literatur. Hoffvedet af en storr Roche. Rumpen af een Elephant. Snuden af dend tiskSerra. etquartcrlang. En fisk kaldet Loligo. Kindtanden af en Elephant. En Ostindisk Slangehud. Rumpen af en Elephant. Trende store Elephant Tender. Ruinpen af en Elephant. En knortred ubekient gewext. EI ubekient Diurs Hoffvet. Haanden uf en Ostindisk Haffmand

kaldet L'ranutan. En Svamp voxen som feinb fingre. Et Schilderie af en Hydra med 7

Hoffveder. KefRen af en Hay. Nebbet af en fugl kuldel Rhinoeeros. Nebbet af ell fugl kaidel Onocrottilus Nebbet af en fugl kaldet Sem enda Nebbet af en Rhinoeerolfugl.156

KUNSTKAMMER -INVENTARIUM

Nebbet af en ubekient fugl. Nebbet af en fugl, som kaldis Taucan, den hafver i Steden for lungen en feder.

Nebbet af en Leppelgaas. En kappe sammenvoxen af adskillige røder.

Skinnebenet (som formenis) af en Kempe.

Klørene af en Oxe underlig voxne. Nebbet af en Indianscb Skade. Nebbet af en ubekient fugl. Nebbet af en storr

Taucan. Nebbet uf en fugl kaldet Monoceros. Gemegtet af en Rosmar. HolTvedet af een fisk kaldet Thunnus. Trende Kløre af een Hippopotamo. En fisk kaldet Echinus marinus med piche paa af en steenagtig materie. En af samme slags. En Rosmartand. En fisk kuldet Loligo liden. En Rosmar land.

En liden Elephants tand voxen dobbelt. Hoffuedet af en Brasilisk hest. Skindet af et Ostindisk pindsviin, som blef leffuendis ført hid til Danmark. Skindet af et Schyttisk Lunib som

voxer af Jorden Et Rhinocerot horn kommen med det

sidste skib af Ostindien. En Hippopotami tand ilige maude. El Rhinocerot fugels Neb. Trende maadelige Elephants Tender. Nebbet af en Onoerotalo foruden See.

Offver Schabet som Conchylia ligger paa den Norder Side.

Adskillige hvide Søe-vexter.

Adskillige røde Søe-vexter.

Adskillige sorte Søe-vexter.

Et rete marinum hvit.

Andre af samme slags purpur farffue.

Andre af samme slags sorte.

Et Træ kaldet Abies marina.

Paa dend Vester side aff Schorsteenen.

Fire stoche af Canelebarch træ.

En kølle af valbirch voxen noget lig den kølle som Hercules afmalis med.

En roed voxen igennem rygbenene af et Menniske funden her i Køben-hafn hvor tilforn hafer været en Kierkegaard.

Grenene af et Palmetræ.

En kiep af valbirch.

Paa dend Oster side.

Hornene af en Buffels Oxe.

Tvende underlig voxne hjortetache.

Et stort hiortetache Philosophice cal-cinerit.

Tvende hoffueder af et diur som kaldes Baby Buse.

En Tacke af en udskaaren hiort.

En dobbelt hiorte tacke.

En tre dobbelt hiorte taehe.

Trende om hinanden vundene hiorte taclier.

Et horn af et diur kaldet Strepsiceros.

Hoffuedet af et elsdyr paa hvilket dend ene tache er dobbelt.

Et underlig voxen støche Træ, ligner nogenlunde en Løwe.

Trende hora uff en Crapea Persien.

Adskillige Raabuche horn underlig voxne

En Tobaks Pibe af Vestindien kaldet Calicot.

Trende store indianshe flagreniuus.

Nie Raabuch-lacher underlig voxne.

Tvende af horn af Caprea Persica.

En Green af et granne Træ underlig voxen.

Tvende hjorte taclier, saaledis i hverandre indviklede, at mand icke lettelig kand faa dem fra hverandre.

Hoffvedskallen af en Raabuch med ickun et horn paa.

En tredobbelt Raalnich Tache.

Hornet af en Indiansche Buch.

Hornet af en Strepsiceroa.

Et horn af Naturen voxen som ilet var vunden.

Tvende stoeher træer, funden i Hel-singoer skow, hvor disse Bogslaver var indvoxne N. D.

EI stoche Træ voxen som tvende horn ined een steen mit udi.

EI lidet horn af en Strepsiceros.

Horn som formenis al skal være af harer.

En stor ludiaiisch bouue.

Tvende spanske Korbilzer.

En Indianseh Nod, som kaidis Cocus Maldivensis.

Hornen af en Steenbuch.

EI stort hjorte lacke med et stort stuehe true voxen om dend ene ende.

Et dito, hvor et slort hjorte hoffvet med Tnckerne sidder indvoxen udi et stoche Træ.

Kefflen af en best indvoxen udi et slöche hyld.

En tand af Hippopotaino.

tu Indiansk svamp voxen som et horn mand blæser udi.

Barcheit af ei træ som mond kand bile se udi som udi et horn.

En lang Indiansk bunne.

Keftlerne af en Haj.

Rhindsdjur Tai'her.

Et lijorle laclie som paa dend ene side er udvoxeu med trende greene.

Tvende soe-eble. kaidis Echini marint.

Et stoche lra> voxen ligesom en fleske buste.

Et stoche Indianseh træ voxen som en slorr arni og hiinud.

En Indianseh Coccus und.

En Ruuhuksfod med rygbenet af et andel djur omkring.

EI stoche træ voxen som en slange.

EI stoche træ som er igenncmborut af orme.

Et stoche træ hvor skinnebenet af et diur er indvoxen.

Nogle underligen voxct stoeher Ira-.

Et stoche Ir», som er voxet i bolger.

Tvende storre stocker træer hvor disse bogstaver var indgroede: IENS HAMMER HOLST ER RØMT AF KONGENS TIENSTE FOR EN TI1F.

Huden af en Myrenetter.

Sex hjorte foder.

Et stoche egetræ, som torden liafver slagit ud.

En Walbirch kande.

En Raabuch been med en kule udi.

Dend syndere side ved Vindverne.

Tvende Indiansche Coecusnodder.

Tvende Pinnøder.

En aflang Indiansk frugt.

Tvende Soe-Ebler.

En fisk kuldis Stulla marina.

Nogle smaa Echini marint.

SiulT Indiansche Slangehud.

Ei Skind af en Slange som kaidis Mater formicurum.

Tvende Slrudseg.

En Roche itdskaaren som enBasilisch.

Rygbenene af en llay.

KelTlerne af en Roche.

EI been af en hvalfisk kaidis Os pe-trosum,

En lisk kaidia Stella marina lata.

Ell Indianseh Coccus Nod.

Trende Indianske hunner.

Trende Roser af Hierieo.

To greene med tre kantede indianske frugier kaldet Bixa.

Rygbenet af Eenhorn.

KelTlen af en Rocke.

HolTvet panden af en Lowe som hoj. loflIig Ihuhonimelse Christianus 4tus haffver skiodl ihiel.

En Indianseh Fisk kaidis Vespertilio marina.

Otte StruUeg158

En Cederfrugt af Liltanon. Et slags Kraber kaldet Cancer molu-carius.

Eggene af en fugl kaldis Eider. Rygbenen af en Slange.

Udi det første Schab ved Dørren.

Brystet og Halsen af Svane

Fire Piger af et Indiansch Pindsvin.

Echinus marimis som er saa haard som en Steen.

Trende Snuder af en fisk som kaldis Serra.

Bn ßrasiliansch fisk, Gvamajacu Ape.

En Norsk Muus som regner ned fra Himlen kaidis Lemming.

En meget liden Schilpade.

En fisk kaidis Acus marina.

Et lidet foster icke længere end toe fingeis brede.

En kylling med trende hoffveder.

En fisk kaidis Cataphractus.

Trende krabbe kloer lig en hane kam.

Et slags fisk kaidis Hippocampus.

Haanden af en Mumia.

En busk haar ined huden ved, som en haflVer reffvet af en andens hotfvet i vrede. ,

En liden fløjte giort som et Jægerhorn.

En steen, skaaren af ei Menniske, af gestalt som et hierte.

En allaug steen gaaet fra en Kuinde.

Et Insectnin, kaidis Scarabeus buce-ros nasicornis.

Adskillige bolde, som findes i diur kaidis Tophi.

En kridhvid Muns.

Et Soe-Eiile.

Trende smaa Roclier udskaarne som smaa Drager.

En af samme slags med tvende HolF-veder.

Et slags forgilTtige Ederkopper kaidis Tarantida.

En Bezoarsteen af Vestindien.

Schindet udstoppet af en Viper.

En steen af ei barns blære paa 4 Aar.

Underlig væxt af et Menniskes fingre.

Siuf Tophi af adskillige Diur.

Et slags firebeen kaidis Seinens ina-rinus.

Dend mindste Paradiesfugl kaidis re-gidus.

Et slags orme kaidis Scolopendra.

Tre smaa brasiliske fugle kaidis Gva-janimbu.

Tvende Chamelæonter.

En fugl ej storre end en flue med en lung l'umppe af Westindien.

Et been, som somme have ment at skulle være af een Betnora, vidis icke til visse af hvad Diur det er.

Et lingest giort som en Phalangium.

En Salamander.

En Hippocampus.

En hvid Spurre.

En læder med adskillige piaetter øjne paa, vidis icke af hvad for en fugl.

En hvid og en brun læder tre haand-bred lange, som siges at være af en fugl. icke større end en spurre.

En svine fod underlig voxen.

Et Eg som sigis en Qvinde al have fød.

Adskillige hane Eg som sigis.

Adskillige underlige Eg.

Tenderne af en Anierican.sk Edder-koppe.

Adskillige Kindlænder saa haarde som steen.

En Hue med vinger af Barnsteen, kon-stig giort.

To Tyrkiske Sigill skaaren i Marmor.

Beenraddet af en Viper.

En balsameret Edderkoppe.

Viperunger.

En guul trind steen, saa tung som Metal.

Adskillige steene funden i en Ostindisk Bezoar.159

Tvende smau Slanger.

En fi*k kaidis Balanus, bleffven til

steen.

Øigene uf en Søe hund. Tvende Søe-Eble.

Et stort vunden horn af en Capune. Tvende smaa horn af en hest, som var udi hojlofHig Ihukommelse Frideriei 3 Stald. Adskillige Nvre og blærcstene. Øjesteerien af en fisk kaidis Urano-scopus.

En kindtand sigis al være af en kæmpe. En ullung Tophus. vidis ey af hvad

diur, Munis af en Cameel. Tvende Paradisfugle Hnffvedet og fodderne af en Trane. Schallen af en Schilpudde med et

Srkilpadde eg udi. Fodderne af en Capun, som haflver

liafft podagratn. Kindtænderne af en Hippopotamo. Tænderne af en Castor. Et pater noster haand af en slags

froe kuldis Lachriftnae Jobi. Ei beenrad af en slange og af en tudlze.

Tungen af en Indiatisch slange tre-

kløfltet i enden. EI Kindbeen af et ubekient diur med

mange radder tender udi. Et stort krumt Capune horn. Terra Sigillata af Malta med et Skib poa og en som tilbeder kaarseL „ med St. Johannes paa „ med St. Paul paa. „ med St, Cecilia paa. „ med en Soel |uia. Terra Sigillata af Lem no som er

hvid; dito som er rod. Terra Sigillata askefarve uieil tyrkiske Bogslaver pau. „ med Maanen og Ire Stjerner. 1 erra Sigillata, liusrod furfve med

tyrkiske Bogstaver paa. Bolus .lrm<m<!.

Ei langt sloctie af Bolo Armena med Seyl udi hver ende.

Terra sigillata af guul farvfe med tyrkiske Bogstaver paa.

Et stort stoehe af terra sigillata med tyrkiske Bogslaver paa.

EI stoche af Bol a Armena.

Terra Sigillata fru Lignits hvid og LefTver farffve.

Terra Sigillata fra Erlach.

Terra Sigillata fra Lifland.

Terra Sigillata Strigoniensis rod.

— — guul.

— — røed.

Terra Sigillata med bierge, en krone

og disse bogstaver K. B., aske-farffve, rod, guul, leflYerfarffve, mørcliegraae.

Terra Sigillata af Hessen

Terra Sigillata fra Btoes i Frankrig.

Bolus Ungarieus.

Terra Liguieusis

Jord af Melenækilde.

En afritzning paa nogle tutzer og fiire-beene, som een liden pige hafver opkastet.

Grøn SuolTvet som er falden i Sverrig, voxen som et lidet dobbelt bierg.

Af Naturen tiin udarbejdet SuofTvel voxen i Norge.

Af Naturen fiin udarbejdet Siioffvc! voxen i Gosltir.

hisagal.

SuofTvel durcbsigtig snm Cristal

Sal PrunelUv.

Hvidt Arsmicum.

Almuen Plumosum.

Tvende Pinnodder

En storr Coetusnml med dend yderste -kul omkring.

En frugt iiT et trie som kaldis Pal ni a Saccifera.

Langagtig«' frugt af et træ kaldes Ta ii f ei.

Del samme -dags trinde.

Toltl lange Indiansch frugter.160

KUNSTKAMMER -INVENTARIUM

En frugt kaldis Ånda. En frugt kaidis Jecol. Tyrkisk Hvede. Et rygstraa med 5 ax paa. En liden flaske Cørbits. En indiansch bønne aleene i en skal. Femb smucbe Subtilige krabber kaldet payuri paa et ostindisk lacceret fad. En padde hat hvor paa siunis at være

voxte bladene af bregner. En lang flaske Cørbits. En liden Indiansch Coccusnød. En dobbelt fremmed frugt laccerit. Ceder frugt af Libanon. Frugten af Acoro. Søe-hveede.

En trind Cørbits flaske. Tobacksbladde som see ud som Roer. En storr Indiansch frugt kal dis Mamas.

Blade af Lychnide underlig voxne. En frugt kaidis Apeiba. Adskillige frugte Anacardi. En valnød voxen i form som en pære. Et slags fint saasom sekewerdug funden paa træerne i Norge i storre styeker.

Et stoche træ kaldet Mesercon af

Ambona. Sassafras Træ.

Et støche Træ af den flod Janvario. Indiansch brød kaidis Lagu. Indiansch røde og sorte bønner. Smaa indiansche røde og sorte bønner. Thee.

En kierne som formenis af Cocco

Maldivensi. Indiansche Purgeer nødder. Been af dend stoere slags. En anden liden frugt. Gran knopper.

Tvende taufel nødder med dend

yderste skalle. Toback seer ud som smaa haar. En frugt, hvoraf kommer Balsamus de Hier i co.

Fire Westindiske bønner kaidis Cor Divi Thomæ.

Et støche guult Sandel træ.

Tre støeher Aloe træ.

Femb busker af Paradiesfugle feder.

EI støcke Chinesisk pupier.

En som formeldis at være en slange steen.

En steen af en Qvinde veyer 9 lod 3 quintin, indfattid udi Sølff.

En steen paa et pund og 4 lod af en Mands blære.

Vasa hepatis omnia exsiccata.

Lapis Bufonis, hvor en Mands (!) sidder paa en tutze.

Et Slangehoffvet med en gammel Du-eat i Munden.

Et belte af graa, grønne og sorte Ostindiske feere.

To fløyter af dend Nød Taufel.

Udi det andet Schab.

En Del Conchylier, Tordensten og Forsteninger (85 Numre foruden „allehaande Slags andre smaa Stene".)

Udi det tredje Schab.

Guld Erdtz (12 Numre).

Sølff Erdtz (80 Numre).

Adsehillige andre Erdtzer (86 Numre, heriblandt en Mængde Ædelstene; bl. a. „et støche steen, som lugter som violer".)

Udi det fierde Schab paa dend Norder side.

En Del Coral og Rav (160 Numre).

Udi det det femte Schab.

Forsteninger (62 Numre, samt forskellige).

161

Under Lofftet.

Animnlia Aquuliliu et Terrestria.

Paa Veggen ved Schorsteenen.

S «dy r o. a.

Christus paa Knarset, som men i s at

være voxet i Marmor. En vanskabt Hummer. Huuset af en Skilpadde. Muinia Danica minor. Seeletori af en bane, som men is at

hove giorl et eg. Tvende metnbra yenüalia Rosmari.

Offver Schorsteenen.

Conchylier (opstillede paa Hylder pan

Pyramider af Trte). En sloer I 'mlierella ex foliis paliiim. Tvende stella mn rina arborescentes.

Udi Schorsteenen og paa Culfuet.

EI Skilderie af fire Grønlændere. To Verlebrat af en Hvalfisk. En Viindrue Klase med een lang haard gevext.

Eu sloeh af en Hunlfisk RilTbcen. Et sort liiiliansk Rotteskind, En sloer Skoe.

Ei steen bord med lerringer adaf pyrit, EI sloerl stoclir solff ErU og to andre

smaa. En Parnchet rede.

Tvende «maa Crocoditer som h&fver

veret lelTvendis i Kobeuhnfvn. Sceteton af en Hesl.

af en Bever.

— af eu Casuario.

— nf en Hund.

— humanum.

— af en Ulff

— af en Vildsvin. Fra vor« Miisæcrs Bnrudom.

Sceteton af en zibet Katt.

— af en hiort. Ei Faareskind med et horn i siden. Et dodninge holTved. Skindet af en hiortefod En afridlzning af en kempe. Et skilderie af en Misgeburt af kallTve. En eske med adskillige inseetis udi.

I det andet Gemach.

Et indlagt bord med adskillige steene indlagt.

EI barensteens sloer liusekrone.

Eu som rider lil rings, sotffforgylt med tvende solffforgylle piller hos.

Tvende bom giort. nf leer.

flaptits Sabinarum gjort nf Gyps.

Et lidet Qvindfolkis brystbillede nf gyps.

Tvende brystbilleder af Bom af Gyps.

Tvende Luelatores med een Lowe under sig af Alebast.

EI beggere nf et Casuarij egg indlagt i sol li'.

EI glas med adskillig slags frugt giort af vox.

Tvende brystbilleder af gips.

Eo Cupido af Messing.

EI billede af kobber med een piil i haanden.

EI noget Qvindfolk nf Alabast med en liden Sntyro og en anden Dreng hos.

Et stoehe af Elfenbeen med et Qvindfolk, som betyder vi r hi lem, et billede som belyder liden og ei billede soin betyder invidiam.

Venus af Elfenbeen med |>iile og kogger.

Tvende Crutifixer af Træ.

Christi eontral'aiel.

Christi billede nf Elpbenbeen bunden til stolpe a.

Leda støbt al vox.

En Satyrus af Elpbenbeen som lober 11

bori med et nøget Qvindfolk med en hund.

Et lidet barn af Elphenbeen, staar paa et been.

Et lidet barn af gips med en kat i sin skjorte;

Et lidet barn af alabast som soffver.

En Mynde af gips.

4- Heste udaf Messing.

Tvende brystbilleder af Qvindfolk af Messing.

En Dame af gips som soffver hvoraf det ene been er itu.

Et brystbillede af Kobber sort.

Marc: Antonius til hest af vox.

Trende brystbilleder udaf gips.

En arm af bly med en støche en kiep.

En Bacchus af Kobber forgylt.

Et stoer søllf begger med log besat ined 73 hele og 8 halffve hamborger Hixdaler med Neileblade.

En stoer sølfT Kande af dreffven verk forgylt inden udi.

Et søllf begger med log paa indlagt med 16 heele og 6 hallfve hamborger rixdaler med Nelleblude.

Et andet solff begger uden log indlagt med 16 heele hamborger Rixdaler med Nelleblade.

Et dito med 16 som det forrige.

Trende dreyede brystbillede af Elphenbeen med sorte Ovaler oin.

5 Urtepotter med Vandfarffve.

Maria med barnet olfverstroed med Uld.

Christus paa kaarset syed af silke.

8 Tafller af Elphenbeen indlagt med med Carnioler og Agater som er Christi piniis historie.

Thy talller af Messing Puiisered.

Sex søe-støcher.

En sølff-løchte med Christiano Qvarlo paa.

Trende solffbeggere uden log indlagt hver med 10 heele hamborger Rixdaler med Nelleblade.

En liden Hest af Kaaber forgylt.

Fenws af Kaaber.

En sølff becher og kande af Ostindien.

Hercules af kaaber med hydra.

En stoer søllTkande indlagt med 61 heele og 10 halffve hamborger rixdaler.

Statua Åppolinis af Kobber.

En Bauchanal med 5 børn og en buck.

En Luctator af gips.

St. Hansis hoffved af hvidt Alabast.

En Taftle af gips med forgyllte bogstaver opheffved.

En vox Taffle, huor Christus tagis ned af Kaarset.

Et Otte kanted lidet Skilderie med en inscription: Qvis pauper? Avarus.

Trende Buscherede støcher, det ene hvit, det andet sort, det tredie Agatfarffve.

Et af silche indlagt støche i en Elphen-heens Ramme.

En halff nøgen Dame ridtzed.

Et stoert Elphenbeens "Crucifix.

Kongens og Dronningens af Engelland Contrafait ridtzet.

Greffvens og Greffvindens af Oldenborg Contrafait.

Christi Historia, da hand tagis ned af kaarset, skaaren udi Elphenbeen med en Ibenholtz og Elphenbeens Ramme omkring.

Christus paa kaarset skaaren i træ med en ibenholtz ramme.

Christus paa kaarset af Elphenbeen med Maria og Johannes under af Træ.

Cromiveldts Contrafait ridtzet.

Caroli primi Konge af Engellands Contrafait syed af silcke.

En Crusifix Bunsered i Jern.

Joseph og Maria med C.hristo og Johanne miniatur, indfatled i sølff.

Christiani IV Contrafaict syed i silcke.KUNSTKAMMER-INVENTARIUM

163

Stisannæ histori» indlagt i siicke ined en Elphenbeeus ramme om.

Et stoehe med ei noget Qvindfolk og en Sutyro.

Et Speyel iridfatted i Amaleret Kobber.

Et grinendi-4 Ansigt Bunseret i jern.

Lucretia, miniatur, et lidet storke.

Paraeelsi Contrafaiet.

En gammel Mand i eu trind bodicbe, miniatur.

Ei støche med toe Tobaehsdrichere og en Pige.

En Urtepotte indlagt i Perlemoer.

Si. Peder med hanen Bftseheret i vox.

Christiani IV Contrafuiet ßüscheret i vox.

De uskyldige burns historie Botseret

Daphnidis Historie Botseret.

Princessindes Annie Sophia; entré udi Dresden Bunseeret i Messing.

Tvende lufllrr. dend ene med Bumme dend anden foruden.

PrindU Georgs Contrafaiet Bdnseret i Messing.

Ei lidet stoehe Bunseret, som er en Feltslag.

Et lidet Contrafaiet paa een kuaber plade.

Henrici IV billede Irogl udi sorl horn.

En liden Florentinstecn med Archi-teetur paa udi en Bumme.

Et Ansigt trøgt udi horn.

Ei vinter Schilderie.

En Burebunul stoehe skauren udi trå-.

En miniulur stoehe med 3 personer og i humle paa.

EI lidet vinlersloche.

I smaa stocher som er landskat).

EI stuehe med nogledruclien bonderpaa.

Et stoclie med en gammel Mand som lialTuer en Turbant paa hoffuedet.

Frideriei III brystbillede udi gyp*.

5 grillen koppe.

En tuflle med nogle indviclede bog-staffver.

Eu Stalua uf hiv.

Christiani IV hryslbillede af kaaher.

Tvende tafiler bunserede udi jern.

Innocentii X Contrafaiet.

En (lorentiinsteen indfatted udi i en forgylt Ramme.

Et stoehe med Babylons torn, Botseret.

Trende smaa horn, Botserel i Jord.

Et Scelelon af Elphenbeen i ei Iben-holtzhuus ined Windwer for.

Et stoehe med Maria med barnet ofT-verstroed med Uld.

Johan von Leidens Contrafaiet.

Ell Mands Contrafaiet med viol de Gamme.

Knepper dollings Contrafaiet.

Tvende udskuurne BredLspiller.

Tvende Churførstens af Saxen Contra-faiter i heel positur.

Et støehe ridtzed med pen af Bobert Colnet.

EI kobberstoehe af Jochim Giise.

2 stoere kunder, som en norsk bunde har skaaret i valbirch.

Tvende beggere med log til af valbirk af samme Mester.

En liden Iriekande af samme slags af samme Mester.

Fire liuiise uied hundrede begger i hver.

Fire horn beslagen med mesziug. al dricke af.

EI beggere uf Serpenliinsteen beslagen meil forgylt solfl".

Raptus Sabinarum af vox bruneret, er spruchen.

EI tidel barn af gips, sidder og seer i veyreL

Et llacd Menuiske af gips.

Et Qviudfolk af vox bruneret recker hender i veyret.

St. Bastian, Bftaeherel af Jord.

Neptunns. Buschered af Jord.

Orphei historie udi perspeclif.

Frideriei 3 Contrafaiet indlagt i Perlemor uied en forgyll kaaberdrelTven ramme.

Et lidet speyl.

I Schabet paa dend Venstre Haand, af Elphenbeen.

En Elphenbeens Morter udskaaren med en støder til.

Et Snustobaksdose som et Tyrkisk hoflVed.

Adskillige Pulychedra drejet i liver andre.

Trende Elphenbeens bricker med bod-dicher dreyede i adskillige figurer.

En flad beenbodicke.

En liden flad skaal af et Rhinoeerot-horn.

En Sknutobacksdose som en Spanier.

En flaske af Elphenbeen.

Tvende trinde Krudhorn af Elphenbeen.

To smaa tynde dreyede beensker.

Et udskaaren lang krudhorn.

En Galei af Elphenbeen.

En Glasfløyte.

En k ti i IV med et Elphenbeens skatTt.

Et begger af Elphenbeen med en Rose offven paa.

Maria med barnet skaaret udi Elphenbeen.

5 Træskeer i hver andre.

En Skantede Elphenbeensiske med en Rose offven paa.

Et begger af Rhinoeeros, som Keyser Rudolphus II self har giort.

Et Oval Elphenbeens pocal.

Et Eg beslagen med Heste Sko af Jern.

En fugle bu ur med en Vindeltrappe ofven paa af Elphenbeen.

En veyrmølle af Elphenbeen.

En Vindeltrappe af træ konstig skaaren.

2 Subtile Urtepotter af Elphenbeen.

8 Poealer konstig dreyede.

2 smaa drenge udskaaren i Elphenbeen.

Et stort Elphenbeens horn inden klæd

med forgylt søllT staar paa en forgylt Flephant.

Et lidet dito.

Et konstig udskaaret begere med log beslagen inden udi med forgylt sølff.

En Elphenbeens lul.

2 Elphenbeens talller med sorte Rammer.

Et Raeehanal i Elphenbeen udskaaret.

5 andre støcher af Elphenbeen uden Rammer.

Et udskaaren støche med to grise-hoffveder paa med en sort Ramme.

Kong Eriderici 3 Contrafaiet udskaaren i Elphenbeen.

Caroli 2 i Engeland.

Slatua Saturni i Elphenbeen.

Tvende Elphenbeens tobacksstopper.

Tvende børn Botsered i vox.

En sølff Kmile med Christi piinis historie udskaaren i træ.

Et lidet Dødningshoffved af been.

2 Elphenbeens naalehuuse.

Wilhelmi af Saxen og hans gemals Contrafaiet paa en liden Elphenbeens plade.

En liden Altertaffle konstig udskaaren i træ.

En dito mindre.

Christus paa kaarset med de tvende Roffvere udskaaren udi træ.

Et stort Orlogsskib af Elphenbeen med støcher og Redskab af sølfT.

2 Kunststøeher som en Triangel.

En Coral balsambøsse med barnsteens-skruer paa.

3 konstige terninger.

2 terninger i et glashuus.

En Eg dreyet af barnsteen.

En fløyte af Elphenbeen med en Mar-kat offven paa.

Et lidet barn af Elphenbeen som ligger og sotfver.

En baad af Elphenbeen.

En spil jagt af Elphenbeen.165

5 smau kunstig drejede Pocaler.

En Snutobucks Dose som hoilvedel uf en Spuuier.

En kunstig skrue uf Elphenheu.

En dito af træ.

Et stocrt driche Kar af et Rliinocerot horn med en forgylt fod og inden til forgylt med en Indianer neden under.

"2 Pocaler med Mu*kut nudder udi.

Eu liden udskaureu eske med en Jovel af Norske perler.

Kt Krud horn udskaaren med diur.

En ludiunsch SkrivtafTel af Elphen-heen.

Et -doert Elphenheens hom med en forgylt ring omkring.

En liden eske med been Artilleri«.

I det andet Schab paa dend heyre side.

Trende Elphenbeens horn.

Et stoehe konstig udskaaren i hjorte taehe med Hercule

Et hjurte udskaaren med Adam og Eva paa som et Krudhorn.

Et beggere sat rammen af stuffver af Rosinar land.

Ei lieggere uf Elpheubeen otTverdruget inden udi med forgylt sollT.

Et dito storre med en liden Dreng paa logL

Et dito storre med adskillige horn pua.

Et dito he ei stoert.

'I vende beggere med log med ~kruer af Elphenbeen giort udi ludiell.

Tvende smaa Elphenheens kander lieshigen inden udi med forgyll solfl".

En stoer dito.

Ei. heggere af hiorte "tarke heslagen med forgyll solff og Coral ofven udi.

Et lidet tynd Pocal uf Elphenheen med log paa.

En Elphenheens Vindeltrappe.

Et støche af ei Elphenheens bidlzel.

En Elphenheens budicke med 4-2 sollT Regnepenge udi.

3 drevede allunge esker.

Adskillige Pojycbedræ i hver undre.

Et Qvindis brystbillede skaaren udi træ.

3 Philosophorum hofl'vet udskaaren i træ.

Cleopulra skaaren udi been.

Lucretia skaaren udi been.

En Elphenheens Globus med en bu-diche inden udi.

En liden trind Elphenheens hudichc

EI udskaaren og durchboren kur af Elphenbeen som ei Sallkar.

Et ud-kuuren og durchboren Pocal af Elphenbeen med en Hyller paa.

Et lidet dreyet Konststoche af Elphenbeen.

Ei trind Pocal af Rhinocerol horn.

En langagtig Elphenheens Eske.

Ell Elphenbeens Eske giort som en Hude.

En Pocal af Palmetræ med en Jagt pua.

EI Qvindtolksbillede udskaaaren udi træ.

En liden dtirchgehrocken Elphenbeens Eske.

En liden Oval Elphenbeens Eske.

Tvende udskaarne Elphenbeens lafller med Ihenholtz ramme.

En sloer Elphenbeens hudicbe ined log paa.

En Churfyrsl og Churfnrstinde udskaaren udi træ.

Salurnus udskaaren i træ.

Marin med barnet udskaaren udi tnr.

Tvende KniflskatTte udskuari ii i Irn-med et barn paa hver.166

Et nøget billede af Elphenbeen med et skilt udi haanden.

En liden Eske med 2 Skoe skaaren af Kirsibær Stene.

Et Elphenbeens hoffved, helten som e.n død hoffved, hellen som en mand.

2 Esker udskaaren og dreyet i Elphen-

been.

Tvende smaa Contrafeyer udi Elphenbeen.

Venus og Cupido Busered udi vox.

Christus til en stolpe skaaret udi træ.

Tvende Crueifixer af Elphenbeen.

En Eske med et lidet Hoffved udskaaren udi barensteen.

Mars, Venus og Cupido udskaaren udi træ.

Oculus Artifkialis giort af Güntel-berg.

En anden dito giort lil Venetien.

3 stoere Elphenbeens Esker.

Cupido skaaren i Elphenbeen.

En tlue og Edderkop balsameret.

En Edderkop balsameret.

Et udskaaren Pokal med log af Rhi-nocerot.

Leda skaaret udi Elphenbeen.

Et lidet trind Elphenbeens begger.

En Mand med Kappe udi Elphenbeen.

Et lidel Pocal af Elphenbeen med en Moscat.

En balsambøsse af Valnød med en forgylt Kæde.

En flaske af Coceus med en Skrue.

En stoer Coccus Nød udskaaren.

En liden dito.

Et trind Krudhorn dreyet af Val-birk.

En fad med i aflange Esker foruden log.

Et lidet barn af Jord som soffver.

En liden Elphenbeens Eske.

En Galei af Elpenbeen.

Et stoert Rhinocerot horn beslagen inden med forgylt sølff.

Frid. 3. Contrafaict Budscheret udi

vox.

2 durbrochen Esker af Elphenbeen med Roser paa.

Neptunus, skaaret udi træ.

En spil jagt af Elphenbeen.

Et beggere af hiorle taehe beslagen med forgylt sølff og en hiort offven paa.

Et Krudhorn med en Løwe, en Hiort og Hund ud flettet.

Tvende beggere af ligno sancto.

En konstig skrue af Elphenbeen.

En liden durchbroche Eske af Elphenbeen.

En aflang Ihenholz dobbelt Eske.

Et Ansigt skaaret udi Perlemoer.

Siuff smaa Gamere.

Et Contrafaict udi blaat glas.

Et lidet støche med træ udi glas.

En lang Kiede udskaaren af en Green.

En Kiede af Elphenbeen.

2 Fløyter af Eenliorn.

2 smalle beggere af Eenhorn.

En Alembicus af Eenhorn.

En lime glas indlagt med barensteen.

En been Snustobacks Dosse som en Støflle.

En skåle af Rhinocerot horn beslagen med forgylt sølff.

En kande af dito beslagen med torgylt sølff.

En liden dobbelt krantz udskaaren af Elphenbeen.

En dito udi en Eske.

En liden beeneske med herlug Augustus udskaaren i steen.

En liden barensteens skee.

En Norske Cristal Urna æpulchralis med en guldring.

Et perspectif skaaren udi en Busk-bom.

Ei lidet med pennen skreven fadervor med tre smaa Figurer, som ere tegnede med en pen derhos.

Udi gewehr Gemachet.

En grønlandsk baad med fiskeredskab.

3 grønlandske Skiorter. 8 — Roer. 15 — Spiide. 7 - Skoe. 2 — Huer. EI grønlandsk pande Haar. En — Allen. EI andet gronl: instrument hiul. En sloel, som staaer sammen naar

nogen sætter sig. En sloel for Podagrieis.

2 gammel horn udskauren af Elphen-

been. 5 stoere horn.

3 smaa horn at dricke af.

Christ. 4. brystbil led som stoed olTver

Vesler PorL En bispeslalT af Eenhorn. Et tre eeget sverd med en Bispostaff

ofTven paa. 2 Muni'kestaffe med Messing beslag. En liden bispeslalT. EI Crueilix imellem 2 liiorte laehe. Bisp Absalons kuare. EI lidet Messing Crurifix. En liden flaske med en lang hals. 2 Monstranzer. EI been af en hellig Arm. 2 Kur til Høgelse.

En Abedshette af solff forgylt med en blaa steen for udi og 2 Skod-*ke perler og 7 smaa brune stene. EI dode holTved. Et lidet tiime gloss. Et begger af Rhiaocerot horn. En gammel kalrh af siillT. En liden forgylt skee.

En U-reen guldring med 4 radde.

En dito.

En guldring med een blaa steen udi.

3 Sigillu.

Et gammelt Pater noster baand.

Et gammel belle af leder med been paa neden.

2 stoere kniffve af Diasper med søltT beslagen.

4 smau kniffe med heeiiskufle be-slagen med sølff udi en gammel skee.

Et leer belte med en sølff spende udi og smaa buchler.

4 barensteens Kobler, som men is al være af Lutheri pater noster haand.

En bispeslalT af kobber forgyll.

En gammel soert (løyets pung med 2 forgylte knapper udi.

Bisp Absalon udskauren udi en Agat.

En blaa bispehelte.

Et sollT hierte med en Crucifix paa.

En taske af forslit fløyel med 5 sollT böbler paa.

Et par sih'he Skoe.

2 pater noster baand af Straa.

En liden Messingkiiste til reliqvier.

2 florentinske Laase.

8 Dalestre eller Staalbure.

39 skarpe piile.

En Jern halsbnand med en Klorke.

En stridlzhamnier.

En bred Torckisk Knil.

13 adskillige slugs gamle sporer.

En berg Munds liucke.

En pugniard tned een Jern Skee.

En Norsk Oxe med en Moskel og Happier.

EI steelie af en gammel Kobber Lance. ,

En stridtz hammer med een kaarde og een forkeer stock ofTven paa.

En Kaarde med en Pistol udi.

4 Pundlzer til Kroppen og 2 Pandtzer til Hoffvede!168

KUNSTKAMMER -INVENTARIUM

En spansk dolg med en PulTert hos. tn stoch degen med en simpel Kaars. En sloeh med en Rappier og Leer Skede.

2 stoch med tornsleen paa som en Øxe.

2 Norske Øxer.

En dito med en Putlerl.

Et gewehr af Jern med en PulTert og

Slridzhammer. Et gewehr med en Rappier og een Øxe.

Tvende Constabel horn ofl'verdragen

med Jern. En stoer Granat paa en kiep at skiude

af en stoche. En Indiansk Patrontaske.

3 smaa granater at skiude af Mu-squeter.

8 Messing Musqvetonner. Et spiud hvormed General Klaus von Ahlefeldt stach i stormen dend förste Svenske, som kom paa Volden.

4 Tyrkiske Böszer.

2 Tyrkiske Partisaner med dobbelte halfve Manner.

1 Tyrkisk Rue med 4 Koggere og 2

Knipper piile.

2 Tyrkiske Schiolde med forgylt halfve

Maaner.

1 Tyrkische Standard, som Adm. Ad-

ler tog fra dend tyrkische Adm. 1658, med 28 Torehoischer paa. 8 Tyrkische Knifve med en sol 11' skeede.

2 Tyrkische Mazzer, ofverdragne med

sølff.

En Tyrkische Stridtzhammer med en

Øxe ol'verdraget med søllf. En Tyrkisch Stridtzhammer, scheflet

ofverdraget med Leer. En Jern-fibula.

En Kobber-Lansse med 2 ringe ved. En Tyrkisch Kaager med Pugneert, Knif og preen.

2 Buer og 9 piile.

2 Norske Hellebarder.

En Tyrkisch Bartizan med Jernschafft.

5 polnische Kaager med 5 Buer.

7 Bundt piile.

5 trinde Skildt.

EI tourneer Skildt.

Et liden Model af Harnisch.

Et Scharwegte gewehr

En blaa Krudtlaske.

En Kiep med een Pistol paa.

Et Jern Pust Ror.

En Vind Btisze.

En Messing Vindbysze.

En Stoch med en Pistol paa.

En Rød Krudtlaske.

Udi Schilderi Gemachet.

Et Stöche under Lofftet med Amoriner, Blomster og disse Ord: Fridericus III. Sophia Amalia.

Dronning Christinas at Sverrig Contrafaiet.

Et stoche med en Satyro og et noget Qvindfolck.

Et stöche med Prindtz Mauritz paa og nogle Brasilianer.

Et stöche med en gammel Mand i forgylt harnisk.

Uladislai Loketechs, Kongen af Polens Conlrafei.

En Mands ContTal'ei, som haffver letf-vet 120 Aar.

Et Ansigt malet paa Papir.

EI Contrafaiet af en Brabandts Dame.

Et Contrafei af en Pige med Perler paa Hofvedet og om Halsen.

Et Natsløche med trende Personer paa.

St. Hieronimus.

Et stöche med en Satyro, et nøget Qvindfolck sofvendis og en Ørn.

Et stöche med en porcelinscbal paa med Valnodder udi.

St. Hieroninius siddendis med en Bog.

Trende ridtzede stöclier med forgylte rammer om af Johan Verich.

Kongens af Sverrig Contrafei.

Dend Fæstning Konigstein

Tvende smaa slficher miniatur. paa det ene Maar Honor, paa det andet Dolor.

Tvende smaa Landskaber.

Tvende i maa Fugle paa et støche.

4 stotre Landschaber uiidtr Vindverne.

Et stoert gammelt Hofved med en slatt hvid ramme om.

Et slöehe med Maria og Barnet og de 3 Konger.

EI gjestebuds støche med en gammel Kjerling paa.

Et stflcbe med ell soerl Rumme og forgylt List med adskillig Qvindfolk paa.

Et dito mi ll en Konge pau, adsk: andel og udsk: soliTkur.

Christiani IV Contrufei til Hest med 2 Dravnnler.

Martini LuLhcri Contrafei.

Et dito.

Kejserens og Kejserindens Contrufei.

En Sutyru» med en nøgen (Jvimlfolck. som sofver. øg en Amorinde.

Maria- de Medici* contrafei.

Kejserinden* Contrafei trint.

Churl'orstens og Churferstinden af Saxen Contrafei.

St. Francisci Conlrufei.

Si. Antonii af Pudua.

En Nonnes Contrafei.

Et lidet Conlrufei med en Krone paa og en Lauerbifrgreeii udi Haanden.

Churfyrsten* uf ßrandenborg Contrafei.

Dronning Kristina- Contrufei pua en Kobberplade.

Trende Dammers Contrufcier.

En Venitiunske Dame, Brugudina, med lieiulis tvende piger.

Et gje-tebud gjort med Vandfade.

Et stöehe med en Hummer paa.

Prindtz Muuritzes Contrufei.

Grevens af Oldenborg Conlrufei.

Wrangel* Contrafei.

Feltmarskal Würtzis Contrafei.

Cromwell* Contrufei.

Fairlux Contrafei.

Cardinal Mazarins Contrufei.

Kongens uf Englund Conlrufei.

Duc de Yorctis Contrafei.

Prindtz Roberts Contrafei.

En gammel Mand med Puler uoster Baand udi haanden.

Mosis Contrafei.

X Apostlers Contrafei.

Et stoert bofved med en Crone paa, forderfvet.

Et Contrafei med en liden Guldkjede om Hulsen med en perle udi.

Dronning Dorothea.1 Contrafei.

Contrafei af Fisk kaldis Loligo.

Fire dansche Kongers Conlrafei sammenvunden.

XXXIIX smau stOcher med skibe paa.

VIII smaa stöclier med Landskaber paa.

IV store perspectiver.

Tre Kainfoore malet paa Perspectisk.

En Frugl.stfW-he med Contrafeiers instrumenter malet paa Perspecliv.

Et Scelelon xa-orum al' Staaltraad,

Buiiehetet som skeede til Nilrnberg, der freden bleff slutet, hvoraf en bet haab lordervfed.

Tvende Brystbilleder af Gips.

Et Barn uf Gips forsølfvet ligger og sofver.

Udi den Østerside i det mathematiske Kammer.

Astrolabium bestouende udi 3 runde Messingplader som henger hver for sig og er afdeell. Reg ula prima Tritjon ica atl Archi-

teetnram civilem. Pytris chalriibea aurata.170

Instrumentum ad augendas vei mi-nuendas figuras af Ihenholtz.

En liden Messing afdeelt Lineal.

En anden Messing afdeelt Lineal ad Paralelas.

En dobbelt Messing Circul.

En Messingpen at drage streger med.

Instrument til at tage distantias og alti-tudines bestaaende af 3 Messing Linealer.

En dobbelt Messing Circul.

En afdeelt Lineal.

Instrument med en Magnetnaal udi.

Et Messing instrument med perpen-diculum til Visirkonst.

En stoer Circulus proportionalis.

En liden Messing Circul

En Messing Circul med en schrue igjennem

En liden transportator.

En liden Messing Lineal inled afdeelt.

En Messing Circul med Skrue igjennem.

Instrumentum proportionale af Messing.

Circulus prcportionalis af Træ be-slagen med Messing.

En Messingkjæde af Ovaler.

En treebenet circul.

En afdeelt Messing Lineal.

En Messing Soelsehifve.

Regula secunda trigonica ad Archi-tecturam civilem.

En Messing Circul.

En afdeelt Messing Lineal.

Regula tertia trigonica ad Architec-turam civilem.

En stoer Messing Circul.

Regula qvarta trigonica.

En stor Messing Circul.

En liden transportation.

Et Astrolabium, Otto Heiders.

En Messing Vinchelhage.

Et Messinginstrument lil at formere og minuere figurer.

EtMessinginstrument til at stille stycher.

Schiatericum universale. Circulus ad figuras Conicas. Et Messinginstrument ad tabulas Ge-

ographicas. En staal Lineal med tvende spidtzer. En Messing firkanted Lineal afdeelt. Et Been Compas til Soelschifver, i stycher.

Et sølff Blechhorn med Horologium

Cylihdricum Schiatericum. En Messing Lineal udgrafven. Circulus proportionalis Byrgii af Messing.

En Messing Lineal afdeelt efter adskillige Fødders proportion. Et Astrolabium. Jae: Schörts. Et Compas til Soelschifver. Carol: Bluts,

som er i stöcher. En Messing quadrunt, til at stille

stöcher. En stoer Messingcircul. Et Messing Astrolabium. Regula quinta I trigonica ad

— sexta Architecturam

— septim a \ civilem. En Messing Circul.

En anden Messing proportional Circul. Horologium nocturnum af Messing. Instrumentum ad lineas parallelas.

En Messing Lineal inted afdeelt. En Jern Vinchelhage. En stoer Jern Circul. En Messing Circul Nok en Messing Circul med 3 Been. Et Astrolabium. 3 staal Lineal Circuler. 3 slOcher Messing plader. Et træ paralel lineal. En Skeede med fire Instrumenter til Byszer.

En liden Gaffel med Beenschaft. Adskil I ige Pinnacidta. Skruer og Knwer til Astrolabia. Stoche til Astrolabia. Et Messing inslrumenl med et Messing hjul.171

En liden Messing quudrant med Per-

pendiculum. En tubus opticws med soert Leer. En tubus opticus med soert Leer. En lengere med Tyrkisch Papier. En mindre med hvidt Leer. En lang Tubus med soert Leer. Et gront glas Ahsconsel. EI Microscopium, stoert. Et speculum concavum. EI Poliedrum Schiographicum. Speculum paa en fod, i sonder. Schiatericum Universale Conicum. Et Microscopium af hvidt Leer. Speculum convexum, i stöcher Polimoscopium med torkisch Papier. Microscopium af soert Leer, i stöcher. 2 Ocularia med llojel. En blaa Kule.

Et Schiatericum universale. Speculum Tetraedon. En brille af vitr o conrexo. Noch en storre af vitro convexo indlagt i tru-. Vilrum. convexum indlagt i solff med

solffschatn. Noch ei indlagt i Træ med Trreschafft. Et andet vitrum convexum, ikke indlagt.

En Tubus lirkanted i Kliden. Polimoscopium af Messing. Speculum cylindricnm til Perspectiver.

En Messing Tubas paa en Træfod. Et lidet Speculum Ostorcum. Metallicum. En soert Blickeske. Vitrum convexum, indlagt i Messing. En SvolTvel Kule Ira Magdeburg. Ei Microscopium i en bodicke. Vitrum convexum, ei lidet. Et vitrum convexum indlagt i trå», i stöcher.

Et Vind ve med et glas ad camcram

obscurant. En Tubus al Rlick.

En anden med guult Leer.

En storre med soert Leer.

En Messing Löchte.

En stoer blich Tubus.

En mindre blich Tubus.

Ei Perspectiv, hvor mange Contrafeyer

gjor et En Ugle i et Perspectiv. Christianus Qvartus i et Perspectiv. EI dødningehofved i et Perspecliv. Calendarium. paa et tallle. Speculum concavum metallicum. Speculum convexum. Sphcera Copernicana. Tubus Schiatericus. Horolorjium in Sphcera armillari. Sphcera armilaris af Messing. Speculum concavum Metallicum. Speculum planum Metallicum. Speculum monstrorum. Speculum multiplex. Et perspeclive Malning ad Ct/lindrum

med F. 3 og Sophia Amalia. Prismata vitrea quniqve i en Ramme. Speculum concavum metallicum. Speadum concavum udi en soert Ramme.

Speculum metallicum ined "> delinger. Calendarium med ei Timeglas i stöcher.

6 Perspectiver Infiler med 2 Cylindris. Et Microscopium med Schelpadde-

malning. Auemoscopium forderfvet. Termoscopium med forgylt Glas. Et andel udi en Ramme. Horologium noclurnum i en taflle. Speculum ritreum Polcedricnm. Speculum vitreum concavum. Speculum üstorium Metallicum

magnum. Christi figur seel al C. I\. Miilenis afdeling ofver ganske Dan-marck.

EI lidet soert Lnnter til ei Apoteck. Et lidet lirkanted Seyervergk172

En rod Bog.

Et indlagte Børd med Træ og schulTver

En syd Urtekost paa et stüche.

Et islandsk Schackspill.

Et Schackspil af Steen.

En Urtepotte siud af Silcke.

18 Taffler af Florentinsch Steen.

En Model uff den hellig Gratf.

En Træskoe

Tvende smaa Taffler af Gips med Ridtzning

En lidet schriin med udsehuarne Figurer af Træ.

Et par Taffler af Serpentin Sien.

Fortegnelse paa hvorrnange støcher Vildt Cliurførsten af Saxen har leidet fru Ao. 1611 fil 1629.

Et Nat Seyervergk af Ihenholtz.

Et stoert Messing forgylt Seyerværck med en ylobo.

Et lidel Lunter med adsk: mathematiske Instrumenter.

Et soert Schab, hvorudi er ei stoer aflangt Seyerværck med Mariæ Billede og 4 drager uf sølfF: Item et perpetuum mobile.

Item et stoert Seyerværch gjort i Hel-singøer; Item et fiirkanled Seyerværch. Item et Seyerværck som et Torn; Item en liden Bysze udi et lidet Huus.

Et lidet Lanter med Floren tinsteen indlagt.

2 smaa Leemend.

Udi det Ost-Indiske Cammers.

Sex lacherede Schriin med runde log paa. Et Ost Indisk stoer Kiste laxeret. Femb Ost Indisk laxeret Cantorer. Et Ostindisk Canlor med Instrumenter

at præparere Thee 7 Ostindisch Krumsabler. 4 Ostindisk Dolge. 2 Ostindisk Buer.

2 Knippe af Ostindiske piile.

12 løse Piler.

2 Ostindische Huer af Fugle Feire.

2 Poreelin Skaale.

2 Leer Krucher at skenche Thee af med inted Guld paa.

En Ostindisch Cunis og Stormhatt lacheret.

En soert Ostindisch Kruche med en Log.

En rød dito.

2 rode Ostindische Esker, dend ene med log paa.

En trind Viffte maalet med Blomster.

En trind Viffte af Rødder af Træ.

2 Tobakspiber lunge med glasperler omkring.

En Ostindisch Sabel med en Skeede af poleret Rocheschind.

En Ostindisch Musehel, laxeret

En lang Tobakspibe med et poreellins-hoffved.

Et Indiansk Qvinde Contralej.

EI stoer Chineske metalspegel.

Trende mindre dito.

En perlemoer sehee.

2 perleinoers selmlle.

4 Ottekantede taflller lacherede.

En Perlemoers Skaal.

Tre Punge gjort af Bast.

Hoffvedet til en Brasiliansk Tobakspibe med et diur paa.

Skafffet af en Tobakspibe som kun vindis om haanden.

En Indiansk Bog af Pulmeblade med en Stilo.

Et Indiansk Orgewerck af Røer.

Ti stoere blade af tycli Ostindisch Papier.

En stoer Ostindisk Porcellin Kruche.

2 Chinesiske pyxides til Sortilegia.

Et Ostindisk maalet styche paa Papier.

2 hver af Borch af Træ

En Hue uf Bust

Et stßche med en Hest paa, sammensat af 5 Qvindfolck.173

Et Ornement om Halsen af oits Scara-bænrum.

2 Ostindisk stoere Skoe.

F.li Ostindisk Ti.fTel.

13 Chineske slßeher malet pua Papier omkring Vindverne og paa Dørren.

EI langt stfielie brunt Papier af Bareben af Trie.

(i Ostindisk lange spiud guule og grønne malet.

3 Ostindisrbe Buer.

12 Knipper Ostindisehc piiler.

3 Ostiiidische spiude malet røde.

Et dobbelt Ostindisk Kogger med piile udi.

5 Ostindiske Buer.

9 løse Piiler.

En Indianske Dotg.

Flammed Jern af en Indiansk spiud med ei brogget huua.

Et Indiansk spiud sebarp pan dend ene side.

Et dito med en ImlfT Maaned paa.

80 Chineske Kort.

11 smaa Chineske Laxerede Esker.

4 Chineske Billeder uf silehe

2 Chineske Afguder.

2 Chineske Billeder af Elphenbeen skauret udi ét.

Ell stoer soerl Chinesk laxered Eske med 0 solffbodieher udi.

En Chinesk laxeret Eske som en Sea-rn burns.

En Chinesk Seliabl af Porcellin klird med søllT inden udi.

Ell Chinesk Tobakspibe uf Jaspis.

En liden utlang Chinesk laxeret Skaal.

En forgylt JapjHinisch Esche.

Kil Chinesk SkriffverlalHe af soert Papier.

En liden Ostindiseh Afgud af Elfenbeen.

En Mand med en Hjort sehaaren af Been.

2 smaa Chineske Billeder.

2 dito mindre af Elphenbeen.

2 lange braasted mahled Indiansche spiude.

En Indiansk Bue.

8 stoere lange Piiler.

7 Indiansche Jueula.

8 Indiansche hugede Jarula.

En Knbherflasche at gjemme Thee.

En liden Indiansche Kuril uf Ror.

EI lidet sehriin af Tobach med 4 led-dicher.

2 Chinesehe Statuæ uf silehe, hoflVedet er af dend ene.

Ell liden Chineske Skaale af Roer.

En Chinesk Afgud af Kobber, sammel forgylt.

Hi Muscovitiske Schaler af Rødder.

1 laserede Krucher.

(i Krucher nf Terra Sir/Mata.

En trind Ihenholtz Kiep.

F.n U-ren graa Kiep.

En fiirkanled Kiep af Muscatenholt.

Et langt spansch Roer soerl laxered og forgyll.

En U-reen Kiep af Elphenbeen med forgylt Knoppe.

Et huul spansk Roer.

En Kiep uf Elphenbeen sammensat af støcher og Jern Beslag.

Et Spansk Roer med en Floyte paa.

En Moscalenholfz Kiep med en Kieher.

En Spunsk Roer med en Elphenbeen» Knap og Viiser

En liden Spansk Røer med en Rappier udi.

2 hver af Borch med svandlze.

En syeil hugelpung.

En liden Krniilz af Tohack med Visker ved.

2 Pung uf Bast.

2 Indianske piiler.

2 dito, dend ene med 3. dend anden med 2 spitze

F.n Indiansk Oxe af Træ

En Tobakspibe al binde om Haanden

En liden Kruclie uf Rhinocerot Horn.

Ell liden Skael af Roden af et Trå-.174

En laxered Skael med glasperler paa 4 fiirkantede laxerede tellier med nogle perler.

En stoer taffle med Perlemoers Urtepotte, som er i Stocher. 4 rode smaa Indiansche laxered Skaler. Et Krudhorn af Leer med en Indian paa.

En trind laxered eske. En liden Chinesk Lut

2 udskaaren Indianske Skaler udi Løv-

vergk, klæd inden med sølff. 8 smaa laxered Indiansche Esker. En Urtepotte af hlaa poicellin med silche Blomster.

3 Chineske Billeder af Elphenbeen.

3 stoere laxerede Chinesche Escher. En Chinesche Hofvedpude laxered. En laxered Tobakspibe af en Chalabas. 2 Chineske Billeder af Lupide Ne-

phritico.

7 smaa Porcellin Kruse udi stöcher. En Tobachsdose af Concha Venerea. Et Indiansk Armbaand af broget Glas. En Tobachs Dose af Løn rad, sehaarit i Noige.

Et stoert Billede med 7 smaa hos,

sjunis af Porcellin. 2 stoere Japponsche Escher forgylt. En liden Indiansch Kruche som en

Tønde, forgylt inden udi. En Chineske Vegt. 2 smaa Fugle Japponische Arbeid. 2 Indiansche Krumsabler.

2 Indiansche gevehr af Træ.

4 Japponsche dolehe.

En Indiansch Kogger og Bue. 11 støcher Indiansch Ornementer af

Fugle feire. En blaa vefvet Pung af silche. En viffte af Fugle l'edre laxeret. En steen, som de sier Vand igennem i Spanien.

3 Indiansche viffter.

Et langt schafft ofverdragen med sølff til en Tobakspibe.

3 Indiansche Hellebarder. Et soert Indiansch laxeret spiud. En Japponske Eske som en Storch. 2 Japponsche Skaaler gjort af Bast,

forgylte inden udi. En Skaal som er af Rhinocerot, som

er i støcher. En liden fugl gjort i Japan.

2 Indiansche Tøffeler.

En Skaal af Nautalo, er i stöcher.

3 Japponske smaa Esker.

3 Escher ofverdragne med Straa Cliaria Malabarica cum Uteris. 2 Indiansche Kaarer af Bast. En Indiansk Matte af Junco. Et grønt Skriin indlagt med Elphenbeen.

Et sloert indlagt Bord med Bordklæde

af Bast. En Indiansch Konges Kjol. Et Perspectiv udi et Spansk Rør.

I Medaille Cabinettet.

Hoffvedet af en liden Romansk Stalna af Marmor.

En Lucerna Romana, som een gammel Mand, der ligger paa Knæ.

En lidet Monmnentum af Roma sub-terranea under denne Inscription: CUSTANTINUS et ERERETAS SIRI LOCUM TECERE.

7 Lncernae af Jord.

En Urna med en trind Rug brøt i stöcher.

Tvende gamle Arnnllae Danicae af Kaaber.

En Urna sepidchralis fundet ved Virum.

En liden Urna sepulchralis klint sammen med Papier.

En liden dito funden lil Nimvegen Ao. 1G50.

3 stöcher af fibidis.

En stöche af en st Ho Romano.K U N ST K AMM ER • IN V EXTARIU M

175

Marin nu-il barnet og de hellige tre Konger schaaret af et slörhe EI-phenheen.

Et lidet hillede sidder paa et hjerte sehaaren af Elphenbeen.

En gammel Alterlallle af Been.

Ell 4kanted Rulsombosse med ti Hom udi.

En afltang sollT Toharks Dose.

En Konge til Hest af Been.

Idoluiu fsidis.

Figuren af Krybhen lil Bethlehem af Træ indlagt med perlemoer.

Tvende Urnae lachrymalis hvoraf dend ene er i stfieher.

Et Segel med en Ilagt Ørn paa.

Maria med Hurnet af Jydsk terra aigülata.

En liden Eske med reliqviis fra dend hellige GratT.

En Tohaehs Doso af Elphenbeen og Skildpade.

St. Christopher srhaaren i Been.

EI Beger af Hegl do Antimonii.

Trende Knipper af Banlamsehe Mynt.

Et Volumen sehrelTven af Ugleløse Sehraa.

Tvende Radder Elpbenbeens Kuhler med Bogalaffver og Tal.

Et atoert stAche Christal med en Kaars udi.

En Pennefeer med hlius i, hvor paa staar sehrelTven: Columba Leiden-nis portarit hac leca l iteras Lei-dam Ao. 1674.

En Perlaments Penn af sol IT.

Tre smaa slørher Alebast Ired paa ell Messing Traad som et sinyrhe

Femh smaa storli er Barrensleen paa en soert lafHe.

En Conipas i en Lut af Kuabi-r.

Et Sig ilt af Elphenbeen.

Tvende Figorer srhaaren udi Been.

Ell Snutobacks Dose af en Indianske bonne.

3 smaa ta filer henger sammen med griedske billeder og BogstafTver.

En prøfve sleen med disse Bogslaffver pan: litium est necessarium.

Et Amuletium uf Elsdiurs Klow.

En Rulle af Pergament i et Elphen-heens Hus.

En Messing fiba.

En kohtier Ring med signis Lodi-acis.

En Ring af Lap ide Nephritico.

En Kobber Ring med en Lapide la-juli hvorudi er grufvet et Romansk Hof ved.

F.n Ring uf Glas.

En sølfT Ring med en Steen, hvorpaa er Japponische Bogstafver.

En Ring af Træ, hvorpaa er disse Bogstafver: S. H. Y.

En stoer arm Ring af sølfl' med en granat udi.

F.n dito Guld-armring med signis Lo-diacis med Lapide bufonis.

EI lidel sollT kors med Muscovitiske Bogstafver paa.

En -loer Guide-Ring med en Lapide Bufonis.

F.n Ring med 30 smaa Rubiner udi, fultis et sloerl, som bafver sidt mit udi.

En Ring besat med smau Rubiner og en gronuglig steen mil. udi.

F.ti Ring med ell sloer lapide bufonis.

En Ring al en Agal med en gammel Mand hofved.

En guide Ring ined en Onyx udi og Rune Bogstafver om.

En A mulered Ring med Lapide bufonis udi.

En guide ring som en Slange ined en Rubin, 2 Diamanter og en Perle.

En Amalered Ring med en lapide bufonis.

En guide Ring med en Crucifix paa.

En guide Ring med en Saphir udi om Monche Bogstafver omkring.

En guide Ring sum tvende Slanger.176

En liden Ring med en Hyarinth, hvorpaa staar grafven Caspar, Melchior, Baltazar.

En guide Ring gjort som en fibula.

En tletted guide Ring med blaa Bog-stafver paa.

Et Alphabeth schaaren i Træ.

Et par Briller indlagt i Lær.

Et par guule Briller

Et Par Violen bruun Briller.

Et Par Kantede Briller.

Et Par Kantede Violen bruun Briller.

En liden Knif af Kaaber, funden under Jorden.

En Messing Kjede.

2 støcher Lær baldyret og beslagen med forgylt sølff.

En Almanaeh med Rune Bogstafver.

Et Ablats Breff.

En Muscowitiske schrefven Bog.

Nicolai Papae eonfirmats paa et Nonnekloster privelegier Ao. 1448

En Muscowitiske Almanaeh.

En Armenische Bog.

En Muscowitiske Bog.

En Islandsk M. S.

Nogle Svendske Kaaberplader i runde stöeher.

Indiansk Mynt som smaa Jernstænger.

En langagtig Urna.

Tvende Amoriner af bagget Jord ved hinanden, henger under Loftet.

Et Sigillum af Bly.

Et dito af Kaaber.

En sølfTplade med Kongen af Sverrig paa med den opschritft: Carolus Gustavtis Rex obiit 1660.

CHRISTINA REGINA. Fata viam invenient.

CHRISTINA REGINA. Avitam et Auctam

En C4 Rigdlcr i hans Regerings begyndelse.

En søllTplade slagen paa dend ene side af Gabriele de Transylvania 1611.

En Caroli öti Rigd1" 1648.

Sigismundi 3 Sigillum

En grædsk Mynt med dend Inscription HPAKASU2 AXIQN ZQTIIPOS.

Et udschaaren glas indfatted i en forgylt Ramme.

En liirkanted sølff plade med denne inscription:

Ludovicns 13. Rex pius, justus, invictus Aria uno anno bis ob-sessa.

Et stöche fiirkanted sølff: Ecce Agnns Dei.

En Venetiansch mønt: Sebastiano Yenereo P. MUNUS. Anno primo.

Ferdinandns III Dei G. Romanorum Imperator Regsdaa zu R-burg 1641.

En allang Ostindische mynt.

En Venetiansch Andreas Grifl i

En Medaille med en Kirche paa. 1627. In nomine saero sanctae Trinitatis posuit S. P. Q. R.

En Medaille af Messing med 2 Munche-hoffveder paa.

En Mynt med denne Inscription: Eleonora Regina Sveciae obiit X VIII Matty 1655.

En Medaille med denne Inscription: Carolus Gustavus Rex Sveciae natus S November 1622. Coronata 6 Jung 1654. Denatus 12 febr: 1660.

En liden fiirkanted Mynt med denne Inscription: Jubilceus Evangeliet reproducti nnmmus 1617.

En tynd Mynt: Leopot du s Ungarae & Bohemiae Rex Coronatus 1658 in Regem Romano-rum.

Gustavus Adolph ns Svecorum Gotho-runiqve Rex. Gott mit nus 1631.

Mariae magnae Brittanniae, Fron-ciae, Hiberniae, Regina Carolus magnae Britaimiae etc.

En Medaille med denne Inscription:177

Jvngwntar ut even i ant prosjtera 1664.

En mynt: Fridericus electns Boltern iae Hex 1619.

En Crone hold is af 0 Hænder: Dante Deo ei ordmem concordia.

En Medaille med en Comet paa: 1618 li) Novbr.

En lilien Medaille: Leopoldns Uiiga-rine et Bokemiae Rex Corona-tur etc.

En anden Medaille: Ferdinandns 3. Huttg: et Iioh: Jicx Coronat: in Reg Human: 30 Decbr: 1637.

Innocentius X Ponlifex maximus. Porta sanda

Johannes Churfyrst zu Sachsen ist ut bekennm I rey ans Heldenmulh: Dass die Lehr so er übergeben, se y die Ricktsch nnr sum ei vigen Leben den 2Tt Juni Anno 1631).

Johannes Casimirns. Rex Poloniae.

Pax cetema ad Gedanum 1660. 3 May condita

En stoer Medaille: Carolus 2 D. G. M agn: Hr i tau: Hex etc: Sin Majestet is nit Holland can Scheveling afgomhren nit,hov sjn Conicry-rhen 1060. Juiiy 2. — Huul inden udi

En Friderici S" Skovpenge saa stoer som en Itixdaler.

Carolus I Konge of England. Bey des Pdfeis Macht und Streit.

En Medaille med Carol o t og 3 , huul inden udi.

En sollTplude med denne Inseription: Gaston, fils de France, frire unit/ne du lioy.

Gusta vus Adolph ns D. G. Sceciae Hex etc.

Maria Eleonora. D. G. Sceciae Regina.

En «toer Medollie uf Johan Friderich Churfersten i Saxen.

En engelsk sollT Crone. Caroli

Fra vure MoMnra Hnnulnrit

Carolus Gustavus, Sceciae Rex etc. In c i a virtiili nullae est via .lo. 16.1S. Roeschild.

En sølff Crone af Cromwel 2.

Fridericus Wilhelmus Eleetor Brun-denborg. Nec imbellem progene-rat aqvila Cotombam.

Anna D. G Franciae dt Navarro; Regina. Diva se jactat Ahimna.

En stoer schowpenge om dend tydske Fred. Ego sum via, Veritas et vita. Et livore ejus sanati sit-»nus.

En schowpenge om Prindtz Friderich Henrich af Uranien.

En Medaille med Lidhero paa.

En stoer Medaille ora Gustavi Adolph i Dod.

Anna D. G. Franciae et Navarros Regina.

Ludo vie iis 14 D. G. Franciae et Navarrae Rex.

En stoer schowpenge om Christinue Dronning af Sverrig Kroning lt>14.

Annæ D. G. Nat: Duc iss. sed. Rom etc. Ultima huj iis famil: Vidua Er n est i Princ. Croy. Obiit 166o. Anno antalilia 70.

En Skowpen,'»' med stahia paris.

Carolus Gustavus lier 2. A Deo ei Christina.

En Hamborger Medaille: Libertalcm quam peperere Majores student servare Posteritas.

En Medaille om Priridlzen for Amb-sterdum. Crimine ab uno disc: om nes 1650. 30 Jul. Mag nis exi-ridit ans is WHO, 6 Nov.

En aflang Frideriei 3 Medaille.

En Skowpenge ineil Daatzig By pnn.

Christina Regina Avilam et a ur-tam.

Innocentius X P. R- M. Ostium coeli apertun* in terris.

En Skowpenge med de 7 Provindser.178

KUNSTKAMMER -INVENTARIUM

En Crone af Curoli 2 i Engelland med Bogstafver om. 2.

Tvende stoere Skowpenge om Egte-skal)

Ler,poldus Romanorum Imperator electus IS Jul: Coronatus 1 Jul: 1658.

En Christiani 4 Medaille. Cede Maiori Colmar.

En Ludowici XIV halv Crone.

En skowpenge om Smulenscho undsett.

En Medaille: TI PI A MOI BAZIAETJZ TPOIA.

En Medaillie med Justitia, Pietate & Constantia paa.

En grædsk Medaille: APTEMI2IA BA2IA12ZA.

En liden skowpenge med Christo paa.

En Medallie med denne Inscription: Bis parco.

En skowpenge med Christina Re-pertrix.

En Medallie med dend Stad Nürnberg paa.

En Medallie om Prindtzens al Oranien Giftermaal.

En Medallie om slagt udi Sundet

En Medallie om freden i Nederland. 2.

En Medallie om fred. 2.

En Medallie med tvende Skibe paa.

En skoupenge med hertzog Bernhart.

Skoupenge: Hel vi Leonora Regina Sveciae.

En Penge: Augustus hertzog zu Brunswig und Liineborg. Jacta est alea, alles mit bedacht.

En Medallie om fred 1048.

Christina Regina Sveciae. Non ego Gustavo seqiior inferiora Par ente.

Leopoldus, Ungariae Rex in regem Bohemiae coronatus 14 sept: 1056.

Caroli Gustavi og Helviae Leonorae ansigter paa een Medallie.

En Medallie: C Æ. S. EMY. Ao ÆT.

SU. 57. H. I. L. EM. F 1569 Theod. D. Rhov. Ao. æt. sit. 50. C. E.

En af Cromwelts skillinger.

En Medallie: Ne sit damnosus, moderatio froenet amorern.

En Miinstersehe dahler.

En Medallie med Leipzig paa.

Ferdinandus 4 Ung: et Bohem: Rex. Coronatur in Regem Romanorum 18 Jun: 1653.

En Medallie med den Stad Nürnberg paa.

Mariae Ungariae, Bohemiae Regina jam pro Cæsare Carolo V in Flandris Effigies.

En Medallie med Bremer Vaaben paa og fortuna.

2 Medallier med Hamburg paa.

En Svenske mynt med 7 suerd paa.

En Medallie med en seltfkrantz omkring og Christo paa.

Ferdinandus Maria Dux Bavaria etc: U Maria ora pro me 1657.

En af Friderici 3 Skovpenge. 1663.

En Medallie med Rusii Contrafaiet.

Tvende aflange Skovpenge med Cardinal Richelieu.

Cardinal Mazzurins Medallie.

Friderico Wilhelmo etc: 1632. A Beo data. Pro deo et popido. Svstinemur Concordia, Biscordia pessutn imus.

En Skoupenge: Manus manum l a vat.

En Medallie om Gustavi Adolphi victorie for Leipzig.

En Skoupenge med Bernhart Contrafaiet og Brisachs.

En Medallie med Carolo Gustavo paa.

En Skoupenge: Reviresco. Mansvesco. Christina Regina, pidchra an/e omnia.

Julius Cardinalis Mazarinus. Nunc orbi ser vire labor, uf Kobber.

En Skoupenge: Amor vindt omnia.

En fiirkanted Circul af peijement.kunstkammer-inventarium

179

En mynt: Arina Eleonora hertzoginne zu Ruwensberg.

En fiirkunted sollTplade med Tal paa.

En trind sølffplade med en Caiender paa.

En tiirkanted mynt: Si Deus pro no-bis, qvis contra nos.

En Medaille peijement med en Kirche paa. 1620.

8 fiirkanlede penge som bleff udkast til F 3. Kroning.

En Medaille om Anno Jubilueo.

En Cieeronis penge.

En liden sølffplade: Virtus domat omnia.

XI solff sechler.

En penge med Hebraisehe Bogslaver paa.

En Venelinnseh mynt.

Lutheri Ansigt i Raaber.

Philippi Melantbonis Contrafaict i Haaber.

Erantis Roterodami Contrafaict i Raaber.

Caroli V Contrafaict i Raaber.

Michael Augules Contrafaict i Kobber.

Albert Dflres Contrafaict i Kobber.

CLXXVIII Romundske, grødske Kobber Medailler uf ringe Priis.

CXLV smaa liomandske Kobber mynt i Vindvet.

CXVI snum Itomandske Kobber mynt paa dend nordre Side

CLX Item smaa af samme slag pan dend oster side.

X Bantams mynt

CC1Y smaa og store Kobber Mcdallier pau dend Synder side.

En sachsishe lych Paler.

Tvende mynt med Johannes Hus paa

Frider 2 mynt med een Øse.

Sigismnndi Archiducis Atistriae dahler 15S6.

En hamborger Risdaler med Neileblad.

Urbani 8 Kobber Medallie.

Christiani 3 Risdaler.

Friderici 2 Risdaler, som der staar

3 ti paa. Ferdinnndi IV Rom Reg. Mont En sølffplade med et Vaaben, huorpua

staar C. D. D E. S. 1580. En dito med Bogstafver. Jos. Rex.

Un. 1565. Caroli I. R. Angliae Mont. Philippi 2 ducis Pomeraniae duhler. Utadislai IV Reg. Polon. dahler. Innocentii X Kobberpenge. En sølffpenge med Puffvens hofved og

en Cardinals. En liden Schoupenge med 2 duer pau.

Caroli 2 Englisehe Schilling. En svendsk penge Caroli 8 Frunciae Reg. Testor. En Mont om Christi Duab. En Mont med O. og en Crone. En munch ined en Ørn og piiler i Foden.

Di veie Ulancinae Cumanae 1457.

Kobber. Andreas l for i a Kobber. Jul 3 Pont max Kobber. Paulus Vr Burgesius Pont. af Kobber Fridericia! Luccharus. Kobber. Erasmi Roterodami billeder af Kobber.

Isotta Ariiuinensis billeder af Kobber.

Caesar Scipio Kobber

Caecilia Filia Franciscii 1 March

Mantute Kobber Lutheri Billede Kobber. Calvini Billede Kobber. Johan Frid: Churfyrst uf Sachsen. Kobber

Maria« 1 Keginae Angliae. Kobber. Philippus Rex Castilliae Kobber. Maria de Medices Kobber Elisabetha Infans HUpamiae. Kobber. EI jnmdus Ronianum med Caducco. Kobber.

Femb Kopperstempler Et ponclus Romanum ciim fulmine. Kobber.

Julii Caesaris Ansigt. Kobber. En stoer Romansk Mont med Jana

bifronte. Kobber. Galbne Ansigt Kobber. Et Amuletum med Hebraische Bog-

stafver. Midae Ansigt. Kobber. Rudolph 2 mont. af Blye. Joh. Hus af Blye. Hen: Bullingerus i Blye. Christ: IV. Blye Skoupenge. Johannis Casimiiri Kobberplade. Abr: Ovtelii Kobber. Alb: Dürer. Kobber. Joh: Hunsehdl Kobber Gard: Grandvillatnu i Kobber. Sixt. IV Pont.: i Kobber. Sign: Pandolphus Malatesta i Kobber. En Messing stempel. Johannes von Leiden i Kobber Martinus Lutherus i Kobber. Philippus Melanthon aetat: 47 i Kobber.

Alexander Farnesius i Kobber.

Philippus 2 i Kobber.

Clemens 8 i Kobber.

En blye Penge med Inscription: Pax-

Hispano-Balavo. Mauritius Princ. Aurant i Blye. Laurenteo Benedictae 63 i Blye. Johannis Daab i Blye. Lutherus i Bly.

Et fiirkanted stöehe med en Lowe i Blye

I For Stuen.

En Morian med en Hatt med en rod feer udi.

8 stoere Brasiliansehe Stiicher med figurer.

12 stßeher med Indiansk Frugt paa.

-INVENTARIUM

2 Morianer med grønne Klæder. Et stöche under Lofftet med Brasilianer.

Udi Model Cammer.

14 Modeller af Skibe, noch en Model

af en Gallioth. 5 Vand Møller. 3 Vand Schluser.

17 Bjugninger af Kircher og Huse.

1 Model af det stor Cfilnnske Viinfad.

2 Bogstoele 2 Folbroer.

2 Inventioner til at kaste Granater 1 Pulver Mølle 1 Vand og Saugmølle. 1 halff Mol le 1 Bulwerch.

1 Mølle med trej Stene.

2 Distileer ofven til Sal. Tartasi. Dend hellige GrafF ined et Kaars indlagt med perlemoer.

1 lidet Trycherie.

1 liden Grotte.

2 Modeller af en kongelig Stol af Gips.

1 liden Broe til at legge sammen.

3 Perszer.

1 Brobuch.

1 Stige at klyfve op paa en Vold med.

1 Vinde.

3 Par Hestestenger af Træ og 1 af

Elphenbeen. Et Instrument at muahle Miile med.

2 Hyperboliske Instrumenter. 1 Maalet Canon

1 Instrument til at buske Piller ned

med. Corfitzes Boer. 1 Wolfegang med 4 Dorre. 1 Dør som slaaes op paa begge Sider.

1 Natwieser, som bruges ved Lius.

2 halffve Glob i Maritimt.

14 Vox puzerede Billeder. 2 Vundsprydtcr.

Instrumentum pro vucuo demon-

strando. 28 Fortilications Modelles. 5 Foderaler. 1 Skrue uden Ende. 1 stoer Eventagle. 4 Modelles af Munitions Vogne. C 4 Brust Billede af Blye.

1 Træ Canon.

1 gnmmel Spind Roch med en Sem-

feine udi.

2 Grønlandske Baade. 1 Jern Krone.

1 Granat Tønde, som brender under

Vand. 4 Vind Bilzer.

Et Skib ridtzet pau en Tuflle. En stoer Perse.

Henvisninger, Tilføjelser og Rettelser

Kunstkamre i Tyskland

Til dette Afsnit er benyttet Voigt: Wiederbelebung des klassiscben Alter-tburns. — Klemm: Zur Geschichte der Sammlungen ftlr Wissenschaft und Kunst in Deutschland. — v. Weber: ChurPörstinn Anna zu Sachsen. — I. Burckhardt: Die Renaissance in Ilalien.

Drejerkamre i Danmark

S. 8, den talmudiske Sætning findes i Mischna, Aboth II. — S. 10, om Drejerkammeret paa Københavns Slot se Troels Lund: Herregaarde og Slotte, S. 194, og de dér citerede Steder, samt A. D. Jørgensen: Griffenfeld. S. 120. — S. 11, en senere Bestalling for Hans Mejer (4. Juli 1559) se Cancelliets Brevb. 1559 S. 239: Han skal være Kongen tro og holde, hvad der betros ham „stille hos sig udi hans Grav". Du Hans Mejer i 1565 er død, fuar Statholderen paa Kbhvns Slot, Mogens Gyldenstjerne, Ordre til at forsegle Dørene til Drejerkammeret samt Nøglerne til dem og forvare disse til Kongen selv kommer til Stede. Hans v. Diskows Besigtigelse af Krogen og Plan til en Ombygning findes i Friis's Samlinger til dansk Bygnings- og Kunsthistorie S. 167 - S. 11 og S. 12 rettes 1568 til 1559. - S. 12, Udtrykket „Wunderkammer" benyttes om Ambraser-Samlingen 1606; Frederik II lader indrette et Drejerkammer paa Kronborg. Friis' Samlinger S. 338; Frederik II's Drejertoj føres til Kbhvn , Rentemester-Regnskab for 1588. — S. 13, En Løve sendes som Foræring til England, se Rmt.-Regnsk. 1595 Fol. 185. Om „Stenen Bezoar" se Dsk. Magazin 4 R. IV pag. 21. Den nedenfor omtalte Bezoarsten i den indiske Kurv blev tillige med en Enhjørningstand paa 4 Alens Længde, der opbevaredes i det kgl. „Schmuchkamuier", i 1(547 af Christian IV foræret til Ludvig XIV og overrakt denne af Corfits Ulfeld, se Nye Dsk. Magazin IV S. 301. De japanske Genstande paa Rosenborg omtales i den anhalt'ske Fyrst Christian d. y.'s Dagbog, se Friis S. 367.

Kunstkammeret paa Københavns Slot

I Almindelighed er benyttet: Kunstkammer Inventar af 1(573, 1690, 1737 og 1775 i Rigsarkivet (R. A) og af 1090 (med senere Tilføjelser) i Antikv.-topogr. Arkiv; Oligcr Jacobæus: Museum regium. Hafn. 1696 Fol.; Lauerent-zen: Museum regium. Hafn. 1726 Fol. Holck: Det kgl. Kunstkammer paa Christian V's Tid, København 1775 og Genealogisk-biografisk Arkiv. S. 291.

Til S. 14. Jørgen Schults Breve fra hans Rejse med Hertugerne Frederik (III) og Ulrik Andes i R. A. Danske Kongers Hist. Fase. 113; Hertug Frederiks Breve fra Rejsen til Christian IV, sstds; Ove Juels Dagbog, se Historisk Tidsskrift 3 R. IR Bd — Til S. 18, Beliggenheden af Kunstkammerets Værelser, fremgaar af de neden anførte .Snedker- og Malerregnskaber sammenholdte med A D Jørgensen: Griffenfeld S 100 og Friis „Københavns Slot." i Sainl. t. dansk Bygn - og Kunsthistorie; Ordre til Henrik Mflller om det 8-kantede Værelse, se R. A Expcditionsprotokol 8. Til S. 19, Oplysninger om Kunstkammerets Indretning og Udstyrelse lindes i R. A. Malerregnskaberne i Afregn. W 18 e og Snedkerregnskaberne H 17 A. B. og C. samt H. 32. Den % 1600 fik Rentemesteren Ordre til at give W. Humboldt lndvisning udi Helsingørs Smuutold og Accise for 4313 Rdl., som han havde til gode for sit Arbejde. Sjæll. Tegn. XXXV fol 915. Ei Hjortehoved, udskaaret i Træ med et forgyldt Kors mellem Takkerne tindes endnu i Nationalmusæets II Afdeling. Det er paa Bagsiden af

Pladen ma-rket S^it. Til de ældste Genstande paa Kunstk. af Naturriget høre

ogsaa Ribbenene af Hunden Tyrk, som havde holdt Vagt i Christian IV's Sovekammer. og som var afbildet paa et af Tapeterne paa Frederiskborg med Underskrift: Den velagte og dydige Hund Tyrk. København Slots Inventar af 1638 findes hos Friis S. 60. — Originaltegningerne af Kobenbavns Slot findes paa St. kgl. Bibliotek. Ny kgl. Saml. 386 c Fol; Side 20 burde være tilfojet, at den nederste Ra-kke store Vinduer i Taarnet er Borris Laboratorium, og de i Flugt med dem i Bygningen ere Kunstkammerets underste Værelser. — Til S. 24. Om Valetet 1663 se Dsk. Saml. 2 R. II, 173. - Til S. 25. Vorms testamentariske Bestemmelser findes i Dsk. .Saml. V. S. 377.

Kunstkammerets Udvidelse ved Vorms Samling

Almindeligt: Museum Vormiuiium. Amst. 1654 Fol. Panum: Vort medicinske Fakultets Oprindelse og Barndom i Universitets Festskriftet ved 400 Aar- Jubilæet og sammes Bidrag til vort medicinske Fakultets Historie 16-48 —1766. Sprengel: Versuch einer pragmatiscben Geschichte der Arzm-ikunde. Halle. 1792—99.

Til S. 30. P. Puyngks Recepter findes paa St. kgl. Bibi. i Gml kgl. Saml. Fol. 272. Om Opfutlelsen af Kometer se Th. Bartholin: De cometa con-silium medicum Hafn 1665. Middelalderen- Kometovertro hvilede væsentlig paa den af Aristoteles fremsatte Anskuelse, al Kometerne opstau i vor Sfære. Para-celsus optraadte imod Kometovertroen. Pierre Bay le ligeledes. Hans „Lettre, oü il est prouvé que les comeles ne sont point le présage d'aucun malbeur" (Kølnn 1682) blev1S4

forkætret. Journal des Savans (der blev patroniseret af Arадémie des Sciences) kan endnu i 1681 fremsætte en Beretning om et „Kometæg". — Til S. 32. Om den vanskabte Dreng fra Nyboder se Th. Bartholin: Acta Medica 1671 — 72 I. 53

— Til S. S4. Vorms Korrespondance med Laet, se Vormii Epistolae pag. 808 -844. - Til S. S7. O. Vorms Afhandling om Narhvalens Tand: An os illud quod vutgo pro cornu monocerotis vendititur verum sil unicornu. Hafn. 1638.

— Th. Barlholins Benyttelse af Narhvalspulver se hans Hist. Anatomic. Bar. Centuria II 272. — Til S. 38. Th. Bartholin om Tire Bina se nys anførte Skrift S. 278. - Til S. 43. 1 Thiele: Danmarks Folkesagn III 503 findes en Opskrift, der henfores til Frederik d, I om et Lægemiddel tilberedt af et Kranie. Til S. 48. Sepedejslen kaldes hos Molbech. Dansk Dial. Lexicon, S. 536 (og deretter i Videnskabernes Selskabs Ordbog) Spaadejesten, hvilket Ord er sendt ham fra Borup Sogn. „Indsenderen," mener Molbech, „antager uden Tvivl med Grund Spaadeje for at

bemærke Spaakvinde. og at derfor Overtro fordum maa have brugt disse Forsteninger til at spua af ell. lign u Det forholder sig næppe saaledes. Formen Spaadejesten er vistnok ukendl; derimod vil enhver, som for biot 25 — 30 Aar siden tilbragte sin Barndom i Jylland, kende Sepe-dejsten. Formen er den samme fra Kolding og til Skagen. De var „gode mod Torden", og Hjordedrengene paa Heden sørgede altid for at have et Par Stykker i Lommen under Uvejr. Er det ikke en eller anden Zebedæus, der har givet disse Echiniter (forstenede Søpindsvin) deres folkelige Navn? — Til S. £0. Ogsaa Farmaceutisk Museum ejer flere Bezoarsten, indrettede til at bære som Amuletter, bl. a. en som er omlagt med fine Guldbaand for at værne den mod Slid. — Til S. 52. Om en anden overtroisk Forestilling med Hensyn til disse Figurer af Bronce se nedenfor. — Til S. 53. Om den Vorm af Frederik III skænkede Olifant se Antikv. Tidsskrift 1843 - 45 S. 266-7 samt Ny kgl. Saml. Nr. 410 c. 4to. Om en anden Kyskhedslaas, se Vorms Breve.

Kunstkammerets Udvidelse ved Gaver, Indkøb o. s. v,

Til S. 54. Om Gaver fro Holland uf ostindiske Sager i 1666 se bl. a. Becker Saml. til Frederik I I's Hist. II 154. Holbergs Danmarks Historie (Levins Udg.) om Russernes Foræringer, III S. 358. Om Foræringer fra og til tyske Fyrster, se R. A. Ausl. Regisir. for 1650, 1653 og 1654. - Til S. 56. Om Sløckmundls Indkøb se Afregn. C. 43. om Rentekammerets Udsættelse se Købmænds Afregninger. — Til S. 57. Jean Albosius (ell. Aillebout), født i Autun, udgav i 1587: „Portentosum Lithopædium, sive Embryon petrifactum urbis Sennonis 1582." Dokumenterne vedrørende det forstenede Barn findes paa det St. kgl. Bibi. i Gl. kgl Saml, Nr. 1641. 4"'. En forstenet Kalv fandtes senere paa Kunstk., se Invent af 161)0 i Antik.-topogr. Arkiv, S. 17.

Til S. 60. Luther og Melanchton havde selv anvist Vejen til at betragte Misfostre som Guds Straffedomme (se Luiher Sttmll. W. XXIX 2 — 16). En nidkær Lutheraner, Irenæus, har samlet en Masse Beretninger om saadanne i et omfangsrigt Værk: De monstris. 1584. Historien om Margrete af Henne-berg dukker først op i anden Halvdel af 16. Aarhdr. og findes vist første Gang

omtult i „Niederllliidische Beschreibung in lloehdeutsch und Hfsloriseher weiss geslellt ouff den Belgischen Løvven der Siebenzehn Provinzen dess ganlzen Niederlundst. Was sich darinnen zugelrugen but vom Jahr 1559 bis nuff gegeuwflrtiges I584 Jahr durci) Miehuelem Eyzingeruin Auslriacum," Køllti 1584-, Begivenheden sættes snart til 1214, snart til 1:266 og 1276. Hos Irenæus finder mon en Beretning om cn Kvinde i Cleveland, der 1555 pau én Gang havde fedt 365 Børn; alle vare de levende ved Fodsien og af fuldstændig menneskelig Skabning, men kun saa store som en lille Finger.

Der synes imidlertid at have været andre Grunde lil Himlens Fortørnelse mod Grevinden, end hendes haarde Ord mod Tiggerkonen. Hun levede som i et Sodoma og Gomorra og var berygtet for sin Yppighed og Overdaadighed. „Tomti n af hindas Borg vises endnu" (v. d. Aa. Holl. Biografi VIII 592), og ved Midnat kan man endnu høre Lurmen fru Køkkenet Her berettes det — se den Ouden Sergeunt D. II bl 174, smlg. med Vaderl. Letter oetF., 1838 Nr. 3 bl. 342 — at de 365 Børn blev opbevarede „op het Stadhuis te Amsterdam in eene tleseh", den danske Beretning meddeler ogsaa, at Hunui-bul Sehested havde faaet sit Eksemplar i Hollund i en Flaske. Før Billed-sforineriet under Reformationen saa' man i Loszduinens Kirke en Tavle ined Beretning om Jærtegnet; to Kobberba-kkener (Dnab-fadene?) hang tæl ved. Senere blev en anden Tavle sat op, og denne blev lagel i Øjesyn bl. o. af Landsdommeren. Etatsraad Mathia- Poulsen i 16115 (Pei sonulbist. Tidsskr. 3 R. IV pug. 134).

1 R. A. D-k Kongers Hist. Fase. 130 findes en Riidering, forestillende en hval-lignende Fisk poo Stranden. Ruderingen ledsages af et Brev fra Gregorius Crøger til Frederik til. hvori der fortælles, at denne mærkelige Fisk, som af nogle kuldes en Hille, af andre en Delphin etter Marsvin, i August 1659 var strandet paa en Grund i Elben nær Vedel, Nogle Hollændere have kubt den for at vise den frem. men Crøger haaber at kunne erhverve Skeleltet for Frederik III — Om Blæksprutten se Olear'us: tioltorfsche Kunstkammer og Dansk Maanedsskrift 1855 I 63 —96. — Om de S. 56, fil og 62 anførte Indkøb se kgl. Regnskaber 1652 —56. — Til S. 63. Om Skeleller og deres Sjældenhed se Pannm i Universitetets Festskrift S 85 og Wolff: Encomion Dun. 347 og 357. — Til S. 64. Th. Bartholins lutinske Vers findes i Museum regium — Til S. 66. Charisius' Indkøb lindes i R. A. Afregn. P. 55. 5. — Til S. 66, Pas for Nürnbergervarerne se R. A. Patenten 1664 Om Kunststykket i Rosenborg Have, se R. A

Inventar udi kgl. MajesL store Hauge og dessen indliggende Lysthuse og Vaaninger i Kbhvns. Slots Inventar II>73 og Kunstk. lnvent. 1690. - Til S. 67. Uhlichs Breve lindes i B. A. Dsk. Kougers Hist. Fase. 155. Hun hjembragte ogsaa en Del Kuriositeter m. m. som Foræring fru Hertug Ernsl uf Gotha, for hvilke Frederik III takkede ved Skrivelse af 14. August 166«. se Anst. Regisl. 1666. Den i Brevene omtalte (Jeorg Michael blev 9. Juli 1670 Kongen uf Dunmarks Faktor i Nürnberg, sslds.

Til S. 77. O in Pösterieh se Raabe: Der P. zu Sondersbaiisen. Berlin 1852.

Til S. 78. Om en af Solvgtoberne se Tidsskrift for Kunstindustri 1890 S. 104. En Komediant Joh. Aug. Uhlich omtales af Werlauff, Antegnelser S. 292. Daniel Fading, se R. A. Afregn. E. 15. Han lik for sin Hjemrejse en»

Klædning og Linned (Værdi 120 Rdl) Afregn. F. 1G fol. 240-1. - Til S. 80. Om Kunstdrejeren fra Kurfyrsten af Bratidenborg, se R. A. Afregn. H. 32. e. Leonora Christines Sager findes omtalte i Birket Smiths Grevinde Ulfeids Hist. II 234 m. Henvisn, og Dsk. Saml. 2 R. L 215. Reretningen om Chr. Ranzaus Hverv i Rønne og om Stenhrodet læses hos Thura: Reskrivelse af Bornholm. Se ogsaa Kirkehist. Saml. 4 R. I, 473. Et lignende Sagn fra Dortmund an-fores hos Happelius i Relationes curiosæ, Hamborg 1683. 4to. Der kom iøvrigt 6 Stenbrød hertil, se Invent. 1690 i Antikv.-topogr. Arkiv. Det hos Thura (S. 259) omtalte Lam, der blev fodt paa Bornholm, „havende ligesom en Tobakspibe i Munden," har man vist med Sorg maattet opgive at faa paa Kunstkammeret. — Til S. 81. Om Pilen i Herlov Kirke, se Ny kirkehistoriske Samlinger III 448. Historiske Minder i Roeskilde, se Wolffs Encomion, S. 454. Om Ordren at lade C. v. Mandern udtage Genstande fra Kirken til Kunstkammeret se R. A. Sjæll. Tegn. XXXVIII fol. 262 — Ordrer til Daniel Knopf og Ditlev Bolche, se Nyerup: Kong Frederik III. S. 400. Thormod Thorfæus sendes til Island, se Werlauff: Hist. Efterretn. om det St. kgl. Bibliotek, S. 29. - Til S. 82. Frederik III køber Tyge Brahes Observationsliøger, se Biogrf. Lexicon II 622 og A. D. Jørgensen: Griffenfeld 1 S. 128. Hans Instrumenter solgte til Gørtlere, Dsk. Saml. 2 R. III S. 39. - Den ældste Flora Danica eller Chr. Herfurths Herbarium sempervivum findes paa St. kgl. Ribliotek. Gl. kgl. Saml. 762 Fol. Indbindingen skriver sig dog først fra Slutningen af 18. Aarhundrede. — Til S. 84. Om Drengen med de monstrøse Negle, se Th. Bartholin: Acta Mediea I 43. — Til S. 85 Regnard: Voyage en Flandre e. t. c. Paris 1874. I sidste Linie rettes 1731 til 1737.

Kongens Hjælpere

Til S. 86. Bestalling for Casper Herbaeh, se R. A. Restallingsbog 3 a 1640 — 61. Hans Breve til Frederik III fra Amsterdam R. A. Dsk. Kongers Hist. Fase. 155. Til Rejsen fik han 100 Rdl., se kgl. Regnsk. 1656. - Til S. 87. Holbergs Citat se Danmarks Hist. 111 445 Monsieur Niels Gyntelberg forekommer 1650 i R. A. Afregn. VV. 20, 5 Udgifterne til ham i Anledning af Kunstkammeret findes i R. A. kgl. Rgskbr. 1656. Indskriften paa hans Epitaf., se Mar-mora Danica. I R. A. Fortegnelse over forsk, kgl Retjente er der ved den sidste Udbetaling, der har fundet Sted til ham, d "/» 1661, tilfojet Ordet: dod. - Til S. 88. Om Jakob Jensen Normand, se Suhms Saml. og „Musæum" 1893. Til S. 91. I R. A. Extract Protokol over Kongens afhændede Jordegods 1656 — 70 II fol. 126 kaldtes han Forvalter udi Kunstkammeret. Om Hertel Rartholin som Antik-varius regius, se R. A. kgl. Resolutioner III 3. April 1676. Carl v. Mandem kaldes i Fortegnelse o. forsk. kgl. Betjente, Rullen 1670 fol. 50, Inspektør ved Kunstk. Om hans egne Saml. se Wolff Encomion S. 440. Vorm forlæller i sine Rreve S. 519 at han engang „obiter" hos C v. M saa' Indskriften paa Neros Sværd. Om C. v. M. og Cort Adelaers Trofæer, se Bruun Cort Adeler S. 86, og Dansk Tidsskrift, S. 283. - Til S. 92. Francesco Negris Besøg [.aa Kunstk., se Norsk Hist. Tidssk. 2 R. VI. Om Bendix Grodtschilling se Dsk.

Magra. 2 R. I 161 samt i R. A Personalia 1660 - 99. Hans Bestalling sslds. i Restallingsbog 7 a 1662 - 65 fol. 19. - Til S. 100. Om Borri, se A. D. Jørgensen: Griffenfeld, S. 237 og Henvisn. I Auslandische Regisir. R. A. findes under 18. April 1663 en Skrivelse fra Frederik III lil Generalstalerne, om Anton Joseph Borri mua rejse til Danmark. Der kun vist ikke være Tvivl om, at Anton er en Fejlskrivning for Frans. Ordren til Gabel om

Guldknapperne findes B. A. Afregn. G. 43. — Til S. 103. Griffenfelds Breve i Oversættelse fra Spansk findes i R. A. Mallingiana. I Kunstk. Invent. af 1690 S. 81 Antikv.-topogr. Arkiv findes anført en Skjorte og et Par Benklæder af Netteldug.

Kunstkammeret under Christian V

Til S. 107. Paa Bygningens Plads stod tidligere en l.øngang, der forte fra Proviantgaarden over til Tøjhuset, og som i „seneste Vaadeild (•>: 1647) kom til til Skade", Rentemester Regnskaber 1647 fol. 183. - Til S. 109. Et kasseret Udkast til Indretning af Kunstkammeret findes paa SL kgl. Bibi.. Ny kgl. Saml 371 e. Paa Grundtegningen (S. 109) er der indløbet en Fejl. idet der fri Naturulie-Kubinettet ud til Maleri-Galleriet er vist en Dor. som ikke fandtes. Da Perspeklivsalen i 1792 blev afgivet til Læsesal for Biblioteket blev Døren herfra ud til Galleriet lukket, og Jordans store Maleri (Nymferne og Aehelaus) hængt op foran. 1799 skete der under et heftigt Tøvejr Brud puu Taget uf Løngangen (nu Avissamlingen), og for al redde Haandskrifter og Bøger fra Vandet, som sivede ind, lod Spengler efter Overbibliotekarens Ønske aller Maleriet flytte bort og Uøren aabne, for at man foreløbig kunde flytte Bøgerne ete. ind paa Galleriet Det var denne Dørs Aobning. der 4.-5. Maj 1802 muliggjorde Tyveriel af Guldhornene, og det var de i Maleri-Galleriet i 17911 opstaldede Bøger, der gav Tyven, Heidenreieh. den skæbnesvangre Oplysning, ut der fundtes en Forbindelse mellem Biblioteket og Kunstkammeret. Hun er gaaet op ud den nuværende Biblioteks trappe, der til 1792 havde va>ret den almindelige Opgang lil Kunstkammeret (da Perspektivsalen blev forundret til Læsesal, benyttedes Opgangen for den anden Ende of Bygningen, hvis tillukkede Dør endnu ses i Kavalergaurden). Fra Læsesalen, der kun havde en Tredjedel uf den nuværende Læsesals Størrelse, lukkede han sig ved Hjælp af fulske Nøgler ind i Galleriet, derfra ind i Hellesalen og endelig ind i Anlikvi-teiskammeret, der lik sit Lys fra Bygningens 4de og 5te \ indue. Da han | Forhøret bekendte, at han ikke havde haft Lys men havde kunnet skimle Skæret fra de lo store Guldhorn, have de sandsynligvis hufi deres Plads i et Skub lu t ved et af Vinduerne se Werlauff: Erindringer om Guldhornstyvcriet).

Til S. 110. Marts Juli 1662 byggede Tømmermand Hans Hansen Langangen mellem Slottel og Proviantgaarden paa nedbukkede Pæle, s< Benlem. Regn.sk. 1662. - Til S. 112. I Heltesalen stod i Hjørnerne 6 Figurer i Legem-torrelse af nøgne Kvinder, dækkede med grønne Tafles Sparlagener (se Side 141, hvor dog kun nævnes 4. De bleve „kasserede" af Christian VI.). Om Værelsernes Udstyrelse og om Genstandene tindes en Rul. td. a.188

det nnfortc Vers i Heltesalen, i I D Majors Reise aus Kiel in Norden 1693 paa St kgl. Bibi Ny kgl. Samling 365 Fol. - Til S. 113. Udbetalingerne til B Grodtschilling. se Ober-Kummerjunkerens Rgskbr (R. A.).

Erhvervelser under Christian V

Se i Alni. Museum regium, Holcks Kunstkammer og Ober-Kammeijun-kerens Rgskbr. (R. A.). Det anførte Brev til Milun tindes i R. A. Breve til forskellige 4. G. Milan 1, 37. - Til S. 114. Allerede 1617 blev det paa Landemode (se Wolff Encomion S. 523) forbudt at besøge Kilden med „nogen besønderlig Dags Udvælgelse", et Forbud, som dog hverken Christian IV eller Frederik Ilt ændsede. Ambrosius Charisius' Ansøgning og Kongens Svar af " i 1683 findes i B. A. Kgl. Resolutioner. Se ogsaa Dsk. Atlas IV S. 501. Historien oin Dompappen læses i Majors Rejseberetning. - Til S. 116. Det St. Olafs Billede, som Skipperen bragte i 1698, havde i 400 Aar været i Trondhjems Domkirke og var under de Kirken overgaaede hyppige lldsvaader forbleven uskadt. Nu i Nationalmusæet. De 6 Antikviteter af St. Olaf vare 1) Hans Arm i en Kiste af forgyldt Messing med en stor Krystal i Midten; 2) hans Brystspænde af Sølv med hans elligies paa den ene Side og Christus paa Korset paa den anden; 3) et andet Spænde, solvfor-gyldt; 4) et Sølvspænde til hans Kappe, med Indskrift: St. Anna, ora pro nobis-, 5) et Puternosterbaand udskaaren i sort Sten; 6) et Paternosterbaand af Elfenben. Se Inventar af 1690 „Anlikvitetskammeret" med Tilføjelser i antikv. topogr. Arkiv.

Om Kobberhesten, som Kongen fik i Norge, læses i Kunstkammerets Inventar 1737 Side 834:

„En liden Hest af Kaaber, som blev overleveret hans kgl. Majst, Christianus V'tus, da Hans Majst. Ao. 1685 gjordte en Rejse igjennem Norge, med Beretning, at samme var taget fra et udj Søen liggende Bierg, hvor denne

fortryllede Hest havde fordrevet alle de der sig befindende Fiske, saa vei som faldet dem forskrækkelig, hvilke nærmede sig samme; thi den i lang Tiid var kommet dem for som een stoor Hest af Ild, indtil endelig een fordristede sig at bestige Bierget; hvor da denne forskrækkelige Skikkelse :jo nærmere hand avancerede :| jo meere og meere aftog og endelig til sidst reent ophørdte, da denne Hest blev funden."

De af Holger Parsberg indleverede 15 Antikviteter anføres i ovennævnte Inventar af 1690 i Antikv. topografisk Arkiv: 1) Et Altar af forgyldt Messing, 7 " højt og lige saa bredt; 2) en Ecce homo af forgyldt Messing; 3) et lille Kors af Messing; 4) en Helgen af forgyldt Messing; 5) en Monstrans af Messing, meget brøstfældig; 6) en liden Pokal af forgyldt Messing, i Midlen en Caiebasse, hvori Relikvier; 7) en Kiste til al lægge Relikvier i, 7 " lang; 8) en gammel liden Kiste, 2l/s " lang, med Relikvier; 9) et stort Puternoster Baand af brunt Træ med to Kobbermedailler; 10) et slort Smykke, prydet med allehaande Stene; 11) en liden Nøgle af Metal; 12) en gammel Pung af Læder; 13) et Kors af forgyldt Sølv. 4 " langt, hvorpaa et lidet Kors eller Crueifix;HENVISN ING KR. TILFØJELSER Oli RETTELSER 189

Ml et Kors uf Sølv med en Panserkæde; 15) en Sølv Halskæde, ganske tynd og underneden Christi Opstandelse. Af andre Genstande nævnes: en Guldring funden 1690 paa Christiansø. Fra Kirke-Bjærgby blev indsendt en lille Sølvske, en Sølvstift og en Jærnkæde med en Ring i, som et Halvkobbel til et Par Heste I Jægersborg og Gyldenlund fandt man en Del Urner. Bronre-kelter og undre Oldsager, deriblandt 9. Juni 1693 en Guldfingerring med 7 Snoninger. Om Allertavlen se Anlikv. Tidsskr. 18445 — 8 S. 200. — Til S. 117. Om Christian Vtes Anker, som nu tindes paa Rosenborg se Illustr. Tidende 1890. - Til S. 118. Om del oldenborgske Horn, se Happelius: Relationen ruriosæ og Winckelmann: Des oldenburgisrhen Wundertiorns l'rsprung, Bremen 1084. Hor meddeles, al Happelius har sin Kundskab til Hornet fra en ‚un-garischen Predigers Relation, der selbige zu Coppenhugen publice gernarbl hatte" Se ogsaa Brocks Kataloger over Saml. paa Rosenborg og Nyerup: Dansk Guldsmedekunst. — Til S. 120. Om Gaspard de Bois-Clair, se Hjelm-stjerne 4to 405-7. Den "'/« 93 flk Byfogden Eisenberg Ordre, at de B-C, som sig til den lutherske Tro havde begivet og den strax igen forladt, skulde ramme Landet. Sjæll. Tegn. XLIX fol. 22. EI „perspektivisk" Dobbeltportræt af ham findes endnu paa Rosenborg. Han malede til Trinitatis Kirke et Billede af Timoteus — Til S. 121. Oplysningerne om de her og i det hele under Christian V omtalte Kunstnere findes i < >ber-Kammerjunkerens Hgskb. Poul Scbindeler „Glassehneider"s Enke tik 1 1689 af Naude til huns Begravelse 12* Rdlr. « « 1665 anbefalede Frederik III P. S. s Broder Daniel S. til Kurfyrsten af Sachsen. Ausl. Registr. i R. A. Han tik i 1670 for Krystal-Kroner 2.300 Rdl. ' > 1672 blev der udstedt Pas for «unser Küiistler i„Kunstchneider-| P. S. til Gottoqi (se l'atenlen i R. A.). Sønnen Poul Christian S. havde allerunderdanigst givet til Kende, „dasz er umb erlangiing mehrerer w issen-si-haft iu der Music," gerne vilde rejse udenlands og særlig se at komme ind i del kursaehsiske Kupel i Dresden, hvortil Christian V anbefaler hatu paa det bedste, se Ausl. Register " o 1670. Han var en Tid Sølvpop; død 1740 (se PersonalhisL Tidsskr. 3 R. I S. 206). Om Jan Wilckens van Werelt i Almindelighed kuldet Jan Hollænder, se Illustr Tidende lb93 Af G. Wolfram findes Portrætmeduilioner i Elfenben paa Rosenborg. Til S. 122. Om den blinde Snedker so Tidsskr for Kunstindustri 1887. Han døde " u 1704. Bircherods Dagbog. Rømers Planetarium findes lin paa Rosenborg.— Frederik III's Interesse for Mønter og Meduiller omtales liere Gange af fremmede Forfattere Som Model for den sløre Medaille, der blev slaaet i Anledning uf Sejren i Kogebugt er der udfort en Medaillon omtrent i samme Størrelse i Elfenben; den findes endnu puu Rosenborg. — Til S. 123. Om Meibusch. som ogsaa pousserede i Vox. se Weilliachs Kunstnerlexikon og Weinwich S. 105. Historisk Tidsskrift 2 R. II S. 621 og Pereonalliisi. Tidsskr. 2 R. IV S 20. - Til S. 124-5. Om Grodtschilling, se yderligere Personnlhist. Tidsskr. 2 R. III 28K. Reglement for Civiletaten 1650-84 i R A, Bircherods Dughøger 1693. Particulærkassens Rgskbr. 1702 og 1706. Del af den ældste B. G. forfærdigede .Perspektiv" eller optiske Mvkke findes beskrevet i Inventar 1690 i Antikv.-topogr. Arkiv S. 25: .Ein sehr kftnstlichea Perspeetiv und Invention aus der Oplica magica, alwo repraesentiret »• rden acht Könige von dem Oldenburgischen Stamme und die Königin Sophie AmaJi<.190

Wen man aber dureh das Glas sihet, zeiget sich der neünte König aus dem o. H. Christianus qvintus." Det af ham lavede Perpetuum mobile blev drevet af 26 Elfenbenskugler, se sstds.

Kunstkammerets Bestyrelse under Christian V og Museum regium

Til S. 126. Ordren af "/* 1670, se Sjæll. Tegn. XXXIX fol. 45. Den her anførte Portrætmedaillon i Voks rettes til en Buste i rødt Voks, Broch Katal. o. Rosenborg 1884 pag. 103. En Medaillon i Voks er udført af Ulr. Chr. Gyldenløve 1692, se Ny kgl. Saml. 111 i. Fol. (St. kgl. Bibi.). Om Arnfelds Arbejder, se Ober-Kammerjkr. Rgskbr. Juli og September 1670. Hans Arnfeld blev Ritmester S4/n 1664, Jægermester '*/» 66 og Hotjægermester *"» 69, se Bestallingsbog 10 a og Afregn, m. Hofbetjente 1665 — 1673. — Bestall. for Th. Walgensten i Hofetatens Protokol 1668—78 S. 13. Om Thomas Rasmussen Walgensten se iøvrigt Werlauff: Erindringer om Guldhornstyveriet 5: Bruun St kgl. Bibi. 32; Lunke: Wisby Stifts Herdaminnen 351. Thottske Saml. Fol. 267. Herholdt og Mansa: Saml. til Dansk Medicinalhist. I 116. Vorms Lexicon og Kbhvns. Dipl. — Til S. 127. Vorms Ansøgn. i kgl. Resolutioner 111 fol. 118. R. A. Arenfelds Afskedigelse i Kunstkammerinventar af 1673. — Til S. 128. Christian V'tes Brev af "/« 1690 findes i Kunstkammer Inventar af 1690. I 9 L. f. n. rettes 17. August til 28 November. Overleveringen fandt Sted den førstnævnte Dag, men Protokollen blev først underskreven den sidste. — Til S. 129. Privilegium paa at lade Beskrivelsen af Kunstkammeret trykke findes i Sjæll. Reg. XXXVIII fol. 469. Jacobæus fik ogsaa Privilegium paa Bogen af Kejser Leopold, se Mus. reg'. Udgifterne dertil findes i Ober-Kammerjkr. Rgskbr. og i Reglmt. for Civiletaten. Se ogsaa Dsk. Saml. III 234.

Malerisamlingen

Til S. 130 1. Christian IV's Køb af Rembrandtske Raderinger, se Afregn. 1. 3. Udgifterne til Frederik III's Indkøb af Malerier findes i Kgl. Rgskbr. 1652 —6. Ramme til Jordaens og v. Manderns Billeder Afregn. W. 18 e. — Til S. 132. Om Eckhouts Billeder fra Brasilien, se Driesen: Leben v. Johan Moritz v. Nassau Siegen, Berlin 1849. S. 110, 357 og 360. Alex. Humboldt saa' dem i sin Tid paa Frederiksborg. Kosmos (dansk Oversættelse) II 79 og Anm. 20-25. I „Globus" 66. Bd. 1894 Nr. 6 har Musæumsinspekt. Bahnson, efter det paa det store Billede fremstillede Kastetræ, bevist, at Personerne maatte være „Tapanere", hvori det her fremdragne Rgskb., hvor Navnet første Gang forekommer paa hjemlig Grund, altsaa giver ham Ret. Se om Maaden hvorpaa disse Billeder kunne være komne hertil „Internationales Arkiv fiir Vølkerkunde" II 221. Der er iøvrigt intet i Vejen for at antage, at de kunne være en direkte Foræring fra Johan Morits, der stod i venskabelig Forbindelse med det danske Kongebus og var Ridder af Elefanten. Hun synes ogsaa selvl!ll

ut have besøgt Frederik III. -Man siger, at Grev Morits af Nassau med det förste skal sendes hertil i en Ambassade fra Holland." Brev fra Helsingør V« 1(550 i Beckers Saml. 1. 40. I 1646 var den berømte Huyghens her i en Greve af Nassaus Følge; skulde det huve vieret Johan Morits? Kobet af H. V. I (osen vi uges Malerier, se Rentekammerels Registerbog paa Adelstauden 1063 fol. 99. Sagen om Lavrits Ulfeids Malerier, se kgl. Resolutioner I a fol. HG. A. S. Ulfeids Supplik findes bl. Kgl. Resolut, ved Skøde af "u 1700. - Til S. 133. Ordren til Søren Kornerup. Sjæll Tegn. XXXVI fol. 329.

I Rrev af "Vio 1669 beder P. Charisius Milan, al lian skynder sig at sende den Fernis, som Kongen gerne vil have. Et Skib er ankommet med Admiral Ruyters Portnet men uden Fernis, R. A. Br. t. forskell. 4. G. Milan. Br. 10; Lambert v. Havens Rejse og Itidkob se Afregn. L. 23. Medens han var borte, skulde Kamrene i Grev Ranzaus Gaard, hvor lians Skilderier opbevaredes, forsegles. Sjæll. Tegn. XXXVIII 543. Portræt af v. Haven findes nu paa Frederiksborg Til S 138. Et Maleri af den S. 145 nævnte Mand uden Arme og Ren fandtes ogsaa paa Kunstkammeret, se Inventar 1775 II S. 67. Til disse „kuriøse" Portrætter hører ogsaa Pieter Hulls Billede (nu paa Frederiksborg) af Tyge Brahes Husholderske, der var berømt for sin Ælde. se Bireherods Dagboger 344 og 350. — Til S. 139. Holger Danske og hans Ge-mai. Dronning Clara, vare malede af La mb. v. Haven; Burmund og hans Gemal, Gloriant, af Carl v. Mandem, — Til S. 142. Den udskaarne Elfenbens Pokal, der er afbildet paa liinx's Maleri nu paa den kgl Malererisamling) findes endnu paa Rosenborg. Senere Tiders kritiske Undersøgelser have for berige siden berøvet en slor Del af Malerierne paa Kunstkammeret de straalende Kunstnernavne, hvormed de prange i de gamle Fortegnelser. Som et Vidnes« byrd om den Usikkerhed, der herskede, med Hensyn til hvem Portrætterne forestillede, kan aufores — efler Nyerup. Hist. statist. Skildring IV

325, — at der paa Kunstkammeret opbevaredes et Rillede, Kopi efter Rubens, som dér kaldtes Maria af Medicis. En Kopi af somme Rillede, som ogsaa sagdes ut forestille Helene Fourment. havde tidligere tilhørt Riskop Deichmann, men var af ham. Hoyer, Gram og Rostgaard bleven antaget for Dyveke. Om nogle af v. Mandems Malerier se S. 93. Paa Kunstkammeret fandtes senere de 12 Apostle „Brystbilleder og Kleinleheit" tegnede af v Mandcrn med Rød- og Sortkridt. Inventar af 1737 S. 642. Sstds. omtales et Maleri af P. Andersen: Pharisieerne vise Christus Skattens Mont

Vanskabninger, Morianer, Aber og vilde Dyr

Til S. 146. Under * < 1653 findes i Frederik III's kortfattede Dagbog Optegnelsen „Der Wassertrinker" Det var uden Tvivl den navnkundige Jean Royer fra Lyon, en af Tidens berømteste vandrende Kunstnere, der havde rejst pau sin Kunst i Italien, Tyskland, Polen, Sverige og Danmark Han kunde sa'tle en Strimle pna 200 Fods Længde ud af Halsen, udspy 12-14 forskellig farvede Safter, ja endog Spiritus og Stenolie. som lod sig antænde. Saadanne192 HENVISNINGER, TILFØJELSER OG RETTFISFR

Kunster havde ogsan andre Goglere kunnet udføre; men denne havde, hvad der var noget ganske enestaaende, i Regensburg, i Kejser Ferdinands Paasyn, spyet Ild ud af Halsen. Paa Inkvisitionens Forlangende skulde han have været sat fast i Rom som Djævlekunster Men da aabenbarede han sin Kunst for de to berømte Jesuitter, Kiicherus og Scotus, og fik fra dem en Attest, dateret Rom 1654, for, at der ingen Djævelskab var i lians Kunststykker (Happelius: Relationes curiosæ I 45—43) Om de øvrige her anførte Personer, se Ober-Kmrjkr. Rgskbr. Et Maleri af de norske Drenge, Morianer og Dværge blev udført af Kontrafejer Jebsen og ophængt i et af Lysthusene i Dronningens Have, sstds. — Til S. 147. Om Grønlænderne, se Slanges Christian IV's Hist. ved Schlegel. Det optegnedes omhyggeligt, naar Papegøjerne havde lagt Æg, og disse opbevaredes paa Kunstk., se Inventar 1690. I Juni 1569 (se Can-celliels Brevbøger) kom der en Uroxe til Helsingør. I 1607 gav Christian IV for tvende „Brissili Katie" 100 Rdl . se lians Skrive-Kalender for d. A. d. *8/o. Om Bjørne paa Kbhvns. Slot, se Ny kgl Saml. 4'« 868 K B. - Til S. 148. Om Foræringen fra Ulr. Fr. Gyldenløve, se kgl. Rgskbr. 1656. Om Kameler og Dromedarer paa Esrom, se Sjæll. Tegn. XXXVIII fol. 196, 388 — 9. Bircherods Dagb. S. 85. - Til S. 149. Oplysn. til de vilde Dyrs Underhold findes i Be-stallingsbog 10 a fol. 125 og 183 og Afregn. N. 31 i. Skelettet af den af Vinterfeld nedlagte Love blev sat sammen af Bendix Grodtschilling. se Kunstk. Inventar af 1690, S 363. Om de Ostindiske Hjorte i Gyldenlund 1690. se Ober-Kamrjkr. Rgskb.

En stor Del af de i Kunstkammer Inventariet af 1673 nævnte Genstande af Metal, Marmor, Sten eller Horn kunne endnu paavises i vore historiske Samlinger. Den S. 168 nævnte store Granat paa en Kjep at skyde af et Stykke (Kanon) blev skudt ind i Slottet under Belejringen 1659.